V. PETRITKI

LUMINĂ
ÎN
JUNGLĂ
EDITURA ION CREANGĂ
LUMINĂ ÎN JUNGLĂ
Traducere de Irina Andreescu
EDITURA ION CREANGĂ, Bucureşti, 1981
Copertă de Gh. CERNĂEANU
ß. IIETPMUKMA
„CHET B ÄJKyHr JIHX” H. VIATEJIblTBO „ßETCKAA JIHTEPATyPA”. HEIIHHL PAA, 1972

Capitolul I

CHEMAREA AFRICII

Dangătul clopotelor, slab şi nesigur, plutea deasupra străzilor aproape pustii ale orăşelului alsacian Kaisersberg. Enoriaşii, gătiţi sărbătoreşte, cu surtuce lungi, negre, păşeau alene, schimbând când şi când niscaiva vorbe despre vreme. Acestora – toţi oameni cu greutate, meseriaşi, comercianţi, moşieri şi negustori – nici prin minte nu le-ar fi trecut că tocmai atunci călăuza lor spirituală, pastorul Louis Schweitzer, dând frâu liber bucuriei ce-l. cuprinsese, sălta ca un băieţandru în jurul leagănului în care zâmbea în somn fiul său abia născut – Albert. Fericitul tată se apropie apoi de calendar şi consemnă în el data de neuitat – 14 ianuarie 1875.

Micul Albert se arăta a fi un copil plăpând. Părinţii, care îşi doreau foarte mult un băiat – primul lor copil fusese o fetiţă – tremurau pentru viaţa lui. Locuinţa pastorului Schweitzer se afla în aceeaşi clădire cu biserica şi, ţinând predica, Louis Schweitzer asculta vrând nevrând ţipetele băiatului.

Când urechea-i prindea glasul nestăvilit al nou-născutului, pastorul zâmbea:

— E plin de viaţă fiul meu! auzi-l cum mai ţipă!

Nu mult după naşterea lui Albert, familia lui Louis Schweitzer se mută în târguşorul Gtinsbach, situat în valea pitorească şi fertilă a râului Münster, „valea fericită" cum îi spuneau, pe bună dreptate, localnicii. Aici, în modesta căsuţă a pastorului rural, se scurse copilăria lui Albert, a fratelui său şi a surorilor.

…Multe a îndurat pământul înfloritor al Alsaciei. Câmpiile şi râurile ei n-au uitat încă de legiunile lui Iulius Cesar şi de hoardele lui Atila. Prin Alsacia au trecut armatele, lui Carol cel Mare, pornite să-i cucerească pe saxoni. Vreme de secole, Alsacia a fost obiectul disputei între două mari state europene – Franţa şi Germania. După sfârşitul trist pentru francezi al războiului franco-prusian din anii 1870 – 1871, Alsacia a fost alipită Germaniei. Populaţia se împotrivea însă germanizării forţate, păstrându-şi obiceiurile naţionale. Ţăranii care veneau la tatăl lui Albert purtau tricornuri tradiţionale, pantaloni cenuşii, scurţi, până la genunchi, ciorapi lungi şi pantofi cu agrafe.

Membrii familiei lui Louis Schweitzer se adaptară foarte repede modului ţărănesc de viaţă, ei nedeosebindu-se de localnici nici prin îmbrăcăminte, nici prin felul de a se hrăni. Datorită purtării lui simple, pastorul, gata totdeauna să-i ajute pe cei care aveau nevoie de ajutorul lui, cucerise respectul tuturora. Când Louis Schweitzer vorbea din amvon, în biserică se aşternea o linişte adâncă.

Dintre toţi ai casei, numai fiul său, Albert, atunci în vârstă de trei ani, nu şedea locului. Ascultându-l pe tatăl său, îl prindea căscatul. În schimb, când enoriaşii

începeau să cânte, băiatul se transfigura parcă, îi plăcea muzica. Muzica îl înviora pe Albert şi el începea să cânte mai tare decât se cuvine. Atunci sora lui, cu un ghiont, îl făcea să tacă.

Două lucruri întunecau zilele senine ale copilăriei lui Albert. Mai întâi obligaţia de a se pieptăna. Dădaca îi uda părul des şi rebel, dar nici asta nu ajuta la nimic: pieptenul se dovedea neputincios. Necăjindu-se, dădaca spunea:

— Of, cum e omul, aşa îi este şi părul!

Copilul îşi privea îndelung chipul în oglindă şi-o întreba:

— Serios? Chiar aşa de rău sunt eu?

Copilăria lui Albert mai era întunecată şi de întâlnirile dese şi neaşteptate cu dricarul din sat. Acesta, cum îl vedea, îl apuca de mână şi, holbându-şi înfricoşător ochii, spunea în glumă:

— Las' c-ai să vezi tu! Curând o să te ia la armată şi-o să te îmbrace în haine de fier!

Albert se smulgea din mâinile lui şi fugea într-un suflet acasă. Îi era teamă de dricar şi mai ales îi era teamă de militarii care-i îmbracă pe oameni în haine de fier. S-a străduit mult tatăl său să-l vindece de această frică, dar n-a reuşit. Băiatul nu voia în ruptul capului să devină soldat şi visa, când o fi mare, să se facă cofetar.

*

* * *

Multe îi plăceau lui Albert în copilărie, dar nimic nu-i plăcea mai mult decât plimbările prin împrejurimile pitoreşti ale Günsbach-ului. De altfel, toţi copiii pastorului aşteptau cu nerăbdare ziua când tatăl lor va fi liber. De obicei, aceste plimbări le făceau vara. Tatăl lua copiii – pe Albert, pe cele trei surori ale sale şi pe mai mipuţul lor frate Paul – şi întreg grupul,

vesel şi zgomotos, pleca să petreacă o zi la munte. Şi câte impresii lăsau asemenea excursii! Şi câte trebuia să asculte mama, când copiii se întorceau acasă!

Din nefericire, însă, Louis Schweitzer era foarte ocupat; întreţinerea unei familii atât de numeroase nu era deloc uşoară.

„De ce şi-o fi petrecând tata serile în camera lui, aplecat asupra cărţilor vechi, cu hârtii şi călimara în faţă? se întrebă nedumerit Albert. Ce face oare?”

Băiatului i se părea absurd, nefiresc să stai locului, nemişcat, ore de-a rândul.

Abia mai târziu, mult mai târziu, a înţeles el că stând acolo, singur, tatăl său lucra. Pastorul Louis Schweitzer nu numai că îşi pregătea predicile, dar scria şi povestiri pitoreşti din viaţa satului. Aceste povestiri rustice făcură ca numele pastorului să fie cunoscut şi dincolo de hotarele Günsbach-ului.

Dar adevăratul suflet al acestei familii numeroase şi unite era Adèle Schweitzer, soţia pastorului. Mamă a cinci copii, ea ducea greul gospodăriei. Nu numai că ştia să croiască dintr-un palton vechi al soţului un costum pentru fiul ei dar, ceea ce era mai important, ştia să-i asculte pe cei mici şi să participe la toate frământările lor. Mai târziu, Albert îşi va aminti întotdeauna cu multă căldură de mama sa.

Când împlini cinci ani, tatăl îl duse la bunicul său – bătrânul pastor Schillinger – să înveţe pianul. Bunicul nu era pianist de profesie, dar după spusele celor din preajma sa îl pasiona muzica şi improviza la pian destul de bine. Când la Lucerna, în Elveţia, a fost instalată o celebră orgă, bătrânul Schillinger a făcut până acolo un drum obositor pentru vârsta lui, numai ca să audă cum sună acea minunată orgă.

De la bunicul Schillinger căpătă Albert primele

noţiuni de cultură muzicală. Iar când împlini şapte ani, profesoara lui de muzică rămase uimită ascultând o melodie compusă de el. Lecţiile de canto erau pentru micul Albert adevărate sărbători.

Mai târziu, Albert Schweitzer îşi va aminti ce puternică impresie a produs asupra sa cântatul pe două voci. Îşi aştepta odată profesorul în faţa unei săli unde elevii dintr-o clasă superioară aveau ora de canto. Şi iată că prin uşa închisă răzbătu până la urechile lui, executat pe două voci, cântecul popular german: „Acolo, la moară, tăcut aşteptam…” De emoţie, băiatul a trebuit să se sprijine de perete.

„Bucuria produsă de armonia muzicii pe două voci – via povesti mai târziu Schweitzer – îmi cuprindea întreaga fiinţă…”

Întoarcerea de la bunicul Schillinger n-a fost deloc veselă: între timp tatăl său se îmbolnăvise. Albert îşi petrecea tot timpul pe uliţele satului, jucându-se cu copiii vecinilor. Se necăjea însă că aceşti copii de ţărani îl priveau cu neîncredere. În pofida prieteniei pe care le-o arăta, ei îi strigau în batjocură: „Popă, popişor!”. Băieţii îl ocoleau când puneau la cale cele mai îndrăzneţe pozne, iar odată, când Albert ieşi învingător într-o încăierare cu adversarul său, acesta îi strigă furios:

— Păi şi eu, dacă aş mânca de două ori pe săptămână supă de carne, aş fi puternic ca tine!

Albert păli.

Bucuria victoriei se spulberase.

În ziua aceea, la prânz, refuză să mănânce supa. Nu răspunse nimic la întrebările mamei sale dar, în sinea lui, el se hotărâse: „Vreau să fiu şi eu la fel ca toţi ceilalţi băieţi!”

Mama nu mai insistă, luând purtarea lui drept un capriciu de copil. Dar se înşelase. Şi în zilele

următoare băiatul, sub diferite pretexte, refuză supa de carne, iar în locul beretei de marinar pe care i-o cumpăraseră, ceru o şapcă obişnuită, ca acelea pe care le purtau tovarăşii săi de joacă.

Când sosi toamna, Albert refuză să îmbrace paltonul cusut pentru el dintr-o sutană a tatălui. De data aceasta, ajuns la capătul răbdărilor, tatăl său îl pedepsi. Dar nici pedeapsa, nici rugăminţile nu-l făcură să renunţe la hotărârea luată.

Cu toată tăria lui de caracter, de atâtea ori dovedită, Albert se lăsa influenţat de tovarăşii săi de joacă. Lua parte cu însufleţire la toate năzdrăvăniile verilor şi verişoarelor sale.

Îndeosebi despre „ajutorul” dat Linei Mulenbeck îşi va aminti Albert întotdeauna. Lina era o fandosită. Într-o seară, ea îl întrebă insidios:

— Îţi place să cânţi la pian, nu-i aşa, Albert?

— Îmi place. Dar de ce?

— O colegă mi-a dat o carte interesantă, dar trebuie s-o termin până mâine dimineaţă. Şi ştii, mama insistă să exersez la pian…

Albert se gândi puţin, apoi exclamă:

— Uite cum facem: vin eu şi cânt la pian în locul tău, iar tu citeşti.

— Bine, răspunse Lina, care atâta aştepta. Cred că mama n-o să observe. Ea are de obicei treabă la bucătărie. Dar se aude până acolo. Cântă mai tare şi totul o să fie bine.

Mica şmecherie reuşind, ei o repetară tot mai des, până ce, într-o bună zi, doamna Mulenbeck, aflându-se la bucătărie, exclamă bucuroasă:

— Vai, ce bine cântă la pian Lina noastră!

Şi tiptil, ca să n-o deranjeze pe fiică-sa, se strecură în camera de primire. Acolo încremeni: la pian cânta micul Schweitzer, în timp ce fiica ei, întinsă

pe covor, citea de zor o carte.

Iată-l deci pe Albert prins asupra faptului şi certat ca atare. Un lucru însă nu înţelegea el: cum putea Lina să facă pe mironosiţa când, de fapt, amândoi erau vinovaţi? El doar n-ar fi cântat în locul ei, dacă ea nu i-ar fi cerut-o! Cum să refuzi pe cineva care îţi cere ajutor? Şi-apoi, să cânţi la pian e o plăcere pe care n-o poţi asemui cu nimic…

*

* * *

Pe atunci drumul spre Giinsbach era însoţit de tei umbroşi. Strecurându-se prin frunzişul des, razele soarelui ţeseau în penumbră o dantelă de lumină tremurătoare ca de basm. Era plăcut să stai aici şi să-l aştepţi pe tata, care urma să se reîntoarcă de la Colmar, unde o dusese la doctorul de dinţi pe una clin surorile lui. Albert priveşte atent norul tulbure ele praf. Vin sau nu vin? Dar iată în sfârşit docarul cunoscut, în care se aflau tatăl şi sora cea mai mare.

Când docarul apăru la cotitură, Albert strigă:

— Ei, cum te simţi? Te-a durut tare?

— Deloc, răspunse sora lui, şi nici nu m-am speriat de doctor. M-am aşezat pe un scaun fermecat…

— Zău? Fermecat? repetă Albert.

— Da, fermecat! Nici nu-ţi închipui, Albert, cât e de interesant!

Peste câteva zile, Albert veni la micul dejun cu falca legată.

— Ce-i cu tine? îl întrebă mama.

— Mă dor dinţii. Trebuie să mă duc la Colmar, lu’ doctor.

Şi iată-i pe amândoi, tatăl şi fiul, în sala de primire a doctorului. În sfârşit, Albert avea să vadă cu ochii lui scaunul fermecat… Ba chiar se va aşeza pe el.

Uşu se deschise şi tatăl îl introduse pe Albert în cabinetul doctorului – domnul Schwartz.

Acesta ceru băiatului să deschidă gura şi văzând că dantura lui era perfect sănătoasă, declară categoric:

— Dar n-are absolut nimic!

— Albert, întrebă mirat tatăl, spuneai că te dor dinţii…

— Nu, răspunse el în şoaptă şi adăugă: Dar am vrut atât de mult să stau şi eu pe scaunul acesta fermecat!

În drum spre casă, pastorul tăcea, iar fiul său simţea că-i crapă obrazul de ruşine: taică-său pierduse timp preţios, ca să-l ducă pe el, fără vreun motiv serios, până-n oraş.

— Tată, nu mai fac. De-acum am să fiu cuminte, foarte cuminte, făgădui el.

Louis Schweitzer, rezonabil, îi răspunse:

— Chiar foarte cuminte? Asta nu-i uşor. Dar nici nu-i nevoie. Doar mai greşeşte omul şi fără voia lui. Totul e să recunoşti cinstit şi să-ţi dai seama că ai greşit.

Din fericire, Albert nu şi-a ţinut promisiunea. El n-a fost niciodată un copil model. După mărturiile celor care au colaborat o viaţă întreagă cu Albert Schweitzer, „fantezia şi visurile au însemnat totdeauna mult în viaţa lui”.

*

* * *

Odată, în cărţile sale din copilărie, Albert a văzut poza colorată a unei corăbii complet echipate. În aceeaşi seară, băiatul spuse hotărât mamei sale:

— Vreau să mă fac marinar!

— Ce-ţi veni, Albert? replică Adèle Schweitzer. Dacă te faci marinar… nu-ţi dai seama?… ai să pleci

pentru mulţi ani departe de noi. Şi nimic nu-i mai greu de suportat ca dorul de casă!…

Pe Albert nu l-a prea tulburat observaţia mamei sale, deşi îl îngrijora ceva – perspectiva de a dormi toată viaţa într-un hamac. Da, într-un hamac! Doar îi spusese mama că marinarii dorm în paturi suspendate, aidoma hamacelor.

Trebuia totuşi să încerce, să vadă cum e pe apă. Albert era hotărât. Şi iată că, mai curând decât se aşteptase, i se oferi prilejul de-a preschimba uscatul cu puntea mişcătoare a unei „ambarcaţii”.

Asta se întâmplă tot în nefericitul orăşel Colmar, pe micul râu *Lauch*. Naşa lui Albert, doamna Barth, încredinţându-l unuia dintre fiii săi, cu câţiva ani mai mare decât el, îi porunci:

— Ai grijă de Albert! Să nu vă duceţi la râu şi nu cumva, Doamne fereşte, să vă atingeţi de bărci!

Barcă?! Păi barca este o corabie mai mică. Peste câteva minute cei doi băieţi se aflau pe malul râului. Pentru întâia oară în viaţă Albert putea să vadă „corăbii” adevărate, nu o poză în cărţi, ci din cele care plutesc pe apă şi transportă oameni…

— Hai să facem rost de-o barcă, îl îndemnă celălalt pe Albert, dându-şi aere de atotputernic.

Albert şovăia. Ar fi vrut, desigur, foarte mult să se plimbe cu barca, dar, i-au făgăduit doamnei Barth.

— Nu-ţi fie frică, insistă fiul naşei.

Dezlegară o barcă străină, săriră în ea şi o împinseră de la mal.

Barca pomi pe firul apei. Copacii de pe mal rămâneau în urmă. Băieţii trecură apoi pe lângă nişte bărci mai mari, sau mai mici, acostate pe chei. Întâmpinau cu ţipete de bucurie orice întâlneau în cale.

Deodată, dinspre mal, auziră pe cineva înjurând

de mama focului. Albert îşi privi însoţitorul şi observă că acesta s-a întunecat la faţă.

— Asta înseamnă, îi zise el lui Albert, că trebuie să ne-ntoarcem. Ajută-mă, te rog!

Proprietarul bărcii îi aştepta la debarcader. îl apucă zdravăn de umăr pe cel mai mare dintre băieţi şi zbieră:

— O să te spun maică-tii, ai să vezi tu!

— Şi eu sunt vinovat, eu am dezlegat barca, încercă Albert să-şi apere tovarăşul.

Dar, barcagiul, furios, nu-i dădu nicio atenţie. Pentru ispăşire, a trebuit să povestească singur părinţilor despre nefericita întâmplare de pe râul Lauch. Albert fu pedepsit cum se cuvine, dar pedeapsa nu-i clinti dragostea faţă de mare, nu-i stăvili dorinţa de a călători spre ţări îndepărtate.

*

* * *

Într-o mică piaţă din Colmar se înălţa un monument cu statuia amiralului francez Bruat. Pe Albert totdeauna l-a atras această statuie veche. Se visa călătorind în ţări îndepărtate, înfruntând tot felul de primejdii. Iar pe amiral şi-l închipuia pe un vas naufragiat. Corabia e gata să se scufunde, dar el nu părăseşte puntea până ce ultimul marinar n-a coborât în barcă.

Într-o zi, privind grupul statuar, Albert îşi dădu seama că, de astă dată, mai mult decât figura amiralului îl preocupă negrul culcat la baza monumentului.

Monumentul purta semnătura lui Bartholdi, sculptorul născut la Colmar, care mai târziu şi-a cucerit celebritatea creând cunoscuta statuie americană a Libertăţii. Negrul răpus de la baza monumentului este una din realizările cele mai

impresionante ale lui Bartholdi: un uriaş musculos, puternic şi totuşi trântit la pământ. La acest lucru merita să meditezi. Soarta acestui negru începu să-l preocupe stăruitor; se gândea la el ca la un om apropiat, la aproapele său care, aflat în suferinţă, are nevoie de ajutor.

„De fiecare dată – îşi va aminti mai târziu Albert Schweitzer – venind de la gară sau mergând spre ea – făceam un ocol ca să trec pe lângă monument…

Piuă în anii când îmi făceam studiile la Miilhausen am păstrat acest obicei de a-l vizita pe prietenul meu negru de fiecare dată când mă duceam la Colmar.

Această statuie a lui Bartholdi îmi transmitea chemarea Africii, chemare căreia mai târziu m-am şi supus”.

*

* * *

Încă de când învăţa la şcoala sătească, Albert Schweitzer era un pasionat cititor. Tot felul de cărţi: hrisoavele tatălui său şi versurile poeţilor germani, cărţi de poveşti sau scrieri istorice – toate au contribuit la formarea primelor sale concepţii, naive dar ferme, asupra vieţii.

Vechea lui ostilitate faţă de militarii care îmbracă pe oameni în haine de fier creştea din zi în zi, hrănită de lectura ziarelor. În ziarele ele pe valea Rinului, pe-atunci încă se mai comentau consecinţele războiului franco-prusian. Din paginile acestor ziare a putut el afla pierderile omeneşti suferite: cele trei războaie succesive (germiano-danez din 1864, austro-prusian din 1866 şi franco-prusian din 1870 – 1871) au făcut peste trei sute de mii de victime şi se spunea că războaiele viitorului vor fi şi mai catastrofale iar victimele lor şi mai numeroase…

În Alsacia, care numai cu puţin timp înainte de naşterea lui Albert fusese anexată Germaniei, noii stăpâni desfăşurau o înverşunată activitate: se încerca dezrădăcinarea limbii franceze şi a vechilor tradiţii franţuzeşti. Populaţia era aţâţată împotriva francezilor, dar şi a evreilor.

În asemenea condiţii, ca să nu te laşi influenţat şi să te menţii împotriva curentului, aveai nevoie de un caracter puternic şi de convingeri proprii, fie ele şi naive, dar categorice. Cu riscul de a rămâne singur, Albert n-a şovăit să întrerupă relaţiile cu mulţi dintre tovarăşii săi, dar n-a renunţat niciodată la hotărârea de a lua totdeauna apărarea celui oropsit.

Iată şi o dovadă. La Giinsbach se pripăşise de mai mulţi ani un negustor ambulant, evreu, pe nume Moise. Era îmbrăcat sărăcăcios şi purta o pălărie veche, ce semăna mai degrabă cu un cuib de ciori de câmp.

Mărunţişurile lui nu prea aveau căutare şi, ca să le vândă, el umbla din casă în casă, însoţit de liota băieţilor din sat.

Batjocura, bulgării de noroi aruncaţi în el, trasul de haină şi scuipăturile – toate acestea ar scoate din sărite pe oricine – dar Moise îşi vedea de drum, ducându-şi de căpăstru măgăruşul.

Într-o zi, privirea lui Albert se întâlni cu cea a lui Moise, şi băiatul rămase impresionat de expresia ochilor acestui om bătrân, dispreţuit de toată lumea. Era o expresie de tristeţe, cu un zâmbet amar, dar bun. Aceşti ochi îi aduceau aminte lui Albert de cei ai negrului doborât de la poalele monumentului din Colmar.

Impresionat de atâta curaj şi putere de stăpânire, din ziua aceea Albert îl saluta cu respect pe bătrânul negustor. Nesinchisindu-se de râsetele şi batjocura

băieţilor, ori de câte ori îl întâlnea, Albert îi dădea lui Moise bună ziua şi-l întreba de sănătate.

„Nu se cuvine să-i imit orbeşte pe ceilalţi numai pentru ca ei să mă considere bun, stă scris în jurnalul lui Albert. Părerea altora va fi şi a mea numai atunci când ea va corespunde convingerilor mele. Iar de batjocura altora, nici că-mi pasă”.

„Fii alături de oameni la greu şi suferinţă, dar să nu te iei după alţii când convingerile acestora nu sunt şi ale tale” – iată principiul întregii vieţi a lui Albert Schweitzer.

Capitolul II
RĂMAS BUN, CASĂ PĂRINTEASCĂ!

În toamna anului 1884, când Albert împlini nouă ani, în casa pastorului Schweitzer se ţinu un consiliu de familie – se punea problema unde e mai bine să-l trimită pe Albert pentru a-şi urma studiile. Nu mai are rost, considera pastorul, ca, Albert să rămână în continuare la şcoala din sat. L-ar fi dat bucuros la un liceu, dar cel mai apropiat se afla în oraşul Mülhausen, prea departe de Günsbach, şi se temea ca nu cumva despărţirea de familie să aibă consecinţe dăunătoare asupra învăţăturii.

Împărtăşind îndoielile soţului ei, Adèle Schweitzer propunea să mai aştepte un an-doi.

Până la urmă, luară o hotărâre intermediară: să-l trimită pe Albert pentru un an la gimnaziul real din Münster, care se afla doar la trei kilometri de Günsbach.

*

* * *

Într-o zi însorită de toamnă, cu un ghiozdan mare în spate, Albert porni la drum. Cărarea de munte ce ducea spre şcoală era străjuită de tei scăldaţi în soare, în pădurea de castani pocneau fructele, zvârlindu-şi

miezul maroniu. Pentru întâia oară Albert se întâlnea, singur, faţă în faţă cu natura, şi acest lucru îl impresionă adânc. Albert încercă să exprime în versuri tul burătoarele sentimente şi se apucă să deseneze ruinele vechii cetăţi cu cărarea ce se pierdea în depărtare, dar după ce termină, atât desenul cât şi poezia i se părură fade, lipsite de expresivitate. Nu-i rămânea altceva decât să admire natura şi să încerce s-o cunoască mai bine. În timpul său liber, după ce-şi termina lecţiile, băiatul pornea să hoinărească prin munţii din preajmă. În crângurile umbroase hălăduiau stoluri de păsări. Pe băiat îl cuprinse frenezia vânătorului. Se apropia furiş de păsărele şi… asculta cum cântă.

— De ce cântă păsările aşa de frumos? se mira Albert, iar în sinea lui îşi făgăduia că odată şi odată va rezolva acest mister.

Într-o zi, împreună cu prietenul său Heinrich, urcă pe muntele Rebberg. Heinrich, care comanda, întinzându-i şi lui Albert o praştie, îi spuse:

— Dacă vrei să dezlegi acest mister, ţine asta!

Albert luă praştia şi imediat auzi comanda:

— Culcat!

Băieţii se târâră încet spre copacul în frunzişul căruia se zbenguiau gureşe nişte păsărele tare frumoase.

— Uite cum trebuie să faci… Heinrich întinse praştia. Foc!…

Albert, alb la faţă, îşi imagină fulgerător cum piatra zvârlită zdrobeşte micuţul trup al păsării.

— Nu! ţipă el aşa de tare încât păsărelele se ridicară deodată de pe crengile copacului şi, în stol, ca un mic nor foşnitor, trecură peste capetele vânătorilor ghinionişti.

— Ce-ai făcut?! se răsti Heinrich. Vezi că acum

te…

— Încearcă, îi răspunse încet Albert, încearcă numai!

Plecă fără să se mai uite înapoi. Dar nu era încă sigur dacă a greşit sau nu. Probabil că băieţii or să râdă de el. Heinrich o să le povestească totul:

— Albert s-a purtat ca o fată…

Ei bine, n-au decât să râdă! Ba era sigur că a procedat bine.

*

* * *

Când, în cele din urmă, sosi vremea să-şi ia rămas bun de la casa părintească şi să plece la Mülhausen, se lăsă cu lacrimi. Acasă rămâneau fratele şi surorile pe e are le iubea atât de mult. Afară, sub ferestre, zburdau prietenii – băieţii din sat. Câinele Flox, căruia îi meşterise singur coteţul, nu-l părăsi deloc în seara plecării, iar în grajd, Fritz, calul şarg, oftă cu putere.

Iată şi liceul… Culoare lungi, reci şi profesori în haine negre şi băieţi, băieţi… Iată-i, o mulţime… ţipă, sar, aleargă, îl ating pe Albert cu coatele…

— Schweitzer!

Clasa a cincea a liceului din Mülhausen încremeni. Iteţinându-şi răsuflarea, întinzând gâtul, elevii încercau să vadă ce se petrece în banca a treia.

„Începe distracţia! O să vedeţi!” se bucurau în sinea lor.

— Schweitzer!… se auzi iarăşi vocea profesorului cu un ton mai sus.

În sfârşit, băieţelul cu faţa rotundă, cu părul tăiat scurt, se ridică de pe locul său şi păşi printre bănci. Cu fiecare pas ce-l făcea, se stingeau din închipuirea lui imaginile vii ale unui trecut recent – jocurile zgomotoase cu tovarăşii din sat, excursiile în munţi…

Deodată ajunse până la auzul lui vocea profesorului:

— Vă rugăm să ne explicaţi de ce în această strofă Goethe a folosit pentru rimă cuvântul „tăcere”.

Elevii chicotesc. îi amuză amabilitatea rafinată a profesorului şi pluralul supremei politeţi: „vă rugăm”, folosit în zeflemea. Ei ştiu perfect de bine ce va urma.

Albert tace ca un mut. Nici măcar nu încearcă să se justifice, să explice, cum fac de obicei băieţii. El este pur şi simplu stupefiat. Înţelegea cum ar putea povesti despre frumuseţea munţilor din Gunsbach. Dar cum să despice în părţi separate poeziile lui Goethe, discutând un singur cuvânt din toată poezia?

— Ei, Schweitzer?!

Băiatul strânge din dinţi şi, fără să clipească, înfruntă privirea profesorului. Un singur lucru îl salvează pe elevul rebel – faptul că este o rudă a inspectorului şcolar.

Totuşi, peste o lună, directorul liceului fu silit să-l cheme pe tatăl lui Albert la şcoală.

— Îmi pare foarte rău, stimate domnule Schweitzer, dar sunt nevoit să vă aduc la cunoştinţă că băiatul dumneavoastră nu va putea trece în clasa următoare dacă continuă să fie atât de… – directorul îşi scărpină rădăcina nasului, căutând cuvântul potrivit, şi în sfârşit, îl găsi – … atât de visător, de neatent…

Louis Schweitzer tăcea. Îşi dădea foarte bine seama de starea sufletească a fiului său şi, concentrându-se, căută argumente ca să-l poată convinge pe director. Spera că acesta nu va rămâne indiferent la cuvintele sale.

— Îi e dor de casa părintească, domnule director. Vă rog să înţelegeţi, băiatul duce lipsa noastră, a părinţilor, a fraţilor şi a surioarelor lui, a mediului său

obişnuit…

— În cazul acesta, îl întrerupse fără ceremonie directorul pe Louis Schweitzer, luaţi-l înapoi la şcoala sătească. Se pare că într-adevăr băiatul nu este dotat pentru a urma liceul. În asemenea împrejurări nu-i părut să ocupe în zadar locul aici?

Situaţia părea desperată. Precum îşi va aduce aminte mai târziu Albert Schweitzer, familia lui era Kărură. Pentru a-i da fiului său posibilitatea de a trece din gimnaziu la liceu, tatăl său i-a luat cu sacrificii un meditator care l-a pregătit la latină pentru examenul de capacitate. „Modestele noastre resurse nu mi-ar fi permis să merg mai departe. Numai cu ajutorul unchiului meu m-am putut înscrie la liceu, răci tata avea de întreţinut o familie numeroasă…”

Toate acestea i-au trecut probabil prin minte şi lui Louis Schweitzer căci, renunţând la încercarea de a-l convinge pe director, rosti cu smerenie:

— Vă rog, mai aveţi puţină răbdare cu băiatul…

— Bine, încuviinţă generos directorul, dar trebuie să-l pedepsiţi, şi să-l pedepsiţi aspru.

Louis Schweitzer nu urmă sfatul directorului. Ba chiar ar fi vrut să-l ia pe Albert pentru câteva zile acasă, dar se răzgândi: se temea să nu-şi piardă băiatul locul la liceu şi nici bani nu prea avea de ajuns.

*

* * *

Cel dintâi ¿semestru, Albert îl termină cu note foarte mici, considerat fiind ca unul din cei mai slabi elevi din clasă. Se resimţea pregătirea insuficientă la latină şi, un factor poate şi mai important, băiatul nu se putea obişnui cu atmosfera stătută, cazonă, de care era impregnat liceul din Miilhausen. Elevii erau educaţi într-un spirit de servilism şi de supunere oarbă – însuşiri pe care Albert întotdeauna le-a

respins. Capacitatea de a gândi independent era acolo înlocuită cu toceala.

*

Situaţia lui Albert la liceu se schimbă în bine odată cu sosirea noului diriginte al clasei – doctorul

Weiman, pedagog inteligent. Om bun la suflet, în pofida exigenţei de care dădea dovadă, el reuşi să câştige în scurt timp stima şi dragostea elevilor săi. Încă din prima zi doctorul Weiman protestă împotriva încercării de a-i transforma pe profesori în plutonieri şi îşi impuse concepţia de a aborda individual pe fiecare elev.

Atenţia lui fu atrasă în mod deosebit de un elev liniştit, cu ochi mari şi cu o expresie închisă, ciudată, a feţei. Notele slabe din catalog ale lui Albert Schweitzer i se părură lui Weiman accidentale. Discutând de câteva ori cu Albert, el se convinse că acesta ar putea să înveţe mult mai bine.

— Eşti slab la datină – îi spuse dirigintele. De ce nu încerci să te pui la punct? Te temi că nu est> în stare? Tocmai aici este partea slabă. Însuşirea unei limbi cere exerciţii zilnice, numai astfel ai să poţi obţine rezultate bune.

Cuvintele profesorului nu căzură pe piatră. Din ziua aceea Albert rămânea după terminarea cursurilor în clasă şi învăţa la latină. Chiar şi acasă, multe ore şi le petrecea cu manualul de latină în mână. După ce Albert punea ultimul punct în caietul său, mătuşa Sofia îl întreba:

— Ai exersat astăzi la pian? Du-te şi cântă.

Ziua i se părea prea scurtă şi, urmând exemplul profesorului iubit, Albert se obişnuise să-şi planifice ziua minut cu minut.

Trecură vreo trei luni şi iată că, într-o zi, după ce în catalog apărură în dreptul numelui Schweitzer, la

limba latină, primele note bune, doctorul Weiman. îl întrebă pe Albert:

— Ei, cum merge? E greu?

— Foarte greu! recunoscu elevul sincer. Am tot timpul senzaţia că succesele mele nu sunt reale.

— Asta nu-i bine, observă cu severitate profesorul, Trebuie să ai încredere în tine. Acest lucru este (îl) Nolut necesar, înţelegi?

Albert nu răspunse nimic atunci dar, mai târziu, mult mai târziu, când ajunsese un savant cunoscut în întreaga lume, avea să scrie: „… Doctorul Weiman m-ii învăţat să lucrez metodic şi mi-a insuflat încredere în mine. Din primele) zile ale sosirii lui la liceu a constituit pentru mine un exemplu de sârguinţă, pentru că am înţeles cu câtă grijă se pregăteşte el însuşi pentru fiecare lecţie”.

*

* * *

La Mülhausen, Albert locuia într-o odăiţă întunecoasă din casa unchiului său Ludwig care, neavând copii, îi dăduse adăpost din clipa sosirii şi făgăduise că-i va purta de grijă. Acestui unchi – inspector şcolar – mai presus de toa/te fi plăcea ordinea de mult instaurată în casa lui şi îl sili pe Albert să se conformeze întocmai regulilor stabilite. De îndată ce termina masa, Albert trebuia să se aşeze la pian şi să cânte. Apoi se ducea din nou la liceu ca să-şi pregătească restul lecţiilor, iar la întoarcerea acasă, iarăşi exersa la pian până seara târziu.

Plimbările prin pădure, asalturile temerare asupra viilor împreună cu alţi copii, escapadele pe munte – toate acestea au rămas undeva departe. Aici, în acest oraş industrial, plin de fum, Albert abia remarca schimbarea anotimpurilor. Albastrul primăverii, verdele intens al verii, arămiul toamnei şi

albul iernii – toate parcă se topiseră într-un fum cenuşiu. Nu i-au mai rămas decât amintirile şi speranţa că va revedea din nou locurile dragi ale copilăriei.

Adeseori, seara, unchiul primea vizite. Aşezat în faţa cărţilor şi caietelor sale, Albert asculta fără voie conversaţia celor mari.

Un domn gras, cu obraji dolofani, ca de copil, se căina:

— Prost am fost când am contat pe bunătatea altora! Nu! Acum nu mai mă las dus de nas!

O doamnă ceremonioasă, îmbrăcată în verde, îi ţinea isonul:

— Să lupţi pentru idealuri înalte, în tinereţe mai merge. La vârsta noastră începi să-ţi dai seama că-n lumea asta nu există dreptate.

— Ehei, tinereţea-i minunată, îi răspundea unchiul Ludwig, dar trebuie să ştii să rezişti!

— Mi-aduc aminte uneori, continua tărăgănat domnul cel gras, de toate… fleacurile, la drept vorbind, la care visam atunci…

Obrajii lui plini luceau, iar lui Albert nu-i venea să creadă că acest domn a fost şi el odată tânăr şi că a visat ceva…

— Toate astea nu sunt decât iluzii, suspina doamna în verde, iar interlocutorul ei, ridicând paharul cu vin, pronunţa pe acelaşi ton:

— Asta-i viaţa, doamnă, în sănătatea dumneavoastră!

Aceste discuţii îl întristau pe Albert. Nu era dispus să-i dea crezare domnului gras, dar observându-i pe cei din jur, Albert îşi dădea seama că mulţi sunt ca ei.

Pe jumătate adormit, îşi punea poate pentru a zecea oară aceeaşi întrebare:

„Este oare sortit ca toţi să ajungă ca ei? Oare şi eu am să-mi pierd încrederea în oameni? tt

*

* * *

Dragostea lui Albert pentru muzică se dezvoltă şi mo consolida în anii de liceu. Petrecea ore întregi la pian şi chiar încerca să compună piese mici, dar cei din jur parcă nici nu observau această înclinaţie a lui. Pentru ei, faptul că băiatul se arăta pasionat pentru muzică constituia doar un fel de tribut adus tradiţiilor familiei. Ei nu observau cât de adânc îl pătrundea muzica pe acest adolescent impetuos şi cârlionţat. Muzica era însăşi viaţa lui.

Primul concert... Această zi fu pentru Albert im adevărat eveniment, un eveniment însă, din nefericire, întunecat de penibila lipsă de înţelegere a celor apropiaţi.

Asta se petrecu într-o seară luminoasă de primăvară. Când Albert se întoarse de la liceu, mătuşa îl anunţă:

— Mergi cu noi la concertul lui Erb.

Bucuria nepotului n-avea margini. Auzise multe despre celebrul său compatriot, născut şi el în Alsacia, Marie-Iosif Erb. Concertele la Paris i-au adus pianistului alsacian o mare faimă şi iată că astăzi, el. Albert Schweitzer, îl va auzi pe Erb cântând la Mülhausen, în sala Börsen.

La concertul renumitului pianist, sosit la Mülhausen, se adunase toată protipendada acestui oraş bogat, dar tipic provincial. Niciodată până acum n-a avut băiatul crescut la ţară prilejul să întâlnească aşa de multe femei în toalete elegante şi bărbaţi îmbrăcaţi în fracuri sau în smochinguri negre. Fără să vrea, făcea comparaţie între toaletele luxoase şi modestul său costum de sărbătoare, care-i rămăsese

mic, şi acest lucru îl intimida. Încercă să stea în umbră, neobservat, dar nu reuşi: cunoştinţele salutau pe mătuşa şi unchiul său, apoi îl examinau fără nicio jenă pe băiat.

Albert fu bucuros când, în sfârşit, toată lumea se aşeză pe locurile respective şi încetul cu încetul rumoarea sutelor de voci începu să se stingă. Deşi fâşâitul programelor şi al pungilor cu bomboane nu încetă cu totul, băiatul nu mai auzi niciun zgomot de îndată ce pe scenă apăru plânistul, un domn uscăţiv cu ochelari fini, prinşi pe nas. Iar din clipa în care Erb începu să cânte, Albert fu cuprins de o tulburare neobişnuită. Uitase cu desăvârşire că se află într-o sală de concerte. împreună cu pianistul, el stăpânea această vijelie de sunete, retrăind măreţia revelaţiei artistice.

Deodată sala parcă explodă. Zidurile se cutremurau de aplauze. Albert îşi revenea cu greu. Rămăsese nemişcat în mulţimea care aplauda, minunându-se cum pot vecinii lui să vorbească, să fâşâie din programe şi să facă gălăgie chiar aplaudând; pentru el muzica nu se sfârşise încă; îi mai răsunau în urechi minunatele acorduri…

— Ţi-a plăcut bucata care s-a cântat? Mătuşa lui Albert îl privea ţintă. Băiatul dădu din cap fără să rostească un cuvânt. Atunci de ce nu aplauzi?

Albe: t n-avea chef să răspundă, nu putea să exprime prin cuvinte obişnuite, cotidiene, ceea ce simţea „când, deodată, la urechi îi ajunseră următoarele cuvinte:

— Poate că nu-i în stare să preţuiască muzica… Degeaba l-aţi mai luat cu voi la concert…

Nici profesorului său de muzică, Eugène Münch, despre oare mai târziu Albert Schweitzer va vorbi cu multă căldură, nu i-a trecut prin minte ce reprezintă

muzica pentru elevul său şi care este efectul muzicii asupra lui.

— Schweitzer este nenorocirea mea, ofta Eugène Münch. Deşi-i descendent ăl mai multor generaţii de orgnnişti de biserică, nu-i moşteneşte pe aceştia. Are probabil o „ereditate proastă”.

Dar elevul cu „ereditatea proastă” nu înţelesese ce voia de la el profesorul. Odată, plictisindu-se de nesfârşitele exerciţii la pian pentru digitaţie, începuse a izbi cu furie clapele, repetând la nesfârşit, în diferite variante, „cântecul fără cuvinte”.

— Albert! îşi ieşi atunci din fire Münch. Ţi-e silă să execuţi o muzică bună? Şi de ce schimonoseşti acest cântec? Dacă eşti lipsit de orice sentiment, atunci n-am ce să te mai învăţ!

— Nu! izbucni deodată Albert. Eu tocmai asta vreau să vă dovedesc, că am sentiment! Ascultaţi, vă rog!

Ascultându-l în continuare pe elevul său revoltat, profesorului nu-i venea să-şi creadă urechilor. Albert cânta una din piesele lui Mendelssohn, şi-o cânta atât de frumos şi convingător, încât Münch retrăia împreună cu el tot ce era mai bun şi mai înălţător în cântec. Zguduit de çeea ce auzea, el nu ceru nicio explicaţie. Se simţi deodată ruşinat că nu l-a înţeles de la lui oput pe acest elev mereu închis în sine.

Stingherit, se ridică şi se apropie de Albert, îl bătu puternic pe umăr, apoi, fără să-i spună un cuvânt, se aşeză la pian şi începu să cânte, acelaşi „Cântec fără cuvinte”, asupra căruia se străduise atât, elevul său. Münch cânta cu însufleţire, parcă răspunzând chemării elevului său la încredere.

Această întâmplare fu începutul unei mari prietenii între profesor şi elev. Şi tot de atunci începu drumul artistic plin de glorie al lui Albert Schweitzer,

care a ajuns unul din cei mai de seamă organişti ai timpului său.

*

* * *

„În liceu, scrie Albert Schweitzer în cartea sa autobiografică «Viaţa şi gândurile mele», cel mai mult m-au interesat istoria şi ştiinţele naturii. Mai greu învăţam limbile străine, şi la matematică trebuind să fac eforturi pentru a obţine un rezultat satisfăcător. Dar cu timpul a început să-mi placă tocmai această luptă cu dificultăţile şi mă străduiam să-mi însuşesc chiar şi materiile pentru care nu aveam înclinaţii speciale. În clasele superioare ajunsesem să fiu considerat un elev bun, chiar dacă nu eram printre cei dintâi. Dacă nu mă înşală memoria, primul am fost doar la compunere…”

Astfel, în lupta cu dificultăţile şi în permanenta încercare de a le depăşi, se formă caracterul viitorului savant. Treptat, Albert izbuti să-şi învingă vechiul sentiment al claustrării. Tânărul, din ce în ce mai vorbăreţ, se întreţinea adesea cu rudele sale. După spusele unchiului său Ludwig, începea pentru el „perioada nesfârşitelor întrebări”.

Adolescentul de şaisprezece ani lua parte la conversaţiile celor mari şi nu pierdea niciun prilej să provoace discuţii şi să pună întrebări.

— Albert, nu-i frumos să contrazici persoane în etate, cum faci cu cei de vârsta ta! îl admonestă mătuşa. Mai stăpâneşte-te!

Dar poveţele mătuşii nu serveau la nimic. Albert lua ferma hotărâre de a nu se mai amesteca în vorbă, dar de îndată ce auzea opinii, după părerea lui greşite, uita de orice prudenţă şi intervenea.

Din păcate, însă, nimeni nu-l lua în serios pe neobositul interlocutor. Cei vârstnici se mulţumeau de

obicei să răspundă cu o glumă sau invocau lipsa de iiinp. Cu toate acestea, Albert nu înceta să pună mereu uite şi alte întrebări.

El se bucură foarte mult când găsi în sfârşit un nilul, în persoană... anticului filosof grec Platon. Odată, Iu timpul unei lecţii ţinute de directorul liceului, Williolni Deeke, Albert află că marele filosof recomandat* Io vi lor să-i pună mereu întrebări.

„Asta da profesor! Aşa mai zic şi eu! se gândea încântat Albert. Am să-i urmez neapărat sfatul".

Şi adolescentul tot întreba şi întreba. Disputele J> încingea îndeosebi cu unchiul său Ludwig. Ei discutau mai ales pe teme politice. Când îl vedea seara pe nepotul său cu ziarul local „Neue Miilhausens Zeitung" sau cu prestigiosul „Strasburger Post" în inină, unchiul Ludwig căuta să scape prin fugă. Dar dacă manevra nu-i reuşea, nu mai avea încotro, şi se pomenea atras într-o discuţie aprigă despre legile împotriva socialiştilor, despre demisia lui Bismar k, despre ultimul discurs al lui Eihen Richter[1] în Reichstag, despre războaiele balcanice sau despre politica colonială.

Astfel de probleme erau mereu discutate în odăiţa întunecoasă a lui Albert şi poate că tocmai în timpul discuţiilor asupra politicii coloniale a Germaniei, în mintea adolescentului se strecura îndoiala: este oare necesară şi justă cucerirea continentului african? Eroii războaielor coloniale, care luptau cu tunuri şi arme moderne împotriva băştinaşilor lipsiţi de apărare, nu-i stârneau lui Albert nicio admiraţie. Acest punct de vedere în acele timpuri era considerat depăşit, ca să nu folosim vreun termen mai tare. Albert îşi risca reputaţia de „supus credincios al Kaiserului Wilhelm", dar a est risc nu-l

1 Richter, Eihen U83B—1936). om politic german.

speria deloc. El îşi apăra cu înflăcărare convingerile, deoarece le considera juste.

Se apropiau examenele de absolvire. Dar tare greu mai era să înveţi în serile calde de iunie, când pe sub ferestrele lui Albert, îndreptându-se spre biserica Sfintei Maria, treceau candid, în pas legănat, tinerele fete din Mülhausen, şi când în odăiţă pătrundea mireasma îmbătătoare a copacilor înfloriţi! Pregătindu-se pentru examen la istorie, Albert recitea zeci de cărţi. Dar cum se întâmplă întotdeauna în preajma examenelor, nu-i ajungea timpul.

Şi iată că sosi ziua de 18 iunie 1893. În sala mare, pavoazată, tronau gravi membrii consiliului superior al liceului. Comisia era prezidată de consilierul Albrecht, sosit special din Strasbourg în acest scop. El ascultă cu atenţie răspunsul la istorie dat de elevul Schweitzer şi propuse să i se dea cea mai mare notă – „foarte bine”. Albert mai primi un „foarte bine” şi pentru lucrarea prezentată: „Metodele de colonizare în lumea antică”. În schimb, la celelalte obiecte, în afară de fizică – materie care-i plăcea lui Albert şi pe care o cunoştea destul de temeinic – primi numai calificative modeste: „satisfăcător”. Chiar şi lucrarea la limba germană, obiect preferat al tânărului Albert, se dovedi de astă dată destul de slabă.

Profesorii clătinau dezamăgiţi din cap, clar lui puţin îi mai păsa. Bine că a absolvit liceul. Gândurile îi zburau spre viitor: va studia muzica şi filosofia. O lume întreagă îl aştepta!

Capitolul III
ÎNCEPE DRUMUL GREU

Pe (aldarâm hodorogea căruţa unui zarzavagiu. Pe cheiul Senei se plimbau fără niciun ţel îndrăgostiţii. Sub puşii trecătorilor foşneau frunzele căzute. Un tânăr elegant, pieptănat după moda lansată de

cunoscutul filosof Friedrich Nietzsche, răvăşea distrat frunzele cu un baston, privind cu admiraţie oraşul vesel. Minunat oraş Parisul! Nici măcar noua realizare a oraşului – remarcabilul turn de fier al domnului Eiffel – a cărui săgeată îndreptată spre cer se înălţa mai sus de turnurile catedralei Notredame – nu-i strica aspectul poetic.

Albert triumfa. În sfârşit, se realizase una din cele mai scumpe dorinţe ale sale: iată-l oaspete al Parisului. Ca să ajungă aici, l-au ajutat fraţii tatălui său care locuiau la Paris: Auguste, financiarul şi Charles, profesorul la Sorbona[2]. Pentru întâia oară în viaţa lui, viitorul student la filosofie făcea o călătorie lungă. Nu-i deci de mirare că impresiile îl copleşeau. Dar cel mai strălucit, cel mai de neuitat eveniment a fost întâlnirea lui cu renumitul compozitor francez Charles Vidor[3].

Albert şi-a îndreptat paşii spre locuinţa lui Vidor cu un sentiment de veneraţie şi chiar de teamă. S-a oprit în faţa uşii cu o tăbliţă pe care scria: „Charles-Marie Vidor”. Albert a bătut hotărât în uşă şi pe dată s-a auzit un scurt:

— Intră!

Vidor în persoană i-a deschis. Albert l-a recunoscut de îndată pe celebrul muzician, al cărui chip îl mai văzuse pe fotografii.

— Am auzit despre dumneata, tinere coleg, i-a spus compozitorul cu un zâmbet indulgent şi, de îndată ce intrară, îl atacă pe Albert: Ei, ce vrei să-mi cânţi?

---

2 Schweitzer, Charles, bunicul cunoscutului scriitor şi filosof contemporan Jean-Paul Sartre. N.A.

3 Vidor, Charles-Marie (1845—1937), compozitor, organist şi pedagog francez. Strălucit interpret virtuoz, Vidor a reconsiderat orga ca instrument de concerte. Autor a cinci simfonii pentru orchestră, el a scris operele „Nerto“, „Maître Ambroise“,

Uluit, Albert abia reuşi să răspundă:

— Bach, desigur…

— Bine, să mergem.

Fără să-i dea răgaz oaspetelui său să-şi vină în fire, Vidor îl conduse spre orgă, una din cele mai faimoase orgi din lume, creaţie a lui Aristide Chevalier-Collem. Oprindu-se în faţa clapelor, compozitorul îi explică lui Albert, în puţine cuvinte dar foarte precis, dispoziţia claviaturii şi a registrului.

— Poftim, tinere!

Albert închise ochii şi îşi ascultă inima. Îi bătea atât de puternic încât îi simţea zvâcnetul până în vârful degetelor. Acum va trebui să cânte din Bach şi să cânte în aşa fel încât Vidor să-l accepte ca elev. Dar va izbuti oare? Nu, la o asemenea fericire nu merita nici măcar să se gândească.

Trecând prin minte piesele de Bach, cunoscute de el, Albert se opri la fuga „Bucuria credinţei”. Acum toată atenţia şi-o îndreptă asupra lui Bach.

Când termină de cântat, Vidor îi spuse simplu, ca ceva de la sine înţeles:

— Aşadar, poimâine te văd din nou.

Imirlul” (Turrigun” şi pantomima „Jeanne d’Arc” precum şi diferite lucrfirl de teorie a muzicii. N.A.

Îl conduse pe oaspete până la uşa şi-l întreba: Apropo, cât timp ai de gând să rămâi la Paris? Spre regretul meu, numai trei săptămâni. Apoi încep i ursurile la Universitatea din Strasbourg.

Pnent! În cazul acesta să vii chiar mâine. Nicio zi să nu pierdem! De acord?

Ieşind în stradă, Albert nu şi-a putut mult timp reveni în fire. Va lua lecţii cu Vidor! Dacă mamă-sa ar putea să-l audă!

Mergea încotro îl duceau picioarele şi tot ce-l înconjura – trăsurile cu cai, reclamele de pe ziduri,

rochiile elegante, viu colorate ale femeilor – totul i se părea primăvăratic şi dătător de bucurie.

*

* * *

În 1893, la sfârşitul lunii octombrie, Albert se reîntoarse în Germania să studieze la Universitatea din Strasbourg – unul din cele mai vechi lăcaşuri de cultură, din Europa.

„Universitatea din Strasbourg – îşi va aduce el aminte mai târziu – era pe atunci în plin apogeu. Lepădându-se de povara vechilor tradiţii, profesorii şi studenţii încercau să realizeze, prin eforturi comune, idealul unui învăţământ superior modern”.

Tânărul ocupa la căminul studenţesc o cameră modestă. În afară de masă, scaun şi pat, în cameră se mai aflau un raft pentru cărţi şi – cu aprobarea specială a directorului – un pian cu pedală de orgă. În timpul său liber, Albert îşi aducea aminte de lecţiile lui Vidor şi exersa, străduindu-se să realizeze ceea ce el îl învăţase, plasticitatea în modul de a interpreta.

Cu un zel absolut neobişnuit se dedică studiului. Setea lui intelectuală era de-a dreptul de nestins. Albert urma concomitent cursurile facultăţii de filosofie şi de teologie reuşind să frecventeze şi cursurile de ştiinţele naturii. Cât de mult regretă acum că n-a acumulat în liceu suficiente cunoştinţe de chimie şi fizică, geologie şi astronomie!

Studentul începător întâmpina mari dificultăţi, dar îndeosebi vechea limbă ebraică i se părea cumplit de grea. În prima sesiune Albert căzu la examen şi atunci îşi jură că în cel mai scurt timp îşi va însuşi ebraica veche. După ce toată ziua audia cursurile unor filosofi renumiţi ca Wilhelm Windelband şi Theobald Ziegler, ale eminentului teolog Holzman sau ale muzicologului Iacobstahl, seara Albert studia asiduu

ebraica veche. Cum îşi vor aminti mai târziu colegii, Albert era un student energic şi tenace. Traducea textele antice, învăţa împietritele forme gramaticale. Şi iată că sârguinţa lui învinse: după trei luni îşi luă examenul. Totuşi continuă să studieze limba ebraică: „Încurajat de dorinţa de a înfrunta şi a învinge greutăţile – va scrie mai târziu Albert Schweitzer – am reuşit să capăt cunoştinţe temeinice şi în acest domeniu. a începutul cu începutul viaţa lui studenţească intră pe făgaşul obişnuit în universităţile germane: ziua audia cursuri ori lucra la bibliotecă, seara avea întâlniri plăcute cu colegii în berării. Astfel îşi petrec cau toţi serile, iar Albert nu se lăsa cu nimic mai prejos. Când studenţii năvăleau în grup zgomotos într-o berărie, veselul Schweitzer student în anul întâi devenea figura centrală. Se aşeza la pian şi, la rugămintea colegilor, cânta ore în şir fără întrerupere.

Studenţii din anul întâi aveau un obicei amuzant: care cum făcea o greşeală în traducerea textelor din ebraica veche, trebuia să depună zece pfenigi în casa comună. Astfel se realiza un dublu folos: se îmbunătăţea calitatea învăţământului şi se adunau bani pentru bere.

— Cum de ai timp şi pentru învăţătură, şi pentru muzică? îl întrebau colegii pe Albert.

Cum? zâmbea stingher vânjosul şi talentatul student, sfios dintr-odată ca elevul de mai ieri şi, luând de pe masa de scris o poezie decupată dintr-un almanah franţuzesc şi înrămată, o arăta, cu emoţie, colegilor:

Sus, tot mai sus te-nalţă cu *visurile tale*.
Doar nu-n zadar pornit-ai Pe-a năzuinţei cale!
Neînfricat şi aprig Te-nalţă prin genuni.
De vrei să porţi pe frunte A stelelor cununi.

Această umilă filă de calendar a constituit mai

bine de şaizeci de ani deviza lui Schweitzer. Şi astăzi mai putem citi acest text pe foaia de hârtie îngălbenită de timp, atârnată în ramă deasupra mesei sale de lucru, în casa-muzeu din Giinsbach.

*

* * *

Biblioteca universităţii era un al doilea cămin al lui Albert. Pe masa preferată, lângă fereastră, se afla întotdeauna un teanc de cărţi. Albert citea mult şi cu interes. Când cineva avea urgent nevoie de el, se îndrepta spre biblioteca universităţii, sigur că-l va găsi acolo.

Aşa procedă Gotfried Münch când, într-o zi, Albert nu se prezentă la o repetiţie a corului.

„Ce-ar fi putut să i se întâmple? se gândea nedumerit Gotfried în drum spre bibliotecă. Schweitzer să lipsească de la cor! tt

În bibliotecă era linişte ca într-o biserică după slujbă. Gotfried privi mesele bibliotecii.

„Desigur, bombănea Münch în sinea lui. Îndrăgitul muzelor e aici! Noi îl aşteptăm, iar el s-a cufundat până peste cap în studiu! u

Gotfried se apropie de Albert şi-i puse mina pe umăr. Albert nici nu se clinti.

— Albert! şopti atunci Gotfried Münch destul de tare. Ce-i cu tine? Ai înnebunit?

— Lasă-mă în pace! se răsti Schweitzer la el, desprinzându-şi umărul din palma lui, fără să-şi ridice privirea.

„Interesant! Ce l-o fi captivat într-atât pe dumnealui? u

Când Albert, întorcând pagina, continuă să citească, Münch ridica uşor coperta. Pe ea scria: Lev Tolstoi – Anna Karenina.

— A-a! Acum totul e limpede! Puteam să-l

aşteptăm până dimineaţa. Dar gata, nu te las, te iau cu mine! Şi apucându-l din nou pe Albert de umăr, Gotfried îl întrebă: Ai citit Război şi pace?

— Nu! îşi ridâcă Albert privirile de pe carte. Tu l-ai citit?

— L-am citit. Este un roman cu totul deosebit. Adică, la drept vorbind, nici nu este un roman… Dar îi deranjăm pe ceilalţi. Hai afară, pe coridor. Apropo, nu trebuia să vii azi la cor?

— Extraordinar! Am uitat de tot! Să mergem!

În stradă vorbi numai Albert. Parcă ţâşnea ceva din el.

— Ştii ce m-a uimit în primul rând la Tolstoi? întrebă el şi fără să-i dea lui Gotfried răgaz să-şi spună părerea, răspunse tot el: Felul lui de a scrie. Până acum n-am întâlnit la nimeni o atât de genială simplitate de a povesti. Personajele romanului trăiesc. Parcă sunt vii şi-i vezi cum se mişcă în ambianţa lor obişnuită. Dar şi mai extraordinar mi se pare profilul moral al scriitorului. Dacă ai observat, el nu scrie ca să se distreze. El are să ne comunice ceva foarte important, şi ne comunică! Ne determină să medităm asupra propriei noastre vieţi…

În seara aceea repetiţia corului nu se mai ţinu. Până noaptea târziu, studenţii discutaseră despre scriitorul rus Tolstoi şi operele sale.

După mai mult de jumătate de secol, în 1960, Albert Schweitzer va scrie:

„Cam prin 1893, când îmi începeam studiile la

Universitatea din Strasbourg, am cunoscut opera lui

Tolstoi. Asta a constituit un mare eveniment atât pentru mine, cât şi pentru colegii mei.

Iar în 1902 când, lq, Strasbourg, nu mai eram student ci lector la Universitate şi mă preocupa, în

domeniul filosofic, problema revenirii civilizaţiei noastre la idealurile umanismului care i-a inspirat pe oameni la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, m-am simţit spiritualmente şi mai strâns legat de Tolstoi.

Doream atât de mult să-l cunosc personal pe venerabilul bătrân, dar nu mi-am putut crea prilejul să iau legătura cu el. În schimb prietenul meu Romain Rolland, mai insistent, a reuşit şi a rămas nespus de bucuros de această cunoştinţă. Eu eram prea timid ca să mă decid să fac un astfel de pas.

M-am mulţumit cu fericirea ce mi-a fost dată de a activa în acelaşi domeniu ca şi el şi i-am rămas veşnic recunoscător pentru înrâurirea ce a exercitat-o asupra mea”.

*

* * *

A existat, ori n-a existat Iisus Cristos? Această problemă îl frământă tot mai mult pe studentul Schweitzer, pe măsură ce înainta în studiul istoriei religiei.

„La sfârşitul primului meu an de studenţie – scrie Albert Schweitzer în cartea sa autobiografică *„Viaţa şi gândurile mele”* – începusem să mă îndoiesc de veridicitatea spuselor şi acţiunilor lui Iisus în timpul izgonirii apostolilor, după cum mă îndoiam de însăşi concepţia istorică a vieţii lui Iisus”.

Din nefericire, activitatea atât de rodnică a tânărului savant fu întreruptă. În primăvara anului 1894, chemat în armata prusacă, Albert Schweitzer trebui să-şi facă serviciul militar timp de aproape un an.

Dar filosoful aspirant se dovedi un mai puţin vrednic slujitor al zeului Marte.

Iată, de pildă, un episod demn de pana lui

Jaroslav Hašek. Într-o frumoasă dimineaţă, pe străzile strâmte ale Strasbourgului mai mult alerga decât mergea un tânăr soldat. Trecătorii, zărindu-l, clătinau diii cap şi se dădeau la o parte. Doctorul Lammerţ, cunoscut în Strasbourg ca simpatizant al francezilor, aruncă în glumă:

— Într-o asemenea ţinută, soldaţii kaiserului îmi plac mult mai mult decât în căştile prusace.

Din mulţimea oprită în loc, cineva observă:

— Acest tânăr a înnebunit probabil; s-a învârtit de cel puţin o săptămână de carceră!

Lumea începu să strige în urma soldatului:

— Hei, tu! Ia stai! Ascultă!…

Dar Albert – bineînţeles, nu putea fi altcineva decât el – nu auzea nimic. El se grăbea să nu întârzie la cazarmă.

— Stai! îi răsună deodată la ureche. Stai când îţi ordonă un soldat bătrân!

Oprindu-se zăpăcit, Albert auzi cum cineva îi spune cu glas poruncitor:

— Întoarce-te imediat acasă! în halul acesta nu poţi să te prezinţi la apel.

Ce se întâmplase? Despre ce era vorba? Albert îşi cercetă în grabă ţinuta, dar când să-şi scoată casca de pe cap, spre marea lui uimire văzu că ţine în mâini… o pălărie de paie.

— Să trăiţi! vru să-i mulţumească salvatorului necunoscut, dar acesta dispăruse.

Scăpând nepedepsit după numeroasele întârzieri la apel (căci nu numai pălăria de paie îi jucase festa), Albert continua să fie învoit în oraş datorită protecţiei căpitanului Krul, comandantul său de companie. Acesta încuviinţa recrutului Schweitzer să plece zilnic din cazarmă pentru a frecventa biblioteca universitară. În zilele când renumitul profesor

Windelband îşi ţinea cursurile de filosofie, Albert, în loc să slujească pe regele prusac, se ducea să audieze prelegerile despre Platon.

Mai greu îi era când compania pleca pe câmp pentru exerciţii sau manevre. Atunci adio cursuri şi bibliotecă! Dar Albert găsise şi pentru aceste cazuri soluţia: purta în raniţă cărţile pe care le studia şi, la primul popas, le scotea şi citea, fără să-i pese de batjocura camarazilor. Citea şi făcea însemnări într-un caiet negru, mare. De multe ori, în timp ce ceilalţi soldaţi căzeau frânţi de oboseală, recrutul Schweitzer mai rămânea ore întregi aplecat deasupra cărţilor. Făcea aceasta nu numai din simplă stăruinţă, ci îndemnat de ceva mult mai solemn: pasiunea de învăţătură căpătată de tânărul filosof încă din anii liceului.

*

* * *

„Sunt profund recunoscător Universităţii din Strasbourg nu numai pentru cunoştinţele căpătate acolo, cât mai ales pentru faptul că dădea studenţilor posibilitatea să se ocupe şi singuri de lucrări ştiinţifice” – scria Albert Schweitzer în cartea sa autobiografică „Viaţa şi gândurile mele”. Nimeni altul n-a folosit mai deplin această posibilitate.

Îşi petrecea ore întregi în bibliotecă. Când bibliotecarul onora comanda făcută de el, pe masa lui Albert se înălţau teancuri întregi de cărţi. Pentru a-şi putea însuşi cât mai mult, Albert folosea o metodă încercată încă din şcoală, o metodă care-i îngăduia să citească foarte repede, cu atenţia orientată spre un anumit scop, astfel încât să poată extrage esenţialul.

Mult timp consacra şi activităţii studenţeşti de ajutorare a săracilor. În oraşele Strasbourg şi Paris a văzut pentru întâia oară cumplita sărăcie a

proletariatului, şi acest lucru l-a impresionat adânc. Nu-i de mirare, spunea el prietenilor, că proletarii nu mai sunt atraşi de biserică: ce-ar putea să mai aştepte de la ea?

Studenţii din Strasbourg organizaseră o societate al cărei scop era ajutorarea oamenilor sărmani. Membrii acestei societăţi vizitau locuinţele mizere ale lucrătorilor şi cercetau cauzele pauperităţii, iar la consfătuirile societăţii, raportau rezultatele cercetărilor. Apoi, la decizia consiliului, numeroasele bunuri colectate de studenţi erau împărţite celor mai nevoiaşe familii.

Într-o primăvară, în 1896, când se afla la tatăl său unde îşi petrecea vacanţa, Albert luă o hotărâre definitivă: „În jurul meu sunt atât de mulţi oameni nenorociţi şi suferinzi, încât mi-e cu neputinţă să iau mereu ele la viaţă, trebuie să lestitui oamenilor ce le-am luat. Până la treizeci de ani am să mă ocup de ştiinţe şi arte, iar pe urmă am să pun cunoştinţele mele la dispoziţia oamenilor care duc lipsuri grele”.

Albert Schweitzer a rămas credincios cuvântului dat.

*

* * *

— N-ai vrea să-l studiezi mai profund pe Kant? îl întrebă odată profesorul Ziegler pe Albert.

— Cu plăcere, domnule profesor, îi răspunse Albert.

Când a consimţit, tânărului filosof nici prin minte nu i-a trecut că de fapţi îşi alesese tema pentru dizertaţia de doctorat. Aceasta s-a întâmplat în primăvara anului 1898 când, la 6 mai, studentul Schweitzer şi-a dat examenul de stat la Facultatea de teologie.

În vara aceea Albert rămase la Strasbourg pentru

a-şi desăvârşi studiile filosofice. Examenele trecute cu succes îi dădeau dreptul la o bursă de o mie două sute de mărci pe an. Această sumă modestă i-a îngăduit nu numai s-o scoată la capăt, dar şi să se lase furat de visuri, punctul culminant al acestor visuri fiind Parisul, cu renumita sa universitate Sorbona. Tânărul filosof spera să-şi poată pregăti la Paris lucrarea de doctorat şi mai ales să se întâlnească cu vechiul său profesor de muzică, Vidor.

La sfârşitul lunii octombrie a anului 1898 aceste planuri se realizară. Albert plecă la Paris şi devine student la Sorbona. Dar principala lui preocupare rămase muzica. În acea vreme Albert dormea catastrofal de puţin. Când îşi părăsea dimineaţa camera, pentru a se duce la Vidor, patul îi rămânea de multe ori nedesfăcut. Din fericire, în drum se afla un mic local ospitalier. Albert sorbea la repezeală o ceaşcă de cafea neagră concentrată şi se îndrepta grăbit spre casa renumitului profesor unde până târziu, seara, cânta la orgă.

Acasă se întorcea pe la miezul nopţii. Pe străzi se mai auzea tropot de cai – treceau trăsuri întârziate. Când în casele de vizavi se stingeau ultimele lumini, pe masa tânărului filosof se aprindea o mică lampă de birou, care ardea până se lumina de ziuă. Noaptea, Albert lucra la teza de doctorat.

Aducându-şi aminte de această perioadă din tinereţea sa plină de muncă şi încordare, Schweitzer scria: „Lucrarea mea de doctorat nu suferea din pricina îndeletnicirilor mele artistice sau a firii mele sociabile deoarece sănătatea robustă îmi îngăduia să lucrez şi noaptea. Se întâmpla uneori să merg dimineaţa la Vidor şi să cânt la orgă, după o noapte în care nu închisesem un ochi”.

În timpul lecţiilor de muzică Albert era atent şi

cânta atât de bine, încât Vidor nu-şi dădea seama că elevul său este mereu rămas în urmă cu somnul.

— Ei, cum o mai duci? îl întreba el salutându-l.

— Deocamdată trăiesc, răspundea Albert zâmbind. Iar dacă într-o bună zi n-am să mai vin la oră, mărturisi odată, să ştiţi că mi s-a întâmplat ceva.

— Ce să ţi se întâmple? Ori înduri cumva foamea? se dumeri profesorul. Ei bine, n-am să te las să mori de inaniţie… Ar fi păcat, eşti tânăr, glumi el.

Lecţia se amână. Şi îl duse pe elevul său la un restaurant, lângă grădina Luxemburg.

— Ia lista şi comandă ce-ţi place.

Discipolul, intimidat, care în preajma bursei stătea într-adevăr cam prost cu banii, încerca să refuze masa abundentă, dar Vidor insistă cu atâta generozitate, încât era cu neputinţă să rezişti invitaţiei. La sfârşitul mesei Vidor îi spunea:

— Şi-acum du-te în strada Richelieu[4], muzele pot să mai aştepte până mâine.

Patru luni şi mai bine, la Paris, ocupându-se în acelaşi timp asiduu şi de muzică, tânărul savant îşi pregăti lucrarea de doctorat. Pe la mijlocul lunii martie a anului 1899 se întoarse la Strasbourg cu dizertaţia terminată. Lucrarea, destul de mare – abia trei sute de pagini – cuprindea multe observaţii interesante şi idei originale. După ce doctorul Ziegler o citi, spuse:

— Ai făcut o adevărată descoperire. Dă-ţi examenul de doctorat şi pe la sfârşitul lunii iulie poţi să-ţi susţii lucrarea.

…Într-o zi caldă de iulie a anului 1899, purtând un suiluc negru nou, Albert Schweitzer, cu volumul gros al dizertaţiei sub braţ, se îndrepta spre sala consiliului ştiinţific al Universităţii din Strasbourg.

---

4 În strada Richelieu se află Biblioteca naţională franceză.

În sală îl aşteptau profesorii Windelband şi Ziegler. La o masă mare, ovală, moţăiau ceilalţi membri ai comisiei, toţi profesori de vază. Obosit de căldură şi de noaptea nedormită (în ajun se pregătise pentru examenul oral), Albert vorbea încet, fără însufleţirea care-l caracteriza. Cu toate acestea, îşi susţinu cu succes dizertaţia, iar Theobald Ziegler propuse ca doctorul Schweitzer să fie reţinut în calitate de privatcincent pe lângă Facultatea de filosofie.

Albert Schweitzer avea însă alte planuri: visul lui era să-i ajute, ca şi tatăl său, pe cei sărmani şi nenorociţi, iar pentru realizarea acestui scop el considera că va trebui să lucreze ca predicator. Astfel tânărul, talentatul savant, a cărui primă carte – „Filosofia religiei lui Kant" – a atras atenţia colegilor săi savanţi, acceptă să fie numit vicar la biserica Sfântul Nicolae din Strasbourg.

*

* * *

Pe Fraiilein Elena Breslau, Albert Schweitzer a întâlnit-o întâia oară într-o biserică protestantă pustie, situată pe una din străzile liniştite ale oraşului Strasbourg. Albert primise autorizaţia să cânte la orga acelei biserici, iar tânăra învăţătoare Elena Breslau, care nu ştia nimic despre acest lucru, îşi adusese acolo copiii ca să-i înveţe să cânte. Mare îi fu nedumerirea şi chiar indignarea când constată că deasupra clapelor orgii stă aplecat un necunoscut voinic, îndesat la trup, cu părul închis la culoare. Era cât pe-aci să-i ceară necunoscutului să elibereze locul, pentru elevii săi, când, deodată, sub bolţile bisericii se auziră câteva sunete minunate, curate ca argintul, iar peste o clipă se revărsară în plin variaţiunile pe teme de Bach. Elena rămase uluită de măiestria

interpretării. Ar fi vrut să afle numele executantului, dar această dorinţă i se îndeplini abia peste câteva luni, în casa profesorului universitar Knapp.

Acesta organiza în fiecare sâmbătă „ziua uşilor deschise” pentru prietenii fiicei sale Elli. În acea seară de neuitat, Elli prezentă auditoriului pe doctorul Schweitzer, anunţând ca temă de discuţie predicile sale. Discuţiile se desfăşurau furtunos. O singură persoană, deşi asculta cu interes, nu scotea niciun cuvânt – o tânără suplă, cu ochii albaştri şi cu un păr blond şi bogat. Albert o privi de câteva ori pe tăcuta musafiră, dorind parcă să găsească un aliat în persoana ei şi într-un târziu, nemaiputând răbda, întrebă:

— Dar dumneata, fraiilein Breslau, cum găseşti predicile mele?

— Stilul predicilor dumneavoastră, îndeosebi topicu, lasă mult de dorit, răspunse răspicat blonda Lorelei. În limba germană ele sună de parcă ar fi traduse cuvânt cu cuvânt din limba franceză.

— Cum se poate? se tulbură Albert. Vă rog să exemplificaţi.

— De acord, domnule vicar.

Astfel s-au cunoscut şi astfel a început neobişnuita lor poveste de dragoste, astfel s-a legat adânca prietenie dintre Elena Breslau şi Albert Schweitzer. Amintindu-şi mai târziu de această seară, Elena spunea râzând:

— Muzica a fost totdeauna bunul nostru prieten comun, iar gramatica – duşmanul nostru permanent.

Avea dreptate: prima scrisoare de dragoste trimisă de Albert Elenei începea aşa:

„Este a patra variantă a scrisorii pe care v-o scriu şi sper că de astă dată nu-mi veţi reproşa nimic, stilistic şi gramatical”.

Multe ceasuri şi-a petrecut Elena asupra manuscriselor lui Schweitzer, corectând topica frazelor lui tipic alsaciene. Deşi Albert nu era un autor ambiţios, uneori i se strângea inima ascultând critica ei necruţătoare. Dar discutarea noilor lui articole se termina adesea cu ceartă: „A dat amnarul de cremene!” glumea Elena.

*

* * *

Muzica lui Bach... În ea se aud vuietele înspăimântătoare ale furtunii şi mângâietorul susur al zorilor. Ea aduce cu sine adierea visurilor calme şi naşte în noi dorinţa de a medita. Întreg Universul – de la firul de nisip până la giganticele stele incandescente – sunt reflectate în melodiile cosmice ale compozitorului.

Încet, parcă din depărtare, începe să sune orga, şi iată cum creşte ropotul... Nu-i cu putinţă să-i stăpâneşti basul puternic... Albert Schweitzer îşi desprinde mâinile de pe clape şi notează gândurile ce i-au trecut prin minte despre opera genialului compozitor al fugilor şi preludiilor, care de câteva sute de ani tulbură inimile oamenilor.

Lucrarea despre Bach, începută la insistenţa lui Charles-Marie Vidor, prinde greu conturul unei cărţi. Şi asta nu din lipsă de timp sau de putere de muncă, ci dimpotrivă, pentru că gândurile se îngrămădesc, iscând multe, mult prea multe ipoteze, presupuneri. Şi nimic nu trebuie scăpat! Nimic!

Dar Vidor îl zoreşte, insistă. Cartea, scrie el, este aşteptată în Germania şi în Franţa. De mult e aşteptată o carte bună despre Bach!

„Oamenii de artă pot fi subiectivi sau obiectivi... Bach era unul din aceştia din urmă. Artiştii obiectivi, copii ai timpului lor, creează forme şi idei proprii

acestui timp”. Peniţa alerga pe hârtie. Ca şi în anii studenţiei, Albert lucra noaptea cel mai bine.

În toamna anului 1902, privat-docentul Schweitzer îşi ţinu cel dintâi curs în aula Universităţii din Strasbourg, iar din octombrie acelaşi an, fu numit director la Colegiul Sfântul Thomas. Cunoscuţii îi prevedeau o carieră strălucită şi un viitor bogat, dar în mintea tânărului savant îşi croiau drum idei noi: el voia să înfiinţeze un azil pentru orfani, voia să dea copiilor săraci posibilitatea să urmeze şcoala. Iar în tot ce întreprindea spre realizarea acestui scop, avea ca aliat pe Elena Breslau. Pe ea o interesau în mod deosebit problemele sociale, legate de mişcarea crescândă a proletariatului. Elena se hotărî să urmeze un curs de infirmiere, pentru a putea fi de folos prietenului său. După cum vom vedea, această hotărâre avu o înrâurire decisivă asupra. vieţii lui Albert Schweitzer.

Încercarea de a înfiinţa un azil pentru orfani totuşi eşuă: autorităţile locale din Strasbourg nu considerau că soarta unor copii poate fi încredinţată acestui voluntar solitar. Dar când Albert credea eşuate definitiv planurile de a-şi ajuta semenii, primi într-o bună zi o veste care-i dădu noi speranţe. Dimineaţa găsi pe masa de scris un plic cu un ziar al unei societăţi misionare franceze care îşi îndemna cititorii să plece să lucreze în Africa.

Schweitzer deschise ziarul la întâmplare şi privirea lui se opri asupra unui articol intitulat: „Veşti despre misiunea din Congo”. Articolul era scris de un alsacian, Alfred Bogner. Acesta se plângea că misiunea din Congo duce lipsă de oameni, îndeosebi de medici necesari în Gabon. Autorul articolului îşi exprima speranţa că se vor găsi oameni destul de curajoşi, care să accepte o asemenea muncă.

„După ce am terminat de citit – va povesti mai târziu Albert Schweitzer – am continuat liniştit să-mi văd de treburile mele obişnuite: găsisem exact ce căutam. împlinisem treizeci de ani şi hotărârea luată de mine era definitivă şi bine chibzuită. În afară de câţiva prieteni credincioşi, nimeni nu ştia că sunt hotărât să plec în Africa ecuatorială”.

*

* * *

Elena era cu totul altfel decât Albert. Ea s-a născut într-un oraş mare – Berlin. Tatăl ei, Harri Breslau, profesor de istorie, savant cunoscut în Europa, se trăgea dintr-o familie de comercianţi evrei dar, fiind un cercetător al evului mediu german şi unul din autorii „Istoriei monumentale a Germaniei”, se considera un „bun german”. La Strasbourg, unde naţionalismul german era deosebit de agresiv, el suferea cumplit când auzea cum băieţii de pe stradă o necăjeau pe Elena spunându-i „evreica”.

Harri Breslau voia ca, fiica lui să-şi însuşească o solidă cultură academică. Elena termină cu succes şcoala de fete, urmă câtva timp conservatorul, iar o călătorie făcută cu părinţii ei în Italia o îndemnă să studieze pictura şi sculptura.

Destinul nu vru însă ca planurile tatălui să se îndeplinească întocmai. Când împlini şaptesprezece ani, Elena declară părinţilor că vrea să se facă învăţătoare. Împreună cu prietena ei, Elli Knapp, ea urmă cursurile unei şcoli normale şi, după terminarea lor, în

1902, părăsi pe neaşteptate Strasbourgul şi plecă în Anglia. Acolo funcţionă mai mult de un an ca învăţătoare la o şcoală pentru copiii muncitorilor şi se reîntoarse de acolo pasionată de problemele sociale şi însufleţită de dorinţa de a-i ajuta pe nevoiaşi.

În Anglia ea a cunoscut viaţa plină de lipsuri şi suferinţe a muncitorilor englezi, a trăit printre ei în sordidele mahalale muncitoreşti uitate de Dumnezeu şi de oameni. I se părea că ceea ce face ea prin munca de învăţătoare este prea puţin ca să uşureze situaţia acestor oameni. De aceea, după reîntoarcerea la Strasbourg, urmă şi cursurile unei şcoli de surori medicale, hotărâtă să le termine până la sfârşitul anului

1903.

Când Elena îi comunică lui Albert hotărârea sa, lui îi trecu prin gând, poate atunci pentru întâia oară, că o fiinţă cu asemenea aspiraţii i-ar putea fi ceva mai mult decât o simplă prietenă. Drept răspuns, el îi împărtăşi Elenei planurile sale cu privire lat plecarea în Africa ecuatorială şi găsi la ea o deplină înţelegere şi deplin acord. Elena fu singura persoană care înţelesese imediat de ce vrea Albert să renunţe la o „carieră strălucită" pentru dificila misiune de tămăduitor al negrilor. S-ar putea chiar spune că hotărârea ei de a se face soră medicală influenţase asupra hotărârii lui. Astfel au pornit fiica profesorului din

Berlin şi fiul pastorului din satul Günsbach pe matca aceluiaşi destin.

*

* * *

Oricărui autor îi face o deosebită plăcere să ţină în mână o carte nouă scrisă de el, care-şi mai păstrează mirosul cernelii tipografice. Câte nopţi nedormite, câte speranţe, câte planuri legate de această carte! Iar lui Albert Schweitzer această carte pe a cărei copertă scria: „Johann Sebastian Bachu îi era şi mai dragă, întrucât – deşi lucrase la ea numai doi ani şi ceva, – o considera drept creaţia întregii sale

vieţi.

Cartea apăruse în Franţa, dar la Strasbourg soseau scrisori de felicitare din Elveţia, Anglia şi alte ţări. Numeroşii admiratori francezi ai lui Bach şi ai muzicii pentru orgă îl invitau pe Schweitzer în Franţa.

Şi iată din nou Parisul? Într-o cameră mică, dar însorită –, la sediul Societăţii franco-germane a iubitorilor orgéi, în întâmpinarea lui Albert Schweitzer se ridică un om uscăţiv, puţin gârbovit, cu ochii albaştri, parcă transparenţi, dar privirea fermă. Mâna pe care i-o întinse – o mână fină, cu degete lungi, sensibile – era fără îndoială o mână de muzician.

— Romain Rolland, se prezentă necunoscutul.

Prezentându-se la rândul său, Albert Schweitzer îşi aminti cât de mult îl aprecia profesorul său Münch pe Romain Rolland.

— Dacă nu mă înşel, dumneavoastră sunteţi autorul cărţii despre Beethoven? îl întrebă Albert Schweitzer.

— Nu vă înşelaţi, îi răspunse cu un zâmbet larg Rolland. Dar permiteţi-mi să vă pun, la rândul meu, o întrebare. De curând am citit cu mare plăcere cartea dumneavoastră despre Bach. Spuneţi-mi, vă rog, cam cât timp aţi lucrat la ea?

— Cât timp? O! Nu-i deloc o întrebare simplă…

Apropiindu-se de fereastră, Schweitzer privea de câteva clipe feţele oamenilor ce umpleau străzile marelui oraş. Chipuri vesele sau triste, aspre sau zâmbitoare, liniştite sau tulburate – defilau prin faţa lui ca pe un ecran. În mişcarea mulţimii de pe stradă se simţea un fel de ritm. Şi acest ritm îi sugera o melodie, melodia plină de nelinişte, dar în acelaşi timp şi de speranţe, a acestei vieţi trepidante.

Rămas pe gânduri, Schweitzer observă că şi degetele interlocutorului băteau uşor pe braţul

fotoliului, iar aceste lovituri uşoare coincideau uimitor cu ritmul melodiei ce i se înfiripa în minte.

— Da, da, nu-i deloc simplă întrebarea, repetă Schweitzer. În definitiv, ce m-a îndemnat să scriu această carte? Ce am urmărit? Am vrut să reamintesc contemporanilor cât de fermecătoare e muzica pentru orgă. Doream ca orga să-şi reintre în drepturi depline de instrument muzical. Precum ştiţi, o asemenea temă nu se poate epuiza uşor. Poţi să scrii un an, doi, trei şi tot nu termini. Cred că am să revin asupra ei, pentru a o completa cu materiale noi, interesante.

— Înţeleg foarte bine strădania dumneavoastră. Rolland se ridică şi, cu un gest firesc de parcă s-ar fi cunoscut de când lumea, îl luă pe Schweitzer de braţ şi-l conduse spre bufet. O carte, chiar terminată, continuă să trăiască în inima noastră şi să ne tulbure. Totuşi, trebuie să vă mărturisesc că lucrarea dumneavoastră despre Bach este, mai ales pentru noi, francezii, cu totul şi cu totul remarcabilă. În primul rând, pentru că aţi scris-o în limba franceză, în al doilea rând, fiindcă ea reprezintă rodul unei armonioase îmbinări a spiritului francez cu cel german şi, în sfârşit, pentru că prilejuieşte studierea, dintr-un nou unghi de vedere, a lui Bach şi a întregii arte muzicale clasice.

Cafeaua din ceştile lor se răcise de mult, dincolo de ferestre pâlpâiau luminile felinarelor galbene şi difuze ca veştedele frunze de toamnă. Unul câte unul, vizitatorii părăseau clubul, dar discuţia noilor cunoscuţi nu se mai sfârşea. Mai târziu Albert Schweitzer va scrie: „Am vorbit întâi despre muzică, apoi, treptat, am început să ne cunoaştem ca oameni şi ne-am împrietenit.44

*

* * *

Cartea despre Bach, completată, ajunsă în ediţia germană până la opt sute de pagini, i-a adus lui Albert Schweitzer, într-un timp foarte scurt, un răsunător succes. Savantul era mereu invitat peste tot ca să ţină conferinţe ori să dea concerte la orgă.

Succes deplin. Se părea că toate visurile i s-au îndeplinit: munca lui preferată îi dădea deplină satisfacţie, se bucura de o înaltă apreciere în lumea întreagă, viitorul îi surâdea – cărţi noi, călătorii şi întâlniri noi. Când rămânea singur însă, de multe ori Albert se întreba:

„Ce-am făcut eu peolru oameni?”

Îşi aducea aminte de jurământul din tinereţe – până la vârsta de treizeci de ani să culeagă roadele vieţii, iar după treizeci de ani să dea înapoi oamenilor tot ce a luat. La Paris, în singurătatea nopţilor, îşi aducea de asemenea aminte de Elena şi de hotărârea ei fermă de a-şi consacra viaţa alinării suferinţelor omeneşti.

cin o72. coala 4

După una din aceste nopţi, în dimineaţa posomorâtă a zilei de 13 octombrie 1905, Schweitzer păşea îngândurat pe strada La Grande Armce din Paris. Ajungând la prima cutie poştală, după o scurtă ezitare, strecură în ea mai multe scrisori destinate părinţilor şi celor mai apropiaţi prieteni.

Scrisorile primite la Günsbach, Strasbourg şi Berlin produseră o impresie ciudată. Toţi se gândeau – ca să nu folosim o expresie mai tare – la o uşoară –, dereglare mintală a autorului lor. Schweitzer comunica în câteva cuvinte că, după ce a cântărit totul în modul cel mai temeinic, a luat hotărârea ca începând din iarnă să studieze medicina. „La terminarea cursurilor, scria el mai departe, am intenţia să plec ca medic în Africa ecuatorială”. În

scrisoarea adresată conducerii Universităţii din Strasbourg, Schweitzer renunţa la postul de director al Colegiului Sfântul Thomas…

După un foarte scurt timp de nedumerire, se dezlănţuiră atacurile furtunoase ale rudelor şi prietenilor. Mama lui, Adèle Schweitzer, îi scria că nici nu vrea să audă ca fiul ei să trăiască printre sălbatici. Asta ar însemna că Albert n-a justificat încrederea pe care părinţii i-au acordat-o. Prietenii erau revoltaţi: „Păcat de talentul tău! îţi ratezi viitorul şi ca om de ştiinţă, şi ca artist!” Vidor, care-l iubea pe Albert ca pe un fiu, îl asemuia cu un general pornit cu puşca în linia întâi.

Tânărul savant nu luă în seamă aceste şarje: hotărârea lui era definitiv luată. N-o vor schimba nici sfaturile prietenilor, nici rugăminţile părinţilor.

„Consideram că pentru realizarea planului meu dispuneam de premise serioase: o sănătate de fier şi nervi nezdruncinaţi, energie şi isteţime practică, dârzenie şi chibzuinţă…”

*

* * *

— Cine-i moşul ăsta? se mirau studenţii de la medicină, când la cursurile preparandiului de anatomiu apăru un om bine legat, de vârstă mijlocie, cu un păr ţepos.

Este un profesor reîntors pe băncile şcolii, râtlomi cei iniţiaţi. Istoria lui Schweitzer făcuse vâlvă la Strasbourg.

Apariţia lui Albert Schweitzer ca student la Facultatea de medicină a Universităţii din Strasbourg dădu frâu liber anecdotelor. În aulă şi pe coridoarele universităţii se povesteau în fel şi chip cum profesorul de teologie Albert Schweitzer s-a prezentat la chirurgul Feling, decanul facultăţii, şi l-a rugat să-l

primească în calitate de student.

— În calitate de student, domnule profesor?! cică l-ar fi răspuns Feling. Vorbiţi serios? Părerea mea os te că ar trebui să vă vadă colegii mei psihiatri.

Cazul era într-atât de neobişnuit, încât în toate universităţile germane deveni curând subiect de discuţie. Se punea problema: cum s-ar putea ca un profesor, docentul Albert Schweitzer, să fie în acelaşi timp şi studentul Albert Schweitzer? Chiar dacă audia/ă, ca invitat, cursurile unor colegi, el nu va putea da examene. N-are dreptul. Şi totuşi… Unii propuneau în modul cel mai serios ca el să renunţe la titlul de profesor. Atunci, spuneau ei, toate dificultăţile vor fi rezolvate. Dar acest lucru nu-l dorea nici el, nici universitatea, nici studenţii lui.

Fu nevoit să se adreseze guvernului, iar acesta recomanda Facultăţii de medicină să-i elibereze lui Schweitzer, în loc de diplomă, un certificat din care să rezulte că a urmat cursurile ei. Colegii săi, medicii, făceau glume: lui Schweitzer, spuneau ei, nu-i ajung două pălării – de filosof şi teolog – mai vrea una, de medic.

Între timp, el frecventa cu asiduitate cursurile. Treptat, profesorii şi studenţii se obişnuiră cu figura puternică, îndesată a profesorului Schweitzer. Studenţii începură chiar să ţină la acest coleg al lor înţelept şi plin de experienţa vieţii. Ei se simţeau chiar măguliţi că îl au printre ei, zi de zi, pe autorul cărţii despre Bach, care făcuse atâta vâlvă.

În această perioadă grea a vieţii sale, Elena i-a fost de mare ajutor lui Albert Schweitzer. Ea redacta cu sârg versiunea germană a cărţii lui despre Bach, îi corecta articolele. Era unul din puţinii prieteni care au primit cu înţelegere hotărârea lui Schweitzer de a urma medicina. Şi pentru toate acestea Albert îi era

profund recunoscător.

„Fräulein-mutter” – „domnişoara mamă”, cum îi spuneau toţi Elenei la Strasbourg – era neobosită. Conformându-se dorinţei lui Albert, ea începu să lucreze la Ajutorul social ca inspector. Elena se dovedi însă a fi cu totul altfel decât doamnele de la patronat. Deşteaptă, inimoasă, politicoasă, ea cuceri curând respectul şi inimile orfanilor, cunoscători atât de timpuriu ai nevoilor şi durerii.

În martie 1907, Elena Breslau lansă un apel către cetăţenii din Strasbourg propunând crearea unui azil pentru săraci. În multe case ale cetăţenilor înstăriţi ea se duse personal.

Într-o seară, întâlnindu-se cu Albert, îi comunică, strălucind de fericire:

— Am şi strâns 15.000 de mărci. Iar municipalitatea ne va pune la dispoziţie localul. În curând vom putea începe.

— Minunat, răspunse Albert. Într-o zi capacităţile dumitale organizatorice ne vor fi de mare folos…

„Ne vor fi?… A spus: ne vor fi!…” – Elena nu mai auzi nimic din ce-i spunea însoţitorul ei. Nu, nu s-a putut înşela! Da, îi spunea inima, Albert al ei îi făcuse indirect o declaraţie de dragoste.

Şi iarăşi zile de studiu; practica medicală la profesorii Kahn şi Schmidelberg, chirurgia la Medelung şi Lederhose, bacteriologia la Forster şi Levi… Când, în sfârşit, o să poată dormi pe săturate? …

În schimb, ce satisfacţie când fu numit asistent practic ani pe lângă clinica universitară de femei! în sfârşit, se bucura Schweitzer, iată o treabă adevărată!

Din prima noapte de gardă la clinică, tânărul medic se lovi de un caz amuzant. Dimineaţa urma să participe la căsătoria bunei prietene a Elenei, Elli

Knapp, dar spre zori, în cabinetul lui intră în grabă o infirmieră şi-i comunică tulburată:

— Domnule doctor, e nevoie de dumneavoastră. Frau Lorenz naşte.

— Frau Lorenz? Albert Schweitzer simţi cum i se taie respiraţia. Îşi umezi cu limba buzele uscate şi zise: Să mergem!

Frau Lorenz se chinuia îngrozitor. Albert îi dădu primele îngrijiri. Făcea tot ce-i era în putinţă să-i uşureze suferinţa, uitase de timp, uitase de invitaţia la căsătoria lui Elli şi când, în sfârşit, apăru pe lume un băiat zdravăn, cu glas răsunător, soarele urcase destul de sus pe cer.

Aoleu! Trebuia să fie la biserică până-n zece şi acum e unsprezece fără un sfert!

Tânărul medic ieşi în goană în stradă, găsi cu greu un birjar liber şi peste un sfert de oră, huruind, sosi la poarta bisericii unde se oficia ceremonia cununiei.

— De ce ai întârziat? exclamară, amândouă odată, Elli şi Elena.

— Am adus pe lume o minune de băieţel – răspunse Albert încântat.

Prietenele, râzând, îl felicitară pe Schweitzer pentru acest început fericit. Drept răspuns, Albert îi felicită pe Elli şi pe bărbatul ei, le ură o viaţă lungă şi fericită.

Observă că Elena se întristase. Iar peste câtva timp, grijilor pe care le avea cu facultatea i se adăugă o grijă a lui, personală. La începutul anului 1909 Elena părăsi postul ei de inspector al azilului, pentru ca, după concediul de vară pe care îl folosi ca să se ducă în Rusia, să frecventeze cursurile superioare de surori medicale din Frankfurt. Pentru întâia oară simţi Schweitzer cât de mult îi lipseşte prietena şi ajutoarea

lui atât de calmă, căreia îi acorda însă atât de puţin timp.

Elena, de asemenea, suportă greu despărţirea. În afară de aceasta, munca de soră medicală, foarte grea, îi solicita toate forţele fizice şi sufleteşti. Nerezistând acestei solicitări, ea se îmbolnăvi. Medicul o trimise la aer în Schwartzwald. Aerul de munte făcu minuni.

De unde la început nu era în stare să meargă mai mult de două-trei ore pe zi, termină prin a colinda munţii zile întregi. Curând, pe deplin vindecată, se grăbi să se reîntoarcă la Strasbourg.

*

* * *

În vara anului 1909 sosiră la Strasbourg, spre a-şi petrece concediul, soţii Morel, care au lucrat mai bine de un an la misiunea franceză de la Lambarenă, pe malul râului Ogooue. Profitând de timpul liber, amândoi audiau cursurile de medicină la Universitatea din Strasbourg. Într-o zi, frau Morel fu întrebată:

— Îl cunoaşteţi cumva pe medicul asistent la clinica universitară? Nu? Curios! Intenţionează şi el să plece în Africa!

Albert Schweitzer fu prezentat doamnei Morel şi din prima clipă el îi puse o sumedenie de întrebări. În despărţire, Albert spuse:

— Va trebui neapărat să-mi faceţi o vizită, cu soţul, şi să-mi povestiţi despre viaţa din Africa.

A doua zi, la profesorul Schweitzer acasă, patru persoane conversau în jurul unei mese de ceai: soţii Morel, Albert Schweitzer şi Elena Breslau. Albert o rugase pe prietena lui să vină pentru a face oficiul de gazdă. Dar această invitaţie avea şi un alt scop, ascuns: voia s-o supună pe Elena unui fel de „examen”, făcând-o să cunoască greutăţile vieţii la

tropice. I'll spera că Elena îl va însoţi, dar se întreba: este ea pregătită sufleteşte să înfrunte greutăţile pe care le vor avea de întâmpinat?

Elena Breslau trecu atât de bine acest examen improvizat încât, la sfârşitul vizitei, Albert Schweitzer rom unică oaspeţilor logodna lor.

De această prefigurare a viitorului se leagă o întâmplare neplăcută, deşi hazlie într-un fel. Pentru a sărbători logodna şi pentru a afla mai multe despre Africa, Elena îi pofti pe soţii Morel şi a doua zi, la părinţii ei. Acolo amândoi, Elena şi Albert, o asaltară pe doamna Morel cu atâtea întrebări, încât aceasta fu complet istovită. Totuşi, când îşi reveni puţin, Albert nu se lăsă, deşi era târziu, până nu-i conduse pe soţi să asculte orga în biserica Sfântul Thomas…

Da, Africa nu mai era departe. Încetând să mai fie un vis iluzoriu, ea devenise o problemă care se e era practic rezolvată.

În luna decembrie a anului 1911, Albert Schweitzer îşi dădu ultimul examen cu doctorul Madelung – chirurgia. Mai avea un an, anul de practică medicală, în care timp va trebui să-şi pregătească teza de doctorat în medicină şi să achiziţioneze toate cele necesare pentru viitorul spital. Banii primiţi de Schweitzer pentru traducerea cărţii despre Bach în trei limbi şi încasările de la concerte abia îi ajungeau ca să-şi clădească localul. Pentru utilarea spitalului şi pentru cumpărarea instrumentelor şi a medicamentelor mai avea nevoie de cel puţin o mie de franci francezi. De aceea, deşi teza sa de doctorat nu era încă terminată, Schweitzer primi oferta unei edituri americane de a pregăti împreună cu Vidor un volum cu operele complete ale lui Bach pentru orgă.

Se părea că acum va avea cu ce să-şi cumpere

medicamentele şi utilajul medical strict necesare spitalului. Zile întregi îşi petrecea Albert Schweitzer pe la diferite birouri şi depozite, pentru a cheltui în modul cel mai raţional modesta sumă de bani de care dispunea.

În vălmăşagul acestor griji, la 18 iulie 1912, Albert Schweitzer se căsători – cu Elena Breslau. De tradiţionala călătorie de nuntă nici vorbă nu putea să fie. Ieşind din biserică, Albert glumi:

— Călătoria de nuntă? S-o amânăm până la plecarea în Africa.

Râzând, Elena acceptă.

Prima lună de căsătorie, luna de miere, şi-o pe trecură corectând teza de doctorat. Apoi urmau să frecventeze cursurile de medicină tropicală, la Paris.

În primăvara anului 1913, Albert plecă împreună cu soţia sa la Glinsbach, la părinţii lui. Rudele din Giinsbach şi cunoştinţele tot mai sperau că Schweitzer va renunţa la „nebunia" lui. Mai mult decât toţi, spera „într-un gând bun" mama lui Albert. Ea nu concepea că fiul ei ar putea să facă într-adevăr o asemenea prostie. Înainte de plecarea tinerilor căsătoriţi înapoi la Strasbourg, ea îl luă pe Albert la o plimbare în grădină şi încercă pentru ultima oară să-l convingă să renunţe la „nefasta" lui hotărâre.

— Mai gândeşte-te, Albert, te rog!

— Mamă dragă, eu plec deocamdată numai pentru doi ani. După doi ani mă întorc.

— Vreau să nu te duci deloc acolo…

— Asta nu se poate, dragă mamă. Omul care nu-şi face datoria n-are dreptul să fie numit om.

Adèle Schweitzer tăcu şi, până în casă, nu mai scoase o vorbă. Presimţirea ei sumbră se va adeveri: ea nu-şi va mai revedea fiul după ce acesta părăsi Europa. Curând după plecarea lui Albert în Africa

izbucni primul război mondial, iar Adèle Schweitzer nu supravieţui războiului.

…O săptămână mai târziu, pe peronul gării din Strasbourg, îşi luau rămas bun. Reţinându-şi lacrimile, tatăl, Louis Schweitzer, îşi binecuvânta pentru ultima oară fiul şi nora.

— Peste doi ani vă aşteptăm! strigau surorile. Dar trenul se şi pusese în mişcare. Ultimele căsuţe ale Strasbourgului rămaseră în urmă. Cu faţa lipită de fereastra vagonului, Albert şi Elena observau cu mirare, în gările mici, vagoane-platforme, cu tunuri învelite-n huse şi militari purtând detestatele

căşti ascuţite.

„Oare kaiserul şi-a pierdut minţile?” se gândea Albert.

Dar şi Franţa le oferea acelaşi tablou: aceleaşi tunuri învelite în huse, aceiaşi militari; doar căştile erau de alt model.

Războiul bătea la uşă.

Capitolul IV

AFRICA TE ÎNVAŢĂ

Într-o zi luminoasă de primăvară – la 26 martie 1913 – în rada portului francez Bordeaux acostă o navă cu numele simbolic „Europa”. Hamali cu feţe arămii se întreceau în glume, cărând saci şi pachete spre cala navei.

În diversitatea obositoare a baloturilor ce aşteptau pe chei să fie încărcate, ieşeau în evidenţă lăzile cu inscripţiile „Medicamente” şi „Instrumente (hirurgicale”. Când hamalii le manevrau, un om modest îmbrăcat se apropie şi, zâmbind, îi rugă:

— Vă rog, cu atenţie!

Era doctorul Schweitzer, care cu două luni în urmă împlinise treizeci şi opt de ani.

Încărcarea se termină. Sună de trei ori clopotul de pe navă, fu trasă scara, Elena şi Albert, de pe punte, priveau cu tristeţe cum dispar în pâcla multicoloră clădirile din port.

Lăsau în urmă o perioadă minunată din viaţa lor – anii de studii la cele mai vechi universităţi europene, serile petrecute în biblioteci, concertele date în (apitalele europene – Berlin, Viena, Paris… Da, acolo undeva, dincolo de orizont, rămânea Parisul, rămâăieau în urmă întâlnirile cu Vidor şi Romain Rolland…

Încetul cu încetul se estompau contururile ţărmului francez. Acum, oriunde priveai, în jur tălăzuia agitată marea. Ce i-o fi aşteptând acolo, dincolo de mare?

Călătoria n-a fost uşoară şi când, în sfârşit, cineva strigă „Dakar[5], soţii Schweitzer se bucurară – tangajul obositor luase sfârşit. Acolo, la Dakar, Albert Schweitzer păşi pentru întâia oară pe pământul african. Şi cum el îşi închipuise – de ce oare? – că-l aşteaptă pustiul, cu atât mai mult se bucură când văzu o pădure splendidă ce cobora spre mare; la poalele pădurii zburdau yoios undele mării. Schweitzer admiră îndelung această minunată privelişte.

Oare călătoria lor era pe sfârşite? Vai, nu! mai aveau încă destul drum de străbătut. De la Dakar, pe atunci capitala Africii occidentale franceze, mai trebuiau să navigheze pe mare până la Cap-Lopez,

---

5

* *

La ora cinci dimineaţa, Albert Schweitzer fu trezit din somn de strigăte puternice. Se îmbrăcă repede şi ieşi pe punte.

— Lambarene ! Lambarene ! strigau marinarii.
Vaporaşul se apropia de Lambarene emiţînd timp de o jumătate de oră semnale scurte stridente. Aceste

apoi să urce pe râul Ogooue spre izvoare, până la Lambarene.

La Cap-Lopez, pe soţii Schweitzer îi. aştepta un mic vas fluvial, „Alemba”.

— Când plecăm, domnule căpitan? se interesă nerăbdătoare Elena.

— Nu vă grăbiţi, doamnă, răspunse căpitanul. Mai bine respiraţi aerul mării, că o să-i duceţi dorul. La Lambarene e o climă înăbuşitoare, mai ales în această perioadă a anului.

Vaporaşul, acostat într-o radă primitivă ce pătrundea adânc în uscat, era atât de mic încât nu putea lua decât pasagerii şi bagajele lor de mână. Încărcătura grea, cum se exprimă căpitanul, va sosi mai târziu.

Când îmbarcarea se termină, un timonier african se aşează la cârmăşi „Alemba* porni în drumul ei lung. Timonierul conducea vasul cu siguranţă prin numeroasele braţe ale deltei râului Ogoouă. El cunoştea atât de bine aceste braţe, cu toate ramificaţiile lor perfide, încât mai că ar fi putut conduce cu ochii închişi.

Vaporaşul făcea mereu ocolişuri, ca să evite ciocnirea cu trunchiurile uriaşe de copaci care goneau spre Oceanul Atlantic. Aceste trunchiuri ar fi putut să avarieze vaporaşul sau să-l răstoarne, ceea ce ar fi fost la fely de periculos: în apă mişunau crocodilii.

Pentru europenii care pătrundeau pentru întâia oară în jungla africană, această ultimă parte a drumului lor constituia o trecere cu adevărat fantastică dintr-o lume cunoscută, în alta necunoscută, ciudată, aproape ireală. Iată cum descrie Schweitzer această călătorie:

„Apă şi junglă!… Cum să redau această impresie? Uneori mi se părea că visez. Natura virgină, pe care

toţi ne-o imaginam într-un fel sau altul, acum prindea viaţă. Doar că nu puteai deosebi unde se termină apa şi unde începe pământul.

Împletituri fantastice de rădăcini şi liane ramificate pătrundeau adânc în apa fluviului. Pâlcurile de palmieri făceau loc pădurii de foioase. În orice luminiş sclipea oglinda apei. La fiecare cotitură se formau noi braţe ale râului. Cu greu se ridicau în aer bâllânii, nişte păsări albastre, necunoscute, zburau deasupra noastră; sus, în înaltul cerului, se roteau perechi de vulturi – neobosiţi vânători de peşte... Orele se scurgeau una după alta, dar peisajul rămânea neschimbat şi tocmai această monotonie ridica puterea naturii africane la nivelul incomensurabilităţii". semnale aveau ca scop să anunţe populaţiei locale – comercianţi, misionari, funcţionari poştali – că prin desişul pădurii virgine se strecoară spre ei lumea cea mare. Vasul aducea corespondenţă şi mărfuri. În afară de aceasta, astăzi pe puntea lui se afla un doctor alb şi ajutoarea lui. Aceste veşti erau strigate în gura mare de marinarii africani.

În depărtare se iviră câteva clădiri scunde – şcoala, biserica, principalele case de locuit. În sfârşit, iată-i pe călători la destinaţie.

La mal ajunseră cu bărcile. Vaporaşul nu se putea apropia de debarcader din pricina bancurilor de nisip. Pe soţii Schweitzer nu-i întâmpină nimeni. Prova bărcii se propti în nisipul umed şi Albert Schweitzer păşi pe pământul celei de-a doua patrii a lui.

În timp ce li se descărcau bagajele, la debarcader sosiră şi misionarii Kristol şi Ellenberger din localitate. Ei îi salutară pe noii veniţi şi-i ajutară să care valizele până la „oasa doctorului", o căsuţă mizeră, acoperită cu zinc şi înconjurată de palmieri.

De îndată ce-şi lăsară jos bagajele, pe veranda căsuţei, Schweitzer îşi exprimă dorinţa de a vizita spitalul. Misionarii se priviră unul pe altul.

— Ne pare rău că vă dezamăgim, domnule Schweitzer, zise Kristol, dar nu există niciun spital. Am vrut să construim un local, dar ne lipseşte mâna de lucru. Acum negrii sunt folosiţi la exploatarea pădurilor. Acolo îi plătesc bine. Noi nu putem concura cu negustorii de cherestea. Trebuie să aşteptăm…

— Ah, asta e! făcu dezamăgit Schweitzer. Şi cât timp credeţi că va mai trebui să aşteptăm?

— Asta nu putem prevedea, dragă doctore. Jungla le învaţă să ai răbdare. E bine să te înarmezi cu ea.

Elena şi Albert priveau în urma celor ce se îndepărtau. Nu se aşteptaseră la o asemenea primire la Lambarene. Ei, cu atât mai bine! Erau pregătiţi să întâmpine greutăţi, iată-le, ele au şi început. Va trebui doar să lupte cu ele şi să le învingă.

*

* * *

Prima noapte petrecută în micuţul sat african Lambarene nu fu lipsită de peripeţii. Obosiţi de drum şi de grijile pentru aranjarea gospodăriei, Elena şi Albert adormiră curând. Când, iată, îi trezi un zgomot neobişnuit. În prima clipă, lui Albert i se păru că pe acoperişul casei răpăie grindina. Grindină în ecuator? Doctorul privi afară, dar nu observă absolut nimic: pe cer străluceau luminoase stelele.

— Ce-ar putea să fie? se întrebă îngrijorată Elena. Coborâtă din pat, se oprise în mijlocul odăii, dezorientată, chiar speriată.

Albert aprinse lumânarea şi imediat se auzi strigătul soţiei sale:

— Albert, priveşte!… Uite-aici, te rog!

Pereţii odăii parcă prinseseră viaţă, aveai impresia că se mişcă şi se agită. Numai când se apropie cu luminarea, înţelese Schweitzer despre ce este vorba. Pe pereţi forfoteau nişte insecte mari, absolut necunoscute lui. Aripile lor aspre, frecate tot timpul, trosneau, iar picioarele lungi se mişcau întruna, ca acţionate de un mecanism.

Soţii Schweitzer fugiră afară. Neştiind la ce se pot aştepta în urma acestei invazii, fugiră să cheme pe cineva în ajutor. Toată noaptea dură lupta cu invadatorii care nu voiau să capituleze, iar când, istoviţi, închiseră în sfârşit ochii, în junglă se dezlănţui un concert sălbatic: miorlăituri sinistre, urmate de ţipete stridente şi răgete înfiorătoare.

Tremurând, Elena îl prinse pe soţul ei de mină şi-i şopti:

— Ia puşca! auzi? urlă aici, sub fereastra noastră!

— Linişteşte-te, te rog, aşa ţi se pare.

În această primă noapte petrecută la Lambarene, soţii Schweitzer nu izbutiră să mai adoarmă, iar dimineaţa, cum spunea Albert, începu „partea prozaică a Africii”. Casa doctorului fu înconjurată de bolnavi. Unde să-i primească? Consultarea bolnavilor înăuntru, în casă, era primejdioasă: ar putea să aducă vreo boală molipsitoare. Deciseră să dea consultaţii în aer liber.

Pacienţii doreau să primească ajutor medical, doar de aceea veniseră, dar în acelaşi timp se temeau de noul sosit. Iată însă că – fie ce-o fi! – un bătrân uscăţiv, înalt, se apropie de doctor. Suferea de o malarie chinuitoare. Privind în ochii doctorului cu o expresie de speranţă dar şi cu frică abia ascunsă, el execută întocmai toate indicaţiile lui. Întinzându-i bolnavului un praf de chinină şi un pahar cu apă,

Schweitzer îi explică prin semne ce să facă. Bătrânul deschise pacheţelul şi, repede, superstiţios, începu să mormăie ceva. Apoi aruncă praful jos, bău apa dintr-o înghiţitură şi / plecă, aproape fugind.

Schweitzer clătină nemulţumit din cap. Nu ştiuse cum să-i explice bătrânului că boala nu-i va trece numai de la apă. Atunci din mulţime ieşi un negru înalt şi mlădios ca o liană. Într-o franţuzească acceptabilă, el îi explică doctorului, arătând în urma celui care fugise:

— El vorbit cu duhurile, domnule. Duhurile nu dat voie să ia praf alb. Tu eşti puternic. Înduplecă duhurile să te ajute.

Albert se bucură mult că se afla printre negri un om care ştie franţuzeşte.

— Cum te cheamă? întrebă el.

— Joseph. Joseph Asvavami.

— Unde ai învăţat să vorbeşti franţuzeşte?

— O, eu făcut serviciu la un mare şef alb. Eu pregăteam mâncarea. Mâncare bună. Şef alb fost foarte mulţumit.

— Pe mine n-ai vrea să mă ajuţi?

Joseph rămase pe gânduri. Semenii lui, care se aţineau deoparte, îl priveau cu multă consideraţie. Nici nu era de mirare! Joseph cunoştea limba vrăjitorului alb!

După ce se gândi puţin, Joseph consimţi. Astfel Albert îl angajă pe cel dintâi ajutor al său. Curând, Schweitzer constată că Joseph înţelegea nu numai limba franceză, dar şi cea engleză. Vorbea englezeşte cu Elena, care a trăit câtva timp în Anglia şi cunoştea destul de bine această limbă. Dar – fapt şi mai important – Joseph cunoştea opt dialecte africane. El se dovedi nu numai un ajutor conştiincios dar şi un translator talentat, ceea ce – mai ales la început – se

dovedi de mare iţnportanţă pentru desfăşurarea cu succes a activităţii celor doi soţi.

Curând, Joseph îşi atribui un titlu răsunător: „Prim sanitar al doctorului alb din Lambarene! u Când Schweitzer fu informat despre aceasta, zâmbi:

— Joseph a meritat acest titlu şi-l poartă absolut pe drept!

*

* * *

Lucrând la tropice, fără să se poată bucura de experienţa vreunui predecesor, medicul avea de rezolvat numeroase probleme extrem de dificile: Unde să păstreze medicamentele, care se deteriorau din cauza aerului cald şi umed? De unde să procure materialul de construcţie necesar? Unde să găsească muncitori şi sculele necesare? De unde să ia apă? Unde să arunce gunoaiele, murdăria şi resturile menajere?

Când, în urma acestor nesfârşite întrebări „unde" şi „de unde", Albert simţea că-i plesneşte capul, natura africană punea în faţa medicului problema cea mai importantă, poate, a insectelor. Pureci şi muşte asaltau casa doctorului, n-aveai cum să scapi de şobolani şi moschite. Joseph povestea despre armate întregi de furnici războinice care înaintează în coloane bine alcătuite, făcând să tremure de groază oameni şi animale.

Cei doi soţi, abia porniţi pe noul şi neobişnuitul drum al vieţii lor, aveau destule motive de îngrijorare. Iar bolnavii veneau în număr din ce în ce mai mare. Medicamentele aduse de Albert cu vasul „Alembau erau pe sfârşite. Privind cutiile ce se goleau văzând cu ochii, el spunea:

— De-ar sosi mai repede din Cap-Lopez lăzile cu instrumente şi medicamente!

Seara, în marginea junglei, băteau tobele:

— Tam-tam-tam! tam-tam-tam!…

Tobele înştiinţau pe locuitorii satelor vecine că la Lambarene a sosit un doctor alb, un mare vraci Oganga…

Din sat în sat duceau tobele această veste, iar bolnavii, auzind semnalele, îşi luau mâncarea pentru drum şi porneau pe cărările din păduri ori cu canoele spre Oganga cel alb – la Lambarene. Afluxul bolnavilor era aşa de mare, încât într-o săptămână Schweitzer consumă toate medicamentele pe care le adusese.

— Veniţi din nou peste trei săptămâni, spunea Joseph bolnavilor, dar aceştia, neînţelegând motivul amânării, rămâneau culcaţi în faţa casei doctorului şi strigau şi se văitau aşa de tare, încât Albert nu rezista şi ieşea să-i vadă. După ce-i examina pe cei care făceau gălăgie, aceştia se linişteau şi plecau acasă.

Lăzile sosiră abia spre sfârşitul lunii. Şi iată o nouă problemă: unde să depoziteze medicamentele şi instrumentele? Pe cele mai importante şi mai scumpe le vor ţine în casă. Astfel o să fie şi mai mare înghesuiala, dar cel puţin le vor şti în siguranţă. Trebuiau doar să monteze urgent nişte rafturi pe pereţi. Dar cu restul? Cu restul ce-i de făcut?

Necesitatea unor încăperi de spital – un depozit de medicamente, o sală de consultaţii şi un cabinet chirurgical – se simţea tot mai acut. Cei grav bolnavi erau aduşi pe targă direct lângă locuinţa soţilor Schweitzer. Ei ţipau de durere, dar de îndată ce mâna doctorului îi atingea, vedeai cum în ochii lor răsare şi creşte speranţa şi recunoştinţa. Convulsiile dispăreau, bolnavii respirau mai liber, ochii holbaţi îşi recăpătai! expresia normală.

Schweitzer trecea de la un bolnav la altul. Dezinfecta rănile sfâşiate, groaznice, trata cu grijă

plăgile leproşilor. Şi deodată se prăvălea asupra lor o ploaie tropicală. Sub bubuiturile teribile ale tunetului şi în sclipirea fulgerelor, Albert, Joseph şi Elena alergau să salveze medicamentele şi bandajele. Când toate medicamentele erau puse la adăpost, pe veranda locuinţei doctorului venea rândul bolnavilor; aceştia erau transportaţi sub şoproanele special construite în acest scop.

Uzi până în măduva oaselor, abia respirând, Elena şi Albert îşi schimbau îmbrăcămintea, dar între timp ploaia înceta brusc. Pe cer apărea din nou, strălucitor, soarele şi bolnavii începeau iarăşi să ţipe cât îi ţinea gura, cerând prezenţa doctorului.

Aceste ploi se năpusteau şfichiuitoare asupra celor doi medici, dar duşmanul lor cel mai neînduplecat rămânea totuşi soarele.

— E imposibil să lucrezi în soare! se plângea Elena.

— Sunt de acord cu tine, dar ce putem face? îi răspundea Albert printr-o altă întrebare.

*

* * *

Abia cu apusul soarelui venea şi eliberarea de zăduf. Albert şi Elena se aşezau pe verandă şi aşteptau o uşoară adiere a vântului dinspre fluviu. Acestor ore de seară, petrecute în meditaţii şi discuţii intime, Albert le spunea: „consultaţii familiale”. La una din asemenea „consultaţii familiale” ei luară o hotărâre Importantă: începerea construirii spitalului prin mijloace proprii, fără să mai aştepte ajutor din partea misionarilor. Mai ales că, între timp, tocmai primiseră o moştenire, la care se adăugau sumele încasate pentru cărţile de filosofie sau referitoare la arta organistică, precum şi retribuţiile pentru ultimele concerte.

Într-o zi, soţii Schweitzer primiră vizita misionarului Morel, acelaşi Morel care, la timpul său, în Strasbourg, îi dăduse informaţiile hotărâtoare despre (Jabon. Odată sosit, el îşi exprimă dorinţa de a vedea terenul pe care urma să se clădească spitalul. Albert îl însoţi.

Trecând printre colibe, deodată Morel se opri în faţa unei construcţii puţin prezentabile, dar destul de rezistente, un fel de şopron din lemn.

— În şopronul ăsta ţinem noi găinile. Nu vrei să te uiţi? Poate îţi va folosi la ceva.

— S-ar putea, consimţi Albert.

Intrară. În şopronul spaţios era întuneric şi răcoare.

Privind în jur, Schweitzer zâmbi ironic:

— Vrei să mi-l faci cadou?

— De ce nu? Cu plăcere! Te rog! Numai să ai t-e să faci cu el.

— O, eu ţintesc departe, zâmbi Schweitzer. Când vor afla misionarii de aici şi din împrejurimi că doctorul este nevoit să lucreze într-un coteţ, poate că se vor hotărî să-mi ajute să construiesc un spital adevărat. Dumneata ce crezi?

Fără să răspundă nimic, Morel porni mai departe.

Chiar a doua zi spălară şopronul cu săpun. Elena şi Albert văruiră pereţii, iar pardoseala de lut o dezinfectară de două ori.

Când cei dintâi bolnavi păşiră în „coteţul” transformat în sală de primire, la ora cea mai caldă a zilei, Albert se bucură:

— În sfârşit, soarele nu ne va mai bate în cap!

— Da, răspunse Elena, în schimb e o zăpuşeală groaznică.

— Oricum, aici e mai bine, îngăimă Albert. Dacă

începe ploaia, nu mai trebuie să fugim ca să salvăm medicamentele.

— Dar găurile din acoperiş nu le-ai observat? insistă Elena.

— Lasă găurile, râdea Schweitzer. Important este că aici pot să lucrez fără să port nesuferita asta de cască tropicală.

*

* * *

În dimineaţa aceea Joseph se trezi mai devreme ca de obicei. Ridică pologul de la uşa colibei, se îmbrăcă repede şi, luând cu el, pentru orice eventualitate, suliţa, se îndreptă grăbit spre râu. Deasupra apei stăruia ceaţa. Pe o piatră mare se încălzea sub soarele dimineţii un crocodil bătrân. În sat toţi dormeau încă, aşa că el avea tot timpul să se gândească ce surpriză să facă doctorului şi soţiei sale. În ajun Joseph o auzise pe Elena spunându-i lui Albert:

— Mâine e o zi mare. Ştii că suntem aici de o jumătate de an?

— Da, au şi trect şase luni!! exclamă Albert. Evenimentul trebuie sărbătorit!…

Joseph se spălă şi se întinse pe iarbă, întorcându-şi faţa udă spre soare. Un clipocit abia auzit îi atrase atenţia. Se ridică şi privi piatra: crocodilul dispăruse. Bătrânul animal de pradă îşi pusese în gând să ia prânzul şi înota fără zgomot spre locul unde adineauri se spălase Joseph.

— Aha, iată un dar pentru doctor! şopti Joseph şi întinse mâna după suliţă.

Dar crocodilul, viclean, observându-i mişcarea, îşi schimbă direcţia şi ieşi pe un banc de nisip la vreo cincizeci de metri de Joseph. Parcă nepăsător, închise ochii, prefăcându-se că nu-l interesează nimic altceva decât soarele dimineţii. Joseph, la rândul său, nu făcu

nicio mişcare, dar nu-l pierdu pe crocodil din vedere. Crocodilul întredeschise ochii pentru o clipă şi, deodată, această şopârlă imensă, aparent imobilă, se apropie dintr-o singură mişcare de Joseph cu cel puţin cinci metri.

„Încă nu-i timpul, nu-i timpul! ic îşi spunea în sinea lui Joseph, silindu-se să nu mişte nici măcar un deget.

Crocodilul se ridică puţin pe picioarele-i scurte, pregătindu-se pentru saltul hotărâtor. Joseph stătea mai departe culcat, nemişcat. Mâna lui strângea convulsiv lemnul suliţei.

Deznodământul dramei ar fi trebuit să se producă în clipa următoare, dar nu se întâmplă nimic. În sat, undeva aproape de locuinţa doctorului, izbucniră ţipete stridente. Crocodilul, schimbând pentru a treia oară direcţia, lunecă repede în apă.

Joseph blestemă şi, ridicându-se, alergă spre locuinţa doctorului. O mulţime de africani, adumaţi în faţa casei doctorului, strigau:

— Oganga! Oganga! Oganga!

Aduseseră vin de palmieri, fructe şi peşte. „De unde or fi aflat? u se gândi Joseph, dar nu mai avu timp să întrebe. Pe verandă apărură Elena şi Albert. Păreau am îndoi impresionaţi. Când cel mai bătrân din negri le prezentă coşurile împletite, pline cu daruri, amândoi clătinară din cap nedumeriţi. Dar în acel moment îşi făcu apariţia Joseph. El şopti ceva bătrânului şi acesta, urcând treptele locuinţei, depuse darurile.

— Mare Oganga alb şi dumneata, soţie a lui, perora Joseph. Aceşti oameni pe care i-aţi ajutat, ştie de la mine că astăzi şase luni aţi sosit aici…

Joseph nu apucă să termine. Albert, emoţionat, îl îmbrăţişă:

— Vino astă-seară la noi. Iar lor, te rog să le transmiţi că le mulţumesc. Le mulţumesc foarte, foarte mult!

*

* * *

Razele dimineţii pătrund printre pleoape ca un scalpel chirurgical. Somnul mai ţine ochii închişi, dar raza puternică, strecurată prin obloanele ferestrelor, parcă spune:

— Începe ziua! Trezeşte-te!

Albert se sculă înaintea tuturor. Caprele neastâmpărate încă mai dorm, nu se aude zăngăneala tigăilor, nu răsună tam-tam-urile de dimineaţă. N-au apărut încă pe la uşi copiii cu ochi de cărbune şi părul creţ, cei care l-au rugat ieri pe doctor să le dea borcanele de alifii rămase goale.

Dimineaţa lucrează cel mai bine. Întocmeşte planul ele lucru al zilei: până la nouă şi jumătate învaţă limba localnicilor, apoi – şantierul… Acolo trebuie să vorbească astăzi cu tâmplarii sunt cam leneşi. Nu-şi dau seama oare că, de fapt, construiesc pentru ei?

Deocamdată nu-i prea cald, aşa că n-ar fi rău, dacă îi va rămâne timp, să-i primească pe cei dintâi bolnavi, pe aceia care au venit de departe.

Albert iese în uliţă şi se întâlneşte nas în nas cu Joseph.

— Să trăieşti o sută de ani, Oganga!

— Hună dimineaţa, Joseph. Unde te duci? Joseph arată cu degetul în direcţia „coteţului”.

— Au sosit cu primele raze de soare. Umblă aici, acolo, ţipă, scuipă. Oganga dat ordin: nu-i voie scuipat. Eu spun, dar ei nu cred. Merg citesc lor „legea principală”.

„Legea principală” pentru Joseph este

regulamentul ordinii interioare întocmit de Schweitzer. În incinta viitorului spital acest regulament va fi într-adevăr legea principală de comportament a numeroşilor bolnavi.

— Hai că merg şi eu.

Păşeau alături – doctorul alb, de statură mijlo le, îndesat la trup, şi primul sanitar – africanul înalt, zvelt ca trunchiul unui palmier. Din mers, Joseph flutură „legea principală”, făcută sul.

Sub şopron aşteptau bolnavii. Joseph ceru să se facă linişte şi începu să citească regulamentul, articol cu articol, într-unul din dialectele cele mai răspândite prin partea locului. Regulamentul suna cam aşa:

Regula I: Nu scuipaţi pe jos la spital, pentru că părticelele din boala voastră să nu fie preluate de cei sănătoşi.

Regula II Doctorul alb are nevoie de linişte când îi vede pe bolnavi şi-i îngrijeşte; dacă ţipaţi şi făt eţi gălăgie, nu vă poate vindeca.

Regula III: Aduceţi-vă mâncare pentru ziua întreagă; unii din voi vor trebui să rămână aici până la apusul soarelui.

Regula IV: Nu oricine poate rămâne peste noapte la spital.

r

Regula V: Daţi înapoi sticlele şi cutiile de doctorii, după terminarea tratamentului.

Regula VI: Spre mijlocul lunii să vină la doctor numai cei grav bolnavi; atunci medicamentele sunt pe sfârşite şi doctorul va scrie în ţara albilor ca de acolo să i se trimită altele.

Regula VII: Spuneţi mai departe, tuturor, ce aţi auzit astăzi.

Ascultătorii dădeau din cap cu înţelegere, apoi… scuipau, discutau cu voce tare, luau cu ei din spital tot

ce le cădea sub mină. Cu alte cuvinte, nu respectau niciuna din regulile citite.

Curând începu vizita de dimineaţă a bolnavilor. Intrând în încăperea unde se aflau pacienţii de curând operaţi, Schweitzer văzu cum unul dintre ei, un negru cu capul rotund, cu privirea înăsprită de durere şi faţa lucind de sudoare, desfăcea bandajul ca să-i arate vecinului cusătura proaspătă de pe burtă.

— Ce faci? se răsti la el Albert. Vrei să te duci pe lumea cealaltă? Joseph, spune-i că n-are voie să facă aşa ceva! Spune-le tuturor că ordinele mele trebuie executate întocmai.

Bolnavul, speriat, îşi acoperi burta cu bandajele desfăcute, uitându-se la Oganga fără să înţeleagă: De ce ţipă? Gaura de pe burtă este doar astupată! S-a convins şi vecinul pipăind cu mâna, că rana este bine cusută.

— Dumnezeule! ai pus mâna pe rană?!... Asta mai lipsea! Joseph, repede, dezinfectantul!

Albert dezinfectă locul operat şi Elena bandajă din nou rana proaspătă.

Incidentul a luat sfârşit, dar Albert nu-şi poate alunga impresia de nemulţumire. Oare tot ce face este aşa cum trebuie? se întreabă el. O fi găsit calea cea mai bună spre sufletele pacienţilor săi?

*

* * *

Verdele intens al tropicelor domina, iar pe fundalul vegetaţiei luxuriante cu atât mai mult se conturau pereţii albi ai viitoarei săli de operaţii care, din păcate, se înălţa prea încet. Spre sfârşitul zilei, pe şantier se muncea mai cu spor: căldura nu mai era atât de chinuitoare vei sosea al doilea schimb să ia locul celor ce munceau de dimineaţă. Numai pe doctorul alb, neobositul Oganga, nu-l schimba nimeni.

El era şi şef de şantier, şi inspector-constructor. Cu planurile în mână, planuri desenate de el, străbătea şantierul şi dădea indicaţii muncitorilor.

— Ce s-a întâmplat? E prea moale mortarul? Ia să vedem!

Planul zvârlit pe un butoi de vai este prins cu o cărămidă, ca să nu cadă. Doctorul ia lopata din mâinile muncitorilor şi le arată cum trebuie să amestece varul şi nisipul cu apă. Muncitorii, încântaţi, plescăie din limbă:

— Bravo, Oganga!

Joseph povesteşte celor din tribul său că seara trecută doctorul i-a învăţat pe tinerii muncitori cum să conducă roaba cu o singură roată: a pus înaintea roabei o scândură îngustă şi a trecut lin cu roaba încărcată, fără ca roata să scape pe-alături. Aceleaşi exclamaţii de admiraţie l-au întâmpinat. Iar doctorul, de parcă toate aceste exclamaţii nu se refereau la el, continua să amestece mortarul cu lopata. Se grăbea să plece acasă, unde îl aştepta poşta sosită din Europa.

Scrisori… Veşti din dragă Alsacie, din frumoasa Franţă, de la prieteni, de la mama, de la tata. Multe zile au petrecut aceste plicuri dreptunghiulare, albe, în calele întunecoase ale vapoarelor oceanice, şi au străbătut multe mări înainte de a ajunge pe masa de lucru a doctorului, din modesta lui locuinţă africană.

Dincolo de ferestre s-a lăsat brusc întunericul nopţii tropicale. Stelele strălucesc ca nasturii pe uniforma guvernatorului local. Încă n-au ajuns să-i fie dragi, apropiate.

Elena trage perdelele, aprinde lampa. Camera capătă un aspect intim. Liniştea serii este tulburată de concertul obişnuit al junglei. Dar soţii Schweitzer s-au obişnuit cu acest concert. Nu mai iau în seamă

ţipetele şi răcnetele, aşa cum, în Europa, nu luau în seamă tropotul cailor şi huruitul trăsurilor care treceau pe sub ferestrele locuinţei din Strasbourg.

Scrisorile le deschidea Elena. Acest ritual nu-l ceda pentru nimic în lume lui Albert. Apoi se aşezau alături şi le citeau. Veşti peste veşti: nunţi şi naşteri, fel de fel de probleme şi griji, rămase acum atât de departe. Printre altele, şi câteva rânduri despre un concert interesant. Această veste se citeşte ele două ori. Şi iată scrisoarea mult aşteptată de la Romain Rolland. Noutăţi din Paris, cărţile prietenilor... Ce departe sunt toate acestea!

În multe scrisori Albert surprinde printre rânduri semne de nelinişte. Încordarea din Balcani, îi scriu vechii prieteni, este din zi în zi mai mare. Dar Elena. îl linişteşte:

— Curând ne vom întoarce în Europa, şi-i vom vizita pe toţi, absolut pe toţi. Şi-o să mergem la toate spectacolele, toate concertele...

Până noaptea târziu nu se stinge lumina în locuinţa doctorului. Elena şi Albert răspund la scrisori. Scriu despre grijile lor, povestesc despre noii lor prieteni.

*

* * *

Albert se pregătea să facă obişnuita vizită a bolnavilor când, sosind în fugă, Joseph strigă din prag:

— Oganga! bătrânul cu copilul plecat în junglă!

Albert scăpă stetoscopul din mână.

— Când a plecat?! Pe băieţel l-am operat abia ieri!

— Plecat astăzi, în zori.

— Şi nu-l putem aduce înapoi?

Joseph clătină din cap.

— De ce a plecat? L-a jignit cineva?

— Nu, Oganga, aici nu făcut nimeni nimic, dar la el acasă certat cu vecin şi mâine este judecata. De-aia grăbit să întoarcă acasă. Aşa mi-au spus oamenii.

Mult timp Albert nu putu să-şi revină de supărare şi indignare: „Riscă să-şi piardă fiul pentru o ambiţie tâmpită! Cui îi trebuie munca mea, dacă nu dă roade??…”

Parcă citindu-i gândurile, Joseph îl prinse pe Albert cu compasiune de cot:

— Nu necăjit, Oganga. Într-o zi o să înţeleagă şi oamenii noştri ce se poate şi ce nu.

Acest Joseph. este totuşi un ajutor de neînlocuit. Totdeauna găseşte cuvântul potrivit. Desigur, el este ram vanitos, dar… dar e timpul să mergem la „coteţ”.

Acolo, în şopronul lui Morel, îşi punea Joseph în valoare şi mai mult calităţile. „Prim-sanitarul doctorului alb” îşi îndeplinea foarte bine sarcinile. În mica încăpere de consultaţii, abia aveau loc toţi trei – Albert, Elena şi Joseph, dar fiecare îşi vedea de treabă. Erau zile când doctorul izbutea să examineze câte treizeci-patruzeci de pacienţi.

— Ce te doare? întreabă doctorul, prin Joseph.

— În mine intrat duh rău, răspundea bolnavul, arătându-şi pieptul.

Schweitzer examinează pieptul, apoi ascultă inima.

— Nu dormi bine noaptea, nu-i aşa?

Urmează o pauză, în care timp bolnavul holbează ochii mari de mirare.

— Respiri greu.

Bolnavul dă din cap aprobând.

— Ţi se umflă picioarele?

— Da, da, Oganga! catadicseşte în sfârşit să răspundă bolnavul. Totul este aşa cum spui. Tu ştii totul! Spune-mi, te rog, care este duhul rău care a

intrat în mine? Tu ai mare putere, pentru tine nu-i greu!

— Am să-ţi dau o doctorie. În fiecare zi să iei câte zece picături, cu apă.

— Repetă, ce trebuie să faci?

— Să iau în fiecare zi câte zece picături cu apă

— Joseph, se adresează Schweitzer ajutorului său, pune-l să mai repete de zece ori acelaşi lucru.

— Bine, Oganga.

— Şi dă-i „colierul”.

„Colierul” este o frânghiuţă, pe care sunt înşirate nişte discuri mici de carton. Pe aceste discuri sunt scrise numele bolnavului, data când a fost examinat, denumirea bolii şi medicamentele recomandate. Această invenţie a lui Schweitzer îi îngăduia să deosebească un bolnav nou de unul care s-a mai prezentat la el, şi mai ales să urmărească evoluţia bolii, pe unul din cartoane fiind trecut şi numărul paginii din registrul gros în care trecea observaţiile despre fiecare bolnav în parte.

Din păcate, pacienţii pierdeau de multe ori „colierul”. Ba, uitând de îndrumările doctorului alb, ei încurcau medicamentele, sau în loc să ia câteva picături, goleau tot conţinutul dintr-odată.

Când Joseph raporta doctorului cele întâmplate, acesta întreba:

— Ce medicament i-am prescris? Şi dacă primea răspuns: „untură de peşte”, respira uşurat: Din fericire nu-i mortal!

Soarele apuse dintr-odată, de parcă s-ar fi prăbuşit într-o prăpastie invizibilă. Dinspre malurile fluviului Ogooue se simţea venind adierea uşoară a vântului. Lizi, maimuţa domesticită a soţilor Schweitzer, se juca pe verandă. Elena dormita într-un şezlong. După o zi atât de grea, era plăcut să stai

liniştită într-un fotoliu şi să uiţi de toate. Cineva o trase de poalele rochiei, o dată, de două ori, de trei ori. Şi de fiecare dată tot mai insistent. Elena se trezi cu greu şi o zări pe Lizi. Maimuţa se învârtea în mod caraghios, părând să fie îngrijorată. Ba alerga spre treptele verandei şi asculta ceva, ba revenea la Elena şi se ghemuia lângă ea, cerând parcă protecţie.

— Albert! strigă Elena.

Schweitzer lăsă manuscrisul şi se grăbi să vină la chemarea soţiei.

— Ia uite la Lizi. Nu ştiu ce se petrece cu ea!

Albert n-apucă să răspundă nimic. În întuneric se zări costumul alb al lui Joseph. De îndată ce Joseph urcă treptele verandei, îi rugă pe Elena şi pe Albert să intre în casă.

— Ce e, Joseph? Ce s-a întâmplat? se îngrijoră Elena.

Fără să pronunţe un cuvânt, Joseph arătă spre Lizi.

Din uşă, maimuţa privea întrebător spre stăpânii ei.

Lizi simte un duşman, explică Joseph. Lunonga a zărit un leopard dincolo de îngrăditură. Şi este un leopard foarte periculos, atacă oamenii.

— Doar n-o să ne ascundem acum de un leopard! răspunse Albert. Trebuie să-l alungăm ori să-l omorâm.

— Vânătorii noştri se tem. Ei spun că duhul unui vrăjitor rău din junglă a intrat în el.

— Merg şi eu cu voi, eu nu mă tem de vrăjitori.

Albert o lăsă pe Lizi să intre în casă, o sfătui pe

Elena să închidă ferestrele şi să tragă obloanele de fier şi, luând puşca, ieşi pe verandă unde-l aştepta Joseph.

— Să mergem!

Trecând din colibă în colibă, Joseph striga:

— Vânători, ieşiţi să-l răpunem. Oganga merge cu noi!

Bărbaţii, înarmaţi cu suliţe, îşi luau rămas bun de la neveste şi de la copii şi, unul câte unul, se alăturau lui Albert, lui Joseph şi Lunonga.

Ajunşi la îngrăditura din marginea satului, vânătorii se opriră să se sfătuiască. Hotărâră să se despartă în două grupe, numai că oamenii din fiecare grupă cereau ca Albert să meargă cu ei.

Cearta lua proporţii. Agitând suliţele, vânătorii strigau ceva cu voce guturală. Umbrele lor se rostogoleau fantastic pe pământul bătătorit al olăriei. Un ţipăt strident îi făcu să tacă.

— În curtea mătuşăi Ndola! îşi dădu cineva părerea.

Vânătorii alunecau în tăcere, ascunzându-se după colibe Albert alerga alături de Joseph. Cotiră într& uliţă îngustă şi, deodată, Albert simţi ca o arsură răsuflarea fierbinte a fiarei setoase de sânge. Leopardul se năpusti asupra lui, după ce îi lăsase să treacă pe vânătorii ce alergau în faţa lui. Albert n-avu timp să desluşească silueta leopardului; văzu doar o masă enormă, întunecată şi două lumini – ochii strălucitori, de felină, ai leopardului.

Ce se întâmplă? Animalul parcă s-a împiedicat de ceva. Albert făcu un salt înapoi şi abia atunci îl văzu în spatele său pe Lunonga. Suliţa lui salvatoare oprise fiara.

Albert ţinti, dar Joseph, care tocmai sosise, îl opri:

— Nu trage! îl prindem şi-aşa!

Acum Albert nu mai vedea leopardul. Animalul era înconjurat de zidul viu, legănător al vânătorilor cu un aer preocupat, de parcă trăgea năvodul cu peş

10 din fluviul Ogooue, ei vrăjeau, descântau sălbăticiunea aproape răpusă. Albert auzea numai un mormăit furios, şi ordinile lui Lunonga date cu glas tare. Mi ora eroul zilei, luat sub ocrotirea lor de spiritele Junglei.

*

* * *

Lunonga era un mare vânător. Aşezat jos, pe veranda locuinţei doctorului, povestea peripeţiile sale vânătoreşti. Cunoştea o sumedenie de întâmplări, care mai de care mai interesante. Joseph, care traducea cele povestite de el, zâmbea uneori, clătinând din cap. Lunonga se oprea pentru o clipă, îl privea cu dispreţ pe Joseph şi-şi continua povestirea netulburat.

Doctorul îl asculta cu multă atenţie. După recenta întâmplare cu leopardul, îl privea acum cu alţi ochi pe at est bătrân suplu ca un tânăr şi vorbăreţ ca o muiere.

Pe masa de lucru, în faţa lui Albert se afla scrisoarea neterminată către prieteni. Acoperise deja două padini cu un scris mărunt dar clar. Adunându-şi gân

11 urile, Albert privi ultimele rânduri şi zâmbi.

„Am mult mai mulţi pacienţi decât mă aşteptam – scria el. Chinina, bromura, salicilatul şi dermatolul sunt aproape pe sfârşite. Aş vrea…”

Atenţia lui Albert fu din nou atrasă de vocea lui Joseph, care traducea povestirile lui Lunonga:

— Trăieşte undeva, în junglă, o mare dansatoare. Ea se numeşte Eliva N’Ghi. Ea poate, spun oamenii, să danseze pe faţa apei fără să se scufunde. Nuferii îşi deschid petalele când frumoasa Eliva începe să danseze. Toate duhurile rele fug din calea ei, căutând refugiu în copacii uscaţi, în dolinele părăsite şi în corpul bolnavilor. Oamenii noştri spun că dumneata,

Oganga, eşti ca această Eliva N’Ghi.

Nemaiputându-se stăpâni, Albert izbucni în râs, dar Lunonga, foarte serios, îl opri:

— Nu râde, Oganga. Despre Eliva noastră, aici în junglă, se cântă cântece. Va veni o vreme când şi despre dumneata se vor cânta cântece.

Albert nu putea să nu zâmbească dar, pe drept cuvânt, vorbele bătrânului Lunonga îl mişcară adânc. Îşi aducea aminte de primele zile la Lambarene, de cea dintâi noapte petrecută aici şi de invazia insectelor. Apoi zilele obişnuite ale Africii. Multe greutăţi a avut de învins. Foarte multe! Dar toate aceste greutăţi nu reprezintă nimic în comparaţie cu bucuria pe care ţi-o dă conştiinţa că munca ta nu se iroseşte:

— Muncim mult, dar cu folos!…

Ciptilolul V

LUMINĂ ÎN JUNGLĂ

Dis-de-dimineaţă – când soarele nu răsărise încă VI deasupra râului mai stăruia ceaţa – cineva bătu la uşa doctorului.

— Trezeşte-te, Oganga! Te aşteaptă vâslaşii.

Albert se sculă repede. Nu-i trebui mai mult de jumătate de oră ca să mănânce, să se pregătească de drum, şi să-şi ia rămas bun de la Elena. Curând coborî la debarcader, unde îl aşteptau doisprezece bărbaţi musculoşi, pe jumătate goi. Cu carena înfiptă în nisip, o barcă mare se legăna pe valuri.

Doctorul Schweitzer urma să pornească în prima sa călătorie africană: pleca la Samkita, unde va avea loc o adunare a misionarilor din partea locului. Acolo va trebui să ţină o cuvântare despre necesitatea construirii spitalului şi de el, de cât va fi el de comfingător, va depinde accelerarea construcţiei.

Misionarii îl întâmpinară pe Schweitzer cu

rezervă. Considerau că zvonurile despre activitatea de medic a tânărului doctor sunt exagerate. Probabil că şi construirea unui spital prin propriile mijloace este o născocire. Să vedem ce-o să ne spună!

Albert se ridică şi se apropie de masa preşedintelui. $

— Ce voiaţi să ne spuneţi desse planul dumneavoastră de a crea un spital, do-tifre Schweitzer?

la 5725 coala 6

Albert privi spre cei aflaţi în sală: buze strânse, ochi impasibili. Să se aştepte oare la sprijin de la ei?

Începu să vorbească rar, liniştit şi, spre uimirea tuturor a, nu fără o bună doză de umor.

— Vă aşteptaţi, probabil, să mă năpustesc asupra dumneavoastră tunând şi fulgerând şi să vă arunc învinuiri pentru că spitalul despre care mi-aţi scris în realitate nici nu există. Vă înşelaţi. Nu m-am supărat eu pentru asta. Ba chiar sunt foarte mulţumit că nu există niciun spital. De ce? Pentru că, după ce am cercetat regiunea şi m-am sfătuit cu localnicii, am ales pentru spital un loc mai potrivit decât cel prevăzut. Şi chiar de-ar fi fost ales cum trebuie locul tot e mai bine că nu s-a construit spitalul conform planului iniţial. Căci am să propun unele modificări la planul construcţiei. De exemplu mi se pare mai raţional să executăm podelele din ciment. Apoi ferestrele. Ele trebuie să fie foarte înalte, până la tavan. Asemenea ferestre ar putea să vă pară ciudate şi inutile. Dacă ferestrele sunt înalte, aerul cald nu se mai adună sub tavan, ci iese afară…

Când Albert îşi termină cuvântarea, misionarii aplaudară. Faptul că un doctor, care mai era şi filosof, şi muzician pe deasupra, se pricepe şi la arhitectură, era un lucru cu totul neaşteptat pentru ei. Oratorul fu

asaltat cu întrebări. Misionarii îl rugară să vorbească despre noul amplasament al spitalului, despre mijloacele de care dispune până în prezent, l-pre materialele de construcţii. În zadar încerca preşedintele să-i potolească pe misionarii turbaţi. Liniştea în sală se restabilea greu, ca hula mării după furtună.

Preşedintele sună cât sună din clopoţel şi văzând că nu-i posibil să obţină o linişte completă, se adresă lui Albert, ridicând: glasul ca să acopere rumoarea:

— Domnule dogtor! Noi vă suntem recunoscători pentru tot ce aţi f-put aici. Din păcate, misiunea nu *în m* 82

prea dispune de bani, dar, oricum, dumneavoastră o să vă dăm un ajutor. Vă promit... Vom aloca pentru construirea spitalului din Lambarene două mii de franci.

Propunerea preşedintelui fu primită cu ovaţii. Albert era în culmea fericirii. Acum construirea spitalului era un fapt împlinit. Va putea cumpăra restul de materiale, va putea angaja lucrători noi şi – ceea ce era mai important – putea conta pe sprijinul şi bunăvoinţa tuturora. Pentru că, la drept vorbind, în condiţiile de aici este foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să construieşti prin propriile tale forţe.

*

*

*

Joseph îşi puse pantofii de lac comandaţi la Paris, şi privi suportul de tablă pe care atârnau pe puţin zece cravate de toate culorile. Era foarte mândru de averea lui. Nu degeaba aproape jumătate din salariu i se ducea pe parfumuri şi galanterie!

„Pe care din ele s-o pun astăzi?”

De data asta Joseph se opri la una verde cu dungi

roşii. Îşi înnodă cravata la gât, o stropi cu apă de colonie şi ieşi din colibă în uliţa plină de praf.

De îndată fu înconjurat de băieţii atraşi de luciul pantofilor de lac şi de coloritul vesel al cravatei. Joeph, plictisit, îi alungă şi.se îndreptă spre casa doc

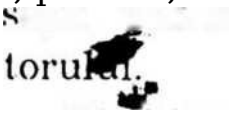

Pe drum începu să discute cu el însuşi, dând din mâini de parc-ar fi vrut să convingă de dreptatea lui pe cineva invizibil.

— A, nu! Condiţiile-s bune. Faţă de munca de bucătar la Cap-Lopez… Nici nu se compară… Nu să nu credeţi că sunt nemulţumit. Munca de aici îmi place, ba chiar îmi place foarte mult, dar leafa… leafa e cam mică… O leafă mică, orice s-ar spune…

Iată şi casa doctorului. Ca de obicei, o mulţime de bolnavi s-au adunat în jurul ei. Doctorul, cu mânecile suflecate, îi examinează pe bolnavi în afara orelor de primire.

— A, tu eşti, Joseph? Ce bine c-ai venit! Voiam tocmai să trimit după tine. Au sosit bolnavi de departe, trebuie să-i examinăm. Hai, repede!

Joseph tăcea, privindu-şi luciul pantofilor. „Iar n-am reuşit să aduc vorba despre leafă, se gândea el. Este foarte greu să vorbeşti cu doctorul despre bani”.

Ieşind, Elena îl pofti pe Joseph să intre şi să-şi schimbe haina. Puţin după aceea, îmbrăcat în halat alb, el începu să trieze bolnavii.

— Pe femeia aceasta o doare *fileul*, iar asta se vaită de *cotletul sting*, raportă el doctorului, vorbind cam repezit şi vădit ostentativ.

Schweitzer râdea.

— Ce-i cu tine, Joseph? Iar începi cu bancurile tale gastronomice?

Joseph nu mai vorbi astfel, dar după vizitarea

bolnavilor, se apropie de doctor şi-l întrebă:

— Oganga, nu lucrez eu bine?

— După părerea mea, eşti mai bun sanitar decât bucătar.

— Dar câştig mai puţin decât la Cap Lopez, răspunse Joseph cu un aer posomorât.

— Asta nu-i nicio nenorocire. Se poate remedia, zise Albert. Dacă trebuie, îţi măresc leafa.

Joseph aprobă din cap şi din nou se gândi:

„Nu „categoric, cu doctorul acesta nu poţi vorbi despre bani! I-a cerut cândva şi guvernatorului din Cap-Lopez. Ehe, ce-a fost atunci! Guvernatorul nici n-a vrut să audă! Striga şi bătea din picior!... Iar Oganga... Auzi la el! «Dacă trebuie, îşi măresc leafa". Aşa nici nu simţi că ţi s-a mărit salariul!"

Seara, în locuinţa doctorului se aprinseră luminile.

KIena îi pofti pe bărbaţi la masă, dar Joseph refuză, încălţându-şi pantofii de lac şi punându-şi cravata verde, el se duse la Mademba să mai discute despre cele petrecute în sat. O discuţie între prieteni, la o ceaşcă de vin de cocos, este cea mai bună odihnă, cu atât mai necesară cu cât ştia că mâine va avea mult de lucru. KIena şi el vor vedea singuri de bolnavi: Oganga va rămâne vreo două zile la şantier.

*

* * *

Înainte de a începe construcţia, trebuia nivelat terenul. Dar nici pentru această muncă Albert n-a putut găsi la început muncitori – aproape toţi bărbaţii erau ocupaţi la pădure. Tăiau copacii pentru lemn de mahon şi abanos care cedau greu loviturilor de topor, îi legau în plute şi-i trimiteau pe râull Ogooue, spre ocean. Acolo acest material preţios era încărcat în vapoare şi trimis în Franţa. Din negoţul cu acest lemn

preţios exploatatorii pădurilor câştigau sume uriaşe. Nu-i de mirare deci că plăteau tăietorilor mult mai mult decât doctorul entuziast.

Lui Albert nu-i rămânea decât un singur lucru: să meargă la Rapp, negustorul de lemn din localitate, şi să-i ceară sprijin. Acesta îl primi în biroul său, legănându-se într-un balansoar.

— Ce doreşti, doctore?

— Te rog să-mi dai câţiva lucrători pentru vreo două zile… Spitalul se construieşte pentru ei şi cred…

— Eu cred că-i o întreprindere inutilă spitalul acesta. Ce venit vă poate aduce? Şi cât poate să plătească un negru pentru tratamentul lui?

— Dar nici nu mă gândesc să cer bolnavilor plată. Tratamentul va fi gratuit, domnule Rapp!

— O-o-o!

Rapp încetă să se mai legene. îl privea pe Albert cu ochii lui albaştri, bulbucaţi, iar pe faţa lui să citea atâta uimire încât Albert, neputându-se stăpâni, începu să râdă.

— Tocmai de aceea, domnule Rapp, eu nu pot plăti lucrătorilor cât le plăteşti dumneata.

— Ei, drace! se dumeri în sfârşit Rapp. Vă ajung opt oameni? Vi-i pun la dispoziţie pentru două zile.

— Vă mulţumesc!

Îndepărtându-se, Schweitzer simţea că forestierul, privind în urma lui, îşi stoarce creierii încercând să înţeleagă: cum poate cineva să investească bani şi muncă într-o întreprindere care nu aduce niciun venit?

Sosirea celor opt bărbaţi puternici şi obişnuiţi cu munca grea se făcu simţită. La sfârşitul celei de-a doua zile terenul era nivelat. Istovit, dar şi bucuros, Albert se grăbea în seara aceea spre casă.

Când soţii se aşezară la masă, Elena, ducând

lingura la gură, începu să plângă.

— Sunt atât de obosită încât nu pot nici să mănânc!

Albert nu ştia ce să facă. Voia să povestească soţiei cu cât spor s-a lucrat astăzi. Şi când colo…

Îşi îmbrăţişă soţia şi, mângâind-o, începu s-o legene, ca pe un copil.

— Albert, vreau să mă înţelegi aşa cum trebuie, plângea Elena. Eu nu mă vait, dar ceea ce facem noi depăşeşte puterile noastre.

— Da, sunt de acord cu tine, răspunse Schweitzer. Nenorocirea este că noi, cu cele patru mâini ale noastre, nu putem face totul. Dar în curând – trebuie numai să avem răbdare! – vor veni şi alţii. Sunt sigur de asta!

Pentru întâia oară după atâtea luni, Albert ridică apărătoarea de cositor a pianului construit special pentru tropice, pe care îl primise în dar de la Societatea muzicienilor „Johann Sebastian Bach" din Paris. Ce greu se mişcau la început degetele îngroşate, rănite şi pline de bătături! Se părea că şi-au pierdut mobilitatea de altă dată. Totuşi, curând, peste jungla cufundată în noapte răsunară sunetele pure şi înalte ale Fugii de Bach.

*

* * *

— Trimite acasă, doctore! Pe ăsta trimite acasă!

Joseph încercă pe toate liţnbile europene, atât cât le cunoştea, să-l prevină pe Albert de pericolul ce-l aşteaptă.

— Duhurile vestesc lucruri irele. Trimite acasă!

Nu era acum întâia oară când Joseph, convins că o face spre binele doctorului, îl sfătuia cum să se comporte cu localnicii. Păcat numai că Oganga nu vrea să-l asculte! auzi, să-l opereze!

Bolnavul despre care era vorba nu înţelegea, bineînţeles, despre ce discută servitorul negru cu stăpânul alb. El se uita doar la doctor cu o expresie rugătoare, neînţelegând de ce întârzie acesta cu ajutorul pe care îl aştepta de la el. Bolnavul pălise la faţă de durere, respira greu. Nemaiputând rezista, începu să geamă şi să ţipe aşa de tare, încât trebuiră să-l scoată din sala de primire afară, în anticameră, unde aşteptau, chirciţi, şi alţi bolnavi.

— Poate e mai bine să-l operăm mâine? recurse Joseph şi la viclenie.

— Ştii foarte bine că bolnavul poate să moară până dimineaţă, îi răspunse aspru doctorul Schweitzer. Are o fractură foarte periculoasă. Nu, trebuie operat imediat. S-ar putea şi-acum să fie prea târziu.

— Păi eu ce zic: e prea târziu. Duhurile ştiu totul. Şi ele spun că-i prea târziu. Bolnavul are o fractură prea periculoasă. Nu te amesteca, Oganga! Dacă îl operezi şi moare… Ce-o să spună oamenii? Că ce fel de vrăjitor eşti? Un vrăjitor prost! încerca Joseph în fel şi chip să-l convingă pe acest alb neghiob.

— Nu-i nimic, Joseph! O să încercăm! Şi cu cât mai repede, cu atât mai bine. Fugi până acasă şi cheam-o pe frau Elena. Spune-i să vină imediat aici.

Bombănind şi înjurând, Joseph străbătu satul nu prea repede, îndreptându-se spre casa doctorului. Iarăşi operaţie! Nu-i plac operaţiile. Sângele proaspăt pe instrumentele medicale şi pe tampoanele de vată îl sperie. Şi Oganga ăsta, prea se încrede în puterile lui când taie un om! Şi dacă nu poate opri sângele? Ce-o să se întâmple atunci? Ce mai rămâne din marele lui prestigiu de vrăjitor alb?

Răspunzând chemării soţului, frau Elena lăsă toate treburile ei gospodăreşti şi porni aproape

alergând spre spital.

— Hai mai repede, mai repede! îl îndemnă ea pe Joseph.

Dar Joseph parcă avea plumb în picioare. Uitându-se la m-au Elena, el oftă. Biata frau Elena! Oganga a dat-o gata. În cele câteva luni de când e la Lambarăne, a îmbătrânit cu câţiva ani. Ochii i s-au adâncit în orbite, s-a tras la faţă. Nu mai are deloc putere şi respiră greu. Biata frau Elena! Nu suportă clima tropicală! Dar ceea ce îl uimeşte pe Joseph este că niciodată ea nu se plânge. Şi acum, de pildă, uite cum aleargă. De ce s-o fi grăbind? De ce?

Ultimele cuvinte Joseph le rosti cu glas tare:

— De ce s-o fi grăbind?

— Cum de ce? se miră Elena. N-ai spus tu că operaţia este urgentă?! Fără mine, cine poate să se ocupe de anestezie?

Când intrară în sala de operaţii, bolnavul se şi afla culcat pe masă, palid-cenuşiu la faţă. Suferea cumplit, pesemne.

Joseph dezinfectă grăbit instrumentele.

— Gata? întrebă Albert.

— Da, răspunse frau Elena.

Albert îşi puse la îndemână instrumentele chirurgicale. Manevra bisturiul cu siguranţa şi dexteritatea cu care ţăranii din Günsbach mânuiesc plugul. Mâinile lui fine, dar puternice, se înălţau şi coborau deasupra bolnavului cu atâta precizie şi ritmicitate, de parcă posesorul lor ar fi cântat la pian sau la orgă.

Doctorul Schweitzer operase până atunci multe fracturi închise (printre locuitorii junglei – vânători şi tăietori de copaci – asemenea traume erau foarte frecvente), dar ca aceasta n-a fost niciuna…

Unul după altul scotea Albert aşchiile de os. Pe

faţa lui izvorau picături de sudoare.

— Aprinde lampa! îi porunci el scurt lui Joseph.

Şi sub sclipirea slabă a lămpii operaţia continuă.

Lumina era slabă, dar asta nu contează. De n-ar fi atâta zăpuşeală!

În aerul cald şi umed era aproape imposibil să oprească hemoragia bolnavului aflat pe masa de operaţie. Joseph privea cu groază, ca hipnotizat, cum se roşeşte repede vata: oare prezicerea lui se va adeveri?!

— Tampoane! cerea doctorul.

Joseph încremenise. Tampoanele le dădea frau Elena.

— Încă!

— Încă!!

— Încă!!!

Un timp domni o linişte apăsătoare, apoi doctorul ceru:

— Aţa!

— Joseph, cheamă brancardierii!

De oboseală, doctorul închise ochii. Clătinându-se, se îndreptă spre lavoar, îşi spălă îndelung mâinile, îşi răcori faţa.

— Numai de s-ar termina cu bine! îi spuse el încet soţiei sale.

*

* * *

Umbrele serii coborau asupra satului.

Mai dogoreau, stingându-se încet, focurile la care până de curând s-a gătit mâncarea. Se închideau gratiile deasupra ţarcurilor cu capre. Satul se pregătea de somn.

Frau Elena se odihnea pe un scaun pliant, pe verandă. Cu un sentiment ciudat, care o tulbura inexplicabil, ea contempla acest tablou paşnic. O

răcoroasă adiere venea dinspre râul Ogooue. Se înteţea obişnuita revărsare de glasuri a junglei.

„E timpul să intru în casă”, se gândi frau Elena.

În odaie, doctorul şedea la masa de lucru, cu capul sprijinit în palme.

— Culcă-te astăzi mai devreme. Ai avut o zi grea! îi puse ea uşor palma pe umăr.

— Sunt foarte îngrijorat, draga mea, răspunse Schweitzer. A pierdut mult sânge. Aş vrea să-l mai – văd o dată în seara asta.

— Dar e târziu, e foarte târziu, se împotrivi Elena. Mai bine te duci dimineaţă mai devreme.

Albert se ridică de la masă, o sărută pe soţia sa şi se îndreptă spre ieşire.

Satul dormea, dar în baraca în care se aflau bolnavii operaţi, câteva persoane mai vorbeau în şoaptă. Albert se aplecă deasupra pacientului de curând operul Acesta zăcea nemişcat, dar se putea observa cum respiră. Simţind pe cineva lângă el, bolnavul deschise ochit.

— A, Oganga! şopti el. Nu mă mai doare... Deloc nu mă mai doare.

Deodată se ridică brusc şi, într-un gest de recunoştinţă, atinse faţa doctorului cu mina.

Această pornire plină de sinceritate îl mişcă pe doctor până-n adâncul sufletului.

Stânjenit, el îndreptă perna pacientului care-i dăduse atâta de furcă şi, pentru a-şi risipi tulburarea, schimbă câteva cuvinte cu un bolnav de alături. Aflase înaintea operaţiei că acesta vorbeşte puţin franţuzeşte.

— Totul a mers bine. Sunt foarte mulţumit.

— Şi noi suntem mulţumiţi, Oganga! L-ai scăpat de la moarte. Îţi mulţumim!

— Nu mă mai doare! repeta încântat operatul.

Nu mă mai doare!

Doctorul îşi luă rămas bun de la bolnavi şi ieşi în grădina spitalului. De afară auzi din nou:

— Nu mă mai doare! Nu mă mai doare!…

Aceste cuvinte răsunau ca o vrajă. Doctorul se întoarse la patul bolnavului, care zâmbea cu toată gura.

— Hai, acum dormi! Ai nevoie de somn!

*

* * *

Numai după construirea noului spital începuse Schweitzer să facă în mod regulat asemenea operaţii. Construirea spitalului a durat aproape un an. În primul rând au fost gata aşa-zisele „barăci clinice”. Într-una din ele Schweitzer primea bolnavii, cealaltă era sala de operaţii. Acestor două încăperi mari li s-au adăugat două camere mai mici – farmacia şi camera de sterilizare – precum şi două saloane cu paturi, destinate unul pacienţilor obişnuiţi, al doilea celor grav bolnavi.

Doctorul a mai pregătit o mică surpriză, dar despre a ea locuitorii satului au aflat abia în seara zilei de pomină când a fost inaugurat noul spital. După vizita de seară de la spital şi după ce au cinat, soţii Schweitzer s-au îmbrăcat ca de sărbătoare şi au ieşit să se plimbe. Ajungând în faţa colibei în care locuia Joseph, Albert îl chemă pe primul său sanitar şi-i propuse să facă împreună o plimbare, ca să mai stea de vorbă. Joseph strâmbă din nas, arătându-şi prin aceasta nemulţumirea: tocmai îşi trecea în revistă cravatele sale şi nu-i plăcea niciodată să fie deranjat din această plăcută ocupaţie. Dar Oganga insista, aşa că, vrând-nevrând, el trebui să se supună.

Se îndreptară toţi. trei spre clădirea spitalului proaspăt inaugurat şi aici Elena îi înmână lui Joseph

cheile… noii sale locuinţe.

— Această casă, e pentru mine?! nu-i venea lui Joseph să creadă.

— Nu-ţi place? zâmbi Albert.

— Ba da, îmi place! Cum să nu-mi placă! Dar toată casa asta pentru mine?

Joseph ocoli casă, se uită pe geam şi abia după aceea se hotărî să intre. Camera era destul de mică, dar comodă. Şi – lucrul cel mai important – se afla chiar în incinta spitalului! Joseph nu-şi încăpea în piele de bucurie. Consătenii, care-l înconjurau, erau şi ei bucuroşi. Mutarea nu dură mult, deoarece talabalâcul burlacului Joseph nu era prea voluminos. Fiecare se oferi să-l ajute, şi Joseph acceptă fără rezerve. Transportul cravatelor însă nu-l încredinţă nimănui, nici măcar celui mai bun prieten al său, Mademba. Suportul cu bucăţile de stofă viu colorate, ca o coadă de păun, îl duse el singur, plin de importanţă.

*

* * *

Africa te învaţă. Te învaţă zi de zi, ba chiar ceas de ceas. Dreptatea la africani, cum aveau să afle soţii Schweitzer mai târziu – se făcea uneori într-un mod foarte crud. Legea răzbunării: „dinte pentru dinte, ºC hi pentru ochi” nu le era deloc străină. Cel care se făcea vinovat de ceva faţă de consătenii săi sau chiar faţă de propria sa familie, trebuia să-şi plătească cu greu vina.

Într-o seară, după vizita obişnuită doctorul Schweitzer asistă fără voie, lângă patul unui muribund, la o scenă care îl impresionă adânc.

Pe africanul care trăgea să moară – un pescar muşcat de un crocodil, Schweitzer îl operase în ajun dar, din nefericire, prea târziu. Când l-au adus la

Lambareme, doctorul tocmai lipsea – era plecat în i – un alt sat, la un grav bolnav. Acum bolnavul în agonie, după amputarea piciorului, avea dureri groaznice. Frau Elena îi făcea mereu injecţii cu morfină.

Când Albert intră în salon, sărmanul tocmai înţepenise, cu mâinile întinse într-un ultim şi inutil efort de a îndepărta moartea. Doi negri aflaţi la căpătâiul lui, care până atunci stătuseră într-o atitudine indiferentă, începură deodată să ţopăie, mai întâi încet apoi din ce în ce mai tare.

Doctorul le ceru să facă linişte, dar Joseph îl luă deoparte şi-i explică:

— Fraţii mortului au dreptul să cheme spiritele şi să blesteme. Un om, pe nume N'Kendiu, este vinovat de moartea lui. El, acest N'Kendiu, l-a sfătuit să pescuiască într-un loc unde sunt crocodili şi acum trebuie să dea socoteală.

— Cum adică, să dea socoteală? întrebă Albert

— N'Kendiu trebuie acum să meargă pentru a fi judecat. Dar el a venit aici şi nu vrea să se întoarcă.

Zice că nu-i vinovat.

— Nici eu nu cred că este.

— Ba este.

— Şi dacă nu-i?

— Oricum, va fi condamnat la moarte. Dacă fraţii lui o cer…

— Asta nu se poate! se revoltă Schweitzer. Am să le spun că l-am angajat pe N'Kendiu în serviciul meu. Aici nu vor îndrăzni să se atingă de ei.

— Nu, Oganga, clătină din cap Joseph. Eu nu pot să te învăţ, dar tu nu trebuie să te amesteci în treburile noastre. Aşa e obiceiul.

Noaptea, Schweitzer dormi neliniştit. Mereu tresărea din somn, trezit de zgomotele junglei. Ce se aude oare? E linişte la spital? Nu cumva tocmai acum

îl judecă pe nevinovatul N’Kendiu?

De îndată ce se lumină de ziuă, doctorul plecă la spital. După ce au depus mortul pe ramuri de palmier, fraţii se pregăteau de drum.

— Unde-i N’Kendiu? îl întrebă Albert pe Joseph.

În loc de răspuns, acesta ridică din umeri.

Doctorul se îndreptă spre chei. În canoea mortuară „bocea cu glas tare mama mortului. Curând apărură şi

V

fraţii, purtându-l pe răposat. Arzând de dorinţa de răzbunare, ei se apropiară de Schweitzer şi-i spuseră că, după legile tribului lor, „vinovatul” trebuie pedepsit.

— Te rugăm să ni-l dai, îl implorară ei. Va fi condamnat numai la o amendă în bani.

Tremurând din tot corpul, apăru de undeva şi N’Kendiu. Oare îl va preda doctorul alb?

Răsuflând uşurat, Albert îi spuse lui Joseph:

— Spune-le că judecata tribului lor va fi respectată la Lambarene. Începând de astăzi, N’Kendiu va fi al doilea ajutor al meu şi va câştiga de ajuns ca să plătească amenda ce i se va impune.

După ce Joseph traduse cuvintele lui Oganga, fraţii mortului nu mai spuseră nimic. Urcară în canoe şi ambarcaţiunea se îndepărtă de mai.

N’Kendiu nu va uita niciodată acest act de curaj al doctorului alb. Când mai târziu Joseph îl părăsi pe Oganga, N’Kendiu continuă să-l servească pe doctor cu devotament şi abnegaţie. Ca Vineri pe Robinson „glumea doctorul Schweitzer.

*

* * *

Abia acum îşi dădeau soţii Schweitzer pe deplin, seama cât de grea este viaţa africanilor. Încercaseră

pe propria lor piele acţiunea distrugătoare a climei tropicale şi sâcâiala numeroaselor neajunsuri neprevăzute ce însoţeau în mod obligatoriu viaţa la ecuator. Dar iată că, africanii trăiau şi spaima multor primejdii reale şi imaginare. Şi tocmai acestea din urmă mai mult decât orice subminau bărbăţia lor şi slăbeau credinţa în propriile lor puteri.

Elena şi Albert Schweitzer constatau că locuitorii junglei mai mult decât ele orice se tem de blestemul vecinilor sau de puterea nefastă a vracilor locali care „după spusele africanilor –, puteau să-ţi curme oricând zilele.

Superstiţiile, ca nişte emanaţii nocive, otrăveau atmosfera întregii vieţi a africanilor. De mici copii ei. ştiau că toată viaţa vor trebui să se supună numeroaselor oprelişti.

Dacă un vraci atingea o mamă tânără pe umăr, asta însemna că-i va muri copilul

Alt vraci interzicea oamenilor din tribul lui să mănânce banane.

— Vai de voi! ameninţa el.

Tar oamenii nu mai mâncau banane. Răbdau de foame, clar nu îndrăzneau să nu-l asculte.

Când doctorul îi rugă pe cei aflaţi în preajmă să-l ajute la înmormântarea morţilor, aceştia îl implorară să nu le ceară lor asemenea lucru.

— De ce? se mira doctorul.

Ajutoarele lui credincioase tăceau, cu capul aplecat.

Cercetând feţele lor tulburate, Schweitzer înţelese: încă un tabu!

Dacă un locuitor din Lambarene se pregătea să plece undeva cu vaporul, se şi pomenea cu un vraci care băga spaima în el:

— Să iei cu tine un fetiş foarte puternic, altfel o

păţeşti!

Şi iată-i pe africanii care se pregăteau să ia cursa împovăraţi cu cele mai variate fetişe – pene de păsări, fel de fel de rădăcini, oase de animale. Dar fetişul cel mai puternic era considerat o bucată dintr-un craniu omenesc”.

Aceste superstiţii o revoltau grozav pe Elena. Ea şi soţul ei se străduiau să combată aceste superstiţii care îngreuiau viaţa africanilor, dar bolnavii, după ce îi ascultau cu atenţie pe doctor şi pe soţia acestuia, dădeau fuga să ceară sfatul… vraciului.

— Te înţeleg, Elena, îi spuse într-o seară Albert. Te întrebi, probabil, dacă tot ce facem noi aici nu-i inutil. Cu ce şanse poţi lupta împotriva acestor tradiţii multimilenare? Dar priveşte în urmă! Tu poţi să le onstaţi că am reuşit totuşi să facem câte ceva!

Era o noapte cu lună, foarte senină. Soţii Schweitzer ieşiseră să se plimbe. Şi doctorul îşi condusese soţia sa pe teritoriul spitalului.

— Adu-ţi aminte ce era aici când am sosit. Nu existau nici clădirile acestea, nici aceste răzoare de legume. Apropo, ştii că Lunonga, bătrânul vânător, a răsădit şi el, zilele acestea, legume lângă coliba sa? Nici nenumăratele tabu, nici vracii, nici blestemele – nimic* nu poate împiedica munca noastră. Şi acest lucru îl ştiu şi prietenii noştri africani. Cu fiecare zi ce trece, ei se conving de acest lucru. Şi-apoi, draga mea, avem o casă bună şi sigură, în care putem să lucrăm şi să ne odihnim. Oare asta nu înseamnă nimic? Ba, după părerea mea, este. foarte mult.

— Prea mult! răspunse Elena. Şi doctorul simţi că ea zâmbeşte. Iartă-mă dacă am avut un moment de slăbiciune.

— Te înţeleg, te înţeleg chiar foarte bine, Elena! Amândoi suntem foarte obosiţi. Curând ne vom

reîntoarce în Europa şi atunci ne vom odihni.

Ultimele cuvinte le pronunţă însă cu voce nesigură. Din puţinele ziare care ajungeau la Lambarenă aflase că omenirea nu mai ştie ce-i liniştea.

Era în iulie 1914...

Capitolul VI

NOI ŞI NOI ÎNCERCĂRI

De aproape două luni n-a mai sosit poşta la Lambarene.

La sfârşitul lui iulie, Joseph plecă la una clin factorii să ridice pentru Schweitzer un pachet cu medicamente. Dirigintelui acelei factorii Albert îi trimise un bileţel, conţinând numai aceste cuvinte: „Ce se mai întâmplă în Europa?”

Iată şi răspunsul: „În Europa e mobilizare. S-ar putea să se fi declanşat războiul. Nu ştiu când va mai sosi vreun vapor aici, la Cap-Lopez”.

Această veste spulberă orice speranţă de-a mai pleca în Europa. În zilele următoare situaţia soţilor Schweitzer se înrăutăţi şi mai mult.

La 15 august sosi la Lambarene un trimis al comandantului districtual. Acesta se îndreptă direct spre casa doctorului.

— Domnule doctor, sunt dator să vă fac cunoscut, dumneavoastră şi soţiei dumneavoastră, ordinele şefului meu. Vă rog să mă ascultaţi şi să semnaţi.

Elena îl pofti pe musafir să ia loc, dar acesta refuză. Stând în picioare, cei doi soţi ascultară ordinul ce semăna mai mult a sentinţă.

Ordinul suna astfel: „Doctorul Schweitzer şi soţia sa, Elena Schweitzer, supuşi ai kaiserului german, sunt consideraţi prizonieri şi n-au voie să părăsească domiciliul. Orice contact cu lumea exterioară le este interzis...”

Doctorul încercă să protesteze, dar ofiţerul rămase neînduplecat. Umorul, atât de caracteristic francezilor, îl părăsise de data aceasta pe reprezentantul acestui vesel popor. Cu toate încercările lui Albert de a-i demonstra că în condiţiile actuale este imposibil să fugi din Lambarene, trimisul comandantului districtual insistă să fie respectat întocmai.

După ce ofiţerul părăsi casa doctorului, Albert şi Elena Schweitzer se priviră unul pe celălalt complet dezorientaţi. Li se părea cu totul absurd – absurd cum e însuşi războiul – ca ei, care au venit în această colonie franceză să-i ajute pe oameni, să fie acum puşi după zăbrele, ca animalele sălbatice!

În faţa casei lor vegheau santinele. Soldaţi africani stăteau acolo zi şi noapte, cu puştile la picior. Numărul pacienţilor scăzu imediat.

— Ce s-a întâmplat cu Oganga, marele vraci alb? De (e îl păziţi? Ce-a făcut? întrebau africanii pe soldaţii din post.

Acest arest la domiciliu dură aproape patru luni. Numai după ce prietenii lui Schweitzer din Paris s-au plâns autorităţilor coloniale franceze din Gabon, situaţia soţilor Schweitzer se mai amelioră întrucâtva.

Îndeosebi a avut efect intervenţia tăioasă a renumitului muzician francez Charles Vidor: „Oricare ar fi situaţia, susţinu el, doctorul Schweitzer trebuie să-şi continue munca la spital…”

*

* * *

Chiar de-a doua zi după ridicarea arestului la domiciliu, doctorul se cufundă iarăşi până peste cap în munca lui. Numărul celor care-i cereau ajutorul creştea vertiginos. Oamenii veneau mereu, vrând să încerce personal dacă n-a secat puterea marelui vraci

alb. Şi tare se mai bucurau constatând că Oganga e acelaşi.

— Totul este în ordine! Ca şi mai înainte, Oganga lecuieşte cele mai grave boli.

Seara Albert era atât de obosit încât, înainte de a părăsi spitalul, simţea nevoia să mai stea măcar câteva minute la adierea răcoritoare a vântului. Dar şi drumul constituia pentru el un fel de odihnă.

Iar acasă, din nou la lucru, de multe ori până după miezul nopţii.

În zilele când Albert şi Elena au avut mult de suferit, atât fizic cât şi moral, Albert s-a gândit să scrie o carte despre problemele culturii moderne. El, ca şi Elena, ştia bine că munca este cel mai bun remediu împotriva necazurilor şi a proastei dispoziţii sufleteşti.

Şi iată-l în serile lungi pe Schweitzer schiţând planul cărţii care, peste câţiva ani, se va bucura de o faimă mondială. La lumina slabă a lămpii de gaz, se aliniau pe hârtie rânduri ferme şi clare: „Se cuvine ca oamenii să înveţe, ca popoarele înseşi să înveţe, să ştie a deosebi ceea ce este moral de ceea ce este imoral. Asasinatele în masă sunt imorale…”

În orele târzii din noapte, creierul lucrează clar şi precis. Teancul de coli de hârtie al manuscrisului viitoarei cărţi creşte, creşte mereu. Doctorul a uitat că dimineaţa îl va apuca neodihnit, nedormit. Şi că ziua, apoi, ziua obişnuită de spital, va fi din nou lungă şi istovitoare…

Ce bine se lucrează! Memoria îţi serveşte cu amabilitate denumirile şi faptele necesare. Îşi aduce aminte că aceleaşi probleme l-au preocupat pe marele scriitor rus Lev Tolstoi. Şi că aceleaşi probleme tulbură în prezent pe prietenul său Romain Rolland. Ce-o fi făcând el acolo, în Parisul prins în încleştarea

războiului? De mult n-a mai primit veşti de la el. De altfel nici nu-i de mirare: orice legătură cu lumea exterioară este interzisă prizonierilor din Lambarene.

Ceasul bate ora două. E timpul să se culce. Doctorul se ridică de pe scaun şi se întinde. În casă e linişte şi domneşte o atmosferă de plăcută intimitate. Elena, obosită de muncă şi de căldura zilei toride, doarme un somn dulce.

Dincolo de pereţii casei doctorului urlă şi geme jungla. Dar ce înseamnă războiul nocturn al junglei, în comparaţie cu ceea ce se petrece acum pe câmpurile de luptă din Europa?

Albert îşi acoperă ochii cu mâna şi parcă vede cum explodează obuzele grele în tranşee, cum atârnă pe sârma ghimpată morţii…

*

* * *

În sfârşit, arestul fu ridicat şi în casa doctorului începură să sosească ziarele şi revistele!

Albert şi Elena Schweitzer se cufundară în lectura lor. Dar cu cât citeau mai mult, cu atât se întristau mai rău.

Ziarele franţuzeşti spumegau descriind atrocităţile comise de nemţi în Belgia. Un ziar nemţesc, care nimerise cine ştie cum în pachetul de ziare franţuzeşti, îi înfricoşa pe cititori cu cazacii…

Ziarele vorbeau despre mii de morţi, despre vapoare de pasageri scufundate. Şi toate acestea erau astfel prezentate încât părea că asasinatul devenise un act de vitejie.

— Oamenii au orbit probabil! şoptea Elena, dând la o parte ziarul. Mâna îi tremura. Această nebunie ar trebui să se termine odată şi odată, se adresă ea soţului, pe un ton jumătate întrebător, jumătate afirmativ.

Albert oftă.

— Aş vrea s-o cred, dar… Hai, draga mea! Trebuie să mergem la spital!

În drum spre spital, Albert se opri la debarcader. De aici pleca tocmai vaporaşul local „Alemba”. El ducea la Cap-Lopez un mare lot de tineri africani, destinaţi să devină soldaţi ai Franţei.

O mulţime de femer plângând, îşi luau rămas bun de la ei. Ceva mai departe, şedea pe o piatră, lângă mal, o negresă bătrână. Valurile îi scăldau picioarele, îi stropeau fusta, dar ea nu observa nimic. Nu-şi lua ochii de la vaporul care-i ducea fiul.

Catargele subţiri ale „Alembei” dispăruseră dincolo de copacii înalţi, dar ea, fără să se mişte de la locul ei, privea în urma vaporaşului dispărut.

Albert se apropie de bătrână, se aşează alături şi-i luă mâna într-a lui. Ea însă nu-i dădu nicio atenţie. Privea în zare şi n-auzea cuvintele liniştite ale doctorului.

— Deodată m-am trezit, îi povestea Albert nevestei sale, că tac şi plâng împreună cu ea…

Elena îl asculta, prefăcându-se că-i ocupată cu pregătirea instrumentelor: pe obrajii ei curgeau lacrimile. Nu voia ca Albert s-o vadă plângând, de aceea se bucură când îl auzi spunând:

— E timpul să începem consultarea bolnavilor…

Dar munca n-o linişti pe Elena, aşa cum se întâmpla de obicei: pacienţii se plângeau lui Oganga de scumpete. Femeile plângeau povestind că în unele sate aproape n-au mai rămas bărbaţi apţi de muncă. Elena asculta vocea monotonă a translatorului şi îşi simţea inima grea, tot mai grea.

*

* * *

— Albert, scoate-mi, te rog, un pachet cu făină!

Elena ieşi pentru un moment din bucătărie, zâmbindu-i soţului”.

— Imediat, draga mea!

Lăsă manuscrisul, luă ciocanul şi dalta şi se îndreptă spre rafturile unde ţineau cutiile de tablă nedesfăcute.

— Medicamente, orez… Şi iată – făina.

Doctorul deschise capacul şi, spre mirarea lui, nu găsi decât puţin praf pe fund.

Ce-o fi drăcovenia asta?! Va trebui să deschidă a doua cutie.

Capacul căzu jos cu zgomot şi – acelaşi lucru: numai praf.

Schweitzer simţi că-i vine rău. Erau rezervele lor de hrană. Faptul că găsea cutiile goale era pentru ei o mare nenorocire. Pe aceste vremuri de război transportul alimentelor şi medicamentelor era aproape în întregime întrerupt, aşa că Elena, mulţumindu-se cu foarte puţin în gospodărie, se ferea pe cât cu putinţă să se atingă de rezerve. Şi-acum, iată! Cutiile goale!…

Cauza dispariţiei rezervelor ieşi la iveală când fu deschisă a treia ladă: doctorul găsi în făină ouă de furnici tropicale – termite. Dar cum au reuşit termitele să pătrundă în cutiile de tablă cu făină şi mălai, rămase un mister.

Xu dezlegarea acestui mister preocupa însă pe soţii Schweitzer. Trebuiau să salveze cumva restul de alimente. Albert deschise pe rând toate cutiile; cerii ură făina, curăţind-o de impurităţi, iar Elena, învăţând repede meşteşugul, lipi cu o lampă de sudat capacele la loc.

Câinele preferat al lui Schweitzer, Caramba, pe care unul din pacienţii africani i-l dăruise, era foarte dezamăgit. Patru ore a tot aşteptat, răbdător, să

primească ceva de la stăpânii săi, dar degeaba. Când toate cutiile fură sudate şi aşezate în rafturi, Caramba se apropie de doctor şi, lătrând, îl trase de pantalon.

Doctorul se îndreptă în direcţia spre care îl trăgea Caramba. Înconjurând veranda şi casă, sub ferestrele bucătăriei Caramba începu să scormonească cu nasul în pământ. Schweitzer, aplecându-se, observă un cuib de termite.

— Îţi mulţumesc, dragul meu! spuse doctorul. Mângâie câinele şi, întorcându-se în bucătărie, îi dădu o bucăţică de zahăr. Caramba era acum mulţumit: primise totuşi ce i se cuvenea.

*

* * *

Cu ultima poştă sosi, în sfârşit, scrisoarea mult aşteptată de la Romain Rolland. Prietenul de departe îi descria lupta pe care o ducea împotriva războiului şi-l ruga să-i scrie, la rândul său, despre viaţa în jungla Africii.

Elena şi Albert Schweitzer recitiră de câteva ori această scrisoare cu veşti din Europa. Ei urmăriseră în ziare şi în reviste articolele lui Rolland şi erau cu totul de acord cu vederile lui antimilitariste. Când jurnalul elveţian „Journal de Genève” a publicat articolul lui Romain Rolland „în afara conflagraţiei”, Schweitzer l-a susţinut cu dârzenie pe vechiul său prieten.

În seara aceea, răspunzând scrisorii, Schweitzer îi scrise lui Rolland:

„Dragă amice, poate ştii că mai sunt într-un fel arestat. După ce timp de trei luni şi jumătate am stat sub paza soldaţilor africani, acum situaţia s-a mai ameliorat: mi s-a acordat o oarecare libertate de deplasare şi posibilitatea de a-mi continua activitatea de medic.

Starea sănătăţii – destul de bună. De mâncare nu ducem lipsă. Numai că am început, şi eu şi soţia mea, să simţim cei doi ani şi jumătate petrecuţi la ecuator.

Citesc cu mult interes tot ce scrii. Ziarele mă, găsesc şi aici în singurătatea junglei, iar ideile dumitale sunt singura mea consolare în aceste timpuri triste. Ţin să te asigur, aşa după cum ştii totul despre mine că legătura noastră spirituală nu va putea fi cu nimic zdruncinată. Îţi admir curajul cu care înfrunţi acele forţe vulgare care încearcă fanatic să orbească masele.

Dacă n-ai timp, poţi să nu răspunzi acestui saluit din junglă. Ştiu că eşti foarte ocupat!

Dar dacă totuşi îmi scrii, nu uita, te rog, că alţii[6] vor citi scrisoarea dumitale înainte ca ea să-mi parvină.

Sper să ne revedem. Dar când?

Cu multă prietenie, al dumitale, Albert Schweitzer”.

Rolland răspunse imediat. El îi mulţumi lui Schweitzer pentru sprijinul moral acordat şi-l asigură că concepţiile lor erau împărtăşite de cele mai luminate minţi din Europa. Pomeni cu amărăciune şi despre acei intelectuali-renegaţi care, lăsându-se prinşi în mrejele pro* pagandei imperialiste, făceau spume la gură împroşcând veninul şovinismului.

„Şi când te gândeşti că odinioară ei scriau despre fraternitatea mondială a oamenilor!” exclama cu ironie Rolland.

Schweitzer era profund tulburat de necazurile prietenului şi tovarăşului său de idei. A doua scrisoare pe care i-o scrise lui Rolland în toamna anului 1915, venea să întărească legăturile spirituale ale acestor doi apărători ai păcii.

---

6 Cenzura (N.A.)

„Dragă-amice, i-a scris apoi Schweitzer, am primit scrisoarea dumitale. Ştiu că ai pierdut mulţi prieteni în care aveai încredere. Dar sunt încă destui cei care vor rămâne pentru totdeauna alături de dumneata... Vom lupta mereu, neobosiţi, pentru făurirea unui nou mod de gândire... îţi mulţumesc pentru veştile despre muzicieni. Fiecare cuvânt al dumitale ajuns aici, în singurătatea mea, sună a minunată muzică de orgă.

Al dumitale, Albert Schweitzer”.

Această corespondenţă, tot mai amplă şi mai strânsă, ducea spre Franţa îndemn şi încurajare. Deşi în vremea aceea majoritatea intelectualilor francezi îl înfierau pe Rolland, socotindu-l trădător, în jurul lui se adunase, solidarizându-se cu el, un grup internaţional de oameni cu o gândire progresistă. Membrii acestui grup îşi menţineau legăturile prin intermediul corespondenţei.

Din acest grup mai făceau parte scriitorul austriac Ştefan Zweig, renumitul sculptor francez Auguste Rodin, savantul englez Bertrand Russel, dramaturgul Bernard Shaw, fizicianul Albert Einstein, lor alăturându-se Albert Schweitzer.

Mai târziu, în anul 1931, în articolul său „Adio trecutului”, Romain Rolland îşi va aminti cu recunoştinţă cum în clipele grele din viaţa sa „... din fundul Africii, de la spitalul din Lambarene, Albert Schweitzer mi-a întins o mână frăţească. Aflat acolo (ce ironie!) sub paza negrilor din armata colonială franceză, marele alsacian s-a declarat făţiş de partea mea. Continuă lupta, îmi scria Schweitzer, inima mea este cu dumneata...”

*

* * *

Apropierea de grupul lui Romain Rolland l-a

îndemnat pe Schweitzer să se dedice cu o pasiune şi mai mare cărţii sale despre esenţa culturii mdterne.

Ce este cultura? Care este legătura între cultură şi morală? Cum pot totuşi popoarele cu o cultură dezvoltată să ducă un război fratricid, imoral?

Aceste probleme, ca şi multe altele, îl frământau necontenit pe Schweitzer. În van căuta el răspuns la aceste întrebări în istoria culturii. Recitind dimineaţa ceea ce scrisese în seara precedentă, doctorul rupea manuscrisul şi arunca bucăţile în foc.*

Această necontenită stare de insatisfacţie se repercută dăunător asupra sănătăţii şi capacităţii sale de muncă. Dar el nu se dădu bătut. Era conştient de faptul că materialul gândit, în totalitatea lui, trebuie neapărat să se cristalizeze într-un salt calitativ. îi trebuia numai un impuls. Şi acest impuls îl constitui o lungă călătorie pe fluviul Ogooue, călătorie pe care S” h\veitzer o făcu în septembrie 1915.

Pe neaşteptate se îmbolnăvi Elena. Se plângea de inimă. Iar seara simţea că se sufocă.

— Vreau să ies spre mare, Albert. Simt că aerul marii mă va însănătoşi.

Pregătirile de călătorie nu durară mult. Curând V./

…oţii Schweitzer se instalară la Cap-Lopez, pe ţărmul O< nanului Atlantic. Dar după puţine zile, din depărtai ui Congo sosi o scrisoare – unul din misionari îl ruga pe Schweitzer să vină urgent. Nevasta lui era grav bolnavă

— Ce facem, Elena?

— Mai întrebi? exclamă frau Elena. Trebuie să pieri, desigur, şi chiar imediat!

— Dar cum o să te las singură? Şi tu ai nevoie de îngrijire medicală!

— Aşa e, dragul meu. Dar bolnava aceea are mai

multă nevoie de tine. Eu, de când am venit la Cap-Lopez, nu mai am de ce să mă plâng. Pe zi ce trece mă simt mai bine. La întoarcere, vii să mă iei şi vom pleca împreună la Lambarene.

Plecarea era deci hotărâtă. Mai trebuia rezolvată problema transportului, treabă pe alunei deloc uşoară.

În sfârşit, Albert găsi un mijloc de transport: un mic remorcher care urma să transporte pe Congo un şlep încărcat. Locuri pentru pasageri se găsiră numai pe şlep. Acest lucru nu-l supără pe Schweitzer. Totul era să plece, indiferent cum.

*

* * *

Remorcherul, opintindu-se din răsputeri, urma să parcurgă două sute de kilometri în amonte pe fluviu, trăgând după el şlepul încărcat. De pe şlep, Schweitzer urmărea cât de greu băteau apa căuşele roşii ale remorcherului, privea cum se întinde cablul, ca o strună.

Micul vas se deplasa încet, manevrând în continuu printre bancurile de nisip, – era anotimpul secetos al anului. Pe bancurile de nisip, crocodilii se încălzeau la soare. La apariţia remorcherului, ei lunecau, pentru orice eventualitate, în apă.

Pe puntea şlepului se aflau numai africani. Printre ei şi un prieten din Lambarene al doctorului, Emil Ogovum. Acesta, foarte atent cu doctorul, nu înţelegea de ce este el trist şi îngândurat.

Cu o cască colonială pe cap, ca să se apere de soare, Albert şedea pe puntea şlepului şi privea distrat malurile. Ori scria, acoperind cu fraze scurte foile, una după alta. De îndată ce se desprinse de grijile de-acasă, îl cuprinse din nou vârtejul gândurilor.

Congo... De la pacienţii lui, Schweitzer auzise multe povestiri îngrozitoare despre această inimă a

Africii. Pe un vast teritoriu de aproape două milioane şi jumătate de kilometri pătraţi locuiau numai douăsprezece milioane de locuitori[7]. Nu de mult însă, cu vreo treizeci-patruzeci de ani în urmă, populaţia din Congo era de douăzeci de milioane de locuitori. În nu prea mulţi ani deci, opt milioane de africani au murit datorită bolilor şi atrocităţilor stăpânilor albi! Proprietarii minelor şi exploatărilor forestiere nu-i considerau pe africani oameni – dacă un negru nu îndeplinea norma zilnică, supraveghetorii îl împuşcau.

Alţi stăpâni, mai „umanitari", se mulţumeau să taie vinovatului piciorul sau mâna, iar dacă vina era mai gravă, amândouă mâinile. Schweitzer văzuse în fotografii asemenea „nesupuşi"!

Minunatele privelişti din jur îl sustraseră însă curii ui pe doctor de la aceste gânduri apăsătoare. El putu astfel urmări ore întregi manifestările atât de variate ale vieţii pe malurile nisipoase ale fluviului. Iată maimuţele, curioasele maimuţe, apărând pentru a dispărea imediat, din desişul lianelor. Vulturul-pesoar, prăvălindu-se din cer ca un fulger, sparse oglinda apei şi se înălţă brusc cu prada în gheare. Remorcherul acostă pe malul drept şi Schweitzer putu observa încântat puterii icile rădăcini ale lianelor împletite. Rădăcinile, asemenea unor odgoane puternice, coborau, afundându-se în fluviu.

În a treia zi a călătoriei, seara, pe când remorcherul împrăştia un cârd de crocodili, Schweitzer simţi ceea ce de obicei se numeşte o iluminare.

Respectul faţă de viaţă! Iată ce trebuia să stea la baza moralei, iată ce trebuie să fie educat în om!

Viaţa este bunul cel mai de preţ dăruit omului de

---

7 Tot pc vremea aceea, în India — un teritoriu aproape egal QU.£el din Congo — trăiau trei sute şaizeci de milioane c'e lo- Cultori !

natură.

Viaţa este adevărata, fundamentala fericire a omenirii. Şi tocmai această fericire, valoarea de nepreţuit a vieţii, impune cel mai mare respect faţă de ea.

Ura! A găsit ceea ce era mai important. Acum va putea să-şi termine cartea. Şi va dedica această carte celui mai credincios prieten, ajutorului său cel mai preţios – soţiei sale, dragii şi curajoasei frau Elena.

*

* * *

Schweitzer a fost totdeauna un bun prieten al animalelor. La Lambarene avea o adevărată grădină zoologică, deosebită însă de adevăratele grădini zoologice prin aceea că animalele trăiau aici nu în cuşti, ci în libertate.

Odată, când primi un african bolnav, translatorul îl preveni:

— Sunt doi bolnavi.

— Unde-i al doilea? întrebă doctorul.

Translatorul ieşi afară şi reveni cu o mică antilopă care i se zbătea în braţe. Avea un picior rupt. Vânătorul african o găsise în pădure.

Schweitzer mângâie antilopa.

Ei bine, te vom vindeca şi pe tine.

Astfel Antilopella lor, mai demult adoptată, căpătă o prietenă. O numiră Samba.

Tot ca pacient nimerise în casa doctorului şi o maimuţă – cimpanzeul femelă Bibi. Bătrânul vânător Lunonga o salvase din ghearele unui leopard. După ce doctorul o vindecă pe Bibi, ea se ataşă atât de mult de el, încât îl urma pas cu pas. Cu greu o putea goni pe Bibi din sala de operaţie; închideau uşa în urma ei, dar peste un minut ea intra pe fereastră.

Lunonga a căutat de multe ori să-l convingă pe

Schweitzer să renunţe la domesticirea antilopelor.

— Ele tot pleacă în junglă, arătă cu degetul pe Antilopella şi Samba.

Mademba dădu şi el din cap în semn de aprobare.

— Sunt mari şi grase. De ce nu le mănânci? întrebă el.

Vi-Octal să le iau cu mine în Europa, îi răspunse Schweitzer.

Aha! crezu Mademba că a înţeles. Oganga fiu bun, Oganga vrea să trateze mama lui cu carne fragedă de antilopă...

*

* * *

(o-o mai fi râs Adèle Schweitzer, citind într-una din scrisorile fiului ei această întâmplare!

Dar într-un fel a avut dreptate negrul Mademba.

O i ico aliment, ar fi fost binevenit acum acolo, în Europa. În „valea fericită" oamenii o duceau greu. Günsba> h-ul era înţesat de armată. Rechiziţiile de carne I de pâine se ţineau lanţ. Populaţia civilă răbda de ¡nume.

Într-o frumoasă zi de iulie a anului 1916, părinţii lui Albert Schweitzer plecară pe jos spre suburbia Wicbach, la negustorul Keiner, să cumpere ceva alimente de la el.

Mergeau pe drum când, din faţă, văzură venind o căruţă. Vizitiul, un soldat, lăsase liber hăţurile şi «mia la muzicuţă. Deodată, calul, speriindu-se cine ştie de ce, o luă razna direct spre bătrâni.

Încercând să-şi apere soţia, Louis Schweitzer ieşi înainte, dar calul făcu un salt în lături şi, lovind-o pe Adèle în cap, o trânti la pământ. Când Louis Schweil/ei se aplecă asupra ei, ea zăcea în nesimţire.

— Adèle! Adèle! Louis Schweitzer încercă s-o

ridice, dar puterile îl părăsiră şi căzu alături de ea.

Câţiva ţărani, aflaţi în preajmă, îi zăriră pe bătrânii care zăceau în marginea drumului şi alergară să-i ajute. Văzând cum se îndepărta în galop o căruţă militară, înţeleseră tragedia petrecută sub ochii lor.

— Laşule! Fir-ai tu blestemat! strigă în urma căruţei o ţărancă tânără.

„Y-Doi bărbaţi vârstnici, în cămăşi albast. NJ o ridicară cu grijă pe Adèle Schweitzer şi o duseră* la adăpost.

Când Louis Schweitzer simţi mâinile puternice care îl ridicau, îşi reveni şi întrebă tulburat:

— Ce s-a întâmplat cu nevasta mea?

— Şi-a pierdut cunoştinţa, îi răspunse scurt unul din bărbaţi.

Curând, cu o căruţă care trecea, o duseră acasă, la Günsbach, dar la ora unsprezece Adèle Schweitzer muri, fără să-şi recapete cunoştinţa.

Vestea despre moartea mamei sale Albert Schweitzer a primit-o în ajunul Anului nou 1917. A suferit mult în urma acestei pierderi. Moartea neaşteptată a mamei sale, pe care o iubea atât de mult şi pe care spera s-o revadă după terminarea războiului, îl făcu să-şi piardă pentru întâia oară încrederea în viitor.

…Trist Crăciun! De pe micul palmier, care înlocuia bradul, fură scoase podoabele strălucitoare. Era anul 1917, iar în lume războiul continua…

De mai bine de trei ani Elena şi Albert Schweitzer trăiau la Lambaréné. Şi iată că, după Elena, acum şi doctorul începu să resimtă primele semne ale anemiei tropicale. Drumul scurt pe care trebuia să-l parcurgă de la spital până acasă i se părea acum greu, de parcă ar fi urcat un deal înalt.

Nici nervii nu-l mai ţineau. Cea mai mică

neplăcere – câte necazuri mari şi mici îl pândesc zi de zi pe om în junglă! – şi doctorul tremura de enervare Albert vorbeşte aspru, iar soţia sa izbucneşte în plâns.

La fel şi astăzi pe când doctorul scria ceva, Elena intră plângând în camera lui şi întinse mâna în care ţinea doi dinţi.

— N-am vrut să-ţi spun, ca să nu te necăjesc, spunea ea printre laqrimi, dar îmi cad în mod groaznic dinţii! Şi-afară de asta, îmi vine foarte greu să lucrez şi la spital şi la bucătărie. N-ar putea Joseph să mă ajute?…

— Bine, am să vorbesc cu el.

Seara, Schweitzer se duse la Joseph. „Prim-sanitarul doctorului alb", cum îşi spunea Joseph, îşi aduna lucrurile într-un cufăr.

— Unde pleci? La părinţi sau la Cap-Lopez? îl întrebă Schweitzer, arătând cufărul.

— Plec definitiv de la dumneata. Definitiv, răspunse Joseph, fără să-şi ridice privirea.

— Joseph! Simţind că i se taie răsuflarea, doctorul îngână cu greu: De ce?

— Mi-ai micşorat leafa. Ocupându-se în continuare de geamantane, Joseph vorbea cu voce stinsă, indiferentă.

— Dar, Joseph, continuă Schweitzer, răsuflând greu, tu ştii că acum nu mai primesc bani aproape deloc din Europa. Acolo e război. Pentru toată lumea este foarte greu. ca să-ţi plătesc acum, m-am împrumutat. De ce nu înţelegi?

Joseph clătină din cap.

— Dacă lucrez numai pentru treizeci şi cinci de franci pe lună, oamenii o să spună că-mi plăteşti mai puţin fiindcă nu muncesc bine. Eu nu vreau să aud asemenea vorbe.

Joseph îşi făcu în sfârşit bagajul şi, fără să-şi mai

ia rămas bun, plecă.

Rămas singur în pavilionul părăsit, doctorul nu se putea decide să meargă la Elena să-i povestească cele întâmplate. Chinuitoare dezamăgire îi pricinuise fostul prieten, ajutorul lui de atâţia ani!

Când pierdu orice speranţă că Joseph, s-ar mai putea întoarce, doctorul încredinţă sarcinile acestuia lui N'Kendiu. Din fericire, N'Kendiu îşi însuşi repede munca de sanitar, iar de înţeles, se înţelegeau destul de bine în franţuzeşte. Curând angajară şi un bucătar.

*

da 5725 coala 8 113

ca să o ajute pe Elena – un african ager şi comunii câţiv, pe nume Aloise.

Veşti despre mersul războiului primeau acum foarte rar la Lambarene. Uneori, câte un soldat african, revenit din Franţa, povestea despre luptele sângeroase ce se dădeau, alteori vreun vas ocazional aducea de la Cap-Lopez ziare, şi atunci veştile se transmiteau de la o misiune la alta, de la o factorie la alta.

Astfel, în vara anului 1917 Schweitzer află despre revoluţia din Rusia.

— Elena, se adresă Schweitzer soţiei, care apăruse în pragul uşii, o veste nemaipomenită! Ruşii l-au izgonit pe ţar! Să vezi tu că în curând va veni şi rândul kaiserului! Şi-atunci, gata războiul!

Dar prognozei optimiste a lui Sciweitzer nu-i fu dat să se realizeze atât de repede. Guvernul provizoriu din Rusia era decis să continue lupta până la victoria finală, iar Germania kaiserului încerca din răsputeri să aplece balanţa de partea sa. Nebunia continua!

Odată un bătrân dintr-un trib de canibali îl întrebă pe Schweitzer:

— Cunosc, atâţia oameni albi au fost omorâţi în

război. Şi atunci noi de ce n-avem voie să omorâm pe unul singur, iar voi vă permiteţi să omorâţi atâţia?

Schweitzer încercă să-i explice bătrânului despre conflictele dintre state şi despre conducătorii răi, dar bătrânul dădu din mână:

— Ba nu-i aşa. Vă omorâţi între voi mai rău ca noi. De ce nu recunoaşteţi?

Toată lumea aştepta sfârşitul războiului. Când sosea poşta, bucătarul Aloise strecura capul prin deschizătura uşii şi întreba:

— Ei, doctore, tot nu s-a terminat războiul?

— Nu, Aloise, nu s-a terminat.

— () – la-la! făcea Aloise şi, clătinând din cap, îşi vodca mai departe de treabă.

*

* * *

Sosi toamna anului 1917. Într-o dimineaţă de septembrie, în uşa casei doctorului bătu poştaşul african, dur de data aceasta el nu aduse veşti de pe front, ci un ordin oficial care suna astfel: „Doctorul Schweitzer şi soţia sunt obligaţi să plece cu primul vapor în Europa, pentru a fi internaţi în lagărul de prizonieri de război”.

Schweitzer se aştepta de mult la această lovitură, dur spera că năpastă îi va ocoli.

(e se va întâmpla acum cu spitalul? Clădirile atât de greu construite, timp de patru ani, ar putea să ruda în paragină chiar din primele luni.

Două nopţi de-a rândul a lucrat Schweitzer la manuscrisul cărţii lui „Declinul şi renaşterea culturii”. Ţinea mult de tot ca această lucrare să nu se piardă în lagărul de prizonieri. Ar fi fost păcat. Formulase în ea atât de bine „învăţăturile despre* respectul faţă de viaţă”!

„Binele, spunea el în carte, este tendinţa de a

menţine viaţa, de a o stimula şi a contribui la dezvoltarea ei până la treapta cea mai înaltă. Răul constă în nimicirea vieţii, în asuprirea şi oprimarea ei, în tendinţa de a împiedica dezvoltarea ei firească”.

Aceste cuvinte puteau să nu placă domnilor cenzori (cu a căror samavolnicie soţii Schweitzer avuseseră de atâtea ori de-a face), de aceea Albert Schweitzer se decise să ascundă adevăratul sens al manuscrisului. Şi aceasta o făcu într-un mod foarte ingenios. Se himbă titlurile capitolelor astfel încât să pară că în text nu-i vorba despre probleme actuale. Despre ce fel de probleme actuale poate fi vorba într-un… studiu asupra Renaşterii?

Această mică şiretenie îi va reuşi pe deplin. După eliberarea sa din lagărul de concentrare, Schweitzer, râzând, va arăta manuscrisul prietenilor săi:

— De fapt, am obţinut ceea ce am vrut: la controale, toţi l-au dat deoparte. Cui i-ar fi trecut prin minte să confişte un tratat despre epoca Renaşterii?

Timpul trecea în zarva febrilă a pregătirilor. Elena şi Albert se temeau că nu vor reuşi să pună totul la adăpost până la plecare. Din fericire, vasul cu care soţii Schweitzer urmau să plece în Europa veni cu o întârziere de câteva zile. Astfel ei reuşiră să împacheteze instrumentele şi medicamentele. Spitalul şi casa doctorului rămaseră pustii. Spre regretul multora, se prăbuşea tot ce au închegat prin munca lor asiduă, căreia i-au dedicat atâţia ani de viaţă! Dar nu era nimic de făcut. Aşa cerea „raţiunea de stat” a funcţionarilor Republicii Franceze. În numele securităţii Franţei, funcţionarii militari considerau că e mai bine ca doctorul şi soţia lui să zacă în lagăr, decât să dea ajutor africanilor bolnavi!

Chiar în ziua plecării se petrecu ceva interesant. Un caz aproape simbolic: la spital fu adus un soldat

african cu o hernie gravă. Dacă «nu se va interveni imediat, bolnavul va muri.

Ce-i de făcut?

Ofiţerul care îi însoţea pe soţii Schweitzer era grăbit.

— Lăsaţi-l în pace! E timpul să mergem la debarcader.

Fără să-l ia în seamă pe ofiţer, Schweitzer îl rugă pe N'Kendiu să despacheteze lada cu instrumentele chirurgicale.

— E gata totul pentru operaţie?

— Da, doctore!

r

Operaţia se desfăşură cu succes. Soldatul african de pază, care nu se îndepărtă nicio clipă de lângă doctor şi soţia lui, foarte mirat că „un prizonier neamţ îl ajută pe un duşman al lui", îşi exprimă cu glas tare nedumerirea.

Zâmbind, Schweitzer precizează:

— Te înşeli, n-am ajutat un duşman, ci un frate.

...Şi iată debarcaderul atât de familiar. Fiecare piatră îi era cunoscută. Locuitorii satului s-au adunat pe mal. Printre ei se aflau învăţătorul african Oiembo, N'Kendiu, ajutorul devotat al lui Schweitzer, prietenul lui, Joseph, Mademba, bătrânul vânător Lunonga, Kmil Ogovuma, care l-a însoţit de multe ori pe doctor în călătoriile sale, mătuşa Ndola şi chiar micul Akaga. Femeile nu-şi puteau stăpâni plânsul. Feţele bărbaţilor severe, împietrite. Când Oganga şi soţia lui urcară pe bordul „Alembei", plânsul se transformă în vaiete. Toţi fluturau din mâini.

...Aldio Lambarene!

Ori poate, mai ştii?

— La revedere...

Capitolul VII

NUMĂRUL 65432

Drumul acesta l-au mai făcut o dată, cu patru ani în urmă, când au venit în Africa pe vasul „Europa”. Şi iată-i că acum se întorc în Europa cu vaporul „Africa”! Dar cum se întorc – în calitate de prizonieri de război! Albert Schweitzer nu mai are nume. Îcum e un număr – 65432.

Pe vas nimănui nu-i pasă ce gândeşte 65432, sau ce vrea, ce-l îngrijorează. La toate aceste întrebări, un singur răspuns:

— Gura!

Când în depărtare apărură luminile portului Bordeaux, în cabină dădură buzna funcţionarii militari. Începu controlul bagajelor.

— Acestea ce sunt? Cărţi? La ce vă trebuie?

— Mă scuzaţi, dar…

— Gura!

— Dar foile astea? Ce naiba sunt? Mare tâmpenie! Manuscris? „Epoca Renaşterii”.

Funcţionarul îi dădu colegului său un ghiont uşor în spate:

— Ha-ha-ha! Caraghiosul ăsta scrie despre epoca Renaşterii! auzi, în „timpul liber-”!

După ce cotrobăiră fără nicio jenă prin lucruri, funcţionarii plecară.

După plecarea lor, cineva bătu în uşă. Schweitzer privi întrebător spre nevastă-sa. Asemenea acte de

*

politeţe nu s-au mai petrecut din momentul îmbarcării lor pe vapor. Ce putea fi?

— Intră! rosti Schweitzer, nesigur.

Uşa se deschise şi în cabină intră soldatul african care îi însoţea. Grăbit – se temea ca nu cumva să intre ofiţerul – soldatul spuse:

— Vreau să iau rămas bun de la doamna şi

domnu'. Stâlcea caraghios cuvintele franţuzeşti, ceea ce o făcu po Elena să zâmbească. Iar soldatul, zâmbind şi el drept răspuns., continuă: A povestit la mine mu lte lucruri bun despre dumneavoastră, despre spital dumneavoastră, despre grija avut pentru noi, pentru… eu şi alţi. De aceea eu căutat nu lipseşte aici nimic la voi. Dacă observat asta, dacă eu reuşit, dacă fost la voi mai uşor, eu bucuros.

Elena şi Albert strânseră călduros mâna soldatului. Erau foarte mişcaţi şi, pentru a-şi stăpâni într-un fel emoţia, se apucară să strângă lucrurile împrăştiate în 1 impui percheziţiei.

Ea Bordeaux îi întâmpinară doi jandarmi. La început doctorul şi soţia lui fură duşi la punctul de triajul lagărului. Temperatura extrem de scăzută îi chinuia. Elena tremura de oboseală şi de frig. Încercând să se ţină tare, doctorul îşi încuraja soţia. Dar spre seară, făcu febră şi îl apucară nişte dureri cumplite de stomac. Abia se stăpânea să nu geamă.

— Ce-i cu tine, Albert? întrebă Elena îngrijorată. Nenorocirea îi dăduse parca puteri noi.

— Mi-e frică să nu fie dizenterie, răspunse Albert.

În următoarele două zile temerile lui se confirmară. Viaţa la tropice şi munca istovitoare nu i-au zdruncinat doctorului sănătatea cât au făcut-o mâncarea puţină şi proastă şi mai ales apa păstrată în vase ruginile, pe care din neglijenţa sau din rea-voinţă le-o dăduseră pe vapor s-o bea.

Doctorul suferea îngrozitor. În câteva zile slăbi în aşa hal, încât nu se mai recunoştea când se privea în oglindă. Ochii i se înfundaseră în orbite. Fruntea îi era mereu acoperită de sudoare.

Tocmai când era în această stare, într-o seară, numărul 65432 primi înştiinţarea că va fi transportat

în lagărul din Saint-Remy.

— Nu s-ar putea amina plecarea până mâine dimineaţă? întrebă Elena, alarmată de starea soţului ei.

Albert nu avea puterea să răspundă-Abia izbuti să-i zâmbească nevestei sale. Elena clătină înţelegător din cap şi, pentru a-şi ascunde lacrimile, se apucă să facă patul.

Noaptea, târziu, tresăriră speriaţi. Cineva bătea cu atâta putere în uşă, de-ai fi zis că vrea s-o scoată din ţâţâni. Elena trase zăvorul. În prag se aflau doi jandarmi. Unul din ei, cel mai mare în grad, îi comunică Elenei că are ordin să-l ducă pe prizonierul 65432 şi pe soţia acestuia într-un alt lagăr.*

Când intră în baracă şi privi în jur, jandarmul începu să ţipe:

— Cum, nu-s gata bagajele?!

— Credeam că plecăm dimineaţa, răspunse doctorul.

— Uite la el, credea!... îl îngână jandarmul pe doctor. Doar n-o să aşteptăm până vă strângeţi voi boarfele. Nu vi le-aţi făcut până acum, cu atât mai rău pentru voi, plecaţi fără bagaj! Gata! Gata! Terminaţi odată!

Schweitzer îşi lăsă neputincios mâinile în jos. Privirea lui întâlni pe a celuilalt jandarm, mai tânăr, care părea compătimitoare. Acesta se apropie deodată de tovarăşul său mai vârstnic şi-i şopti:

— Ascultă, Henri, tu nu vezi că-i bolnav? Desigur, noi nu trebuie să-i cruţăm pe blestemaţii ăştia de nemţi, dar în cazul ăsta, să facem o excepţie. Hai să-i ajutăm să-şi facă bagajele. De altfel, n-ai auzit cum vorbeşte franţuzeşte? S-ar putea să fie neamţ cum oşti tu papă ila Roma.

Celălalt jandarm începu să râdă.

Ia vezi, Georges, c-ai s-o păţeşti odată pentru limba asta a ta lungă. Bine, n-ai decât să-l ajuţi. De altfel, moşul tot o mierleşte pe drum…

I) estăcându-şi centura, Georges rezemă sabia de perete şi, făcându-i semn din ochi lui Albert, se apucă de treabă.

Din fericire, prezicerea jandarmului nu se adeveri. „Moşul” de patruzeci şi doi de ani rezistă la drum. Mai mult decât atât, poate datorită frigului, boala începu să cedeze.

Comandantul noului lagăr se arătă mai indulgent faţă de cei doi alsacieni. După cum avea să se afle, locuise şi el o vreme în Africa şi, precum spuneau deţinuţii, era mai înţelegător cu internaţii: le dădea posibilitatea să mai câştige ceva, ba uneori chiar le îngăduia să părăsească lagărul.

De îndată ce doctorul putu să meargă, începu, împreună cu Elena, să se plimbe prin lagăr.

Mergeau, cum spuneau ei, în necunoaştere, dar făceau asta nu din curiozitate, cât din nevoia de a face mişcare şi a se încălzi astfel puţin; odată cu sosirea toamnei, în barăci frigul era de nesuportat.

Lagărul era mare. Între zidurile austere se aflau internaţi mii de oameni de diferite naţionalităţi: germani, austrieci, unguri, turci, arabi, greci, bulgari, cehi. De două ori pe zi, la apel, când se auzeau răspunsuri date în toate limbile, lui Schweitzer i se părea că se află în Babilon.

Trăiau aici laolaltă fel de fel de oameni: savanţi, pictori – mai cu seamă pictori, toţi cei stabiliţi dinainte de război la Paris – croitorii şi cizmarii germani sau austrieci care lucrau în marile fabrici franceze, bancheri, directori de hoteluri şi chelnerii lor, ingineri, arhitecţi, marinarii de pe vasele comerciale, negustori surprinşi de război în Franţa şi în coloniile ei…

Printre cei internaţi, Schweitzer era singurul doctor. De aceea se hotărî să acţioneze.

După câteva zile în lagăr se răspândi vestea despre „doctorul făcător de minuni”, care dă tuturor celor care doresc sfaturi extrem de folositoare. Prefăcându-se că se plimbă, Albert Schweitzer vizita clădirile, îi depista pe bolnavi şi căuta să-i ajute în măsura posibilului. Uneori chiar şi câteva cuvinte calde ajutau la vindecarea bolnavului”.

Schweitzer nu-l va uita niciodată pe croitorul vienez, un bărbat de vârstă medie, slab, încovoiat – care şedea totdeauna în aceeaşi poziţie, ţinându-şi capul cu amândouă mâinile, şi plângea. Pe obrajii lui curgeau încet lacrimile.

De la prizonierii mai vechi, doctorul află că acasă, la Viena, îi rămăseseră nevasta grav bolnavă şi cinci copii. Care-i soarta lor? Mai trăiesc oare? Aceste gânduri amare nu-l părăseau nicio clipă pe bietul deţinut.

Într-o zi doctorul, nemaiputându-se stăpâni, se apropie de el.

— Iartă-mă, te rog, îţi înţeleg durerea, dar la ce-ţi foloseşte să-ţi plângi toată ziua soarta? Ia te rog oglinda şi priveşte-te… Schweitzer îl întinse o oglinjoară mică. Uite cum arăţi! Crezi că într-o asemenea stare poţi fi de folos cu ceva copiilor dumitale?

Croitorul, după o clipă de nedumerire, luă oglinda. Văzu o faţă nebărbierită, slabă, cu ochii duşi în fundul capului şi un nas roşu, umflat. Scânci şi izbucni iarăşi în plâns, de data aceasta din milă faţă de el însuşi, şi deodată strigă cu voce subţire, în falset:

— Cui ce-i pasă de mine şi de durerea mea?! Eu nu cred în compătimirea oamenilor! Dădu la o parte

oglinda şi apucându-se din nou cu mâinile de cap, pronunţă, de data aceasta în şoaptă: O să putrezim aici... O să crăpăm... Şi nimeni nu va şti unde suntem îngropaţi! O, bieţii mei copii!

Doctorul aşteptă până ce croitorul se mai potoli din plâns şi observă cu voce liniştită:

— Chiar crezi asta? Te înşeli. Vom ieşi de aici mai degrabă decât îţi închipui. Ştii dumneata că în Rusia a avut loc o nouă revoluţie? Rusia cere încetarea războiului şi semnarea imediată a unei păci drepte.

Un domn în vârstă se amestecă în discuţie:

— Am auzit că bolşevicii nu sunt altceva decât nişte conspiratori politici. Nu vor rămâne nici două ăptămâni la putere.

Schweitzer clătină din cap:

— Nu cred, răspunse el. Şi începu să explice, vorbind încet, cu pauze lungi. El se adresa domnului vârstnic, dar toţi ceilalţi – şi croitorul, şi cei care se aflau prin preajmă – încetând să mai discute, ascultau ce spunea doctorul: Vreţi ca războiul să continue? Nu! Cred şi eu că nu vreţi. Nici eu nu vreau, nici el, nimeni nu vrea. Niciun popor n-a dorit vreodată războiul! în acest sens, bolşevicii exprimă voinţa poporului rus pentru pace. Şi nu mă îndoiesc că politica lor se bucură de sprijinul şi simpatia întregului popor.

Când doctorul termină, croitorul se apropie şi spuse:

— Aveţi dreptate. Nu trebuie să plecăm capul. Dar ce putem face? Eu, de pildă, un biet croitor, cu ce pot fi de folos aici?

— O, exclamă Schweitzer. Cu multe! Chiar cu foarte multe! Ai puţină răbdare, am să te anunţ la timp.

*

* * *

Elena, ca de obicei, era şi cu vorba, şi cu fapta, alături de soţul ei. Când primele geruri ale iernii începură să facă victime în lagăr, Elena organiză strângerea materialelor pentru îmbrăcăminte călduroasă. Ea colinda neobosită clădirile în care se chinuiau internaţii şi cerea lucruri ce păreau inutile – preşuri, pleduri vechi şi altele. Din aceste lucruri, confecţionau pentru cei mai săraci deţinuţi haine şi paltoane foarte bune. Desigur, aceste haine nu erau prea elegante. În schimb ţineau de cald, şi primindule, ei mulţumeau din toată inima soţiei doctorului.

În această campanie mulţi croitori veniră s-o ajute pe Elena. Printre cei dintfii îşi oferi serviciile tocmai acel croitor vienez pe care Albert Schweitzer îl reîntorsese la o viaţă activă.

Seara, când Albert şi Emilia terminau treburile zilnice, pentru a-şi dezmorţi degetele, doctorul cânta la o orgă imaginară. Pe o masă obişnuită, doctorul desenase clapele şi, uitând de toate, descifra pasaje dificile.

Odată, un ţigan bătrân, unul din numeroşii lăutari unguri aflaţi în lagăr, îl întrebă:

— Nu sunteţi dumneavoastră acel Albert Schweitzer despre care a scris Romain Rolland?

Schweitzer răspunse afirmativ, iar bătrânul muzicant observă cu reproş:

— Atunci de ce nu veniţi la noi? Aţi putea să ne ajutaţi la repetiţii şi chiar să ne conduceţi. Vă rugăm să veniţi!

Schweitzer se duse la prima repetiţie. Când le povesti cum cântă la „masa-orgă” improvizată de el, toţi râseră veseli. Din ziua aceea Albert Schweitzer fu primit în fraternitatea muzicanţilor din lagăr.

De ziua naşterii Elenei, muzicanţii, felicit>înd-o, dădură un adevărat concert. Cât de neobişnuit sunau

valsurile romantice din „Povestirile lui Hoffmann” între pereţii goi şi reci ai fostei mănăstiri! Ehei, ca în alte vremuri, imagini din trecut le ¡răsăreau în minte – Paris, Opera franceză… Dar nu, toate acestea se aflau atât de departe, şi într-atâta păreau de irealizabile, încât… mai bine să nu se mai gândească.

Abia începu viaţa soţilor Schweitzer „să se mai aşeze” când, iată, sosi ordinul ca ei să fie transferaţi într-un lagăr special pentru alsacieni. Bineînţeles, nimeni nu ceru numărului 65432 consimţământul pentru această transferare.

Soţii Schweitzer regretau că-i părăseau pe aceşti oameni cu care, de bine de rău, se obişnuiseră; n-ar fi vrut să se despartă de prietenii de aici, dar jandarmii îi zoreau:

— Mai repede! mai repede!

Noul lagăr se afla în Provence, nu departe de Arly, în vechea mănăstire Sfântul Pavel.

Străbătând lagărul, ca să-l cunoască, doctorul făcu o descoperire neaşteptată. Într-una din încăperile mănăstirii văzu o sobă care i se păru cunoscută. Parcă mai văzuse undeva această veche sobă de fier. Dar unde?

Două zile îşi frământă mintea: unde a putut să vadă această sobă? Când, deodată, îşi aminti – într-un tablou al lui Vinoent Van Gogh»!

Da, mănăstirea din Saint-Remy, aceeaşi în care* înainte de război, se afla spitalul pentru bolnavi mintali. Aici, în curtea aceasta interioară, înconjurată de ziduri înalte, bolnavir mergeau în cerc, iar printre ei, se afla şi Van Gogh…

Seara, emoţionat, doctorul îi povesti soţiei despre descoperirea sa:

— A stat aici, ca şi noi. Iar când sufla mistralul[8],

8 Mistralul — vîntul dinspre nord-vest, care suflă pe coasta

tot aşa ca şi noi îngheţa de frig în această cutie de piatră.

Elena zâmbi cu tristeţe:

— Numai că noi nu suntem bolnavi mintali „suntem normali. Adevăraţii bolnavi mintali se află dincolo de aceste ziduri, în parlamente şi guverne.

— Să presupunem că în momentul de faţă tu nu spui lucruri tocmai normale, încercă Albert să glumească, dar gluma nu-i reuşi. Se ghemui de-frig, gândindu-se cum dimineaţa, ¡m” d internaţii încolonaţi tra

versau strada, locuitorii aruncau în ei cu pietre şi bulgări de noroj. jbătenii din Saint-Remy îi înjurau de mama focul Uf pe „blestemaţii de nemţi44 şi-i ameninţau că-i şar omorî până la unul

„Ar trebui dusă o luptă acerbă împotriva acestei molime colective, se gândea Schweitzer. Ar trebui să 16 explice cineva că nici nemţii, nici francezii nu vor război.44

A doua zi dimineaţă, comandantul lagărului îi îngădui doctorului să plece singur în sat. Mergea pe stradă şi, zâmbind, saluta prietenos. Iar când un ţăran zvârli în el cu un Ijulgăre, el se opri şi, într-o franceză fără cusur, îl întrebă:

— Scuzaţi, vă rog, v-am supărat oare cu ceva?

— Eşti un nemţoi! primi el răspunsul.

— Ei şi? Eu arunc cu noroi în dumneata pentru că eşti francez?

— Ha-ha-ha! râse ţăranul. Cred şi eu că nu arunci! Dar dacă m-ai fi întâlnit de partea cealaltă a Rinului...

— Eu niciodată n-am să ridic mâna asupra unui om fără apărare!

---

maridionnlfi a Franţei.

Câteva clipe, ţăranul îl privi cu atenţie pe Schweitzer, apoi întoarse ostentativ capul. Doctorul salută, dar ţăranul plecă trără să-i răspundă.

Curând Albert Schweitzer avu prilejul să lucreze ca doctor la Saint-Rămy. Soldaţii reîntorşi de pe front aduseseră în sat o epidemie de gripă şi dizenterie. Bătrânul doctor comunal nu reuşea să treacă pe la toţi bolnavii, aşa că-i ceru ajutor mai întâi lui Albert Schweitzer, apoi, prin el, şi unui alt medic internat, Schwob.

Dar şovinismul era atât de adânc înrădăcinat, încât la început locuitorii din Saint-Remy nu voiau pentru nimic în lume să accepte serviciile doctorilor alsacieni. Gheaţa se sparse din întâmplare. Într-o noapte, doctorul Schweitzer fu chemat urgent la o ţărancă grav bolnavă: rudele bolnavei, negăsind alt doctor, n-au avut încotro. O noapte întreagă se luptă Albert Schweitzer, într-o strâmtă odaie ţărănească, pentru viaţa femeii bolnave. În zori, bolnava scăpă de pericolul morţii.

Vestea că Schweitzer a salvat de la moarte o femeie străbătu curând satul. Oamenii nu puteau înţelege:

— Ce-i veni nemţoiului s-o vindece pe franţuzoaică?

Femeile care luau apă de la fântână, uitându-se după doctorul vânjos şi cumsecade, îşi exprimau părerea cu glas tare:

— Poate că nu toţi nemţii sunt răi!

Gheaţa duşmăniei începea evident să se topească.

Din ziua aceea de neuitat, doctorul Schweitzer nu mai scăpa de pacienţi şi când, la 12 iulie 1918, el părăsi împreună cu ceilalţi alsacieni satul Saint-Remy, mulţi locuitori veniră să-l conducă. Doctorul şi

pacienţii lui se despărţiră prieteni.

*

* * *

Albert şi Elena nu se puteau desprinde de lângă fereastra vagonului. Ca un vis de mult uitat, li se perinda prin faţa ochilor Elveţia, neatinsă de război. În sfârşit, conductorul anunţă:

— Pregătiţi-vă pentru control. Peste jumătate de oră vom fi în Germania.

La graniţă, pe 65432 şi pe soţia lui îi aşteptau tatăl Elenei, profesorul Breslau, şi soţia acestuia.

Lacrimi de bucurie, exclamaţii, îmbrăţişări, îmbrăţişări şi iarăşi îmbrăţişări!

Elena, împreună cu părinţii ei, continuă drumul spre Strasbourg, Albert trebui să rămână la punctul vamal pentru îndeplinirea formalităţilor. Abia a doua zi putu să plece şi el la Strasbourg.

Ajunse acolo noaptea. De la gară porni pe jos. Schweitzer străbătea străzile întunecate… Pe o parte şi pe alta, oasele se înălţau ca nişte fortăreţe negre, mute. Nu se auzea niciun sunet, nu se vedea nicio lumină. Iată biserica Sfântul Nicalae, iată şi catedrala Sfântul Wilhelm – amândouă înconjurate de saci cu nisip. În loc de geamuri, ferestrele aveau scânduri.

Albert nu reuşi să ajungă până la casa profesorului Breslau, aflată la periferia Strasbourgu lui. Într-un târziu se opri în faţa casei doamnei Fischer, unde a stat cu chirie înainte de război.

După ce bătu puternic în uşă, veni să-i deschidă servitoarea doamnei Fischer.

— Vai de mine, Veronica, cum te-ai schimbat!

— Ah, domnule profesor! De când nu v-am mai văzut! O chem imediat pe doamna!…

Cum era de aşteptat, restul nopţii trecu în

nesfârşite întrebări reciproce. Povestindu-d-se despre grelele încercări prin care au trecut locuitorii Strasbourgului, doctorul îşi aminti de părinţii lui şi inima i se strânse din nou.

— De ce nu rămâneţi, domnule doctor? Mai rămâneţi! insistă gazda. Dar Albert, mulţumind pentru ospitalitate, de cum se crăpă de ziuă plecă s-o caute pe Pllena.

La lumina zilei, oraşul arăta şi mai trist. Pe străzi, pretutindeni, călcâi pe sfărâmături de pietre şi cioburi de sticlă. Rarii trecători, înfricoşaţi, se strecurau pe lângă pereţi.

Casa profesorului Breslau scăpase neatinsă. Aici pe Al beii; îl aşteptă un dejun modest, ca în vremuri de război, şi din nou îmbrăţişări. îmbrăţişări şi întrebări.

— Ia povesteşte-ne, cum ai ascuns manuscrisul cărţii? întrebă socrul. Şi, râzând din toată inima, ascultă istoria aproape anecdotică a salvării viitoarei cărţi „Cultură şi etică14.

După câteva zile, Elena şi Albert se pregăteau să plece la Gunsbach. Părinţii Elenei îi sfătuiră să mai aştepte, dar Albert nu mai avea răbdare, voia să-şi vadă casa părintească, locurile unde a copilărit, aşa că nu mai insistară.

*

* * *

Fină la Colmar, Elena şi Albert ajunseră cu trenul. Mai departe însă, întrucât se aflau în apropierea frontului, trenurile nu mergeau. Aşa că mai aveau de făcut cincizeci de kilometri pe jos.

Albert mergea fără să scoată o vorbă. Se gândea că va revedea în curând valea fericirii, Giinsbachul, la

Iii ooala 9

a cărui frumuseţe blândă visase atât de des în serile înăbuşitor de calde ale Africii. Se gândea cu

emoţie la întâlnirea cu tatăl său. Îşi aduse aminte de mama. Ce amare îi erau gândurile!

Abia a treia zi la amiază ajunseră Elena şi Albert la Gunsbach. Din păcate, întâlnirea fericită cu meleagurile copilăriei n-avu loc. Realitatea ce li se înfăţişă ochilor, era atât de deprimantă încât, pentru întâia oară în viaţa lui, Albert nu se mai putu stăpâni: izbucni în plâns. Dar imediat, cu un efort supraomenesc, se stăpâni, văzând lacrimile din ochii Elenei.

Iată cum descrie Schweitzer întâlnirea cu locul de baştină în cutmplitul an 1918:

Când am plecat, în 1913, această vale era într-adevăr o vale a păcii şi a fericirii. Acum în munţi bubuiau tuni»le. Pe, străzi se aflau instalate baraje de sârmă acoperite cu paie.

Împrejur, peste tot, numai ruine.

Munţii, pe care în amintirile mele îi vedeam verzi, acum erau golaşi. Ici şi colo câte, un copac răzleţ, – căput ca prin minune de focul artileriei.

Locuitorii GIV – nsbarhului primiseră ordin să poarte permanent cu ei măştile de gaze.

Tatăl meu nu purta masca de gaze. Într-atâta ignora primejdiile, încât nici în timpul bombardamentelor nu se ducea cu toţi ceilalţi la adăpost – el rămânea să-şi vadă de lucru. În casa lui se aflau cartiruiţi ofiţeri şi soldaţi. Parcă de când lumea se aflau acolo-Locuitorii Gimsbachului n-aveau cum să-şi lucreze ogoarele. Şi-afară de asta, stăruia o secetă cumplită. Animalele lâncezeau. Peste valea fericirii plana ameninţător spectrul foametei…”

Aceste încercări şi boala care îl sâcâia încă de la Bordeaux, subminară serios sănătatea doctorului. Zăcea zguduit de friguri, într-una din odăile casei părinteşti, nefiind în stare să se bucure de întâlnirea

mult aşteptată cu tatăl său şi neputând să-l ajute cu nimic. Boala se agravă într-atâta încât nici îngrijirile soţiei, care nu-l părăsea o clipă, nu-i mai ajutau.

Uneori doctorul delira şi atunci bubuiturile de tun, pe care şi le închipuia tunete de primăvară, îi aduceau în minte imagini ale copilăriei îndepărtate, aleile din marginea oraşului, umbrite de ¿ei, şi şareta tatălui său venind din depărtare, cabinetul dentistului şi scaunul. lui feitnecat…

Când Albert, revenindu-şi din starea de semiconştienţă, vedea faţa îngrijorată a Elenei aplecată deasupra lui, un sentiment acut de dragoste şi recunoştinţă îi strângea inima. Într-un asemenea moment, luă deodată o hotărâre nebunească:

— Plecăm imediat la Strasbourg. Ai-kierim am îndoi.

— Dar cum, Albert? exclamă Elina.

— Pe jos. Altfel n-avem cum

— E imposibil! N-ai să rezişti la atâta drum! Nu şi îi ce vorbeşti…

— Ba ştiu, Elena!… De ieri mi-am pus singur diagnosticul. Poate fi o complicaţie a dizenteriei. În cazul acesta va fi nevoie de o intervenţie chirurgicală…

Albert pronunţă greu ultimele cuvinte şi căzu înapoi pe pernă. Dar Elena îl cunoştea, dacă a luat o hoturâre, n-are rost să-l mai contrazică.

A doua zi dis-de-dimineaţă, susţinut de Elena, Albert părăsi casa părintească. Despărţirea de tatăl său fu scurtă. Binecuvântându-şi nora şi fiul, acesta zise:

— Vă mulţumesc că aţi venit să mă vedeţi, dar bine faceţi că plecaţi. Mie să nu-mi duceţi grija, eu sunt acasă, la rosturile mele. Aici oamenii au nevoie de mine…

Mult timp a sta t Louis Schweitzer şi a privit cum se îndepărtau încet. Se îndepărtau paică luând cu ei viitorul şi lăsându-l singur cu trecutul atât de drag…

În timpul acesta Elena şi Albert abia îşi târau picioarele pe străzile oraşului aproape nimicit. Nu vorbeau nimic, ¡nu întoarseră capul. Mergeau, punând toate puterile şi toată voinţa lor în aceste mişcări aparent simple ale mâinilor şi picioarelor. Numai după ce parcurseră şapte kilometri, un ţăran milos făcu loc în căruţă Elenei şi omului cu faţa palidă ca de mort, ce-o însoţea.

*

* * *

La întâi septembrie 1918, Albert Schweitzer fu supus unei operaţii la clinica Universităţii din Strasbourg. Opaeaţia decurse bine, fără complicaţii. Diagnosticul j-Kare bolnavul şi-l pusese singur se confirmase pel Kplin.

Când îşi reveni, după operaţie, nu lipsi mult să întrebe: „Doctore, ce zici, am să mă vindec complet? w

Dar se stăpâni la timp: ce-ar fi putut să-i răspundă un coleg, doctor, lui, de asemenea doctor? Să-l consoleze? Dar el n-are nevoie de consolare. Să-l mintă? Ca doctor, ar fi observat cea mai mică nesinceritate.

Aşa că Albert tăcu. Îşi asculta organismul, îngrijorat de durerea din abdomen, atenuată, dar încă persistentă.

— N-am să mă las învins! Trebuie să încerc să mă scol, trebuie să încerc să merg!

Foarte încet, de la zid la zid, Albert se deplasa pe coridoarele spitalului. Obosea foarte repede: picioarele i se muiau, nu voiau să-l asculte, tot corpul îi era pătruns de o slăbiciune neplăcută.

Aproape în fiecare zi, Elena venea să-l vadă. Într-o zi, ea îl întrebă:

— Ţi-aduci aminte ce visam noi în Africa?

— Visam multe, îi răspunse Albert şovăitor.

— Adu-ţi aminte: ne întoarcem în patrie şi…

— Nu se poate! Albert se tulbură grozav. Sări din pat şi îşi îmbrăţişă soţia. O să avem un copil?

— Da, Albert…

După plecarea Elenei, mult timp Albert nu putu să se liniştească. Trebuie neapărat să se refacă în cel mai scurt timp! După atâţia ani petrecuţi în junglă, după lunile de coşmar din lagărele pentru i prizonierii de război, Elena se cuvine să aibă o familie, o casă, puţină căldură şi siguranţa zilei de mâine. Iar el, soţul, este obligat să facă tot posibilul şi chiar imposibilul ca să-i asigure toate acestea.

Luptând cu durerea, Schweitzer prelungea tot mai mult plimbările sale. Ce curios! Durerea începu încet-încet să cedeze. Curând doctorul, refăcut, părăsi clinica. Va putea acum iarăşi să muncelfecă.

Schwander, primarul Strasbourgului, are îl cunoştea pe Schweitzer încă dinainte de război, îi oferi un post de asistent la clinica principală a spitalului orăşenesc. Neavând de ales, Schweitzer acceptă propunerea.

Câştigul permanent aduse în viaţa familiei Schweitzer o oarecare bunăstare, dar pe Albert îl apăsa tot timpul gândul că a lăsat în paragină spitalul din junglă. Elena împărtăşea gândurile soţului. Dar ce puteau ei face în acele vremuri tulburi? De unde să găsească mijloace pentru refacerea spitalului şi întreţinerea lui? Cât va dura războiul, nici nu putea fi vorba de aşa ceva.

*

* * *

Într-o dimineaţă ploioasă de noiembrie a anului 1918, pe soţiii Schweitzer îi trezi un dangăt neobişnuit de clopote. Din toate părţile, ele băteau puternic şi grăbit, fără armonia de altă dată. Se părea că toţi clopotarii, înţelegândirse între ei, voiau pur şi simplu să trezească întreg oraşul.

Albert se apropie în grabă de fereastră. Pe stradă, o mulţime de oameni cu pancarte mergeau strigând ceva. Pe una din pancarte doctorul citi:

„Războiul s-a sfârşit! Pace! Pace! Pace!”

— În sfârşit! exclamă Albert.

— S-a terminat războiul? îl întrebă Elena, ridicându-se de pe pat.

— Da! Da! Draga mea!

— Ce bine! şopti Elena. Copilul nostru va veni pe lume în timp de pace…

La începutul lunii ianuarie, Albert o duse pe Elena la clinică. Elena începuse să se simtă prost, iar el socotea prea riscant s-o lase, acasă fără supraveghere.

Acum sefera, când se întorcea în casa pustie, Albert găsea alinare numai în muncă. Tocmai i se oferise postul de redactor al unui săptămânal protestant şi el se cufundă cu totul în munca de gazetar.

Ziua sa de naştere, 14 ianuarie, în acel an, 1919, Albert o petrecu singur. împlinise patruzeci şi patru de ani. După ce bău o ceaşcă de cafea slabă, tocmai când se pregăteai să se aşeze la masa de lucru pentru a scrie articolul de fond, auzi soneria de la uşă.

Schweitzer deschise. Un om de la clinică venise să-i aducă vestea cea bună.

— Felicitările mele, domnule doctor, spuse el. Aveţi o fetiţă!

Bucuria lui Schweitzer n-avea margini. Tocmai

azi, de ziua naşterii lui! Această coincidenţă nu putea fi decât de bun augur.

Cu un nou val de energie se apucă de lucru şi în scurt timp gazeta la care lucra câştigă o largă popularitate nu numai în Alsacia, ci şi în Lorena. Scria în fiecare număr reportaje, articole de fond, însemnări, poezii, nuvele umoristice sau scurte istorioare instructive.

Dar gazeta îşi datora popularitatea mai cu seamă poziţiei sale independente şi, atitudinii politice curajoase.

După înfrângerea revoluţiei din Germania, toată presa burgheză, spumegând de ură, îi calomnia pe conducătorii revoluţionari Karl Liebknecht şi Rosa Luxemburg. Numai gazeta lui apără pe revoluţionari, îndeosebi pe Rosa Luxemburg. Schweitzer publică în gazetă, parţial sau în întregime, scrisorile pe care comuniştii din închisori le adresau rudelor. Iar în am colele ce însoţeau aceste scrisori, sublinia umanismul profund ce le străbătea. Unul din articole sfârşea prin u< este cuvinte calde adresate Rosei Luxemburg:

„Câte lucruri bune ar fi putut da omenirii această femeie cu suflet nobil, dacă pentru ideile ei ar fi putut să lupte numai prin idei! w

Neînţelegând esenţa luptei de clasă, Schweitzer nu putea, desigur, să înţeleagă şi să accepte metodele ei de conducere. De aceea el regreta că Rosa Luxemburg s-a aflat în fruntea unei insurecţii armate.

Dar pentru însuşi faptul că în acele timpuri grele a scris ce a scris despre revoluţionari, el şi-a atras asupră-şi focul reacţionarilor, bucurându-se însă de stima şi recunoştinţa concetăţenilor săi cu tendinţe progresiste.

*

* * *

Nou-născuta primi numele de Renata. Fetiţa era slăbuţă, se îmbolnăvea uşor şi Albert se străduia din răsputeri să menţină şi să îmbunătăţească sănătatea fetiţei şi a soţiei sale.

Din nefericire, în vara anului 1919 simţi şi el o înrăutăţire a propriei sănătăţi. Rana nu se închidea. Mai era nevoie de o operaţie.

Abia îşi revenise după această a doua operaţie, când răspunse invitaţiei prietenilor din Barcelona de a da câteva concerte de orgă.

Schweitzer era foarte fericit. Nu l-au uitat! Precum se vede, cei care l-au ascultat în anii îndepărtaţi dinainte de război îşi mai aduc aminte de el!

— Du-te. Trebuie să te duci! îl sfătui Elena.

Dar de unde să ia banii necesari pentru această călătorie? Schweitzer încercă la toţi prietenii din Strasbourg şi, cu greu, strânse suma necesară.

La Barcelona – cel mai important oraş din provincia Catalonia – pe Schweitzer îl aştepta triumful. Casele de bilete erau luate cu asalt. Amatorii de muzică îl aplaudau pe organistul din Strasbourg nu numai pentru vechea simpatie pe care i-o purtau. În foaier se duceau discuţii aprinse. Cei mai mulţi erau de părere că Schweitzer îl înţelege acum mai adânc pe Bach şi că însăşi maniera lui de a cânta este acum mai duioasă, mai sinceră, mai pură.

La întrebările ce i se puneau, Schweitzer încerca să răspundă prin glume: E firesc să cânte mai bine. Doar a exersat la cele mai bune orgi… în Africa şi-n lagărul din Saint-Remy.

La Barcelona, Albert Schweitzer se întâlni din nou cu talentatul violoncelist spaniol Pablo Casals. Frumoasă a fost prietenia lor născută în urma conversaţiilor îndelungi despre muzică şi ca rezultat al

respectului reciproc al fiecăruia faţă de măiestria celuilalt. Deşi se vedeau destul de rar, iar schimbul de scrisori succinte se făcea şi mai rar, prietenia lor rezistă încercării timpului şi distanţelor care i-au separat pe cei doi prieteni.

Mult mai târziu, prin 1950, ascultând muzica lui Casals, Schweitzer a observat:

— Muzică de înaltă calitate! Casals este un compozitor care are ceva de spjş. Este un mare muzician, fiindcă este un om cu profunde calităţi sufleteşti.

...Dar atunci, în 1919, la Barcelona, flecăreau ca nişte băieţandri. Casals încă nu presimţea că va fi nevoit să-şi părăsească pentru totdeauna patria pe care o iubea cu înflăcărare, patria deasupra căreia se vor întinde pentru mulţi ani norii negri ai dominaţiei fasciste. El era încântat de întâlnirea cu Schweitzer şi dorea ca acesta să rămână cât mai mult în Spania.

Dar Schweitzer se grăbea să se întoarcă acasă. Ardea de nerăbdare să-i povestească Elenei despre succesul său. Nădăjduia că după primul concert postbelic vor urma şi altele. Avea din nou încredere în puterile sale şi dorea să şi le pună la încercare.

Presimţirea lui Schweitzer se realiză. Acasă îl aşteptau scrisori de la Universităţile din Zürich şi din Berna. Aceste scrisori conţineau propuneri de colaborare. Dar cel mai mult îl bucură pe Schweitzer invitaţia de a ţine un curs de etică la Upsala, vechi oraş universitar din Suedia1.

După ce îşi consultă familia, acceptă propunerea sosită din Suedia.

Iată-l acum pe Albert la Upsala – un orăşel mic, foarte curat, cu casele construite dintr-o gresie roşcată, străbătut de un râu domol, însoţit de mesteceni. Pe stradă merg oameni liniştiţi, sănătoşi,

voinici. Magazinele sunt pline de mărfuri la care în Franţa nici nu poţi visa”.

În oraş, la fiecare pas – biblioteci. Doctorul răsfoieşte cărţile şi citeşte până la uitarea de sine. În faţa studenţilor veniţi la cursurile sale, nu poate să nu constate, uimit, câţi bărbaţi tineri sunt aici! în Franţa, Germania „şi Rusia această generaţie a căzut pe câmpurile de luptă… Aducându-şi aminte de război, Schweitzer se simte obosit şi bolnav. îi priveşte pe aceşti tineri care n-au cunoscut războiul şi nu înţelege de ce sunt ei aşa de bucuroşi de viaţă, aşa de optimişti.

Într-o zi, pe când lucra în bibliotecă la manuscrisul cărţii sale „Cultură şi etică”, ieşind să respire puţin aer curat, pe balcon, zări în stradă o mulţime mare de studenţi. Se adunaseră aici pentru sărbătoarea tradiţională a primăverii şi, ridicând de pe cap şepcile albe, le fluturau salutând sosirea soarelui şi căldurii… Şepcile albe fâlfâiau ca nişte pescăruşi deasupra mulţimii. Tinerii râdeau. Deodată Schweitzer simţi, pentru întâia oară după atâta amar de vreme, că se topeşte gheaţa care l-a ţinut ani şi ani în stare de continuă nelinişte şi tristeţe.

Şi iată că, în seara aceea, pentru întâia oară) după plecarea de pomină din Lambarene, doctorul se gândi: „N-ar fi oare; timpul să mă întorc în Africa şi să-mi refac spitalul?”

Se afla într-o cameră spaţioasă, dar intimă a unei vechi clădiri episcopale. Gazda sa, episcopul Nathan Zoderblom, care-l primise cu multă simpatie pe oaspetele de la Strasbourg, asculta cu o deosebită) atenţie ce spunea doctorul.

— În ultima mea lecţie, îşi expunea Schweitzer gândurile cu glas! tare, le-am povestit studenţilor cum a luat naştere acolo, în jungla Africii, formula mea de

„respectare a vieţii”. Am văzut efectul puternic pe care l-a produs această idee asupra lor. Atunci am înţeles că trebuie să-mi continui munca din Lambarene. Trebuie să demonstrez justeţea filosofiei mele prin acţiune. Sunt gata să plec în Africa chiar astăzi dar, înţelegi, desigur, să refaci un spital, să procuri medicamente – toate acestea nu sunt treburi atât de uşoare: pentru asta trebuie bani…

— Eh… poate nu acest lucru este cel mai greu, replică Zoderblom. Aş putea să organizez pentru dumneavoastră turnee de conferinţe şi concerte la orgă prin Suedia şi, puteţi să fiţi sigur, bani se vor găsi destui şi aici, la noi. Sunteţi de acord?

Schweitzer şovăi o clipă. Oare va rezista unor asemenea solicitări? Sănătatea îi va îngădui? Doar nu se restabilise încă. Totuşi răspunse ferm:

— Sunt de acord!

Pe la mijlocul lunii mai a anului 1920, Schweitzer îşi începu turneul extraordinar prin Suedia. Ţinea conferinţe, povestea despre viaţa din Africa, cânta la diferite orgi, mari şi mici. Tălmaciul doctorului era un student tânăr şi capabil, care îl admira până la adoraţie.

Schweitzer era foarte cunoscut nu numai ca organist virtuos, dar şi ca scriitor. Una din cele mai mari edituri suedeze îşi manifestă interesul faţă de povestirile lui africane şi-i propuse doctorului să le publice. Schweitzer se aşează la masa de lucru. După câteva luni, prezentă editurii manuscrisul cărţii „Între ape şi junglă”. Cartea apăru destul de repede şi se bucură de un uriaş succes în toată lumea.

Paralel cu această carte, cunoscută publicului larg, doctorul termină şi primele două volume ale lucrării „Cultură şi etică” (în total trebuiau să apară patru volume).

După ce puse ultimul punct pe această principală toarte a vieţii stale, doctorul reveni la prima ei pagină şi scrise dedicaţia: „Soţiei mele – cel mai credincios prieten”.

* * *

Elveţia, Cehoslovacia, Danemarca, Anglia… La concertele lui, sălile erau arhipline. Flori. Vorbind sincer, Schweitzer se cam dezobişnuise de toate acestea. Nu-i plăcea şi nu accepta prea mult zgomot în jurul numelui său. Un singur lucru îl împăca pe doctor cu această atmosferă: întâlnirile şi discuţiile interesante cu diferiţi muzicieni şi profesori, cu doctori şi savanţi, cu publicul mare amator de muzică…

Multiplele deplasări cu prilejul concertelor şi conferinţelor pe care le ţinea şi activitatea sa literară susţinută îl determinară pe Schweitzer să renunţe la postul de la spitalul din Strasbourg. În afară de asta, Elena insista ca el să se mai şi odihnească puţin. Deciseră că s-ar putea odihni prea bine… ocupându-se de construirea propriei lor case.

La Königsfeld – o pitorească localitate din Schwarzwald – începură să bată topoarele. Elena şi Albert îşi petreceau timpul de dimineaţă până seara pe şantier. Cu ce bucurie construiau ei această casă! Era prima lor casă adevărată!

Când totul fu gata, Elena putu în sfârşit să se odihnească după grelele încercări din ultimii ani. Purta de grijă fetiţei, se plimba mult cu ea şi starea sănătăţii sale se îndrepta văzând cu ochii.

Dar, desigur, o astfel de viaţă – liniştită, fără nicio umbră – nu putea să dureze. De mult remarcase Elena că pe soţul ei îl frământă ceva.

Odată, după ce o culcă pe Renata mai devreme, ea îl întrebă fără ocolişuri pe Albert:

— Te gândeşti la Africa?

— Da, răspunse sincer Albert.

— Ei, şi ce ai hotărât?

— Trebuie să plec, Elena, îi răspunse doctorul. Nu pot să las baltă o treabă începută.

Şi ce va fi cu noi?

— Cred că-i mai bine să rămâi aici cu Renata. Te vei întrema, fetiţa va mai creşte, apoi vom vedea.

Elena simţi un nod în gât. Se ridică repede, se apropie de fereastră şi o deschise larg. După ce trase puternic în piept aerul proaspăt, Elena reveni la masă. Continuând discuţia întreruptă, ea zise calm:

— Bine. Fie şi aşa.

— N-am să uit niciodată cât te-ai jertfit pentru opera noastră! exclamă Albert. El o îmbrăţişă pe Elena, într-o prelungită tăcere.

— Cât timp o să dureze pregătirile? întrebă în sfârşit Elena.

— Destul de mult, răspunse doctorul. Îmi vor trebui probabil mai multe săptămâni ca să pun totul la punct.

După această discuţie, Albert desfăşură o activitate furtunoasă. Întocmai ca şi acum zece ani, el cumpăra tablă, vopsea, cuie, medicamente, alimente şi mii de zile mărunţişuri fără de care nu se poate trăi în jungfă. Toate acestea le aşeza judicios în lăzi şi baloturi, pe care apoi scria cu vopsea literele: „ASBU, ceea ce însemna „Albert Schweitzer-Breslau”.

— Dacă de data aceasta sănătatea nu-ţi îngăduie să mergi cu mine în Africa, glumea doctorul, mă va însoţi în schimb numele tău de fată. Acest simbol îmi va aminti mereu că eşti alături de mine, în pofida miilor de kilometri care ne vor despărţi.

Şi continua să scrie cu îndemânare pe lăzi: „ASBW. Şi iarăşi: „ASB a. Şi iarăşi, şi iarăşi: „ASBW.

Pe pachetele mari şi mici, pe baloturi, pe saci şi pe valize – peste tot.

Organistul, scriitorul, autor al atâtor cărţi, renumitul filosof Schweitzer, umbla prin Königsfeld într-un palton mânjit de vopsea.

— Doctore, i se adresau prietenii sau chiar simplele cunoştinţe, de ce nu accepţi ca guvernele Statelor coloniale să continue opera începută de dumneata? Ai dovedit şi până acum câte se pot face în junglă chiar şi fără sprijinul autorităţilor!

Zâmbind şiret, Schweitzer răspundea:

— Vedeţi, eu cred… dar aceasta desigur este numai o părere a mea… eu cred că un guvern nu va putea niciodată să rezolve toate problemele umanitare. Rezolvarea acestor probleme revine de fapt societăţii, întregii societăţi, iar până atunci, în numele societăţii, unor persoane izolate. Un guvern, de pildă, nu poate mobiliza atâţia doctori câţi sunt necesari în colonii. Şi, afară de asta, niciun doctor, dacă nu-l mână conştiinţa, nu va accepta să fie trimis în inima Africii, ca să lucreze acolo, pierdut în junglă, cu totală dăruire de sine, în condiţii climaterice grele, departe de patrie, de civilizaţie…

Asemenea discuţii trezeau în oameni ceea ce să ascunde adesea sub crusta bunăstării: compasiune şi înţelegere faţă de cei suferinzi şi nevoiaşi. Şi astfel, tot mai mulţi oameni se ofereau să-l ajute pe Schweitzer nu numai băneşte dar şi prin intervenţii personale. Frau Emma Martin şi Charles Michel din Strasbourg, preotul Hans Bauer, doctorul Karcher şi frau Emma Hopf din Elveţia înfiinţară chiar o societate de sprijinire a cauzei lui Albert Schweitzer. Ei editară o foaie volantă – apel eficace pentru ajutorarea spitalului din junglă.

Capitolul VIII

DIN NOU ÎN AFRICA

Sosi şi ziua plecării, dinainte stabilită. Albert îşi îmbrăţişă soţia, care cu greu îşi reţinea lacrimile, şi fetiţa, care râdea (şi cum să nu râdă, bucuroasă că tălicu se duce – aşa cum îi spusese el, în glumă – să lecuiască rinocerii, maimuţele şi elefanţii!). La 21 februarie 1924, Albert Schweitzer părăsi din nou Europa, de astă dată cu cargoul olandez „Orestei”.

Multe nopţi în şir, spre sfârşitul anului 1923, şi le-a petrecut Schweitzer corectând paginile celei mai importante dintre cărţile sale: „Cultura şi etica”. Cartea a apărut chiar în ajunul Anului nou 1924. Pentru autor ea reprezenta un minunat şi scump, tare scump dar de revelion: în Germania începuse inflaţia şi preţul indicat pe carte era de... câteva miliarde de mărci noi!

În timpul călătoriei cu vaporul, doctorul avea de gând să se mai odihnească şi să răspundă celor câteva zeci de scrisori pe care le primise încă la Königsfeld. Dar bunele sale intenţii fură sortite eşecului. La începutul călătoriei, în cabină era foarte frig: se defectase sistemul de încălzire. Apoi, aproape tot restul drumului îl făcu în insuportabilul acompaniament – zi şi noapte – al loviturilor de ciocan: marinarii desprindeau rugina de pe bordul vasului, pentru a-l putea vopsi din nou. În consecinţă, doctorul, pe jumătate asurzit, acuză dureri de cap groaznice.

Încercă să se plângă căpitanului, dar acesta, trăgând melancolic din pipă, îi răspunse:

— Zgomot? E-eh! E adevărat, fac zgomot băieţii, altfel însă, nu se poate. Cargoul, chiar dacă ia şi pasageri, e un vas de marfă. Dumneavoastră n-aţi ştiut asta? Firma nu ne permite să staţionăm într-un port pentru reparaţii mici. Regret dar...

Schweitzer plecă fără să fi obţinut ceva. Însoţitorului său, Noël Jellespi, un tânăr englez de optsprezece ani, alsacian de origine, care se oferise să-l ajute câtva timp la Lambaréné, mai în glumă, mai în serios, îi spuse:

— Nu-ţi astupa urechile. Poate e mai bine aşa, ca să te obişnuieşti şi să nu mai tresari la zgomotul tamtamurilor africane.

Curând, totuşi, năpădit de tot felul de emoţii, de temeri şi de bucurie, uită de zgomotul nefast, care la început îl scotea din minţi. Toate acestea, datorită unei tinere doamne, soţia unui funcţionar colonial. Pe biata femeie aici, pe vapor, o apucaseră, înainte de termen, durerile naşterii. În condiţii foarte dificile, în timpul unui tangaj ca pe timp de furtună, Schweitzer îl aduse pe copil la viaţă, asumându-şi astfel răspunderea faţă de noul pasager al cargoului „Orestei”, un pasager mult mai zgomotos decât marinarii care ciocăneau. Nu era uşor lucru să-l fereşti pe micuţ de soarele tropicelor şi de diferite boli.

Lui Noël, care visa vânători de leoparzi şi elefanţi în jungla africană, doctorul îi dădu sarcini precise, de… dădacă.

În grijile permanente acordate pruncului trecu pe nesimţite ultima etapă a călătoriei pe mare. După un scurt popas în fosta colonie germană Camerun, unde Schweitzer avea câteva comisioane de îndeplinit, „Or es tei” îşi continuă drumul spre Cap-Lopez, portul bi necunoscut de doctor, situat la vărsarea râului Ogooue.

Cargoul „Orestei” acostă la Port-Gentil, devenit acum o dană încăpătoare, cu rada modernizată. Când doctorul păşi pe pământ, unul din hamalii africani, arătându-l tovarăşilor săi, le spuse într-un dialect

cunoscut doctorului:

— Uite, uite, Oganga! Albul Oganga este din nou aici!

Auzindu-l, Schweitzer zâmbi. L-au cunoscut oamenii… Nu l-au uitat… Doctorul îşi aduse deodată aminte cum a trebuit să plece acum şase ani şi jumătate, sub pază, ca prizonier de război! Atunci a crezut că toţi africanii, în afară doar de cei câţiva prieteni, îl vor uita curând. Şi iată că după atâţia ani, aici, într-un oraş aflat la trei sute de kilometri depărtare de L-am barone încă din prima zi a întoarcerii lui, a auzit pronunţându-i-se numele…

Dar ceea ce se petrecu în oraş îl zgudui pe Schweil/.ei până în adâncul inimii. Nu unul, ci numeroşi oameni de pe stradă, recunoscându-l, îl acostau, îl îmbrăţişau, încercau să-i sărute mâinile. Câte cuvinte calde îi fu dat lui să audă din gura unor oameni ce-i păreau cu totul necunoscuţi!

Iar după aceea, încă din prima noapte, în colibele periferice ale Port-Gentil-ului, începură să bată tobele, ducând tot mai departe vestea cea bună: „Tam… tam… tammm… A venit Oganga… e din nou aici… s-a întors la noi *u*

A doua zi de dimineaţă, doctorul şi însoţitorul său un ară pe puntea „Alembeiw. Vaporaşul scutură din lanţ ca un dulău neîndemânatic, trase ancora şi porni spre gurile fluviului Ogooue.

Apropiindu-se de Lambarene, Albert Schweitzer privea cu nesaţ locurile cunoscute. Acolo, la cotitură, ar trebui să se afle mica aşezare în care locuiau rudele bătrânului vânător Lunonga. Dar iată, trecură de cotul râului şi lângă păduricea de palmieri înalţi nu zări nicio urmă de viaţă.

Doctorul se apropie de pilot, cunoscător al acestor ţinuturi, şi-l întrebă:

— Dacă nu mă înşală memoria, aici a fost un sătuc…

— A fost, confirmă pilotul.

— Şi unde este?

— Oamenii au pierit, iar jungla a năpădit colibele, primi el răspunsul laconic.

„Da, se gândea Schweitzer, de când am părăsit această ţară, aici totul se pare că s-a schimbat în rău”.

De o parte şi de alta a râului, abia întrezărite; cu ochiul liber, mai întâlniră şi alte sate părăsite. Multe din ele, îi explică pilotul, mai erau locuite până de curând, doar foametea, boala somnului, epidemiile de gripă spaniolă ajunsă până aici, i-au decimat pe băştinaşi.

— Da, Noël, o să avem mult de lucru! exclamă doctorul adresându-se tânărului care venise alături de el dar, pe neaşteptate, îi răspunse un alt om, cu totul necunoscut:

— Mult! Foarte mult! confirmă cu vioiciune neaşteptatul interlocutor.

Doctorul se întoarse spre el şi rămase surprins de ceea ce văzu: doi ochi zâmbitori, uimitor de albaştri, pe o faţă atât de arsă de soae încât părea cafenie. Atenţia doctorului mai fu atrasă de croiala fără cusur a costumului parizian al necunoscutului, neobişnuit prin aceste locuri.

— Monsieur Gothier, forestier local, se prezentă filfizonul.

— Doctor Schweitzer…

— Ştiu totul despre dumneavoastră, domnule doctor, îl întrerupse forestierul. Dumneavoastră aveţi aici o misiune extrem de importantă. Europa devastată de război are nevoie de lemn, mult lemn. Mult mai mult ca înainte. Iar noi ducem lipsă de muncitori. Mor oamenii ca muştele. Sunt convins că

dumneavoastră o să ne ajutaţi…

Doctorul se supără grozav:

— Vă rog să mă scuzaţi, monsieur, dar am venit aici să-i ajut pe africani, nu pe dumneavoastră.

— Pe africani?!… se miră Gothier, dar îşi reveni imediat, părând că a înţeles: Da, da, desigur. Noi avem nevoie aici, în Africa, de oameni sănătoşi, puternici…

— Noël, cred că-i timpul să mergem la masă.

Noël zâmbi:

— Cred că da, domnule doctor!

Dar de domnul Gothier nu scăpară nici în timpul mesei. El şi alţi câţiva colegi de teapa lui se aşezară lângă masa la care mâncau Albert Schweitzer şi Noël. Mai întâi discutară între ei, apoi domnul Gothier ceru voie doctorului să-i prezinte – conform expresiei lui – pe „cei mai stimaţi dintre industriaşii locali”. Aceştia porniră imediat la atac. Unul din ei, un domn uscăţiv, altfel plăcut la vedere, care părea mai degrabă misionar decât forestier, punându-şi mâna pe inimă, îl ruga pe Schweitzer:

— Domnule doctor, ascultaţi-mă pe mine, nu faceţi cârdăşie cu negrii mai mult decât este nevoie. Oare nu ştiţi că toată Africa este în fierbere? Bolşevismul a pătruns şi aici! Ba, aici ieşi mai afurisit, că se împleteşte cu fanatismul lor. Înainte de război, albul era respectat de negri. Acum s-a dus naibii prestigiul lui. Soldaţii negri se întorc în Europa decepţionaţi de albi, iar otrava acestei decepţii o varsă peste tot. Aţi auzit de secta oamenilor-leoparzi?

— Nu! răspunse Schweitzer.

— Păcat… Unul din aceşti „leoparzi” a comis, acum un an, o crimă oribilă la misiunea din Lambaréné.

Deodată doctorul izbucni în râs. Forestierii îl priviră indignaţi. Noël gândea, cu oarecare teamă

despre tovarăşul său mai în vârstă: n-o fi făcut insolaţie stând toată ziua pe punte? După ce râse în voie, zise:

— Vă rog să mă iertaţi, domnilor, dar acum zece arii, când veneam pe acelaşi vapor spre Lambaréné, tot aici, poate chiar la aceeaşi masă, alţi colegi de-ai dumneavoastră mi-au spus aproape aceleaşi cuvinte pe care le-am auzit astăzi... Şi totuşi... iată, sunt viu, precum vedeţi, şi mă întorc de bunăvoie în acest oribil Lambaréné...

*

* * *

Doctorul nu putea să doarmă. Se sculă cu mult înainte de răsăritul soarelui şi ieşi pe punte. Dumnezeule! Dimineaţa, când va răsări soarele, va vedea din nou Lambaréné...

Peisajul nocturn al junglei, sub lumina lunii, era maiestuos şi monumental. Doctorului i se părea că prin faţa ochilor se perindă, ca imaginile negre-argintii ale unui album, gravuri executate cu măiestrie.

Pe măsură ce se revărsau zorile, tot mai palid arătau gravurile măreţe, iar primele raze de soare ivite dintr-odată, le transformară în peisaje viu colorate, pictate în ulei.

Deodată, la o cotitură a râului, pe malul încă îndepărtat, apăru Lambaréné.

— Lambaréné! Din nou Lambaréné! şopti doctorul. În ochii lui apărură lacrimi. Doctorul privi în jur: l-o fi văzut cineva în acel moment de slăbiciune? Nu! Puntea era goală.

Când vaporul se apropie de mal, doctorul îşi aţinti ochii până la durere să vadă locul unde se afla spitalul. Cu tulburare, observă mâl-intâi că locuinţa lui există. Iată şi cele trei coline cu clădiri albe pe ele.

Nemaiputându-se stăpâni, Schweitzer strigă:

— Treziţi-vă! Iată Lambaréné!

De la debarcader, în întâmpinarea „Alembei” veneau câteva canoe. Pe punte începuseră să iasă pasargerii. Apăru şi Noël, cu obrajii roşii, zâmbitor, gfrta totdeauna de acţiune.

— Râul a scăzut, nu putem acosta la debarcader. Care rămâneţi aici, la Lambaréné, luaţi, vă rugăm, canoele. Bagajele vor fi aduse mai târziu, anunţă pilotul.

Înghesuindu-se şi discutând, pasagerii coborâră, iar canoele porniră spre debarcader. Într-una din ele, un om adult – doctorul Schweitzer – spre mirarea tuturor se comporta ca un băieţandru. îl zorea pe luntraş, pe ceilalţi pasageri, iar de îndată ce canoea acostă, sări pe mal şi porni în goană spre spital.

Dar nu putea să alerge: cărările pe care odinioară umblau bolnavii erau năpădite de iarbă şi buruieni înalte. Doctorul îşi făcea cu greu drum prin tufişuri. Deodată se opri: prin faţa lui, desfăcându-şi şi strângându-şi inelele, trecea un şarpe.

Mai există oare barăcile-pavilioane? Uitând de primejdiile ce-l pândeau, Schweitzer se afundă din nou în tufişuri şi în iarba înaltă. Din fericire, barăcile erau intacte. Sau cel puţin aşa păreau. Iar în dosul lor, la umbra unor copaci mari, copaci pe care doctorul, în 11) 17, atunci când plecase din aceste locuri, îi lăsase mici, se ivi clădirea principală a spitalului. Ca un elefant care distruge totul în calea lui, doctorul se năpusti spre (intrare. Dar înţelese îndată că s-a bucurat degeaba: acum aici domnea dezlănţuită natura. Uşa spre camera de consultaţii era baricadată de un copac destul de mare. În încăperea destinată farmaciei stârni un cuib de şerpi. Podeaua sălii de operaţii, stricată, era năpădită ÿe tufe ghimpoase.

Schweitzer pipăi pereţii. Păreau încă destul de tari. Acoperişul, în schimb, era numai găuri.

— Ce-i de făcut? se gândi Schweitzer cu glas tare. Va trebui s-o luăm de la capăt!

*

* * *

Întâlnirea plină de bucurie cu prietenii vechi, întâlnire la care se gândise Schweitzer în Europa, n-avu loc.

Doctorul trecea nerăbdător de la o colibă la alta, dădea pologurile la o parte, dar din semiîntunericul încăperilor strâmte îl priveau feţe speriate, necunoscute.

— Aici a locuit Emil Ogovuma. Unde este el? întreba Schweitzer.

Oamenii schimbau priviri între ei, dădeau din umeri şi, abia într-un târziu, cineva îşi aduse aminte:

— A murit în război.

Iată şi vechea colibă de la marginea satului. În ea a trăit bătrânul vârtor şi minunatul povestitor Lunonga. Dar cărarea care ducea la coliba lui Lunonga era năpădită de iarbă, dovadă că în ea nu mai trăia nimeni. Presupunerea doctorului se confirmă când din junglă ieşi un tânăr înalt, îmbrăcat în haine europene. Faţa lui i se păru cunoscută doctorului. Da, sigur, e el, Akaga! Băieţelul acela, Akaga. Şi Akaga, recunoscându-l pe doctor, râdea, deschizând larg gura şi arătându-şi dinţii strălucitor de albi. Cu totul pe neaşteptate, el spuse:

— Lunonga a murit…

Această veste tristă într-atâta contrasta cu expresia gurii lui zâmbitoare, plină de dinţi albi, scânteietori, şi cu întreaga lui înfăţişare sănătoasă, încât doctorul nu se putu abţine să nu zâmbească şi el. Lunonga, care a fost şi el un om plin de viaţă, îi va

ierta, probabil, acest zâmbet nelalocul lui.

— N’Kendiu trăieşte? întrebă doctorul.

— N’Kendiu a părăsit aceste locuri de mult, încă de atunci când a plecat Oganga. îi părea rău de dumneata. Şi-i era dor. Aşa spunea Mademba…

— Dar Mademba?

— A plecat şi el, răspunse Akaga şi deodată zâmbetul i se şterse de pe chip. Mulţi, foarte mulţi au plecat din Lambaréné. A fost foamete mare. Mulţi s-au prăpădit. Acum abia e ceva mai bine. Dacă eşti în stare să mânuieşti un topor, poţi să lucrezi la pădure. Da, şi eu lucrez. De acolo am astea, arătă Akaga cămaşa sa colorată, din material grosolan, şi pantalonii albaştri, ele lucru.

— Dar de ce sunt atâtea colibe părăsite?

— Au plecat oamenii. Au fugit în pădure.

Doctorul îl luă pe tânăr de braţ şi, îndreptându-se împreună cu el spre sat, îl întrebă:

— Ascultă, Akaga, n-ai vrea să mă ajuţi să construim spitalul? Te rog…

Akaga dădu negativ din cap:

— Dumneata nu eşti forestier, îi zise el, parcă scuzându-se. Tu nu poţi să-mi dai bani, haine şi făină. Ştiu eu…

— De pe crezi că pot? Uite acolo câte mărfuri am adus cu „Alembaw. Şi am să mai primesc. Îmi vor trimite prietenii din Europa. Am aranjat totul. Ei, ce zici?

— Să mă mai gândesc, Oganga, răspunse tânărul şi-l salută cu plecăciune pe Noël Jellepsi, care tocmai venea dinspre debarcader.

— Este ajutorul meu, îi spuse doctorul lui Akaga.

— Ajutorul tău? exclamă decepţionat Akaga. Şi eu care credeam că este fiul stăpânului nostru! îşi aşteaptă fiul de dincolo de mare.

Râzând vesel, doctorul îi explică lui Noël, care privea nedumerit:

— Akaga te-a luat drept fiul forestierului, şi când colo, nu eşti decât un biet student…

Noël zâmbi şi-i întinse mâna lui Akaga. Acesta i-o strânse cu căldură.

Şi iarăşi muncă, străduinţe, căutări. Şi în ziua aceea, ca de obicei, doctorul şi Noël luară grăbiţi prânzul, pentru ca să nu-i prindă căldura mare, şi coborâră spre debarcader. Urcară în barca de curând cumpărată şi porniră într-un „raid în jurul lumii”, cum numea Noël în glumă aceste lungi călătorii în căutarea ţiglei.

În acea dimineaţă relativ răcoroasă, Scweitzer decisese să facă un drum mai lung, până în satul Malanga, unde înainte de război cunoscuse multă lume. Până la Batanga, cu barca nu se putea face mai puţin de trei (caşuri, iar unui om de aproape cincizec i de ani, îi era desigur greu să vâslească umăr la umăr cu un tânăr de douăzeci de ani, dar doctorul nu se arăta a fi obosit. Spiritul lui de abnegaţie fu răsplătit pe deplin: de îndată ce călătorii traseră la mal, îi întâmpinară oameni zâmbitori, care gesticulau voios. Localnicii, recunoscându-l, veneau să-i strângă mină doctorului, îi urau bun venit şi fericire, îl întrebau de Mm Elena. Noël, retrăgându-se puţin, privea cu tulburare acest tablou neobişnuit.

Căpetenia satului porunci tinerilor, băieţi şi. fete, să înceapă un dans ritual în cinstea oaspetelui drag, dar doctorul, printr-un gest, opri pregătirile. Când toţi se întoarseră spre el, doctorul vorbi cu glas tare:

— Ca să refacem spitalul, avem nevoie de ţiglă. Vă rog să-mi daţi ţiglă! Care, cât poate!

Căpetenia făcu un gest neputincios clin mâini:

— Oganga, noi am fi bucuroşi să te ajutăm. Dar

oamenii noştri muncesc acum la pădure, nu mai au îi m^2 să ardă ţiglă.

— Vă plătesc bine, insistă doctorul, în timp ce căpetenia, clătinând din cap, repeta întruna:

— Nu avem ţiglă... Nu avem ţiglă...

În acest timp însă, un bătrân, care cu opt ani în urmă l-a adus la spital pe nepotul său, se apropie de doctor, făcu o plecăciune în faţa lui şi-i depuse la pii ioare cinci ţigle. Peste câteva minute, grămada crescu la şaptesprezece ţigle. Căpetenia continua totuşi să repete:

— Nu avem ţiglă... În tot satul nu găseşti o ţiglă...

Doctorul îl luă de mână şi cu o voce dinadins, aspră zise:

— N-am să te mai vindec pe tine şi pe ai tăi dacă nu-mi dai ţiglă!

Bătrânul şef oftă:

— Hai să mai căutăm, zise el. Şi porniră din casă ui casă. Noël îi urma.

Până la prânz, doctorul şi Noël reuşiră să adune la Balanga şaizeci şi patru de ţigle. Era timpul să se întoarcă la Lambaréné. După ce aşezară cu grijă încărcătură în barcă, doctorul şi tânărul lui asistent îşi luară rămas bun de la locuitorii satului Balanga şi porniră înapoi.

După vreo oră şi jumătate, deodată se revărsă asupra lor o ploaie tropicală. Barca greu încărcată se umplea cu apă ca un pahar pus sub gura unui robinet.

Situaţia era critică. Schweitzer lăsă vâsla şi începu să scoată apa cu ajutorul pălăriei sale. Condusă acum numai de Noël, barca îşi reduse viteza.

Iar potopul nu mai înceta. În această ploaie tropicală nu se simţea nicio provocare a sorţii şi nicio nebunie: la tropice aşa îşi revărsa cerul apele,

metodie, la timpul cuvenit. Dar în orice clipă ploaia putea să se oprească tot aşa de brusc cum a început, cu o oră sau cu jumătate de oră în urmă.

Când prova bărcii pline cu apă ajunse la două degete de faţa râului, Noël, speriat, strigă:

— Doctore, să aruncăm ţigla, altfel barca se scufundă!

Dar Schweitzer, care nu încetă o clipă să-şi folosească pălăria deformată ca pe un căuş, clătină doar din cap.

Amândoi pierduseră noţiunea timpului când, deodată, la o cotitură a râului, apăru în faţa lor debarcaderul din Lambaréné. Sub ploaia torenţială, care parcă se mai înteţise, cei doi călători reuşiră să tragă la mal şi începură să descare nepreţuitul tezaur. Cele şaizeci şi patru de ţigle erau pentru ei într-adevăr o comoară: cât pe ce să-i coste viaţa!

Acum însă primejdia şi tulburările rămăseseră în urmă. Zâmbindu-şi reciproc, Albert Schweitzer şi Noël Jellespi cărau cu multă grijă ţigla la mal. Ei n-ar fi simţit mai multă bucurie nici dacă ţigla adusă de ei ar fi fost din aur curat.

*

* * <¡*O**

Noaptea, doctorul visa numai ţiglă şi cărămidă-Dimineaţa – primirea bolnavilor, apoi vizitarea obligatorie a construcţiei. Doctorul slăbise mult, se trăsese la faţă şi, din cauza lipsei de somn, ochii îi erau umbriţi de cearcăne.

Tuturor necazurilor, la sfârşitul lunii august se mai adăugă unul: curând urma să plece Noël. Schweitzer se ataşase de acest tânăr elveţian, totdeauna bine dispus, preţuia, pe bună dreptate, puterea lui de muncă şi stăpânirea de sine a tânărului. Şi iată că acum vor trebui să se despartă: Noël urma

să se întoarcă în Anglia, pentru a urma în continuare cursurile Universităţii din Oxford.

— Cine ştie, îl consola Noël pe doctor, poate voi mai veni la Lambaréné. Îmi place foarte mult aici, în Africa!

Dar doctorul nu-şi făcea iluzii. Desigur, Noël i-a fost un foarte bun asistent şi un bun prieten, dar poţi oare să-i ceri unui tânăr să renunţe la toate şi să-şi petreacă viaţa în junglă? Numai convingerea că munca pe care o prestezi este folositoare, numai trăirea ei plină de sacrificiu, te poate determina să accepţi aceasta viaţă plină de abnegaţii şi primejdii…

Sirena „Alembei” dădu ultimul semnal, semnalul de rămas bun.

— Te rog să-mi scrii! strigă Schweitzer. Şi acasă la mine să scrii! Scrie-le că sunt bine sănătos!

Micuţul vas dispăru după promontoriu. Era timpul să se întoarcă la spital. Dar doctorul rămase ţintuit locului, acolo, pe mal. Se gândea la Elena şi la micuţa şi scumpa lor fetiţă, Henate. Ce dor îi e de ele!

Totuşi doctorului nu-i fu îngăduit să stea mult timp singur cu gândurile sale. La debarcader sosi în goană Akaga, să-i comunice că din satul Ighendi a fost adusă o femeie grav bolnavă.

Schweitzer privi pentru ultima oară în urma „Alembei”, care se zărea iarăşi în depărtare, şi porni grăbit spre sipital.

*

În în octombrie nimeni nu se mai îndoia că asupra ţinutului Ogooué planează spectrul foametei: ploile nu mai conteneau. Oamenii care soseau la spital, din sate apropiate sau îndepărtate, cu toţii se văitau: semănăturile putrezesc, putrezesc şi fructele în copaci. Doctorul porunci să se introducă în spital un

sever regim de economie.

Într-o seară, când tocmai examina lista alimentelor pe care urma să le comande cu primul vapor, cineva bătu în uşă. Lovituri nesigure, timide.

„Cine ar putea să fie?” se gândi Schweitzer şi rosti cu glas tare:

— Intră!

Uşa se deschise şi prin deschizătura ei se strecură un cap.

— Joseph! strigă doctorul şi, sărind în picioare, îl îmbrăţişă pe fostul său „prim-sanitartt.

Dar Joseph, cine ştie de ce, nu îndrăznea să treacă pragul camerei. Răsucind în mâini o veche şapcă militară, el tăcea.

— Ce-i cu tine, Joseph, de ce nu intri? strigă doctorul bucuros.

Joseph făcu în sfârşit un pas dincolo de prag şi începu să vorbească încet, solemn, cum ştia el prea bine s-o facă:

— Oganga, eu vinovat! M-am purtat urât! Te-am părăsit pe tine şi pe frau Elena în momente grele. Am lucrat la mulţi stăpâni, dar la> nimeni nu m-am simţit aşa bine. Când am auzit că eşti din nou la Lambarene, am lăsat totul şi am venit aici. Nu mă alunga, Oganga!

Doctorul era mişcat. Bucuria îl făcu să uite regimul de economie pe care singur îl impusese. Scoase pe masă tot ce avea mai bun şi, stând amândoi de vorbă până noaptea târziu, îşi amintiră de acel an 1913. când făceau primii paşi pentru organizarea spitalului.

Dimineaţa, Joseph, de parcă n-ar fi lipsit, vreodată, se apucă de treabă. Energic, cunoscând bine meseria de sanitar, el îi va fi de mare ajutor doctorului.

Curând se alătură lor încă un sanitar – G’Mba pe

nume – un muncitor şi bun executant, dar certat cu ordinea şi curăţenia.

Din această cauză, între el şi Joseph, care era foarte curat, se iscau deseori ciocniri nostime.

— Ce faci? De ce nu-i duci bandajul lui Oganga? întreba Joseph.

— Mmm, murmură G'Mba.

— Unde-i bandajul?

— Uite-l, arăta G, Mba bandajul, scoţându-l din gură.

— De ce îl ţii în gură? se supăra Joseph.

— Am mâinile murdare, explica G'Mba.

Schweitzer îşi aducea aminte mereu de credinciosul N'Kendiu, cel pe care l-a salvat odată de la moarte. Deşi doctorul l-a căutat peste tot, acesta nu dădea niciun semn de viaţă.

*

* * *

În acest timp, prietenii lui Scweitzer din Europa desfăşurau o vie activitate. Strângeau fondurile necesare reconstruirii spitalului, editau materiale despre activitatea doctorului în Africa, lansau apeluri pentru plecarea ca voluntari în îndepărtatul Lambarend.

Într-o zi ploioasă de octombrie, în anul 1924, doctorul primi din Strasbourg, o telegramă prin care era anunţat:

„Vei primi oaspeţi".

Curând după telegramă sosiră şi oaspeţii – o soră de caritate din Strasbourg, Matilda Kottman, şi un medic, Victor Nessman, originar din Alsacia. După puţin timp mai sosi o soră de caritate, Emma Heusknecht, şi medicul elveţian Marc Lauterburg din Berna.

Nici că şi-ar fi dorit doctorul un mai preţios dar

de Anul nou. Cei sosiţi aduseră veşti noi, cele mai noi, din piatria lor: scrisori de la soţia şi fiica lui, cărţi şi ziare, pe lângă relatările directe despre ultimele evenimente din Strasbourg, Paris, Berlin. Doctorul asculta cu ochi înflăcăraţi povestirile amănunţite despre viaţa muzicală din Paris, despre grevele muncitorilor din Berlin. Când află de la unul dintre noii sosiţi că în Rusia a murit Lenin, Schweitzer spuse:

— Pentru ruşi moartea lui Lenin este o mare pierdere. Prietenul meu, Romain Rolland, mi-a scris cu multă căldură şi cu o vădită simpatie despre el.

Sosirea voluntarilor, animaţi de aceleaşi idei generoase ca şi el, îi insuflă doctorului puteri noi. În ultimul timp munca la spital era deosebit de grea: soseau tot mai mulţi bolnavi. Se simţeau umbrele foametei care se abătuse asupra ţării – dizenteria făcea ravagii.

De dimineaţă o mulţime de pacienţi se înghesuia în incinta spitalului. Se părea că nu se poate menţine cu niciun chip ordinea. Dacă prin anii 1913 – 1917 veneau aici bolnavi mai cu seamă din triburile învecinate, care vorbeau trei-patru graiuri locale, acum soseau suferinzi din întreg bazinul râului Ogooue, care vorbeau cel puţin cincisprezece dialecte. Nemaigăsind printre localnici suficienţi muncitori, arendaşii de păduri erau siliţi să angazeje muncitori din regiuni mai îndepărtate. Majoritatea acestor amărâţi nu suportau tratamentul dur, alimentaţia proastă la care erau supuşi şi mai ales schimbarea de climă. Ei veneau din regiuni muntoase ori din savane. Unii îşi găseau mormântul în junglă, alţii fugeau în taină acasă, cei? aiţi în majoritate, nimereau la doctorul alb.

Acestea erau condiţiile când cei doi medici şi surorile îi sosiră în ajutor.

Tânăra Matilda Kottman câştigă repede simpatia. şi îndeosebi respectul pacienţilor. Severă, exigentă, dar în acelaşi timp dând dovadă de multă compasiune, ea izbutea să fie prezentă pretutindeni. Totdeauna calmă, înfruntând fără teamă greutăţile, Matilda îl asista pe doctor la operaţii, prepara medicamentele, îngrijea pe cei grav bolnavi. Mulţi ani i-a fost doctorului un ajutor fidel şi neobosit.

Emma Heusknecht se deosebea mult de Matilda. Delicată şi plină de tact, dar mai puţin energică – la început n-a prea fost luată în seamă. Curând însă, se impuse şi ea, în felul ei. Oriunde apărea, ca prin farmec se simţea imediat o intimitate care încălzea inimile, cea mai neglijată încăpere părea să fie frumoa să.

Doctorul Nessman era un foarte bun specialist şi un organizator talentat, iar pe chirurgul Marc Lauterburg africanii l-au poreclit curând N'Cinda, ceea ce înseamnă în limba lor: „doctorul fără frică". Operaţiile lui erau foarte reuşite, chiar şi amputările împotriva cărora îndeosebi se revoltau africanii, N'Cinda ştia să le explice cu răbdare suferinzilor că a renunţa la o amputare înseamnă uneori să-ţi rişti viaţa.

*

La începutul anului 1925, foametea făcea ravagii în toată regiunea fluviului Ogooue. Cu fiecare lună ce trecea, situaţia devenea mai critică. Spitalul doctorului Schweitzer constituia o mică insulă de bunăstare relativă într-o mare de suferinţe omeneşti.

Schweitzer socoti încă o dată de ce rezerve alimentare dispune şi hotărî să doneze o parte din ele locuitorilor din Lambarene şi din împrejurimi. Albert şi ceilalţi medici plecau în satele învecinate să le împartă. Dar alimentele aduse de ei erau desigur o

picătură în mare.

Schweitzer observă cu mirare că oamenii parcă împietriseră de durere. El chemă oamenii de vază din sat şi le spuse:

— De ce staţi şi nu faceţi nimic? De ce aşteptaţi să vă doboare moartea? Ieşiţi chiar mâine şi semănaţi porumb. Porumbul creşte repede! Şi duceţi-vă la vânătoare. Cine-i în stare să ţină în mâini o puşcă să pornească imediat!

Dar bătrânii clătinau clin cap; nenorocirea este trimisă de duhurile rele; dacă ne împotrivim voinţei lor, va fi şi mai rău.

Inima doctorului era grea de durere şi compasiune, dar ce putea să facă? „Din păcate, îi scria Elenei, nenorocirea nu numai că nu-l face pe omul de-aici mai isteţ, cum e firesc, dar îl şi inhibă…”

Odată cu foametea, se abătu asupra împrejurimilor şi o grea epidemie de dizenterie. Începând din luna iunie, numărul bolnavilor de dizenterie creştea mereu.

„Cum să-i izolăm? se chinuia doctorul să rezolve o problemă rămasă nerezolvată. Dacă am mai putea construi vreo două barăci! Şi să aibă fiecare baracă toaletă proprie, pentru ca microbii dizenteriei să nu infecteze sursele de apă”.

De mare ajutor i-a fost lui Schweitzer în acele vremuri grele doctorul Marc Lauterburg. Acesta primea bolnavii de dimineaţă până seara târziu şi, cu toată oboseala, mai şi glumea:

— Am impresia că jumătate din Africa a venit azi la noi.

G’Mba, căruia Joseph îi tradusese afirmaţia doctorului Lauterburg, luându-i spusele în serios, observă, clătinând clin cap:

— Nu, în Africa noastră nu sunt atâţia oameni,

aceştia au venit, cred, dintr-o Africă vecină.

Joseph, de atâta râs, se ţinea cu mâinile de burtă:

— Vai, vai, vai! auzi la el! Africa vecină! Dar ce-ţi închipui, G'Mba, că sunt mai multe Africi?

— Păi dar cum? se miră G'Mba.

Joseph râdea de nu mai putea scoate un cuvânt. În sfârşit, adresându-se lui Lauterburg, zise:

— N'Cinda, vai, vai, vai! auzi ce spune G'Mba… că Africa… nu este una singură… vai, vai vai… ci mai multe!

— Şi totuşi sunt mai multe, îi răspunse, fără să se tulbure Marc Lauterburg. Sunt… şi vor fi şi mai multe.

Nedumerit, Joseph încetă să râdă şi-l privi cu îndoială pe doctor: Nu l-o fi pălit oboseala după douăsprezece ore de muncă neîntreruptă?

*

* * *

Pe la mijlocul lunii octombrie a anului 1925, Schweitzer luă o hotărâre îndrăzneaţă. De mult se gândea să construiască un complex de clădiri mai departe de spital, la vreo trei kilometri în sus pe Ogooue, aproape de satul unde a fost „palatul" fiului regelui N'Komba. La începutul lui octombrie, Schweitzer vizită încă o dată Adolinanongo. Locul se părea ideal lui Schweitzer: o vale închisă, lângă râu, dominată de o colină, pe care se puteau înălţa clădirile.

Fără să-şi dezvăluie deocamdată planurile, Schweitzer se duse la şeful districtului şi-l rugă să-i concesioneze în zona satului Adolinanongo şaptezeci de hectare de pământ. Şeful districtului, care îl simpatiza pe doctor, îi satisfăcu dorinţa.

Întorcându-se acasă foarte bine dispus, Schweitzer adună tot personalul spitalului, doctori, surori, sanitari, şi le ţinu un adevărat discurs:

— Altfel ne-am lupta cu dizenteria dacă am avea pavilioane izolate. Şi nu ne-am mai teme de foamete, dacă am putea semăna porumb pe propriul nostru pământ. Or, aici asta nu se poate. Aici, unde nu suntem decât oaspeţii misiunii, n-avem loc, aici nu ne putem realiza planurile…

„De ce ne spune toate astea? se gândea doctorul Nessman. N-avem şi-aşa destulă bătaie de cap la spital?

— …Ducem lipsa unei mai bune săli de primire. Cabinetul de consultaţii este aşa de mic, încât doctorii şi surorile se împiedică unii de ceilalţi, continuă doctorul. Începuse să încărunţească, dar încă foarte vioi, energic, stătea ferm pe picioare şi vorbea temeinic, cu însufleţire. De aceea v-am adunat. Vă propun să discutăm un proiect a cărui realizare ne va îngădui să rezolvăm toate aceste probleme. Trebuie să construim un nou spital, care va fi mai mare, mai luminos, mai curat. Am şi găsit locul…

La început părea că toţi şi-au pierdut graiul de mirare. Apoi însă urmă o izbucnire de aplauze şi de felicitări prieteneşti. Toţi colaboratorii îl înconjurară pe Schweitzer, punându-i tot felul de întrebări. Sanitarii africani şi bolnavii care se aflau prin apropiere îi priveau fără să înţeleagă ce se petrece. Niciodată nu i-au mai văzut pe prietenii lor albi într-o asemenea agitaţie. Numai Joseph, care înţelegea franţuzeşte, trecând de la un grup la altul, spunea repede:

— Ne mutăm… Spitalul nou va fi ca un palat…

Curând, pe soclul ce marca locul viitoarelor clădiri ale spitalului, pe cimentul încă neîntărit, doctorul scrijeli următoarea inscripţie:

A. Schweitzer – inginer

A. Schweitzer – zidar

A. Schweitzer – tâmplar

S-ar mai fi putut adăuga la aceasta că era şi antreprenor şi arhitect. Pe şantierul noii aşezări a spitalului efortul susţinut al lui Schweitzer, îndreptat) n* un anumit scop, se manifesta mai puternic ca «uiuiul. În secolul celor mai diferite maşini de construcţie, care scot rădăcinile copacilor sau stâlpii uriaşi, care sapă gropi şi tranşee, Albert Schweitzer, în îi unica grupului de muncitori voluntari, croia cu sapi şi cazmaua drum prin mlaştinile şi desişurile junglei. Maşinile moderne, chiar dacă le-ar fi avut la Lambarene

ubaréné, ar fi ieşit repede din uz în această cli

ugmxiloare, dar oamenii rezistau la toate: la umidiale, la arşiţa soarelui şi la toate pericolele ce-i pinii o; în junglă lupta cu natura se duce pieptiş, pentru învinge ai nevoie de muşchi, dar mai ales de marea pul urc a spiritului omenesc.

Nicio dificultate nu-l oprea pe Schweitzer, dar pentru asta nimic nu lăsa pe seama altora. Tot ce era greu făcea singur. Într-una din scrisorile adresate priicnilor din Europa, doctorul seria: „Mă gândesc la acrificiile pe care le-am impus soţiei şi fiicei mele numai ca să pot perfecţiona şi extinde spitalul. Ele în i aşteptau la sfârşitul acestei ierni. Dar dacă am în«eput construcţia noului spital, trebuie să mai rămân. Voi putea să vin în Europa abia la începutul toamnei ti loc, re. Fără mine nu se poate construi…”

*

* * *

Înainte de a păşi pragul anului 1926, întreg terilor! ul noului spital era amenajat, curăţat, pregătit. Pe ei mpui lucrat din vreme răsărea porumbul, dădeau rod bananierii şi arborii de pâine. Era timpul să în capă construirea clădirilor, dar nu pe colină, e um se

gândise iniţial, ci lângă râu.

În urma studiului arhitecturii locale şi a observaţiilor făcute în timpul călătoriilor sale prin Africa, Schweitzer concepuse un tip deosebit de clădire, amestec de străvechi adăpost african şi de construcţie modernă. Acoperişul, acoperit cu ţiglă, va fi susţinut de căpriori din lemn tare. Toată construcţia se va sprijini pe piloţi, ca locuinţele din Africa întâlnite în satele de pe ţărm.

— De ce pe piloţi? l-au întrebat colaboratorii pe Schweitzer.

— Din precauţie, dragi prieteni, le răspunse Schweitzer. Mă gândesc la eventualitatea unei inundaţii, pe – aici foarte posibile. Dacă înălţăm clădirea pe colină, localnicii n-or să se simtă bine în ele. Ei sunt obişnuiţi să locuiască în apropiere de apă. Vor să aibă totdeauna bărcile sub ochi. Şi afară de asta, folosind piloţi, vom evita neregularităţile terenului. Aţi înţeles? Dacă sunteţi convinşi că am dreptate, vă rog să începem.

Proiectul lui Albert Schweitzer fu acceptat. Unii porniră în căutarea copacilor potriviţi, alţii săpau gropile pentru piloţi, câţiva pregăteau cimentul ce va fi turnat în gropi, piloţii trebuind să fie bine fixaţi în pământ, întocmai ca stâlpii turnaţi.

Acum, când se întorcea acasă, Albert Schweitzer avea mâinile muncite şi faţa tuciurie. Zile de-a rândul umbla prin pădure, căutând copaci pentru piloţi. Întâlnindu-l, Marc Lauterburg glumi:

— Sunteţi, desigur, un doctor mare, dar nu prea alb.

Şi iată pregătiţi patru sute de piloţi. Puteau să înceapă construcţia, deoarece aceşti piloţi ajungeau pentru cel puţin cinci clădiri.

În aprilie, pe timp secetos, prielnic construcţiilor,

lucrările se desfăşurau în plin. Însufleţit de primele succese, Albert Schweitzer muncea cu un deosebit avânt. Prin exemplul său, el dădea imbold şi e ţi

«I" < toi i e\îi (peni, precum şi colaboratorilor săi africani. N heetele viitoarelor clădiri ale spitalului creşteau \. i ind cu ochii, strălucea ţigla acoperişurilor, pereţii lin tablă gofrată se înălţau uimitor de repede, ca în

— Veste.

Pupa câteva luni, când clădirile principale erau terminate, Sehweitzer trecu majoritatea lucrătorilor la îi urările din interior. Din nefericire, cu toate eforturile depuse, africanii nu erau în stare să vopsească pe – «ţii. Ei nu ştiau să folosească pensulele, care şi aşa nan foarte puţine.

Atunci Albert Sehweitzer ceru ajutorul doctorilor emoţieni şi chiar al surorifer de caritate. Toţi consimţim să se transforme temporar în vopsitori. Numai du. torul Trensz, sosit de câteva zile din Europa, în loui doctorului Nessman, îşi exprimă cu voce tare miiarca:

Să mă ocup eu, doctor, de asemenea lucruri?

Dar sora Gertrude Koch, tot nou sosită la Lamba-Miie, îl mustră pe Trensz:

— Ia uite la Bătrânu' (aşa îi spuneau novicii lui Nohweitzer). Deşi nu mai e în puteri, ce bine mânukşte toporul, şi doar e şi el doctor.

Trensz, până la urmă, nu mai spuse nimic şi se apucă de vopsit. I-a fost de ajuns o săptămână, ca să înţeleagă că tuturor celor sosiţi la Lambarene li se «ere să fie nu numai specialişti în medicină, dar şi meseriaşi pricepuţi la toate, şi lucrători neobosiţi. Pe doi torul Trensz l-a lămurit îndeosebi întâmplarea cu

Matilda Kottman şi Emma Heurznecht, întâmplare despre (are în spital s-a mai vorbit mult timp după aceea.

În toiul campaniei împotriva malariei, Emma şi Matilda, răspunzătoare de gospodăria spitalului, s-au dus într-o dimineaţă să dea hrană găinilor. Mare le-a fost însă mirarea când, deschizând coteţul, au găsit acolo un şarpe boa. Găinile rămase încă vii s-au repezit afară pe uşa deschisă. Şarpele moţăia probabil digerând hrana, dar auzind zgomot, a început să se mişte, simţind că-i scapă prada. A dat să iasă după găini, dar Matilda i-a închis repede uşa cu un lemn, pentru mai multă siguranţă. Apoi Emma a alergat la doctor acasă, iar Matilda a rămas să păzească hoţul prins.

Odată cu doctorul a sosit Joseph, Akaga şi G'Mba. Ei au adus cu ei o plasă mare, cu care au acoperit deschizătura din acoperiş, pe unde şarpele pătrunsese în coteţ. Apoi aprinzând smocuri de iarbă uscată, le-au aruncat în interiorul coteţip. După câtva timp, şarpele nimeri în capcana pregătită. Neobişnuitul prizonier fu trimis cu primul vapor în Europa.

Când colegii i-au povestit doctorului Trensz această întâmplare, el a simţit cum îl trece un val de frig pe şira spinării şi a spus:

— Da, într-un asemenea caz cu scalpelul nu faci nimic!

În spital era de toţi respectată o lege nescrisă: să ştii; să faci toate şi să nu ţii nasul sus. Iar Schweitzer era cel dintâi care respecta cu stricteţe această regulă: modest şi neobosit, opera pe bolnavi, pregătea medicamentele, mânuia toporul şi sapa, era un bun vâslaş, iar seara se apuca de scris.

Odată doctorul ducea pe umăr un stâlp greu. În

întâmpinarea lui venea un sanitar african.

— Ajută-mă, te rog, să-l duc, îl rugă Schweitzer.

— Asta nu-i muncă pentru mine, Oganga, îi râs

*

punse sanitarul. Eu sunt intelectual.

Schweitzer mută stâlpul pe celălalt umăr şi rosti cu o ironie pe care celălalt, din păcate, nu o sesiză:

— Şi eu aş vrea să fiu intelectual, dar, deh, ce să-l fai…

* * *

În primele săptămâni ale anului 1927, construcţia „satului carităţii” era în linii mari terminată. La 21 ianuarie Schweitzer hotărî să înceapă mutarea. Cei operaţi şi grav bolnavii fură transportaţi pe brancarde de către rudele lor. Baloturile şi sacii cu lucrurile spitalului le încărcară în câteva canoe şi în barca lor cu motor. Desprinzându-se de malul celor „Trei coline”, vâslaşii, mânuind vâslele, cântau despre palatul care îi aştepta. Ce cântece mai năcco: cau şi aceşti oameni veseli, cu dinţii albi!

În cântecele lor, ei îl numeaui Oganga cel alb urmaşul regelui african N’Komba, care a domnit la Adolinanongo. Ca refren, vâslaşii repetau la nesfârşit aceleaşi cuvinte:

— Oganga – Adolinanongo… Oganga – Adolinanongo…

Şi ce frumos sunau ele!

p în sfârşit, canoele acostară lângă noul spital şi vâslaşii începură descărcarea. Dar la jumătatea drumului, abandonară sacii şi alergară, care cât putea de repede, să vadă clădirile noi. Cu exclamaţii „ah” şi „oh”, admirau încăperile luminoase ale clădirilor noi şi pipăiau podelele de lemn. (în pavilioanele spitalului vechi pardoseala era din pământ bătătorit.)

— Vai, ce frumoase! Ce frumoase sunt colibele

astea! spuneau ei doctorului, bucuroşi şi mândri că la construirea acestor clădiri au contribuit şi ei cu ceva.

Când Albert Schweitzer făcu prima vizită bolnavilor din noul spital, pacienţii îl felicitau, lăudau sălile, cu adevărat regeşti. Doctorul se bucura de bucuria lor, dar în adâncul sufletului său” 9? %îndea că acesta nu este decât începutul, şi că mai sunt multe de făcut, şi toate urgent. De exemplu, trebuiau terminate locuinţele doctorilor, trebuiau găsite cât mai curând ape friabile şi săpate puţurile. Iar pereţii, ca să poată rezista, trebuiau vopsiţi, vopsiţi şi iarăşi vopsiţi.

— Valeu, ce zugrav grozav mai sunt şi eu! îşi aduse deodată aminte Schweitzer, monologând cu glas tare. Am uitat ce era principal! Trebuie, neapărat, chiar astăzi, să întocmesc lista de comenzi, ca să le pot primi cu primul vapor! Şi-apoi…

Apoi, apoi, apoi! Şi aşa fără sfârşit.

Pentru o clipă, doctorul parcă se izolase de buna dispoziţie şi însufleţirea ce-l înconjurau. Păşind din salon în salon, se gândea ce-i trebuie mai întâi şi mai

I i.

min…

Fu readus la realitate de strigăte puternice. În salonul de alături, bolnavii strigau, repetând mereu acelaşi lucru:

— Ce colibe bune! O, ce colibe bune!

Schweitzer, zâmbind, strângea mâinile ce i se întindeau.

În sfârşit, vizitarea bolnavilor se termină. După ce părăsi ultimul salon, Schweitzer îi zise lui Akaga:

— Peste o săptămână-două, dacă ridicăm un gard, aducem şi caprele. Nu le putem lăsa acolo fără pază.

Luându-şi rămas bun, el se îndreptă spre locuinţele doctorilor, neterminate încă, pentru a trece

în jurnal impresiile de peste zi. Apoi porni spre casă, visând. Spitalul va creşte… Şi atunci… în sfârşit, va avea şi el răgaz să se ocupe de muzică… Va cânta la pian… Numai de n-ar obosi până atunci în aşa hal încât!…

— Ogangai Oganga!

Schweitzer se opri. Akaga îl ajunse din urmă.

— În salonul trei s-a născut un copil! Un băiat!… Un băiat voinic… N'Cinda m-a trimis…

Schweitzer îl îmbrăţişă pe tânăr. Ochii lui se împânziră de emoţie. Dar zise liniştit:

— Un început bun pentru spital. Nu-i aşa, Akaga?

*

* * *

În aprilie se împliniră trei ani de când Albert Schweitzer se afla la Lambarene. Obosise mult în aceşti trei ani de muncă. Ca şi în anul 1917, îl încerca anemia tropicală. Acum în spital mai aveau doar de vopsit. Într-una din scrisorile adresate Elenei, Albert scria:

„Vopsitul durează mult mai mult decât am presupus. Dar lucrul început, îţi dai seama, nu pot să-l las neterminat. Că o să vin acasă cu o lună mai devreme sau mai târziu – ce importanţă are? Important este să termin lucrarea şi să plec cu inima împăcată".

„O lună mai devreme sau mai târziu!"

Socotelile doctorului erau greşite. Abia în iulie 1927 putu el să spună: „spitalul nou este terminat. Am ridicat barăci, barăci izolate pentru tuberculoşi şi pentru bolnavii mintali. Şi pe lângă aceste barăci, am construit hambare speciale pentru depozitarea alimentelor şi medicamentelor. Am construit chiar şi un hambar pentru bărci".

Noul spital dispunea acum de două săli de

operaţii, o sală de pansamente şi o cameră pentru păstrarea medicamentelor. Într-una din sălile de operaţii Schweitzer atârnă pe perete portretul descoperitorului anesteziei locale, Karl Ludwig Schleich.

Înainte de plecare, când un bolnav pe care Schweitzer l-a operat îi mulţumi, afirmând că nu simte nicio durere, doctorul îi arătă portretul:

— Nu mie să-mi mulţumeşti, ci lui. Spune: „Mulţumesc, domnule Schleich!”

Sosi şi ziua despărţirii. De data aceasta doctorul plecă din Lambarene cu inima uşoară. Ştia că opera începută de el a prins rădăcini şi că se află în mâini bune. Prietenii din Europa aveau grijă ca doctorii să fie mereu schimbaţi, ca şi surorile de altfel. Spitalul poseda acum o cantitate suficientă de alimente şi medicamente. În apropiere, foşneau culturile de porumb. În grădina spitalului au prins bine zarzavaturile europene. O echipă specială de constructori, sub conducerea unei colaboratoare extraordinare, o canadiană, miss Russel, executa în continuare lucrări de amenajare a spitalului. Într-un cuvânt, lucrurile mergeau bine şi doctorul Schweitzer se îndreptă spre debarcader mulţumit de roadele muncii şi, mai ales, ale voinţei sale. Infirmiera-şefă, Matilda Kottmann, îl conducea.

Puţin înainte de plecarea „Alembei”, Schweitzer şi alţi pasageri auziră deodată muzică venind dinspre spital.

— Este Bach! exclamă doctorul cu mirare. Dar de unde?

După cum se dovedi, miss Russel a adus cu ea plăci, dar a decis să le ţină ascunse, ca să facă doctorului o surpriză în ziua plecării. Toate acestea Schweitzer le află de la Matilda Kottmann, care striga

de pe mal ceea ce abia acum primise îngăduinţa să spună.

Schweitzer asculta mişcat. Muzica lui Bach era pentru el cea mai bună urare de drum bun. Rămase pe punte până ce, la cotitura râului, clădirile spitalului dispărură din vedere.

Capitolul IX

„LUMEA NU VA ÎNŢELEGE, DOMNULE DOCTOR!”

Din nou Europa. O nouă întâlnire cu patria. Dar mai era un sentiment confuz de nesiguranţă pe care-l strecura în suflete lumea zgomotoasă a reclamelor luminoase şi a automobilelor cu roţi de cauciuc fâşâind pe asfalt. Şi de acest sentiment Albert Schweitzer nu reuşea să scape. Îşi aducea aminte de Franţa din primii ani de după război, modestă şi severă. Poate atunci îi era mai apropiată.

Doctorul sosi la Gunsbach. Se grăbea să ajungă la casa părintească mult dorită; se grăbea să-şi revadă tatăl, dar nu-l mai găsi pe Louis Schweitzer în viaţă. Bătrânul pastor murise cu câteva luni mai înainte. Ultima scrisoare pe care fiul său i-o trimisese înainte de plecare, bătrânul Schweitzer n-a mai primit-o.

O femeie guralivă şi grasă îl pofti pe doctor în salonul pe care-l cunoştea atât de bine din copilărie. Ea îi oferi doctorului un scaun şi, legând firul discuţiei întrerupte, spuse:

— Da, domnule, pastorul Schweitzer a murit. O! Era foarte mândru de fiul lui, Albert! Acum locuieşte aici noul pastor al Giinsbach-ului. Nu, nu-i aici, e în biserică, dar trebuie să vină şi va fi bucuros să vă cunoască.

Şi iată-l apărând.

— Sunt noul pastor al Giinsbach-ului…

— Albert Schweitzer…

— Am auzit mult vorbindu-se despre dumneavoastră! Sper că veţi rămâne la noi la masă?

— Mulţumesc, dar nu pot. Sunt grăbit.

Schweitzer părăsi casa părintească. De data aceasta pentru totdeauna. 11 încerca un sentiment ciudat de nedumerire şi durere. Se poate oare? Nu-i venea să creadă că de acum înainte nu mai are la Gunsbach o casă părintească!

Doctorul rătăcea prin împrejurimile oraşului, gândindu-se mereu la acelaşi lucru.

„Desigur, am casa mea la Königsfeld. Acolo mă aşteaptă soţia şi fiica mea. Dar ataşamentul mai nou faţă de târguşorul din Schwarzwald poate oare să se compare cu profundul sentiment care mă leagă şi care m-a legat totdeauna de această mică aşezare din valea fericirii unde am făcut primii paşi spre viaţă? tt

Seara plecă la Königsfeld. În tren, simţi din nou cu deosebită putere acea senzaţie de singurătate şi părăsire, sfâşietorul sentiment al celor care îşi pierd patria… Pasagerii îl priveau plini de curiozitate pe acest om în vârstă, cu faţa aproape neagră, cu mâinile înăsprite, care în tot timpul călătoriei, până la Königsfeld, n-a închis un ochi.

Şi iată-l pe doctor acasă. Când a plecat ultima oară, Renata avea cinci ani. Acum avea nouă. Fetiţa, care nu şi-l mai amintea, făcu un efort să se apropie de el. Chiar şi Elena avea impresia că de la plecarea soţului ei a trecut un secol. A trebuit să treacă un timp până să se restabilească între ei strânsa legătură sufleteas-V

ca.

*

* * *

În cei patru ani petrecuţi în Africa, Schweitzer a lucrat foarte puţin ca muzician şi ca scriitor. În

aceastu perioadă a învins, în el omul acţiunii. Până şi aici, în Europa, a venit în calitate de constructor şi doctor, e a un african sadea. Se simţea chiar unul de-al lor. Scria cu mânie şi revoltă despre comportarea nedreaptă a colonialiştilor albi faţă de africani. Cerea să se permită în Africa activitatea partidelor şi uniunilor naţionale, cerea ca pământul să aparţină celor care îl muncesc, adică africanilor…

În aceşti patru ani, studiind bine noua realitate africană, doctorul a scris un articol, apărut în anul 1928 într-o publicaţie englezească, „Revista modernă", articol în care expunea tot ce-i îngrijora pe el şi pe prietenii săi africani.

Dar un singur articol… nu-i oare cam puţin?…

De aceea Schweitzer rămase surprins când află că el, cel atât de prins în mii şi mii de lucrări practice, datorită numelui său, frecvent apărut pe coperţile cărţilor scrise de-a lungul anilor, este cunoscut acum în toată Europa. Cărţile lui, îl informă Elena la sosire, sunt citite şi traduse peste tot. De cum s-a zvonit că doctorul va reveni, editorii au şi început să-i bată la uşă; ei aşteptau cărţi noi, sperând că doctorul va aduce manuscrisele acestor cărţi.

Clătinând sceptic din cap, Albert glumi:

— Doar n-oi fi ajuns să fiu la modă ca foxtrotul…

Totuşi, curând trebui să se convingă că soţia sa a avut dreptate. Nici trei zile nu putu să se odihnească în voie. Curând îl copleşiră solicitările: ploua cu cereri pentru conferinţe şi concerte. Doctorul nu prididea să ajungă de la o sală de conferinţe la alta, de la un concert de orgă la altul. Munca îl făcea să uite totul, şi-l convinse că nu-i străin în Europa şi că oamenii au nevoie de el.

De obicei, după fiecare concert, sau după conferinţele ţinute de el, autorităţile oraşului,

decanatele universităţilor sau conducerile societăţilor muzicale şi alte altor societăţi îi înmânau lui Schweitzer diplome de onoare sau insigne. După câteva luni, doctorul primise atâtea distincţii, încât prietenii îl întrebau în glumă dacă nu cumva a întrecut în trofee pe renumitul Nurmi?[9]

— Nu! răspundea doctorul. Pe Nurmi nu-l întrece nimeni.

Oamenii îl admirau pe doctorul Schweitzer pentru buna dispoziţie de care dădea totdeauna dovadă. Oricât de obosit ar fi fost, el rămânea mereu vesel şi gata să facă o glumă.

Atunci a făcut Schweitzer personal cunoştinţă cu tizul său, Albert Einstein. Ei se ştiau şi se respectau mai demult unul pe celălalt prin intermediul lui Romain Rolland. Einstein admira măiestria lui Schweitzer ca muzician organist, iar Schweitzer a aflat cu mulţumire că punctele lor de vedere asupra păcii şi asupra viitorului culturii în întreaga omenire sunt asemănătoare. Dar această întâlnire directă cimentul prietenia lor, întreţinută mai apoi prin corespondenţă şi întrevederi – din nefericire, foarte rare.

Odată, mai târziu, Schweitzer a spus:

— Ştiam amândoi că ne vor lega multe. Şi cu anii, prietenia noastră a crescut. Totuşi, ne scriam atât de rar…

*

* * *

Întorcându-se la Königsfeld, din Frankfurt-pe-Main, unde doctorul fusese sărbătorit ca laureat al premiului Goethe, Albert îi spuse Elenei:

— Ştii, mi-e tare dor de Giinsbach.

---

9 Faavo Nurmi (1897—1974) — renumit alergător finlandez:, campion olimpic.

— Te înţeleg, îi răspunse Elena. Şi am o propunere.

— Ce anume?

— Ţi-aduci aminte cu câtă bucurie am construit această casă?

— Da, mi-aduc foarte bine aminte! se însufleţi Albert.

— Ce-ar fi să ne apucăm încă o dată de construit?

Dar Albert îi înţelesese gândul înainte de a-l fi rostit. Mişcat, el îşi îmbrăţişă soţia. Aşa, îmbrăţişaţi, conţi nu ară să-şi împărtăşească visurile:

— O să vă simţiţi mai bine la Gtinsbach, spunea Schweitzer.

— O să „ne simţim? Adică după ce pleci? A”.

nu! clătină Elena din cap. Plec şi eu cu tine

— Cum o să pleci?! Şi Renata?

— M-am şi interesat pentru ea. I-am găsit o pensiune bună.

— Casa o facem totuşi. Să avem unde ne odihni când venim în Europa, insistă Albert.

— Aş vrea, în casa nouă, să amenajăm o cameră specială unde să ţinem toate cărţile scrise de tine…

Şi din nou iureşul construcţiei. Schweitzer elaboră singur planul noii locuinţe care, după părerea sa, trebuia să fie comodă, simplă şi luminoasă. La alegerea locului de casă doctorul ţinu seama şi de poziţie. Va trebui ca viitoarea locuinţă să nu se afle în bătaia tunurilor care eventual ar trage de pe înălţimile ce înconjurau Giinsbach-ul.

— Vai de mine, domnule doctor! se miră arhitectul din localitate, pe care Albert venise să-l consulte.

I se părea ciudat să i se vorbească acum despre împuşcături. În 1929, nimeni nu credea posibilă izbucnirea unui nou război mondial. Dar, vai!

Schweitzer îi şi vedea umbra planând. Criza bancară pornită în acel an 1929 din Wall Street cuprinsese şi băncile din Europa: izbucnirea unei puternice crize economice în lumea capitalistă era iminentă.

Şi mai era ceva care-l îngrijora pe Schweitzer: naţional-socialiştii ridicau tot mai mult glasul. Mai întâi în berării, apoi în pieţe, aceştia cereau restabilirea vechilor graniţe şi „izgonirea evreilor de la putere”. Deşi mulţi germani considerau vorbele lor drept „trăncăneli” inofensive, Schweitzer era circumspect. Văzuse destui nemţi fanatici, pe care sângerosul război nu-i învăţase minte!

Construind o casă la Günsbach, în Franţa, doctorul spera că şi-a pus familia la adăpost; aici pericolul nazist nu-i va ameninţa soţia şi fiica.

Schweitzer achiziţionă de la comunitatea din Günsbach o bucată de pământ cu o stâncă în vale, pe malul râului Münster. În tinereţe stătea ore întregi pe această stâncă. De aici se deschidea o frumoasă privelişte spre minunata vale a copilăriei sale. Şi în anii următori, ori de câte ori venea la Günsbach, doctorului îi plăcea să treacă pe acolo.

+

* * *

La începutul lunii decembrie 1929, Schweitzer plecă în Africa, de data aceasta însoţit de Elena. Renate rămase să înveţe într-un pension.

Luându-şi rămas bun de la Franţa, ale cărei ţărmuri se estompau în zare, doctorul pronunţă gânditor:

— Cum o să arate Europa când ne vom întoarce?

Pe puntea vasului era frig, doctorul şi însoţitorii lui se retraseră curând în cabinele lor. Albert şi Elena se apucară neîntârziat de lucru, aveau de făcut corecturile la noua lui carte de istorie a religiilor, pe

care doctorul o primise de la editură cu câteva zile înainte de plecare. Le-au dat o mână de ajutor şi medicii care plecau cu ei în Africa.

Această muncă de corectură dură până la sfârşitul călătoriei. Ultima pagină o citiră în timp ce „Alemba” se apropia de cheiul din Lambarene.

La Lambarene doctorul şi însoţitorii săi fură întâmpinaţi într-un cadru festiv. Condus de Matilde Kottmann, micul grup al voluntarilor abia sosiţi vizită spitalul. îi însoţi şi Schweitzer, dornic să vadă ce s-a mai realizat. Din cele arătate de Matilde, multe îl uimiră şi-l bucurară pe doctor: nu se aşteptase ca în lipsa lui lucrările să progreseze atât de mult.

Niciodată până atunci africanii n-au venit la spital din ţinuturi atât de îndepărtate pentru a-şi căuta aici vindecarea suferinţelor.

Datorită grijii femeilor, îndeosebi a Emmei Heuskneoht şi a Matildei Kottmann, în jurul spitalului fusese sădită o adevărată livadă.

— E grozav! exclamă bucuros Schweitzer. Să sădim cât mai mulţi pomi, pentru ca toţi să aibă fructe din belşug.

În apropierea clădirii principale se săpaseră puţuri, şi fuseseră instalate pompe. Lângă aceste surse de apă, Mark Lauterburg, căruia africanii continuau să-i spună N’Cinda, instalase camere de baie cu câte două căzi de ciment.

În Alsacia doctorul primise în dar un clopot cu o inscripţie pe el. Clopotul fu atârnat de un stâlp în apropierea clădirii principale şi acum acesta semnaliza sfârşitul zilei de lucru.

Întorcându-se acasă, după vizitarea spitalului, doctorul n-o găsi pe Elena în apartament. Abia când se întunecă şi de îndată ce trecu pragul, începu să-i vorbească plină de însufleţire:

— Dacă ai şti, Albert, cât m-a uimit tot ce-am văzut în Lambarene! Nici nu-mi vine să cred că din 1\.’572, coala 12

sâmburele pe care l-am sădit acum, şaptesprezece ani, a putut să crească un arbore atât de puternic şi rămuros! Am văzut tot-tot şi vreau să încep lucrul chiar de mâine!

Sosi şi ziua de „mâine”! apoi încă una, şi încă una… Din nou începură să se scurgă zilele pline de muncă fără preget. Brigada condusă de Elena Schweitzer construi şi amenajă o secţie specială de naştere şi una pentru copii. În sfârşit, ialtă, se realizase în junglă ceea ce visaseră de mult, Elena şi Albert: un pavilion rezervat exclusiv copiilor.

Fusese inaugurată şi secţia de naştere, dar lăuzele, anunţate, nu prea veneau la spital. Ele continuau să nască în colibele destinate acestui scop, colibe sordide, care, conform obiceiului, se aflau la marginea satelor sau cătunelor. Mortalitatea lăuzelor şi nou-născuţilor era înspăimântător de mare. Dar cum să le atragă? Cum să le convingă să vină la spital?

Într-o zi, Albert Schweitzer convocă pe toţi colaboratorii săi africani şi-i rugă să-i spună deschis care este, după părerea lor, cauza?

Akaga, Joseph şi G’Mba se codeau să vorbească. În sfârşit, Joseph, făcându-şi curaj, spuse:

— Vracii nu le dau voie. Ei zic că aici duhurile rele ar putea să intre în nou-născut.

— Cum?! exclamă doctorul.

Interveni Akaga:

— Te rog să ne ierţi, Oganga, dar aşa e obiceiul, ca la noi oamenii să se nască acolo unde s-au născut părinţii şi bunicii lor. Coliba naşterilor, zic vracii, e ocrotită de duhuri şi nicăieri mama şi copilul nu sunt

mai la adăpost. Eu înţeleg foarte bine că nu-i chiar aşa: alaltăieri la Lubala un leopard a intrat în coliba sacră şi a omorât o lăuză… Dar de dacă aşa poruni esc strămoşii…

— Eu cred, Oganga, începu să vorbească şi G'Mba, eu cred că putem să facem ceva ca toţi să afle ce s-a petrecut în satul Lubala. Şi afară de asta, ar trebui să arătăm că noi, cei de la spital, nu suntem împotriva obiceiurilor străvechi. Tu, Joseph, şi tu, Akaga… ştiţi că de îndată ce se naşte un copil i se dă cu vopsea albă pe faţă. De ce? Pentru ca în noul-născut să nu intre duhurile rele. Ce crezi, Oganga, i-ar strica oare copilului cu ceva, dacă-i vopsim puţin faţa cu alb?

— Nu, ce să-i strice? Nu cred… zâmbi Schweitzer. El înţelegea foarte bine unde voia să ajungă G'Mba şi-l lăsă să-şi urmeze firul gândurilor.

— Dacă nu-i strică, să vopsim şi noi copiii care se nasc aici, ca să afle lumea din satele din jur. Apoi vedem ce-o să mai fie…

Propunerea lui G'Mba fu până la urmă acceptată şi rezultatele se dovediră extraordinare: în secţia de naşteri condusă de Elena Schweitzer, abia mai puteai găsi loc. Femeile care trebuiau să nască veneau împreună cu bărbaţii lor, ba unele chiar şi cu taţii şi bunicii. Africanii din celelalte triburi vizitau secţia şi plescăiau încântaţi din limbă: îi uimea îngrijirea dată nou-născuţilor.

Se respecta şi obiceiul străvechi. De cum venea pe lume un copil, era dat pe frunte şi pe obraji cu vopsea albă care se spăla uşor. Doctorul, plin de tact, îşi îngăduia să reamintească doctorilor:

— N-aţi uitat să vopsiţi copilul?

Şi astfel fu rezolvată în mod nostim problema tradiţiei.

Nu după mult timp, Elena Schweitzer se simţi rău de tot. Ca să scape de malarie, trebuia să plece. Pe Albert îl mâhnea gândul noii despărţiri, dar, înţelegând că soţia sa aici nu se va face niciodată bine, îşi ascundea mâhnirea. Obţinu promisiunea ca „Alemba” să treacă mai devreme prin Lambarene şi începu să se ocupe de bagajele Elenei.

În ziua plecării, însă, Albert Schweitzer nu-şi putu conduce soţia: starea unui european bolnav mintal, adus în ajun, seara, necesita intervenţia lui urgentă, tocmai când pleca „Alemba”. Albert îşi luă repede rămas bun de la Elena, o sărută şi, rugând-o să-i scrie cât mai curând şi mai amănunţit posibil, alergă la clinică, în timp ce Elena, însoţită de Elisa Koch şi Matilde Kottmann, se îndrepta spre chei.

Pe drum, gânduri amare dar şi fericite i se perindau prin minte: pe de o parte era bucuroasă că o va revedea din nou pe Renate, pe de altă parte, o durea gândul că ei şi fiicei sale le era hărăzită o veşnică aşteptare – aşteptarea soţului, aşteptarea tatălui. Înţelegea foarte bine că Albert îşi urma menirea, consacrându-se întru totul operei vieţii sale. Nu-l învinuia pentru acest lucru, ba chiar se mândrea cu el, dar undeva, în adâncul sufletului ei stăruia o durere. Elena voia s-o alunge, dar nu izbutea.

Din clipa în care simţi adierea vântului proaspăt dinspre ocean, Elena se simţi mai bine. Dar după ce urcă pe vaporul cu care urma să traverseze oceanul, înţelese că a lăsat definitiv în urmă nu numai cpera lui Albert, ci şi opera ei. În 1913 – vai, îndepărtate vremuri! – au început această operă împreună, mână în mână, şi dacă acum ea n-o mai poate continua, atunci s-o continue Albert.

Rugă să i se aducă pe punte o măsuţă şi se apucă să-i scrie soţului ei o scrisoare lungă.

„Când vaporul va ajunge pe coastele Franţei, am să i-o trimit. Bietul Albert, probabil şi lui îi vine foarte greu”, se gândea Elena, acoperind foaie după foaie cu scrisul ei avântat, generos.

După plecarea soţiei, Albert se simţea tot mai mult atras de Europa – îi era dor de ai săi. Între anii 1932 vi 1939 el îşi vizită de patru ori nevasta şi fiica „dar de neuitat îi va rămâne, vizita din 1932.

În anul centenarului morţii lui Goethe, la Lambaivne sosi o invitaţie – doctorul era rugat să ţină o conferinţă la Frankfurt-pe-Main. În primul moment Schweitzer vru să refuze. Se gândea, pe bună dreptate, că între timp au apărut în Germania noi cercetători ai operei lui Goethe, care ar putea vorbi în mai deplină cunoştinţă de cauză despre marele umanist. Dar după prima invitaţie urmă o a doua, în care se spunea că întreaga Germanie vrea să-l asculte pe Schweitzer, şi doctorul luă hotărârea să plece. Discursul lui, poate cel mai frumos şi mai profund, îl pregăti pe vapor.

Cu un an înaintea proclamării celui de-al treilea Reich, când Schweitzer revăzu Germania, ea se zbătea în ghearele unei cumplite crize economice. Numărul şomerilor ajunsese la câteva milioane. Nivelul salariilor scăzuse catastrofal, iar preţurile creşteau nestăvilite.

Dar altceva îl izbi pe Schweitzer mai mult decât mizeria materială: mizeria spirituală a concetăţenilor ăi. Doctorul era înconjurat de oameni indiferenţi, lipsiţi de personalitate. Ce să le spună? Către ce idealuri să-i poarte?

În această situaţie – tragică, după părerea lui Schweitzer – ignorată de ceilalţi oratori la sărbătorirea lui Goethe, „pustnicul din Lambarene” declară de la înălţimea tribunei:

— În lumea de azi se comit mii de cruzimi şi crime. Mefisto face spre noi mii de grimase. Sunt folosite mii şi mii de metode pentru a sili omenirea să refuze fireştile bune relaţii reciproce şi caritatea.

Asta se petrecea la 22 martie 1932. De pe scena teatrului de operă din Frankfurt, Schweitzer aruncă în sală aceste cuvinte grele şi amare. Dar ascultătorii lui nu păreau deloc mişcaţi de aceste cuvinte: ei schimbau între ei păreri, foşneau hârtii de bomboane, scârţâiau scaunele.

Schweitzer vorbea fără conspect. În faţa lui nu se afla niciun pupitru. Privea sala cu atenţie, până la durerea ochilor, şi deodată simţi că-l cuprinde spaima: auditorii, îmbrăcaţi sărbătoreşte, dar neatenţi, se mişcau mecanic, rece, ca nişte automate, feţele lor albe se întrezăreau ca nişte măşti în semiobscuritatea sălii.

Ridicând glasul şi strângând pumnii ca într-un blestem, el strigă:

— Omul trebuie să fie şi să rămână om!

Dai[10] acest subtil avertisment, menit să înfrunte propaganda fascistă de îndobitocire a oamenilor, se irosi în zgomotul adunării. Când Schweitzer, istovit şi parcă golit, coborî de pe scenă, de el se apropie încet un bătrân cărunt. El îi prezentă lui Schweitzer omagiile sale, apoi, făcând cu mâinile un gest de regret, pronunţă cu voce joasă, tragică:

— Din păcate, lumea nu vă înţelege, domnule doctor!

În seara aceea Schweitzer auzi pentru întâia oară această frază, care curând deveni laitmotiv: de îndată

---

10 *

La Günsbasch, Schweitzer primi vizita lui Ştefan Zweig. în schiţa sa „O impresie de neuitat“ acesta va descrie mai tîrziu în felul următor motivele ce l-au îndemnat să facă această călătorie la GUnsbach :

ce termina un discurs, trebuia să se desprindă din auditoriu câte cineva care va considera de datoria lui să-i spună:

— Din păcate, lumea nu vă înţelege, domnule doctor!

Ce să-i faci! Probabil că aşa era.

wlum puteam să scap ocazia de a-i vizita pe Albert Schweitzer, acest om extraordinar şi neobişnuit, care pentru scurt timp şi-a întrerupt activitatea din Africa şi 3-a reîntors în patrie?”

Schweitzer şi Zweig se cunoşteau mai dinainte. În I reţineau chiar o corespondenţă dar, aşa cum remarca foarte bine Zweig, o legătură prin corespondenţă doar fă intensifică aşteptarea întrevederii.

Şi iată că în faţa lui Zweig apăru o casă cu etaj, învăluită de verdeaţă, iar la intrare îl întâmpină un om destul de voinic, bronzat, cu o privire deschisă, duioasă. După cum remarcă Zweig, părul lui Schweitzer încărunţise, dar faţa, mobilă, expresivă, era neobişnuit de lâr. ară.»

Sosit de pe drum, Zweig fu poftit la masă. Aici oaspetelui îi fu prezentată familia doctorului: încântătoarea doamnă Schweitzer şi drăgălaşa lor fetiţă, Renate.

După masă toţi se îndreptară spre mica biserică din (ninsbach. Albert Schweitzer se aşează la orgă şi sub bolţile vechi răsună muzica lui Bach.

Privindu-l pe interpret, pe acest virtuos între virtuoşi, Zweig se gândea: dacă ar şti el ce minune e această interpretare profundă! Nu degeaba amatorii de muzică îl considerau drept unul din cei mai mari

organişti ai lumii. Aşa se explică deci de ce la concertele lui nu se pot găsi niciodată bilete…

Sub bolţile bisericii se stinseră ultimele acorduri. T.ui Zweig i se părea că de când se află aici a trecut o veşnicie. Cu ochii strălucind de lacrimile abia stăvilite, el mulţumi lui Albert Schweitzer pentru marea bucurie <ei fusese prilejuită.

Oaspetele îşi luă rămas bun de la Schweitzer, de la soţia acestuia şi de la fetiţă şi porni înapoi, printre colinele verzi ale Alsaciei. Încă de pe drum, Zweig îşi formulă primele rânduri din minunata schiţă psihologică despre marele alsacian.

La începutul acestei schiţe pot fi citite următoarele:

„Viaţa lui Schweitzer este eroică, dar nu în vechiul înţeles al cuvântului, adică eroism militar, ci într-unul etic. Eroismul lui Schweitzer este moral, un eroism apropiat de cel al lui Gandhi sau al lui Romain Rolland, un eroism specific eroismului secolului nostru”.

*

La câtva timp după înapoierea în Africa, Schweitzer află că în Germania au venit la putere fasciştii. El îşi aduse atunci aminte de cuvântarea sa cu prilejul centenarului Goethe, la Frankfurt; îşi aminti cum i-au spus unii: „Lumea *rm* vă înţelege, domnule doctor!”; îşi aminti cele «e i le povestise Zweig despre mişcarea antifascistă şi acum îşi dădu bine seama: într-adevăr, nu era înţeles. Optimismul lui, bazat pe activitate, era complet străin societăţii moderne europene. Conştiinţa popoarelor nu se trezise încă suficient spre a da naştere unei mişcări cu adevărat eficiente pentru pace. Vor mai trebui să răsune exploziile barbare de la Hiroshima şi Nagasaki, înainte ca oamenii să înţeleagă că de ei şi numai de ei

depinde soarta lumii şi a culturii ei.

Schweitzer părăsi pentru câţiva ani activitatea politică. El nu depuse numele pe manifestele celor care înfierau cel de-al III-lea Reich, şi asta pentru că nu credea în puterea acestor manifeste. Fasciştii, fără să ia în seamă aceste hârtii, îşi continuau nelegiuirile. Veşti îngrozitoare ajunseră mă la Lambaréne. O adâncă mâhnire îl cuprinse pe Schweitzer când află despre batjocorirea de către fascişti a rămăşiţelor pământeşti ale profesorului Breslau şi ale soţiei acestuia. El suferi direct, de parcă ar fi fost vorba de el, auzind despre fuga din Viena a sensibilului şi neajutoratului Ştefan Zweig. Un vechi prieten al doctorului, Oscar Krauss, profesor de filosofie la Universitatea din Praga, a fost le asemenea nevoit să părăsească Praga şi să-şi caute adăpost în străinătate.

Schweitzer jură că atâta timp cât deasupra Germaniei va flutura steagul cu zvastică, el nu va face un p-s înăuntrul graniţelor ei. Totuşi, la Berlin, noii condul lori începură în taină să ia informaţii asupra lui. nisterul Propagandei, al lui Goebbles, intenţiona şăl folosească pe renumitul savant-umanist drept paravan, e i să acopere nelegiuirile naziştilor. Într-o zi la poşta din Lambarene sosi o scrisoare guvernamentală semnată de însuşi Goebbels. Principalul ideolog al partidului nazist îl invita amabil pe doctorul Schweitzer să vină în Germania pentru a ţine conferinţe şi a da concerte la orgă. El îi făgăduia lui Schweitzep că-i va crea cele mai bune condiţii de lucru şi de odihnă. Scrisoarea era încheiată astfel: „Salutări din Germania, doctor Goebbels”.

Mai ales aceste ultime cuvinte îl indignară pe Schweitzer. El concepu imediat un refuz rece şi închipuindu-şi ce grimasă va face „ardentul militant al rasismului”, semnă scrisoarea cu cuvintele: „Salutări

din Africa centrală, doctor Schweitzer!”

În nefastul an 1933, la spitalul din Lambarene apăru primul doctor african, Bissaugavi. Acesta absolvise în Europa colegiul de medicină şi, auzind despre activitatea doctorului Schweitzer la Lambarene, decise să lucreze cu orice preţ alături de renumitul doctor.

Pe malurile fluviului Ogoouf tânărul doctor fu primit cu braţele deschise. După puţin timp, Bissaugavi ajunse să examineze singur bolnavii şi asista la intervenţiile chirurgicale.

Înalt şi energic, cu o faţă deschisă, luminată de un Surâs plin de bunătate, el se dovedi curând de neînlocuit în cazurile cele mai grele ale practicii spitaliceşti.

Într-o zi, o femeie, venită la spital dintr-un trib ce se afla în munte, şi care avea un braţ atins de gangrenă, nu accepta în ruptul capului să fie operată. PÂJia şi răbdătorul N’Cinda – Marc Lauterburg – îşi ieşise din fire. Oricât încercase să-i explice îndărătnicei paciente cât de necesară e operaţia, ea se *încăpăţâiia*. să refuze.

Tocmai atunci în sala de primire a bolnavilor intră Bissaugavi. El lăsă din întâmplare uşa întredeschisă. În sala de primire, unde domnea o tăcere apăsătoare, pătrunse zgomotul liniştitor al vieţii din spital. Glasuri de copii alternau cu ţipetele stridente ale papagalilor şi cu zgomotul vaselor de metal şi de lut mânuite – se apropia ora prânzului.

Bissaugavi privi chipul întunecat al lui Marc Lauterburg, apoi mâna groaznic umflată a pacientei şi înţelese totul. El se apropie de femeie şi-i spuse ceva, arătând spre uşa întredeschisă. Femeia îl asculta atent pe tânărul doctor. Deodată Bissaugavi sări de pe scaun, ridică mâinile a implorare şi, schimonosindu-

se, sertrânti cu faţa la pământ. Pacienta, foarte tulburată de ceea ce auzise şi de ceea ce vedea acum, se îndreptă deodată spre Marc Lauterburg şi rosti în dialectul tribului ei ceva foarte ferm.

— Ce spune? se adresă N'Cinda tălmaciului.

— Spune că-i de acord să fie operată, răspunse acesta.

În timp ce tălmaciul o conducea pe pacientă spre sala de operaţie, spre a fi pregătită, Marc Lauterburg, fără să-şi ascundă mirarea, se adresă lui Bissaugavi:

— Cum ai reuşit să obţii consimţământul ei?

— O, foarte uşor, zâmbi Bissaugavi. Mai întâi i-am vorbit despre timp, despre recolta de porumb, despre viaţă, şi am ajuns la concluzia că viaţa este foarte frumoasă şi că nici ea, nici eu nu avem niciun motiv să murim. Apoi i-am explicat că duhurile rele care i-au intrat în mână o pot duce la moarte: aceste duhuri, i-am zis eu, le putem alunga numai prin operaţie…

N'Cinda râse. îi povesti despre acest caz lui Albert Schweitzer şi acesta, la vizita de seară, îi mulţumi lui 1 lissaugavi.

— Se vede de la primii paşi pe care i-ai făcut, zise Oganga, că eşti un adevărat doctor şi că ai să rămâi mult timp la noi.

Prezicerea lui Albert Schweitzer se dovedi justă. Şi după treizeci de ani, doctorul Bissaugavi lucra tot ia Lambarene.

*

* în primăvara anului 1934, Albert Schweitzer, doctor honoris causa al Universităţii din Oxford, fu invitat să ţină un curs în Anglia. Schweitzer îşi dădu numaidecât consimţământul; el spera să-l întâlnească la Londra pe Ştefan Zweig, ale cărui scrisori, sosite la Lambarene, erau tot mai pesimiste.

În luna februarie, Schweitzer plecă în Europa. Cursul urma să-l ţină în luna octombrie, iar până atunci putea să-şi viziteze soţia şi fiica şi să corecteze şpalturile noii sale cărţi, „Concepţiile gânditorilor indieni despre lume”.

Elena îşi aştepta soţul la Bordeaux. Era veselă şi arăta mult mai tânără decât era în realitate. Pe drum, din port până la gară, ea îi povesti doctorului despre fiica lor.

— N-ai s-o recunoşti. Renate a noastră e acum domnişoară. S-a făcut mare. Şi cum te mai aşteaptă!…

Doctorul privea pe furiş spre nevastă-sa şi zâmbea.

„Curând voi avea şaizeci de ani, se gândea el. Şi nici Elena nu-i cu mult mai tânără decât mine, dar câtă energie are şi câtă vitalitate!”

— Arăţi foarte bine! îi spuse el.

Elena zâmbi:

— Asta fiindcă vii aşa de des în Europa.

Se opriră pe o străduţă pustie şi se îmbrăţişară ca doi tineri îndrăgostiţi.

— Vai, Albert! zise Elena îndepărtându-se de soţ. Am cam uitat amândoi că nu mai avem optsprezece ani…

Seara, Elena şi Albert, plecară cu trenul la Gunsbach.

Acum, în luna februarie, casa lor – pe care Schweitzer o recunoscu de departe – nu i se păru atât de atrăgătoare ca vara: vrejurile plantelor agăţătoare, lipsite de verdeaţă, îi aducea doctorului aminte de şerpii africani care, tot aşa, se încolăceau în jurul copacilor… Dar înăuntru era bine: cald şi plăcut. Elena îl conduse pe soţul ei în camera bibliotecă, unde adunase toate cărţile scrise de soţul ei şi multe alte cărţi în care alţii scriau despre el.

Schweitzer clătină din cap:

— Niciodată n-aş fi crezut că sunt atât de multe…

După câteva zile, sosi din pension şi Renate. Intră alergând în cabinetul tatălui şi, uitând de bunele maniere, respectate cu stricteţe în pension, sări de gâtul lui, subţirică, cu faţa îmbujorată şi luminată de ochii mari, că ai mamei sale. Doctorul îşi îmbrăţişă fiica, repetând întruna:

— Ce bine că ai venit, Renate…

Renate sări glumeaţă în sus, se eliberă şi cu un zâmbet şiret, zise:

— Ce bine că ai venit, tată!

Râseră amândoi…

Primăvara petrecută în patrie avu un efect salutar asupra sănătăţii lui Schweitzer. Niciodată, poate, n-a lucrat el aşa de bine ca acum. Iar când se odihnea, după lucru, visa: ce bine ar fi ca în fiecare primăvară să poată veni măcar pentru o lună în Valea Fericirii!

Pe masa lui de lucru, teancul cu foile de corectură ale noii sale cărţi despre filosof ia Indiei îndepărtate creşteau mereu. Pe Schweitzer îl preocupau de mult izvoarele şi destinul civilizaţiilor vechi. De multe ori şi-a pus întrebarea: oare drumurile de dezvoltare a culturii omeneşti sunt pretutindeni aceleaşi? Ce influenţă reciprocă s-a produs între Occident şi Orient?

*

Despre aceste lucruri tratã el în cartea sa: „Concepţiile gânditorilor indieni despre lume”. La conceperea şi dezvoltarea acestei cărţi l-au ajutat foarte mult lucrările lui Romain Rolland despre filosofia indiană. Şi acum, când scria prefaţa, Schweitzer releva cu recunoştinţă acest fapt.

Liniştea din cabinetul lui de lucru era întreruptă

doar de expansiunile zgomotoase ale fiicei sale când venea de la pension şi de vizitele, destul de dese, ale editorilor. Într-o zi doctorul primi vizita colaboratoarei sale din Africa, miss Russel. Încă de la Lambarene, Schweitzer o rugase să-i traducă prelegerile pe care urma să le ţină în Anglia. Miss Russel cunoştea foarte bine germana şi mai târziu a tradus în limba ei maternă – engleza – două cărţi ale lui Schweitzer – „Povestiri africane" şi „Concepţiile gânditorilor indieni despre lume".

Când doctorul o zări în pragul casei sale, în loc de bun venit, îi zise cu oarecare amărăciune:

— Ai sosit? înseamnă că primăvara s-a terminat şi că trebuie să ne pregătim de drum!...

— Într-adevăr, aşa e, răspunse zâmbind miss Russel. Şi-mi permit să observ, doctore, că sunteţi aşteptat nu numai la Londra, dar şi la Lambarene.

După ce sosi miss Russel, programul de lucru al lui Schweitzer se schimbă. De dimineaţă îşi pregătea prelegerile, după amiază discuta conţinutul lor cu miss

Russel şi întocmea liste cu materialele ce trebuiau cumpărate pentru spitalul din Lambarene.

Astfel trecu repede vara. Sosi şi ziua plecării în Anglia. Doctorul nu-şi luă rămas bun de la soţie şi fiică, deoarece, după terminarea turneului prin Anglia, intenţiona să se întoarcă acasă pentru a petrece în familie revelionul 1935.

*

* * *

Mândrul Albion îl întâmpină pe Schweitzer cu timp mohorât. Fără umbrelă, doctorul nu avea curajul să iasă nici într-o plimbare cât de scurtă. După ce înceta ploaia, deasupra Londrei se taşternea o ceaţă deasă, îmbâcsită de vapori de benzină; din pricina

aceasta trecătorii tuşeau, abia putând să respire.

Într-o asemenea seară ceţoasă, doctorul Schweitzer îl întâlni pe Ştefan Zweig. Zărindu-l doctorul rămase încremenit: prietenul său părea bolnav. Umbla încovoiat, pe faţa trasă luceau cu febrilitate ochii intraţi în orbite.

Îndelung hoinăriră Zweig şi Schweitzer pe străzile Londrei. Zweig îşi povesti viaţa lui grea în exil, blestema fascismul şi îşi exprima îndoiala că s-ar putea găsi o forţă care să-i ţină piept.

— M-am scârbit până peste cap, doctore! exclamă el. Toate m-au scârbit, absolut toate! Englezii trăiesc de parcă nu i-ar ameninţa fascismul, iar americanii care sosesc aici, habar n-au de ameninţarea ce o prezintă fascismul pentru democraţia internaţională. Dacă-i întrebi, dau din umeri: ce-o mai fi şi cu fascismul ăsta? Timpul nostru nu mai cunoaşte eroi! Nimeni nu-i în stare să-şi smulgă inima din piept şi să le lumineze oamenilor calea cu ea! Am obosit să mai vorbesc şi să scriu despre toate astea, doctore. Oamenii nu mă înţeleg…

— Ştii, Ştefan, asta aud şi eu mereu. Peste tot voci de compătimire: „Lumea nu vă înţelege, domnule doctor!” Dar uite că perseverez. Dacă nu mă înţeleg astăzi, or să mă înţeleagă mâine! Şi ştii ceva *T* Eu cred că dictatura poate fi învinsă! Hitler… nu-i ceva serios, n-o să ţină cât pământul. Desigur, ne pasc încă nenorociri, mari nenorociri, dar o să apucăm şi noi ziua când hitlerismul în Germania nu va mai fi decât amintirea unui coşmar.

Şi totuşi, nu putea Schweitzer să bănuiască atunci ce grele sacrificii va trebui să facă omenirea pentru a zdrobi fascismul şi că una din victime va fi chiar prietenul său, Ştefan Zweig, care, nemairezistând poverii îndoielilor, îşi va curma zilele

departe, în Brazilia, în cumplitul an 1942.

*

* * *

Prelegerile filosofice susţinute de Schweitzer la Oxford, Manchester şi Edinburgh se bucurară de succes. Cultura, spunea Schweitzer, trebuie să aibă un suport etic. Moralitatea are misiunea de a-i apropia pe oameni. Cerinţa principală a eticii este aceea de a contribui la dezvoltarea vieţii, la perfecţionarea ei…

Spre sfârşitul anului 1934, Schweitzer reveni în Franţa, unde ai lui îl aşteptau cu nerăbdare. În casa din Gunsbach tocmai se făceau pregătirile vesele pentru sărbători, înaintea plecării în Africa.

Dar ce repede trecură Crăciunul şi Anul nou, în ospeţii, vizite reciproce şi pretenţioase baluri sub bradul fastuos împodobit! în societate, doctorul asculta comentarii, asupra situaţiei din Europa, deşi despre acest subiect se discuta puţin şi parcă fără seriozitate.

— Hitler, constituie un scut natural între noi şi Rusia Roşie. Şi fiţi siguri, el n-o să se certe niciodată cu Vestul, dacă îi vom oferi posibilitatea să-şi aranjeze treburile din Răsărit, explica la un dineu un cunoscut industriaş din Strasbourg.

— Dar bine, nu vă gândiţi? Un război cu Rusia ar deveni inevitabil un război mondial! răspunse Schweitzer.

— Lăsaţi, domnule doctor, astea-s gogoriţe ale propagandei bolşevice, îl întrerupse fabricantul. În prezent, Rusia nu mai este un stat puternic, cum era în secolul trecut. Da, da, acuma Rusia nici nu mai este un stat, ci o construcţie artificială a propagandei roşii. Nemţii, cu tehnica lor şi cu organizaţia lor perfectă, termină cu Sovietele în două-trei săptămâni…

Doctorul zâmbi. El n-a fost în Rusia Sovietică, dar

citise despre construirea societăţii noi din U.R.S.S., era edificat şi avea o concepţie realistă asupra problemelor ce se rezolvau acolo. Îşi aduse aminte de numeroasele articole ale lui Romain Rolland scrise în apărarea U.R.S.S. şi, cu toate că avea obiecţii faţă de unele din ele, nu putea fi în niciun caz de acord cu industriaşul. Nu mai încape îndoială că dacă muncitorii au luat în mâinile lor puterea, după ce vor învinge bolile seculare, ignoranţa şi lipsa de cultură, nu vor mai ceda uşor duşmanului ceea ce au cucerit…

În seara aceea industriaşul era vesel şi exuberant. Dar în inima lui Schweitzer, după scurta convorbire cu el, pătrunse o îndoială. Nu cumva există o înţelegere între Hitler şi cei care, pe ascuns sau vădit, doresc să îndrepte armatele hitleriste spre Răsărit? Germania nu va călca înţelegerea, pentru ca din nou – şi a câta oară! – să încerce să anexeze Alsacia?…

Luându-şi rămas bun, la gară, de la frau Elena şi Renate, Schweitzer, îngrijorat, spuse:

— La anu’ am să vin probabil din nou. Impresarii englezi m-au rugat să dau câteva concerte. N-am spus nici da, nici nu… Dar acum sunt hotărât. Am să le scriu mi silit de acord. Nu pot să vă las prea mult timp sân«urc.

Klena zâmbi. Renate bătu din palme de bucurie. În timpul acesta trenul porni şi cele două fiinţe dragi, «urc fluturau batistele, dispărură după clădirea gării.

Pe Schweitzer îl aştepta Africa şi griji noi.

*

* * *

Doctorul Bissaugavi comunica:

— A crescut numărul leproşilor. Pavilioanele rezervate lor nu ne mai ajung.

— Vom mai construi altele, dragă colega. Vom

mai construi, dacă nu ne vor împiedica unele evenimente din lume.

— Ce evenimente, Oganga?

Acest dialog atrase atenţia şi celorlalţi doctori. Mmv Lauterburg interveni:

— Desigur, citim şi noi ziarele, dar altceva e să vezi ou ochii, măcar o dată, ce citeşti mereu din ziare. Ce-aţi văzut în Europa, domnule doctor?

Schweitzer răspunse evaziv:

— Ei ce să zic. Veţi pleca şi voi în concediu, pe rând, şi veţi vedea cu ochii voştri. Iar când veţi reveni la Lambarene, vom face un schimb de impresii. S-ar putea să aveţi alte păreri decât ale mele. Eu, mărturisesc, sunt poate prea mult influenţat de trista mea experienţă. Şi ca să îndrepte discuţia pe alt făgaş, întrebă: Ce mai e nou pe-aici?

Doctorii începură să vorbească, întrerupându-se unul pe celălalt.

— Acum vin o dată şi jumătate mai mulţi bolnavi decât anul trecut.

— Secţia naşteri funcţionează din plin…

— Nu de mult Marc l-a operat pe Mefisto…

I.i. îl? r ouia 13

— Pe cine?! îl întrerupse Schweitzer. Mefisto? Aţi început să lucraţi şi cu infernul?

Doctorii începură să râdă:

— Mefisto, explică miss Russel, care sosise înaintea lui Schweitzer, este un cimpanzeu. Curios din fire, a băgat mâna într-o capcană. Aşa l-au adus la noi, cu capcană cu tot.

— Traumă gravă? se interesă Schweitzer.

— O falangă zdrobită, răspunse Marc Lauterburg. Dar acum totul este în ordine. Cimpanzeul este complet vindecat şi a intrat în serviciul spitalului în funcţia de clopotar.

Doctorii începură din nou să râdă, iar Marc Lauterburg continuă cu toată seriozitatea:

— Mefisto s-a dovedit specialist în instrumente de percuţie. Să-l vedeţi cum sună clopotul la ora meselor! Şi ceea ce este mai remarcabil: totdeauna exact la minut. După semnalele lui, poţi verifica ceasul.

— Pentru început asta-i bine, reluă Schweitzer pe acelaşi ton cu N'Cinda. Încă vreo doi-trei cimpanzei ca Mefisto ăsta şi gata orchestra. Şi acum, domnilor, e timpul să începem, contravizita. Cu ce secţie începem? Cu chirurgia? Bine! Să mergem!

Şirul de oameni în halate albe, ieşind din casa doctorului, se îndreptară spre pavilionul chirurgical. În fruntea lor păşea încet, un om cu zâmbetul pe buze, cu fire albe vizibile în părul bogat.

Zărindu-l, negrii întâlniţi pe drum ridicau vesel mâinile în semn de bun sosit şi exclamau bucuroşi:

— Bună ziua, Oganga!

*

* * *

La 14 ianuarie 1935, înainte de a fi părăsit Europa, în cercul restrâns al familiei, Schweitzer şi-a sărbătorit împlinirea a şaizeci de ani, iar peste câteva luni, la Lambarene, primi cel mai frumos dar de ziua lui: exemplarele cuvenite din cartea-i abia apărută, „Concepţiile gânditorilor indieni despre lume".

Noua carte a lui Schweitzer sosi la Lambarene într-un moment de intensă activitate. Doctorul se apucase să construiască un dig pentru a feri spitalul în caz de inundaţii. Ca întotdeauna, ducea lipsă de braţe de muncă, cimentul era pe sfârşite, iar echipamentul staţiei de pompare, comandat la Libreville în timpul unei călătorii, aproape că nu mai spera să-l primească.

Schweitzer scoase o carte din pachet – avea o

copertă modestă, cenuşie, de pânză – şi începu s-o răsfoiască, fără chef. Curios, de data aceasta el nu resimţea acel sentiment de mândrie a creaţiei care îl încerca de obicei la primul contact cu o carte abia ieşită de sub teasc, şi nici imboldul de a se apuca iarăşi de lucru. Era obosit. Foarte obosit. Şi această oboseală îi atrofiase probabil avântul şi sentimentele. De două săptămâni nu mai scrisese nici soţiei, nici fetei. Astăzi va trebui să le scrie. Va trebui neapărat să-i scrie şi editorului. Aşadar cartea… să aştepte timpuri mai bune…

Doctorul lăsă volumul jos şi, după ce-şi puse pe cap casca tropicală, porni spre şantierul al cărui zgomot îi ajungea până la ferestre. Pe drum se întâlni cu Ei Mba.

— Oganga, m-a trimis N'Cinda după dumneavoas-Iră. A spus că vă aşteaptă. Are pe masă un pigmeu pe jumătate tăiat…

Schweitzer dădu să zâmbească, dar nu izbuti. îl cuprinse pe G'Mba cu braţul pe după umeri şi, împreună, ajunseră la pavilionul chirurgical.

Marc Lauterburg, purtând mască şi cu scalpelul în mână, îl aştepta pe Schweitzer pentru a-l consulta înainte de a continua operaţia.

E tatăl unei familii numeroase, îl arătă Maro pe pigmeu, om nu prea în vârstă, care se afla pe masa de operaţie. Are o tumoare malignă la nivelul pulmonului. Am vorbit şi cu ai lui. Sunt toţi aici, lângă râu. Îmi pare rău de băieţii lui şi nu ştiu ce să fac…

Ascultându-l, Schweitzer se spăla pe mâini. G'Mba îl ajută să-şi pună masca de tifon.

— Ia să vedem.

Îl cercetă mult timp, încruntându-se. În sfârşit, zise:

— Operaţia n-are niciun rost. Spre regretul meu,

nu-i putem fi de niciun folos…

Se îndepărtă de masa de operaţie şi Marc Lauterburg observă pentru întâia oară că Schweitzer se gârbovise.

*

* * *

În toamna anului 1935 Schweitzer, după cum în promisese soţiei şi fiicei sale, plecă din nou în Europa. Nu se simţea prea bine şi spera că acolo se va odihni şi se va întrema. Dar speranţele sale se spulberară (urând.

În Europa mirosea tot mai tare a praf de puşcă. Deşi lupte deocamdată se dădeau numai în Etiopia, Schweitzer înţelegea că fasciştii nu se vor mulţumi cu un război local. La orizont se întrezăreau evenimentele din Spania.

Renate urma să termine pensionul; timpul învăţăturii se apropia de sfârşit. Trebuie deci să se îngrijească şi de viitorul fetei.

Elena mai pierduse şi ea din puteri anul acesta. Oare sănătatea îi va îngădui să trăiască în Africa, dacă va fi nevoie de acest lucru?

De îndată ce Schweitzer apăru la Gunsbach, sosi un impresar din Anglia să-i comunice că i s-au fixat concertele în luna noiembrie. Desigur, i se spuse, publicul ar fi bucuros dacă maestrul ar însoţi concertele sale cu comunicări despre arta orgii, şi dacă ar împărtăşi impresii din Africa.

Schweţtzer vru un moment să refuze aceste conferinţe suplimentare, dar aflând că i se va plăti în plus pentru ele, acceptă, gândindu-se la cheltuielile necesare pentru extinderea spitalului. Avea nevoie de bani şi încă de bani mulţi pentru construirea noilor pavilioane, pentru terminarea digului şi pentru cumpărarea de noi medicamente şi instrumente

chirurgicale. Nu, în niciun caz nu putea să refuze un venit, oricât ar fi fost el de greu câştigat. Şi-apoi, poate cineva să ştie ce-l mai aşteaptă în viitor?

Doctorul îşi dădu consimţământul atât pentru comunicări, cât şi pentru conferinţele despre Africa. Trebuia deci să se pregătească şi pentru concerte, şi pentru comunicări. 1

La concertele lui Schweitzer, care încă din 1920 îşi câştigase în toată Europa faima de desăvârşit organist, acum lumea dădea năvală şi din alte motive: multora li se părea romantic, chiar bizat ca un om să fie în acelaşi timp şi mare muzician, şi medic, angajat într-o amplă activitate de pionierat în Africa. Afişele stimulau curiozitatea. Ele spuneau: Bach în interpretarea lui Schweitzer a fost auzit ieri în Africa, astăzi va fi auzit la Londra. Grăbiţi-vă! Grăbiţi-vă! Grăbiţi-vă!

Începea concertul şi publicul uita totul în afară de muzica ce răsuna sub bolţile sălii. În timpul pauzei, chiar şi scepticii, zguduiţi de cele auzite, recunoşteau:

— Înţeleg de ce a plecat în Africa. Astfel poate cânta numai cineva care iubeşte foarte mult oamenii.

Într-un alt colţ se auzea:

— Muzician şi doctor... Dar nu-i nimic extraordinar în ăsta. În Africa el vindecă trupurile, aici sufletele!

Schweitzer rămase în Europa tot anul 1936. Îşi aranja – treburile sale cu, editorii, cumpără echipamentul şi alimentele necesare spitalului. Frau Elena, văzându-şi de sănătate, consulta cei mai de vază medici. Rezultatele întrecură aşteptările. împreună cu Albert mergeau des să o vadă pe Renate. Fata lor, acum domnişoară de şaptesprezece ani, se bucura mult când îi veneau părinţii, ca o fetiţă mică. Mereu îşi aducea aminte că în ziua când împlinea

şaizeci de ani, tatăl ei le-a chemat pe ea şi pe mama în cabinetul de lucru şi le-a propus:

— Ce-ar fi să fugim de felicitările oficiale? Să plecăm undeva, la munte…

Aşa au şi făcut. Au plecat toţi trei în Elveţia fără să spună cuiva unde se duc şi s-au instalat într-o nică pensiune de familie. Deşi tatăl luase cu el manuscrisul unei lucrări neterminate, le rămânea destul timp în fiecare zi să facă excursii în munţi sau spre lac.

Şi ce frumos le povestea el despre acest colţ al lumii, despre istoria lui, despre caracteristicile geografice şi climaterice ale Elveţiei! Aşa de rar se întâmpla ca tata să fie cu ele! Ascultându-l, ea îşi dădea totuşi seama că el este îngrijorat. N-avea însă cum să-şi închipuie că de fapt tatăl ei era îngrijorat de soarta ei, de viitorul ei. El depusese la o bancă din Elveţia o sumă de bani pe numele Renatei. Dar ce înseamnă banii când în lume nu-i linişte şi nu ai siguranţa zilei de mâine?!

N-avea niciun rost să întrerupă învăţătura fetei. S-o ia cu el în Africa, şi s-o ţină vreo doi-trei ani?

Nu, asta era cu neputinţă! Nu le mai rămânea decât un singur lucru: să conteze pe puterea sufletească şi pe rezistenţa fizică a soţiei sale.

Când doctorul îi împărtăşi Elenei grijile, ea spuse:

— De ce nu vorbeşti cu Renate? E mare acum, e om în toată firea. Nu putem neglija părerea ei.

Schweitzer ascultă sfatul soţiei. Cu puţin înainte de plecarea în Africa, îşi chemă fata şi-i expuse cu toată sinceritatea îndoielile: Renate ascultă atentă. Faţa ei de adolescentă se făcu deodată serioasă; sprâncenele, ca două săgeţi, se împreunaseră la rădăcina nasului, ochii priveau cu* seriozitate şi înţelepciune. Ea răspunse în felul următor:

— Nouă să nu ne duci grija, tată. Locul tău este în Africa. Cauza ta, care este şi a noastră, n-are rost s-o abandonezi. Pleacă, şi dacă poţi, vino să ne vizitezi cât mai des. Iar dacă începe războiul, atunci eu şi mama venim la tine.

*

* * *

Întors la Lambarene, Schweitzer află că prietenul său, reputatul violoncelist Pablo Casals, a părăsit Spania în semn de protest împotriva venirii la putere a generalului Franco. Casals, îi scriau prietenii, a jurat să nu mai calce pământul Spaniei cât timp îşi vor face de cap acolo nelegiuiţii de falangişti.

Era seara, când Schweitzer citi această scrisoare. Dincolo de fereastră se lăsase brusc înserarea tropicelor, amurgul prefăcându-se deodată, ca prin farmec, într-un întuneric de nepătruns. Tot aşa de repede alternau şi sentimentele în sufletul lui Schweitzer. Era mândru de fapta lui Casals. Închipuindu-şi însă pe bătrânul muzician (Casals era cam de aceeaşi vârstă cu Schweitzer) rămas fără adăpost, simţi că i se rupe inima. Unde o fi acum Ştefan Zweig? Unde or fi Oscar Kraus, Pablo Casals şi ceilalţi numeroşi oameni de ştiinţă sau de cultură care au fugit de fascism? Şi (e soartă îi aşteaptă pe ei şi familiile lor dacă fasciştii ajung în Franţa şi apoi în dominioanele franceze din Africa?

Prin fereastra deschisă, acoperită cu tifon, doctorului îi ajungea la urechi glasul nocturn al junglei. Protejat de întuneric, cel puternic sugrumă şi sfâşie pe cel slab. Răsună deopotrivă răgetul triumfător al învingătorilor şi vaietele sfâşietoare ale victimelor. Oare nu acelaşi lucru se petrecea acum în Europa scufundată în întuneric? Üar legea junglei nu poate triumfa printre oameni. Oare suferinţele lui

Goethe şi ale lui Bach au fost zadarnice? Oare creaţiile lor n-au influenţat cu nimic omenirea?

Ceea ce îl readucea la realitate pe Schweitzer era „viaţa cotidiană a Africii”. În muncă, el uita de toate.

— Noi îi vindecăm pe oameni. Sădim în sufletele lor iubirea şi compasiunea pentru ceilalţi oameni. Prin ¿beasta noi luptăm împotriva războiului, spunea mereu Schweitzer colegilor săi.

Când la Lambarene sosiră veşti despre ocuparea Cehoslovaciei de către fascişti, Schweitzer decise din nou să plece în Europa. Era tot timpul îngrijorat de soarta soţiei şi a fiicei sale.

Îşi termină repede lucrările la spital, stând câteodată nopţi întregi la masa de lucru, grosolan lucrată, dar comodă – construcţie proprie.

La începutul anului 1939, lăsând spitalul în grija Matildei Kottman, Schweitzer plecă spre Franţa

Capitolul X

BOMBARDIERE DEASUPRA COLIBELOR

În racla Port-Gentil se aflau câteva nave militare. Din coşurile lor puternice se înălţa un fum uşor. Navele se aflau sub presiune. Iar în oraş, observă Schweitzer, nu se vedea niciun marinar – nu li se dădea voie să coboare pe uscat.

„Nu-i semn bun, se gândea el, îndreptându-se spre vaporul lui. Totuşi poate până la urmă totul va fi bine *u*

Pe vapor răsuna în plin radioul. Fără să vrea, doctorul asculta melodiile vesele, de muzică uşoară, ce alternau cu buletinele de ştiri.

„Revendicările lui Hitler faţă de Polonia. Franţa nu sprijină aceste pretenţii. Francezii trebuie să fie gata pentru orice. Ce înseamnă toate acestea, dacă nu pregătirea psihologică a războiului? Până va răsuna

prima împuşcătură, politicienii se străduiesc totdeauna să demonstreze că această împuşcătură este de neînlăturat41, se gândea doctorul.

În această dispoziţie sufletească, doctorul ajunse în Franţa. Coborî în port, dar îşi lăsă bagajele pe vapor şi îşi cumpără biletul de reîntoarcere.

Până la plecarea înapoi în Africa avea la dispoziţie douăsprezece zile. Nici măcar două săptămâni!

Schweitzer se grăbi să ajungă la Giinsbach. Cel dintâi lucru pe care trebuia să-l facă acum era săle la cu el pe Elena şi pe Renate, să cumpere cât mai rmulte provizii pentru spital şi să-şi pună la adăpost arhiva. Dar la Giinsbach, doctorul primi un duş rece.

— Ce-ţi trece prin gând, Albert! îi spuneau prietenii. Cum poţi să-ţi pierzi capul în halul ăsta?! Niciodată situaţia din Europa n-a fost mai stabilă ca acum. Până la terminarea pensionului fata dumitale mai are doar câteva luni. De ce n-o laşi să-şi termine studiile?

Frau Elena părea şi ea calmă. Se bucura că i-a venit soţul, dar nu putea înţelege de ce şi-a lăsât el toate treburile din Lambarene şi s-a grăbit să vină în Europa.

Oaspeţii care au luat cu asalt casa doctorului, parcă înţeleşi între ei, încercau toţi să-l convingă pe Schweitzer că greşeşte considerând că războiul va începe – curând.

— Discuţiile asupra Poloniei vor rămâne simple discuţii. Hitler trebuie să ţină seama de părerea Franţei în această privinţă, îi explica lui Schweitzer un cunoscut, deputat în parlament.

Un tânăr inginer îl susţinu pe acesta cu convingere:

— Dacă dumneavoastră, domnule doctor, aţi fi

văzut linia Maginot, aţi fi înţeles că Hitler nu va îndrăzni niciodată să treacă Rinul. Şi dacă totuşi o va face, aşi va frânge gâtul!

Tânărul entuziast nu ştia şi nu putea şti atunci că ¿armatele fasciste, în 1940, vor ocoli pur şi simplu linia Maginot şi vor pătrunde în Franţa prin Belgia „aşa cum au făcut germanii şi în 1914.

Când sosi vremea plecării, Schweitzer, convins* de prietenii săi, îşi lăsă fiica şi soţia în Europa. Renate învăţa la Lausanne, în Elveţia.

— La anul, când veţi reveni, veţi găsi Franţa paşnică şi înfloritoare, spuneau prietenii, conducându-l pe doctor.

Din păcate, prorocirea lor nu se va adeveri.

În cele douăsprezece zile petrecute în Europa, Schweitzer achiziţionă mari cantităţi de alimente pentru spital – numeroase containere cu făină, zahăr, conserve – zeci de lăzi de medicamente, precum şi material de construcţie.

La Cap-Lopez dură tare mult transbordarea tuturor acestor mărfuri pe puntea unui vas fluvial. Abia în martie ajunse doctorul la Lambarene. Răspunzând întrebărilor pe care i le puneau colegii, el spunea că, peste un an, va pleca din nou în Europa.

Dar evenimentele petrecute după plecarea doctorului îi alungară orice speranţă de a se reîntoarce în Europa. În septembrie 1939, armatele fasciste invadară Polonia. Apoi sosi rândul Belgiei, Olandei, Franţei, tn-Li-o seară, doctorul Marc Lauterburg, de obicei un om foarte calm, dădu buzna la Schweitzer:

— Fasciştii sunt la Paris! exclamă el şi începu să plângă.

Schweitzer încercă să-l consoleze, dar şi pe el îl chinuiau gânduri negre. Scrise zeci de scrisori la

Giinsbach, soţiei, şi la Lausane, fiicei, dar nu primi răspuns. Scrise prietenilor, dar nici aceştia nu răspunseră nimic. Se adresă şi Comisiei Internaţionale u Crucii Roşii – tot fără rezultat.

Ce s-o fi întâmplat cu ai lui? Nu cumva fasciştii au luat-o pe Elena şi au închis-o într-un lagăr de concentrare pentru că este evreică? Goebbels, desigur, n-a uitat scrisoarea semnată: „Salutări din Africa centrală”.

N-au trecut decât câteva luni de la începutul celui de-al doilea război mondial şi iată că cei din Lambarene îi resimt consecinţele. Aprovizionarea cu medicamente şi alimente sistase. S-a întrerupt legătura şi aşa precară, cu lumea exterioară: spitalul nu avea radio.

Acum, mai mult femei veneau să ceară asistenţă. Bărbaţii tineri, în putere, erau luaţi în armată. În apropierea satului se şi produseseră ciocniri între subunităţi ale armatei franceze aflate sub ordinele Comitetului naţional francez şi adepţii trădătorilor de la Vichy. Uneori la spital veneau soldaţi africani răniţi şi Schweitzer, cu riscul de a-şi atrage represalii din partea autorităţilor militare, le acorda ajutorul necesar.

În aceste condiţii era greu să-ţi cultivi curajul şi să dai exemplu de stăpânire de sine şi de fcalm. Dar un astfel ele exemplu pentru toţi colaboratorii spitalului era Albert Schweitzer, în vârstă de şaizeci şi cinci de ani. El ceru tuturor medicilor, surorilor şi sanitarilor să mobilizeze toate mijloacele şi să se menţină la un strict regim de economii, pentru a asigura funcţionarea neîntreruptă a spitalului; El se adresă de asemenea prietenilor săi din ţările neutre cu rugămintea de a ajuta spitalul cu medicamente. Deşi legătura cu Europa şi America „era aproape

întreruptă, la jumătate de an după începerea războiului primi o cantitate considerabilă de medicamente. Acest transport a fost adus pe neaşteptate la Port-Gentil de pe pachebotul „Brazza”, scufundat curând după aceea de un submarin german.

Prietenii nu i-au uitat pe acei oameni curajoşi, care se luptau cu fascismul şi cu atrocităţile războiului în jungla Africii.

* i
*
* * *

Ciocnirile izolate dintre adepţii guvernului de la Vichy şi cei ai lui de Gaulle se transformară în toamna lui 1940 într-un adevărat război. Linia frontului trecea prin Lambarene. Peşte colibele africanilor fugiţi în junglă zburau bombardiere. Canonierele pătrunse adânc pe Ogooue, aduceau trupe de desant. Victoria era ba ¿1 unora, ba a celorlalţi.

Într-o zi, canonierele Vichyiste bombardară puternic satul Lambarene. Obuzele căzute asupra spitalului distruseră mai multe barăci. În toiul bombardamentului apăru doctorul Schweitzer. Fără să-i pese de explozii, el dădea ajutor africanilor grav răniţi.

Soldaţii din trupele guvernului de la Vichy, care îl cunoşteau pe Schweitzer, văzându-l, încetară focul. (urând din canoniere debarcară ostaşi. Aceştia ocupară satul, iar vasele dispărură în josul apei, la cotitura râului.

Enervat din cale-afară, Schweitzer se duse la comandantul detaşamentului care ocupase satul.

— În spital mi-aţi omorât douăzeci şi opt de oameni! Răniţii nu i-am numărat! De ce, domnule căpitan, trageţi asupra oamenilor neînarmaţi?

— Domnule doctor, regret cele întâmplate. Dar

războiul e război. Am fost trimişi să ocupăm punctul de sprijin Lambarene. Şi conform ordinului, a trebuit să efectuăm mai întâi o pregătire de artilerie şi să debarcăm apoi un desant.

C ăpitanul se mira: wle l-o fi apucat pe bătrân? Să facă atâta tapaj pentru câţiva negri omorâţi! w El < ască, dându-i să înţeleagă doctorului că-i obosit şi că ar vrea să se odihnească.

Şi Schweitzer îşi dădu seama că nu va obţine nimic aici. Revenit la spital, ordonă să se scoată din depozit cimentul pregătit pentru dig.

— Pavilioanele dinspre râu vor fi betonate, iar pe (-ieialte le blindăm cu tablă, spuse el ajutoarelor sale.

Toţi doctorii şi sanitarii liberi în acel moment se apucară de lucru. Clădirilor betonate Joseph le spuse „cazemate" şi de atunci aşa le rămase numele.

Cazematele se dovediră a fi adăposturi destul de sigure şi serviră foarte bine spitalului.

*

t

* * *

La începutul războiului, multiplelor sale speciali

*

zări Schweitzer adăugă încă una: agronomia. Nevoia te învaţă multe! în locul grădinii de zarzavat a Matildei Kottman şi a Emmei Heuzknecht, care aproviziona din 1930 bucătăria spitalului cu legume europene, Schweitzer se gândi să-i adauge o plantaţie întreagă. Din exploatarea acestei plantaţii, livadă şi grădină, peste câţiva ani vor putea obţine produse pe care le-ar putea vinde la Port-Gentil. Spitalul avea nevoie de noi venituri, căci vechea lor sursă secase.

Activitatea furtunoasă a lui Schweitzer se izbi însă de rezistenţa vrăjitorilor şi vracilor din împrejurimi într-o zi G'Mba, întors dintr-un sat vecin

unde fusese să-şi viziteze rudele, îi împărtăşi lui Schweitzer următoarele îndoieli:

— Nu ştiu dacă facem bine… Mutăm palmierii dintr-un loc în altul… Sădim plante care nu-s ale noastre… Zeul pământului o să se înfurie… Ar putea să fie foamete…

— Cine ţi-a băgat astea în cap, G'Mba? îl întrebă Schweitzer.

— Vrăjitorul din satul nostru spune aşa. Şi n-a spus numai mie. Pe toţi ameninţă că va fi foamete dacă te ajutăm…

— Bine, am să merg să vorbesc eu cu el, zâmbi Schweitzer.

— Nu! Nu tâebuie! Nu duci, Oganga! Este vrăjitor foarte puternic. El ştie tot înainte. El poate, prefaci oameni în cor… crocodili!… G'Mba era aşa de tulburat, încât începu să se bâlbâie. El… el, dacă vrea, el poate aduce boală la om… O-o-o!… E groaznic!… Şi bolnav moare… nici măcar leacurile omului alb nu-l mai scapă!…

Schweitzer îi mulţumi lui G'Mba pentru prevenire şi a doua zi, împreună cu un tălmaci, îi făcu o vizită vrăjitorului.

În timpul zilei jungla parcă amorţeşte. Nu se aude nimic, nici răcnete sau vaiete, nici foşnet sau murmur. Doar apa plescăie sub loviturile lopeţilor şi glasul lui Akaga care îi previne din când în când pe vâslaşi, pentru a ocoli neaşteptatele bancuri de nisip. La popasuri, în schimb, când toţi se culcă şi stau nemişcaţi pe iarbă „jungla parcă prinde viaţă: glasul ei este mai surd, dar se aude necontenit. Urechea experimentată a doctorului prinde fluieratul îndepărtat al păsărilor, croncănitul ciorilor şi zumzetul monoton al albinelor sălbatice.

Lăsând să treacă toiul arşiţei, vâslaşii pun din

nou mâna pe vâsle. Acum, până la ţinta călătoriei – satul unde locuiesc rudele lui G'Mba – nu mai e mult. Curând, de după o cotitură a râului, la umbra unor palmieri uriaşi, se întrezăresc colibele cu acoperişuri ascuţite. Vâslaşii, cu mişcări repezi, îndreptară barca spre mal. Tăind adânc lutul moale, botul bărcii urcă pe uscat.

Schweitzer, însoţit de Akaga şi de tălmaci, urcară spre sat. Lângă coliba din marginea satului îi întâmpină vrăjitorul şi o mulţime de locuitori speriaţi şi tăcuţi. Vrăjitorul, bizar vopsit pe faţă, se apropie cu paşi moi, mărunţi, ca de pisică, parcă furişându-se. Pe gât, pe şolduri şi la încheieturile mâinilor zornăiau ritmic numeroasele amulete şi podoabe. Toate acestea produceau o impresie fantastică şi sinistră. Schweitzer privi pe furiş spre Akaga şi spre tălmaci. Tălmaciul era speriat. Akaga se ţinea bine – vădit lucru, cărţile citite i-au folosit.

La câţiva paşi de Schweitzer, vrăjitorul făcu pe neaşteptate un salt înapoi, apoi într-o parte şi, arătând spre el cu mina, întrebă cu glas răspicat:

— De ce ai venit?

— Vreau să te poftesc la Lambarene.

Vrăjitorul pufni:

— Pentru ce?

— Ca să-mi vezi grădina.

— O văd de aici. Nu am nevoie să merg acolo.

— Şi ce anume vezi? îl întrebă doctorul.

— Ce văd e rău, foarte rău? cresc buruieni străine pe pământul nostru. Duhurile le vor stârpi!

— Şi dacă nu le vor stârpi?

Când tălmaciul traduse aceste cuvinte, mulţimea scoase un geamăt speriat: nimeni din sat n-a îndrăznit vreodată să-l contrazică pe vrăjitor. Tremurând de furie stăpânită acesta răspunse:

— Dacă nu le vor stârpi, înseamnă că sunt pe plac duhurilor pământului.

— Asta zic şi eu, acceptă doctorul. Şi-atunci, lui să aşteptăm până la culesul roadelor: dacă buruienile mele vor da rod, înseamnă că duhurile tale le primesc, iar dacă nu vor da rod, înseamnă că duhuiile sunt împotriva lor. Şi-atunci, de ce să ne mai contrazicem? E bine aşa?

— Bine! consimţi vrăjitorul şi, fără să-şi ia rămas bun, se îndreptă spre sat.

Schweitzer îl privi cu înţeles pe Akaga, mulţumi tălmaciului şi, adresându-se locuitorilor satului, le zise:

— Iar dacă se îmbolnăveşte careva dintre voi, veniţi la Lambarene. Doar suntem vecini buni.

— Mulţumim, Oganga!

Schweitzer, Akaga şi tălmaciul îşi luară rămas bun de la africanii care-i conduceau şi urcară în barcă Vâslaşii, odihniţi, vâsleau aşa de repede încât peste câteva minute satul dispăru din vedere. Când, de după promontoriu, apăru Lambarene, Akaga, adresându-se lui Schweitzer, zise:

— Acum va trebui să muncim bine pentru ca duhurile să fie de partea noastră.

Schweitzer răspunse:

— Ai dreptate, Akaga. Noi n-avem nimic cu duhurile. Le vom face aliaţii noştri.

*

* * *

În dimineaţa zilei de 2 august 1941, la micul debarcader din Lambarene acostă un mic vas fluvial. Printre puţinii pasageri ce coborau se afla şi Elena Schweitzer. Nimeni nu o aştepta. Purtând în mână sacul de voiaj, uşurat de-a binelea în timpul drumului lung, ea privea cu aviditate împrejur. Iată staţia

misionarilor… Dar… vai! E numai ruine! în apropierea şcolii sumedenie de gropi!… Gropi de obuz sau bombe”! Ce înseamnă asta? Oare până aici a ajuns războiul?

La intrarea în spital, pe frau Elena o uimiră clădirile betonate – „tancurile”. Mergea şi nu recunoştea spitalul, aşa de mult se schimbase totul.

Deodată, de după colţul unuia dintre pavilioane, apăru o femeie. Faţa ei îi păru cunoscută.

— Matilda! strigă Elena cu voce slabă.

Femeia se opri. Câteva clipe privi cu atenţie, cu palma streaşină la ochi, apoi se aruncă spre frau

Elena:

— Ce bucurie! Frau Elena! De unde aţi apărut? Plângea, îmbrăţişând-o şi, zăpăcită, se încurca în întrebări: Cum vă simţiţi? Aţi avut curajul să porniţi la drum? Ce se petrece în Europa? Apoi, întrerupându-se şi fără să asculte ceea ce-i spunea printre lala 5725 coala 14

crimi Frau Elena, o zori, bocind: Vai, vai, vai! Ce bucuros o să fie Herr Albert! Ce-o să se mai bucure!…

Văicărindu-se astfel, ajunseră la casa doctorului. Schweitzer, care se sculase, auzind un zgomot neobişnuit la acea oră timpurie a dimineţii, ieşi pe verandă. Când privi drumul, printre tufele ce creşteau din abundenţă, nu putu să-şi creadă ochilor: spre casă venea Elena, soţia lui iubită şi prietenă credincioasă… Nu-i asta oare o minune? Ieri încă se mai plângea că n-are nicio veste din Europa, şi astăzi… iată… acest dar al destinului!

Ca un tânăr, aproape în salturi, Schweitzer alergă în întâmpinarea ei. Căzându-i în braţe, Elena nu mai mişca. Albert simţea cum îi bate inima, cum îi tremură mâinile, îmbrăţişând-o…

— Elena! Elena mea!… Ce bine că suntem din

nou împreună!…

După micul dejun, toţi colaboratorii care nu erau de serviciu se adunară în casa doctorului Schweitzer. Frau Elena, care îşi revenise puţin în fire şi se liniştise, şedea într-un fotoliu şi povestea cum a fugit de sub bombe din Alsacia; povestea despre şicanele funcţionarilor guvernului de la Vichy, despre cumplitele lagăre de concentrare, unde erau trimişi la moarte sigură patrioţii francezi. Când află că Hitler a invadat Rusia, Marc Lauterburg exclamă:

— În Rusia?! Acolo i se va înfunda führerului!

— Ştiu eu? rosti gânditor Ladislau Goldsmith. Aduceţi-vă aminte câte speranţe ne-am pus în Franţa!

— Aşa e. Şi uite că, deocamdată, tancurile fasciste se îndreaptă spre Moscova, observă şi Albert Schweitzer.

Totuşi eu sunt convins că înaintarea, fasciştilor va fi oprită în Rusia, insistă N’Cinda. Iar dacă nu se va întâmpla aşa, atunci tancurile lor vor ajunge până aici, la Lambarene… Şi după tot ce-am auzit eu astăzi de la Frau Elena, n-aş vrea deloc să se întâmple asta!

Convingerea lui fu confirmată de noile ştiri, sosite din Rusia mult mai repede decât s-ar fi putut aştepta cineva la Lambarene. Frau Elena nu se apucase încă de treabă şi nu se terminaseră încă lucrările de defrişare a suprafeţei destinate plantaţiei, când, la începutul anului 1942, ajunseră în Lambarene veşti despre luptele de lângă Moscova şi oprirea ofensivei germane.

Marc Lauterburg, care aduse de la staţia misionarilor ultimele ştiri transmise la radio de agenţia B.B.C., se simţea parcă nou-născut. Pe faţa lui se citea satisfacţia: „Cine a spus cel dintâi, încă din luna august, că aşa se va întâmpla? Nu eu?…”

*

* * *

Când sosi timpul culesului – porumbul era copt iar legumele rodiseră din plin – Schweitzer îl invită la Lambarene pe bătrânul vrăjitor din satul de baştină a lui G'Mba.

Oaspetele nu sosi singur. împreună cu el sosiră şi alţi vrăjitori şi vraci din satele vecine. Însoriţi de Schweitzer, ei priveau nepăsători tot ce li se arăta la spital. Nimic nu-i mira, nimic nu le clătina neîncrederea.

Şi iată că această procesiune stranie se întâlni cu unul din pacienţii albi, domnul Berger.

— Cine-s ăştia? îl întrebă pe Schweitzer.

— Revizorii, răspunse zâmbind Schweitzer. îi plimb de-o oră prin spital şi nu pot să-i uimesc cu nimic.

— Treceţi pe la mine, îi invită Berger. Sper că am să izbutesc eu să-i las cu gura căscată.

Schweitzer consimţi.

Procesiunea se îndreptă încet spre pavilionul în care locuiau pacienţii albi. În faţa uşii, domnul Berger rugă pe tălmaci să spună oaspeţilor că în camera în care vor intra nu-i nimeni. Apoi scoase cheia, descuie şi deschise larg uşa. Deodată, dinăuntru se auzi o voce de bărbat. Cineva nevăzut povestea în limba bantu o veche legendă africană.

Oaspeţii rămaseră înmărmuriţi în uşa camerei. La invitaţia amabilă a gazdei, nimeni nu îndrăzni să păşească pragul. Până la urmă unul din oaspeţi, un vraci foarte bătrân, cu îmbrăcămintea pestriţă, care nu se arăta deloc semeţ, întrebă:

— Unde l-ai ascuns?

— Pe cine? se miră domnul Berger.

— Pe omul care vorbeşte, răspunse bătrânul.

— N-am ascuns pe nimeni, zise gazda. Vocea se

aude din această cutie neagră.

Domnul Berger arătă cu mâna radioreceptorul care se afla pe masa lui.

— Nu te cred. L-ai ascuns undeva, repeta cu încăpăţânare bătrânul.

— Nu mă crezi? Atunci, se adresă Berger tălmaciului, n-ai decât să cauţi în cameră.

Îl trase aproape cu forţa pe tânărul tălmaci în cameră şi-i înmână cheile dulapului. Vrăjitorii începură care mai de care să indice tălmaciului locurile unde s-ar fi putut afla ascuns omul care vorbea limba bantu.

Tălmaciul, stigherit, se uită mai întâi sub pat şi sub masă, apoi prinzând curaj, întoarse pe dos camera domnului Berger. După ce termină de căutat, exclamă triumfător:

— Nu este nimeni aici!

Abia atunci îndrăzniră oaspeţii să păşească pragul şi, intrând, se adunară în jurul misterioasei cutii negre din care răsunau cuvintele vechii povestiri atât de bine cunoscute lor.

Domnul Berger răsuci butonul şi prinse un alt post – acum camera se umplu cu o voce plăcută, joasă, de femeie. Ea cânta un cântec în limba fulbe.

Oaspeţii priveau uluiţi, dar nimeni nu îndrăzni nici măcar să atingă cu degetul micuţa cutie neagră, în care se puteau ascunde atâţia oameni.

— Oganga mare vrăjitor! Foarte mare vrăjitor! spuneau ei, adresându-se unul altuia, în timp ce părăseau încăperea domnului Berger.

Schweitzer vru să-şi conducă oaspeţii spre plantaţie, după cum se înţeleseseră, dar toţi refuzară. Bătrânul vrăjitor îi spuse doctorului:

— Duhurile sunt de partea ta, Oganga. Ele ne-au

încunoştinţat că iubeşti poporul nostru şi că-i vrei binele.

Apoi se întoarse şi porni spre debarcader. Ceilalţi îl urmau răzleţi. La debarcader Akaga, G'Mba, Joseph şi Bissaugavi le înmânară saci cu daruri – legume şi fructe din plantaţia pe care până la urmă nici n-au văzut-o.

*

* * *

Din Europa soseau ştiri din zi în zi mai proaste.

— În Polonia au fost uciși sute de mii de evrei.

— În Rusia simpatizanţii partizanilor sunt spânzuraţi, satele sunt arse.

Schweitzer nu ştia încă nimic despre crematoriile, despre ororile camerelor de gazare, dar presimţea că naziştii sunt în stare să calce toate normele moralei fireşti. Curând primi din Europa veşti despre moartea unuia dintre primele sale ajutoare – talentatul chirurg Victor Nessman, acel Victor Nessman care a luat parte cu atâta însufleţire la construirea noului spital în 1924. Africanii îi spuneau „fiul lui Oganga".

Abia după terminarea războiului avea să afle Schweitzer amănunte despre groaznica moarte a lui Nessman. În 1939, acesta fusese mobilizat ca medic militar. După căderea Franţei, el nu se întoarse în Alsacia, de unde era de fel, ci rămase în sud-vestul ţării. Acolo, după îndelungi avataruri, îşi regăsi în sfârşit familia – soţia şi cei patru copii. Se părea că totul merge relativ bine, dar Nessman nu putea să rămână indiferent când în jurul lui clocotea lupta. În 1942 el scria unui prieten al său: „Vrem; să rezistăm şi vom rezista, pentru a elibera Europa de nazism…"

În decembrie 1943, Nessman fu arestat de Gestapo şi adus în micul orăşel Limoges, din sudul

ţării. Naziştii voiau să afle de la el numele patrioţilor francezi. Dar molestat, abia ţinându-se pe picioare, prizonierul tăcea.

Înrăiţi, oamenii Gestapoului îl bătură şi-l călcară în picioare, până îi zdrobiră rinichii şi-i rupseră şira spinării, apoi îl aruncară în închisoare unde muri în chinuri.

După terminarea războiului, tovarăşii de celulă povestiră faptele eroice ale medicului patriot şi groaznicele împrejurări ale morţii lui.

Când află toate acestea, Schweitzer spuse:

— Victor Nessman a fost un om extraordinar, un om cum – din păcate – nu-s mulţi pe lume…

Dar asta s-a întâmplat mai târziu. În 1943 însă citind (om unicatele aduse de Bissaugavi clătinându-şi cu tristeţe capul mult încărunţit în ultima vreme, Schweitzer gândea: „Când se va sfârşi odată această blestemată urgie a războiului?…”

În primăvara anului 1943, tot Marc Lauterburg aduse la Lambarene îmbucurătoarele veşti despre bătălia câştigată de trupele sovietice pe Volga. Discutând cu însufleţire recentele ştiri, cu toate că nu-şi dădeau încă seama de adevărata însemnătate a acestui eveniment, care va constitui punctul de cotitură al celui de-ial doilea război mondial, doctorii simţeau instinctiv că în noaptea întunecoasă a dominaţiei fasciste din Europa străbate o rază de lumină.

Această bucurie fu curând însoţită de una nouă. Din Elveţia sosi în sfârşit scrisoarea mult aşteptată de la Renate Schweitzer. Ea îi comunica tatălui ei că este în viaţă şi sănătoasă, dar foarte îngrijorată de soarta mamei: oare ştie tata unde este şi e ei cu ea?

*

* * *

Seara, medicii şi surorile se adunau în casa doctorului. Bărbaţii discutau îndelung şi cu înverşunare despre cumplitul război, sperând într-un cât mai grabnic sfârşit al lui.

Când discuţia se mai liniştea şi când, ca urmare a evocării vremurilor de dinainte de război, pe toţi îi cuprindea un nestăvilit dor de patrie şi de cei dragi rămaşi departe, Albert Schweitzer se aşeza la pian şi, peste junglă, acoperind glasul ei nocturn, răsunau melodiile lui Bach. Oaspeţii tăceau. Inimile lor se muiau. În ochii lor străluceau lacrimile.

Iar Schweitzer cânta şi cânta. Cu ochii pe jumătate închişi şi cu şuviţele cărunte lunecate pe frunte, el îşi purta prietenii şi colaboratorii departe, departe de grijile cotidiene, în sferele înalte ale încântării, unde viaţa reală atingea poezia, devenind parcă ea însăşi poezie.

Într-o zi, spre seară, la spital sosi un curier. El ceru să fie imediat condus la Oganga. Miss Russel, spunându-i că este ocupat, încercă să-l ducă la Marc Lau-l terburg, dar curierul, un african tânăr, care respira greu insistă:

— Numai la Oganga! Brana[11] a poruncit numai la Oganga!

Nu era nimic de făcut, şi miss Russel îl conduse pe tânăr acasă la doctor. După ei abia se târa tălmaciul, obosit de căldură şi de discuţiile nesfârşite.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Schweitzer, când toţi trei apărură în pragul odăii sale.

— Vine din factoria de vest, arătă tălmaciul pe tânărul african. Are o treabă urgentă…

Tânărul începu să vorbească tulburat şi confuz:

— Brana foarte rău… Brana fost la vânătoare… tras, leopard… Vai-vai-vai!… Brana foarte rău… spus

11 Stăpînful.

chem Oganga... am alergat pe cărare... mai scurt drum, repede, repede!...

...Când plecară din spital, soarele cobora spre apus. Înainte mergea curierul, Bissaugavi, după el, ducea valijoara cu instrumente şi medicamente; urma Schweitzer, iar ultimul era Akaga, cu puşca în mână.

De îndată ce pătrunseră în pădure, se auzi undeva, în stânga, un strigăt strident şi sfâşietor de jalnic. Schweitzer tresări.

— Este o coţofană santinelă, glumi Bissaugavi. Anunţă jungla că venim noi.

Pe cărare, întunericul se îngroşa. Ultimele raze ale soarelui abia pătrunzând prin frunzişul dens, creau un tablou fantastic. Dantela de lumină tremurătoare scoase deodată la iveală un fluture gigantic ce semăna cu o piatră preţioasă sau cu o floare ce tindea parcă spre lumină.

Drumeţii mergeau de mai mult de-o oră când, de-o dată, drumul lor fu blocat de o turmă mare de antilope graţioase. Urmând pe frumosul lor conducător, antilopele mergeau să se adape. Simţind prezenţa străinilor, ele traversară repede poteca şi dispărură.

Noaptea se lasă pe neaşteptate. Încă nu de mult razele aurii mai făceau să strălucească tulpinile negre ale copacilor, când, deodată, revărsându-se ca un torent negru, întunericul acoperi totul. Albert Schweitzer nu mai vedea nimic înaintea lui. Mergea pe bâjbâite, simţind înaintea lui valijoara lui Bissaugavi. Sub picioarele lor trosnea şi pârâia mereu câte ceva. Doctorul se străduia să calce cât mai uşor, dar nu prea izbutea. Totuşi Akaga îl linişti, măgulindu-l:

— Dumneata, Oganga, mergi ca un vânător. Nici nu te aud.

În apropierea factoriei, venind de undeva, din faţă, un înspăimântător răcnet de triumf cutremură jungla. Imediat Akaga ieşi înaintea grupului Curierul se oprise în loc.

— E un leu. Se ospătează, şopti Bissaugavi. Cât timp îşi va devora prada, răcnetele lui se vor auzi până departe, ca o prevenire sau poate ameninţare lansată celor care nu sunt destul de iuţi şi de prudenţi.

Peste câteva secunde, curierul porni din nou, călăuzindu-i. El o luă însă pe o altă cărare, ca să-l ocolească pe regele junglei, care se ospăta. Curând drumeţii ajunseră la factorie, unde erau aşteptaţi. Mai mulţi oameni îi întâmpinară cu felinare şi făclii.

Schweitzer şi Bissaugavi trecură imediat în camera rănitului. Când scoaseră bandajul pus la repezeală, l'issaugavi înspăimântă. Tot şoldul stâng al nenorocitului vânător era o rană sângerândă. Bolnavul delira. Deschizând ochii şi văzându-l pe Bissaugavi, începu să înjure:

— Pleacă de-aici, negrule! Cine ţi-a permis să intri în camera mea?!

Schweitzer îi făcu semn lui Bissaugavi să nu-l ia în seamă şi aplică pe faţa bolnavului o bucată de tifon Nlropit cu cloroform. Cuvintele acestuia, tot mai confuze, curând se stinseră de tot.

— Sunt foarte obosit, zise Schweitzer. Dar operaţia trebuie făcută imediat!

— Da, încuviinţă Bissaugavi. Şi privind faţa acum liniştită a omului care l-a ofensat, deşi venise să-l salveze, zâmbi cu tristeţe.

*

* * *

La 14 ianuarie 1945, Albert Schweitzer împlini şaptezeci de ani. Aniversarea, hotărâră toţi, trebuia sărbătorită pe măsura posibilităţilor. Femeile, în

frunte cu Frau Elena, gospodăreau în bucătărie. Le ajuta, în amintirea trecutului, şi fostul bucătar, Joseph. Trebăluind, Frau Elena ofta:

— Dacă Albert ar fi acum acasă, în Alsacia, cum am mai fi sărbătorit această zi!…

Dar poate că sensul adânc al evenimentului consta tocmai în faptul că, deşi ajuns la o vârstă atât de înaintată, Schweitzer nu se afla la odihnă, ci aici, în a doua lui patrie, înconjurat de colaboratorii care-l stimau şi de pacienţii (are-i erau recunoscători.

Dacă Schweitzer ar fi făcut un bilanţ al vieţii lui trecute, ar fi pus la activ zecile de cărţi scrise de el şi miile de oameni pe care i-a salvat de la moarte, dar el nu privea niciodată înapoi. El prefera să privească înainte. De curând Renate îi scrisese că, – a căsătorit şi că aşteaptă un copil. îi este lui oare îngăduit să moară şi să nu-şi vadă nepotul? Nu, aşa ceva nu-i cu putinţă!

Sărbătoritul intră în bucătărie, provocând prin însăşi prezenţa lui panică în sanctuarul femeilor din Lambarene, dar o panică şi mai mare provocă dorinţa lui neaşteptată de a vedea în meniul sărbătoresc o mâncare despre care în junglă nici nu s-ar putea imagina. Prevalându-se aici, la Lambarene, de tradiţia că¡miiH lor studenţeşti, conform căreia sărbătoritul are dreptul să-şi întocmească singur meniul mesei festive, sărbătoritul Albert Schweitzer pretindea să i s-a o Icre un fel de bucate greu de gătit în condiţiile tropicale: voia să mănânce cartofi prăjiţi!

Gând femeile auziră dorinţa lui mucalită, îşi pierdură capul. Cartofi prăjiţi?! Dar cartofii, aici, în junglă, sunt mai greu de procurat decât icrele negre ruseşti în Europa!

Trebuia totuşi să încerce: dorinţa sărbătoritului e lege! Şi porniră în toate părţile curieri. Spre seară,

unul din ei reuşi să găsească la o factorie vreo zece cartofi mici. Bucătarii din Lambarene erau bucuroşi: vor fi şi cartofi prăjiţi la masă!

*

* * *

Acum Frau Elena primea regulat scrisori de la fiica ei. Uneori scria şi soţul Renatei, Jan Ekkert, un maes-Iru-organist bine cunoscut în Elveţia. Ei comunicau ultimele noutăţi din Europa şi îşi exprimau speranţa că se vor vedea în curând.

La Lambarene toţi aşteptau sfârşitul apropiat al războiului. Obosiţi, ducând dorul celor dragi, oamenii ascultau cu aviditate orice veste despre luptele care acum se dădeau pe câmpiile Germaniei.

Totuşi, v-piea despre sfârşitul războiului sosi cu totul pe neaşteptate.

Luni, 7 mai 1945, Schweitzer şedea ca de obicei după prânz la masa lui şi lucra. Se grăbea să termine câteva scrisori de afaceri, ca să le poată expedia cu vaporul care pleca la ora două şi jumătate în jos, pe () gooue. Deodată unul din pacienţii albi se arătă la fereastra camerei lui şi strigă:

— Naziştii au depus armele!

Aducătorul acestei veşti bune dispăru tot aşa de repede, precum apăruse. Schweitzer era cât pe-aci să lase deoparte tocul, dar îl reţinu gândul că scrisorile trebuie să fie trimise urgent. Numai după ce se întoarse de la debarcader, sună clopotul mare al spitalului.

După câteva minute, în jurul clopotului se adunară aproape toţi – medici, surori, pacienţi – şi doctorul comunică vestea extraordinară: al doilea război mondial s-a sfârşit!

În timpul mesei de seară, doctorii şi surorile vorbeau fără încetare. Fiecare avea planuri, fiecare

era însufleţit de speranţe. Marc Lauterburg voia să viziteze, în cel mai scurt timp, scumpa lui Elveţie. Ladislau Goldsmith nu ascundea că tot timpul s-a temut că Budapesta lui va fi distrusă. Alsacienii – Matilda Kottman şi Emma Heusknecht – sperau să se reîntoarcă în patrie, dar în acelaşi timp se îndoiau că o asemenea călătorie va fi posibilă. Frau Elena visa o întâlnire cu fiica şi cu nepotul ei, iar Schweitzer mărturisea cât de obosit se simte acum, când, în sfârşit, anii de război au rămas în urmă…

În noaptea aceea doctorul n-a putut să adoarmă. Asculta liniştea ce domnea deasupra localităţii adormite, deasupra spitalului creat de voinţa lui şi mâinile lui, şi se gândea mereu la acelaşi lucru: la destinul oamenilor, la destinul războiului şi al lumii. Apoi scoase cartea cu maximele anticului filosof chinez Lao-Tse şi căută pagina binecunoscută, unde reciti aceste cuvinte înţelepte:

„Liniştea şi pacea sunt cel mai preţios dar din lume”.

Doctorul citea, iar dincolo de fereastră, în noaptea tropicală, foşneau încet palmierii, care dintotdeauna au simbolizat pacea.

Capitolul XI
GLASUL RAŢIUNII ŞI AL BINELUI

Războiul s-a sfârşit. Dar greutăţile vremurilor de război au rămas. În spitalul de pe Ogooue, ca şi mai ¡munte, se simţea lipsa medicamentelor şi a alimentelor. Doctorii şi surorile care doreau să plece pentru a-şi face concediul în Europa, n-aveau cu ce să plece.

Albert Schweitzer încercă să reînnoiască legăturile sale dinainte de război. Scrise savanţilor şi scriitorilor, doctorilor şi fruntaşilor vieţii sociale. Dar răspunsurile veneau rar. Războiul a împrăştiat

oamenii pe tot globul. Mulţi n-au mai putut să răspundă fiindcă nu se mai aflau în viaţă.

Citind puţinele rânduri ale scrisorilor primite din Europa, care parcă mai miroseau încă a pulbere şi sânge, doctorul se gândea iarăşi şi iarăşi la nenorocirile pe care războaiele le-au adus omenirii. Măcelul mondial abiterminat a fost, în această privinţă, cel mai crud. Pierderile materiale ale popoarelor păreau să fie nesfârşite. Gândul la numărul imens de jertfe omeneşti stârnea revoltă şi groază. Dar cum şi prin ce puteau fi măsurate pierderile morale şi suferinţele oinenirii întregi? Războiul a schimonosit monstruos noţiunea de bine şi de rău, războiul a legiferat violenţa. Valoarea personalităţii umane s-a redus la zero: cei împuşcaţi, otrăviţi, arşi în lagărele de concentrare n-au fost zeci sau sute, ci sute de mii, dacă nu chiar milioane…

Tunurile au tăcut, războiul s-a sfârşit, Dar urmele lui sângeroase ies la iveală ba id, ba acolo, tulburând inimile oamenilor. Într-o zi la Lambarene sosi un plic neobişnuit. În el se afla o foaie cu versuri şi o notiţă. Citind această notiţă, Schweitzer află că autorul versurilor e poetul progresist german Albrecht Haushofer, ucis de nazişti în închisoarea din Moabit în aprilie 1945 cu puţin timp înainte de terminarea războiului, în faţa morţii, se spunea în notiţă, Albrecht a scris alăturatele versuri dedicate doctorului Schweitzer. Titlul poeziei era: „Doctorul din Lambarene”. Haushofer a reuşit să trimită aceste versuri prietenilor săi din libertate, iar aceştia le-au pus într-un plic şi le-au expediat la Lambarene lui Albert Schweitzer.

Zguduit de vestea tragică a morţii poetului, doctorul citi şi reciti poezia de multe ori:

Nicicând n-a răsunat în lume un mai tulburător

apel: – *Grăbiţi-vă*! *Să scoatem Omul din bezna cruntei umilinţe*;

Şi doctorul plecă în junglă, şi-au mers şi alţii după el, Să-i ducă Omului lumină, să-l vindece de suferinţe…

Pe dosul foii se afla un post-scriptum: „În clipele de cumpănă, el se gândea la dumneata, domnule doctor. Această poezie, poetul o considera tot atât de importantă ca pe aceea dedicată lui Fridjof Nansen…”

Schweitzer puse la o parte scrisoarea. Deodată simţi dorinţa chinuitoare de a-l vedea pe Albrecht Haushofer şi a-i vorbi. Poate că probabil a fost un om însufleţit de aceleaşi ideajuri ca şi el; Albrecht ar fi putut să-i fie un prieten foarte bun. Ar fi putut să-i fie… Dar nu va mai fi niciodată…

Frau Elena, puţin adusă de spate, cu părul lins” după moda veche, şi cu faţa deschisă, îi îndemna pemusafiri:

— Poftiţi, vă rugăm! Luaţi loc fără nicio ceremonie, faceţi-vă comozi. Astăzi Albert promite să ni-l cânte pe Bach aproape în întregime.

Doctorul, aşezat la pian, închise ochii, pregătindu-se pentru întâlnirea cu compozitorul iubit. Treptat, toată atenţia sa se concentră asupra nemuritoarei muzici pe care urma s-o redea. El nu auzea glasurile celor ce mai vorbeau încă în spatele lui, nu auzea nici zgomotul scaunelor. N-o auzi nici pe Matilda Kottman (are. intrând ultima, pronunţă cu voce tremurătoare:

— O veste îngrozitoare!… Acum s-a transmis!… Îngrozitor!… Vocea Matildei se întrerupse. Un moment ea rămase tăcută, adunându-şi puterile, apoi „parcă împingând afară ceva dinlăuntrul ei: Bomba atomică! Americanii au ras de pe faţa pământului un întreg oraş japonez…

Schweitzer auzea numai liniştea. Începu să cânte. Bach răsuna puternic, năvalnic. Sunetele se rostogoleau mugind, ca valurile, parcă ameninţând sau prevenind pe cineva.

Când doctorul termină, în cameră domnea aceeaşi linişte ca şi atunci când începuse să cânte. Schweitzer se întoarse şi observă parcă acum pentru întâia oară feţele cunoscute. Iată-l pe neobositul Mark Lauterburg. Alături, modesta lui soţie, Elsa. Chipul lui Bissaugavi – chip de filosof. Dar de ce stă Matilda în picioare? Vai, cât e de albă… şi cum a îmbătrânit!… Da, de ce stă în picioare? Buzele ei se mişcă, dar el mj aude nimic.

Interveni Ladislau Goldsmith. El se apropie de doctor şi repeta cuvintele rostite cu câteva minute mai înainte de Matildă Kottman:

— Americanii au aruncat asupra unui oraş japonez o nouă bombă, bomba atomică. Oraşul nu mai există… L-au ras de pe faţa pământului!

Schweitzer se ridică greu de pe scaun. Simte cum îl apasă povara celor şaptezeci de ani. Ochii lui sunt nesfârşit de trişti, dar vocea îi este calmă:

— Mă aşteptam la asta. O apoteoză a sălbăticiei războiului! Nu cred, dragii meţ prieteni, că vom putea să ne odihnim. Trebuie să arătăm prin activitatea noastră că tot mai credem în personalitatea omului, că oamenii nu sunt nişte simpli pioni pe tabla de şah, că, în sfârşit, în era noastră politicienii trebuie să ţină seama de opinia publică. După această explozie, oamenii nu mai pot rămâne aşa cum au fost. Ei trebuie să se apropie, trebuie să înţeleagă cât de mic este globul pământesc şi că multe pe acest pământ depind de ei înşişi…

Seara de muzică fusese ratată. Musafirii se îngrămădiseră în jurul aparatului de radio. Curând,

peste tot în incinta spitalului, se auzea în discuţii:

— Hiroshima… Nagasaki… Au ars sute de mii de oameni… Unda de şoc… Radiaţiile…

Cuvintele înfricoşătoare, necunoscute, erau pronunţate cu glas scăzut. Şi pronunţându-le, fiecare încerca să-şi închipuie dimensiunile nenorocirii care se abătuse asupra celor două oraşe japoneze. Voiau să-şi închipuie şi nu reuşeau. Până şi imaginea grozăviilor biblice – smoala încinsă a iadului şi focul gheenei – păleau în faţa ororilor petrecute în Japonia.

*

* * *

Al beii: Schweitzer a fost unul dintre primii care au protestat împotriva armei atomice americane. Fiind doctor, el înţelegea că-i de temut nu numai acţiunea distrugătoare a bombei în momentul exploziei; mai cumplite s-ar putea dovedi consecinţele radiaţiilor care nu pot fi nici prevăzute, nici prevenite. Aceste radiaţii, scria doctorul, pot duce, peste trei-patru generaţii, la naşterea în masă de idioţi sau monştri.

Glasul lui Schweitzer fu auzit dincolo de ocean. Renumitul savant american, chimistul Linus Pauling în cartea sa: „Nu va fi război” aminteşte ce impresie puternică a avut asupra multor americani manifestul „doctorului din Lambarene” împotriva bombei atomice. În acele timpuri a devenit şi mai activă corespondenţa dintre Albert Schweitzer şi Albert Einstein, amândoi fiind de aceeaşi părere, că-i absolut necesară interzicerea armelor atomice.

Schweitzer urmărea cu atenţie ziarele care, după terminarea războiului, veneau aproape regulat la Lnmbarenă. Dar se vânturau în ele fel de fel de teorii ca: „stăvilirea bolşevismului”, „crearea unei puternice forţe de rezistenţă”. Războiul s-a terminat, dar pacea nu s-a stabilit încă. Lupta pentru pace era abia la

început.

Doctorul urmărea cu mult interes comunicările privind marile mitinguri la care participanţii cereau să se interzică folosirea armelor de distrugere în masă.

„Acum, după Hiroshima, se gândea doctorul, nimeni nu poate sta deoparte; ecoul exploziei atomice a răsunat în fiecare inimă. În condiţiile de astăzi, politica internaţională e o problemă de conştiinţă a tuturor popoarelor, a lumii întregi”.

Mai târziu, aceste idei au stat la baza concepţiei imtimilitariste a doctorului Schweitzer, expusă în renumita sa lucrare „Pace sau război atomic?”

Între timp viaţa la Lambarene îşi urma cursul. Deşi din primăvara anului 1946 legătura cu Europa i r>72! coala 15

fusese aproape în întregime restabilită, soseau foarte puţine alimente şi medicamente.

În aşteptarea plecării în patrie, Mark Lauterburg se gândi să cerceteze farmacologia locală. El plecă în junglă şi petrecu peste două luni într-un sătuc populat cu pigmei.

Localnicii, care îl cunoşteau bine pe N’Cinda din Lambarănă, nu ascunseră nimic oaspetelui lor. Lauterburg constată că pigmeii nu aveau vraci permanenţi ca alte triburi. Rolul lor era îndeplinit de bătrânii satului sau de şeful tribului. Pigmeii îi numeau pe aceştia „nzorc”, ceea ce înseamnă „lecuitorul”.

Ca medicamente, „lecuitorir foloseau diferite vegetale: fierturi sau prişniţe din ierburi, flori, fructe, rădăcini ori scoarţă de copaci. Din florile copacului toa şi arbustului ombieng se preparau, de pildă, ceaiuri vomitive. Fructele copacului cola aveau o netăgăduită acţiune stimulatoare. Folosirea sucului acestor fructe permitea pigmeilor parcurgerea unor distanţe uriaşe:

restabilea puterile şi evita oboseala. Sucul copacului ikui era împotriva tusei, iar în cantităţi mari folosea ca somnifer.

La despărţirea de gazdele sale ospitaliere, N'Cinda ducea cu el aceste reţete şi încă multe altele. O mare parte din ele fură folosite mai târziu la spitalul de pe Ogoouă.

* * *

De trei zile ploua şi sufla un vânt puternic dinspre râu. Frunzele palmierilor vibrau în bătaia vântului. În seara celei de-a treia zi vântul smulse acoperişul câtorva colibe. Construcţiile vechi, din timpul războiului, scârţâiau din balamale. La spital se temeau de inundaţii.

Albert Schweitzer nu se simţea prea bine – îl durea spatele, îl chinuia şi durerea de picioare, dar el nu voia să stea în pat. Luând o planşetă şi un creion, porni spre Ogooue. Cei întâlniţi în drum dădeau dezaprobator din cap şi-l sfătuiau să se întoarcă acasă. Doctorul le răspundea cu o glumă şi continua să înainteze cu încăpăţânare spre râu.

Iată şi Ogooue înspumat şi furios. Valurile se agită gata să se năpustească peste mal. Ele lovesc vechiul parapet de lemn şi, nemulţumite, se retrag. Doctorul părăseşte cheiul, înaintând spre vâlcea. Aici apa a înaintat destul de mult. Vâlceaua urcă uşor în pantă spre spital, dar diferenţa de nivel e mică. Încă puţin, şi apa va năvăli spre clădiri.

— Cred că acesta este locul cel mai periculos, îşi spuse el vorbind cu sine însuşi. Aici va trebui în primul rând să ridicăm un dig. Iar direcţia digului va fi asta…

El trasă pe plan viitorul dig. Apa îi lingea vârfurile cizmelor, dar doctorul n-o lua în seamă.

Revenind acasă, Schweitzer dădu dispoziţia să fie

evacuate pavilioanele din apropierea vâlcelei şi să fie pregătite bărci. Elenei, spre a-i alunga îngrijorarea, îi spuse:

— Nu te speria. N-o să se întâmple nimic. Numai de n-ar mai ploua şi de n-ar mai bate vântul!

Doctorul, culcat, se întorcea de pe o parte pe alta. Probabil nu va putea dormi în noaptea aceasta! El ascultă: parcă cineva bătea încetişor în fereastră… Pe întuneric, nu-şi găsea pantofii. Doctorul se îndreptă spre fereastră desculţ. Îşi lipi faţa de geam şi scrută întunericul. Drept în faţa lui zări albul strălucitor al ochilor lui Akaga! Doctorul deschise fereastra.

— Dormi liniştit, Oganga. Apa a început să se retragă. Şi vântul s-a mai domolit, îi spuse Akaga.

Curând după plecarea soţilor Lauterburg, plecă şi Emma Heusknecht. Se pregătea să-şi revadă patria şi Matilda Kottman. Schweitzer ar fi vrut să-şi reţină colaboratorii la spital, dar nu putea fi inuman. Înţelegea foarte bine că le era dor de ţară, de rudele şi de prietenii lor, îşi dădea seama cât de mult vor să-i vadă şi să constate ce li s-a întâmplat locurilor dragi în timpul războiului. De aceea, când cineva venea la doctor cu rugămintea de a-şi face concediul în Europa, ori de a pleca definitiv din Lambarene, el nu se arăta deloc mâhnit sau contrariat. Aproba plecarea şi le ura din toată inima drum bun şi întâlniri fericite. Celor ce rămâneau însă, le era foarte greu: trebuiau să preia sarcinile a doua sau uneori a trei persoane. Înlocuind-o pe miss Russel, Akaga dirija constructorii. Pasiunea lui pentru citit îl ajută să înveţe tainele construcţiei astfel încât putu chiar să dea examen şi să capete calificarea de tehnician-constructor. Bissaugavi îl înlocuia pe Marc Lauterburg în sala de operaţii, răspunzând în acelaşi timp şi de secţia urgenţe. Frau Elena preluă din nou secţia de naşteri şi casa de copii.

Matilda Kottman, în calitate de adjunct al lui Albert Schweitzer, se ocupa încă de gospodărirea spitalului.

Când doctorii, surorile şi felcerii se adunau la raportul de gardă, Schweitzer, privind rândurile mult rărite, spunea:

— Curaj, prieteni! Curând vom primi noi. ajutoare. Se vor întoarce şi acei care s-au odihnit. Ieri am primit o scrisoare de la Fräulein Emma Heusknecht. Scrie că-i este dor de Lambarene şi că se va întoarce.

De obicei, în astfel de cazuri, Joseph mormăia:

— Toţi pleacă în concediu, numai noi n-avem timp de odihnă! Şi nici nu se ştie dacă ne vom odihni vreodată. Poate doar pe lumea cealaltă…

Dar bombănelile lui nimeni nu le lua în serios. Toţi ştiau că îndată după şedinţă el se va duce în camera de gardă să-l ajute pe doctorul Bissaugavi la triaj, şi că apoi, până seara târziu, va îngriji pe noii bolnavi, menţinându-le buna dispoziţie şi încrederea în vindecare prin cuvinte hazlii şi glume surprinzătoare.

*

* * *

— Ne mai trebuie fier, tablă, cărămidă, ţiglă, număra Schweitzer pe degete. N-avem mai nimic din tot ce-i necesar construcţiei, totuşi vom construi. Eu şi Akaga ne-am gândit, am socotit ce avem şi am decis: pentru început ce avem ne ajunge… Avem cazmale, avem topoare, avem sape. Şi, în sfârşit, avem mâini…

Doctorul ridică deasupra capului mâinile lui grele, arse de soare şi pline de bătături.

— Şi-apoi, pământ împrejur avem destul, continuă el. îl vom scoate de unde prisoseşte şi îl vom muta acolo unde ne va fi de folos. Cred, dragi prieteni, că aţi înţeles: Akaga şi cu mine ne-am gândit să

construim un dig.

Locuitorii din Lambarene, chemaţi la adunare, începură să se agite. Cei care locuiau pe colină considerau că n-au de ce să ia parte la ridicarea digului. Cineva îşi aduse aminte că tocmai trebuie să meargă la vânătoare. Altul ţipa că trebuie să plece neîntârziat la tatăl nevestei sale într-un sat aflat undeva, departe, în munţi.

Atunci păşi în faţă un bătrân african, prietenul răposatului vânător Lunonga. Vorbind, el o luă mai de departe:

— Au trecut de mult timpurile când luna era aşa de aproape de pământ, încât din vârful celui mai înalt palmier puteai s-o atingi. Atunci oamenii nu cunoşteau focul. Ziua îi lumina soarele, iar noaptea luna. Într-o zi, oamenii din junglă s-au gândit să le propună celor din savană să aleagă doi tineri, pe cei mai puternici, unul din junglă, celălalt din savană, care să se urce în vârful palmierului, să cureţe luna, că prea se întunecase şi lumina slab, mai ales în junglă.

Au sosit trimişii oamenilor din junglă la cei din savană, dar aceştia i-au alungat spunând că n-au nevoie. „La noi, spuneau ei, luna luminează şi aşa destul de binett.

Dar iată că s-a lăsat noaptea. Şi în noaptea aceea, luna lumina foarte slab. Oamenii savanei au fost atacaţi de duşmani. În întunericul ce domnea, duşmanii s-au apropiat de satul celor din savană care, din cauza întunericului, nu vedeau nimic şi tremurau de frică. Duşmanii au ucis pândarii, le-au luat soţiile şi copiii şi se pregăteau să plece.

Când un duşman a ridicat suliţa asupra unui bătrân din trib, s-a întâmplat însă un miracol. Luna a început să strălucească aşa de tare, încât totul s-a luminat împrejur. Asta pentru că tinerii din tribul

oamenilor din junglă au ajuns la ea şi au curăţat până la strălucire trupul ei de argint.

Războinicii din savană rămaşi în viaţă au prins curaj. Acum îi vedeau pe duşmanii, care voiau să dispară cu prada. S-au aruncat curajoşi asupra lor, iar duşmanii s-au speriat şi au fugit. Atunci oamenii din savană au trimis soli la oamenii din junglă cu daruri bogate. împreună cu solii, au trimis şi doi tineri din cei mai puternici şi mai îndemânatici, ca să-i înlocuiască pe tinerii din tribul oamenilor din pădure, care, singuri, au lucrat aşa de bine în noaptea aceea.

Când bătrânul îşi termină povestirea, în mulţime domnea tăcerea. Folosindu-se de aceasta, Akaga strigă»

— Cei care vor, veniţi să luaţi lopeţi!

Desprinzându-se din mulţime, câţiva oameni păşiră înainte, şi se îndreptară spre Akaga. Pe aceştia îi urmară alţii şi alţii, şi curând în faţa şurii unde era depozitat materialul de lucru se strânseră un rând lung.

Dându-le lopeţile, Akaga îi preveni:

— Mâine, de îndată ce răsare soarele, veniţi în vâlcea. Oganga şi eu vă aşteptăm acolo.

*

* * *

Începură să sosească la spital noi voluntari – medici şi surori. În scrisorile pe care le primea doctorul Schweitzer de la prietenii săi, transmise prin noii veniţi la Lambarene, ca un laitmotiv, se repeta aceeaşi frază: „De ce nu veniţi în Europa? Ce vă mai reţine în Africa?”

Doctorul răspundea: „Datoria. Mulţi dintre vechii colaboratori au plecat după război acasă şi sosesc atât de mulţi alţii noi, care încă nu s-au obişnuit cu condiţiile locale, încât trebuie să rămân cu ei;

deocamdată aici este nevoie de experienţa şi autoritatea mea.a

Şi mai avea doctorul un motiv să rămână la Lambarene, dar despre asta n-a scris nimănui şi nici n-a mărturisit cuiva: spaima de aspectul postbelic al Europei; de departe, Schweitzer şi-o reprezenta sălbatică şi groaznică.**

Ca să nu mai vorbim de faptul că, după ce a stat la Lambarene ultimii opt ani fără întrerupere, Schweitzer a prins rădăcini în Africa. Acum el considera Africa cea de-a doua patrie a sa.

Într-o zi, arătând grădina spitalului unor colegi nou veniţi, doctorul le atrase atenţia asupra unor tufe înflorite:

— Priviţi aici, spuse el. Acesta este un şoc pe care l-am adus din Gunsbach. Acolo înflorea în iulie, aici – îl vedeţi? – înfloreşte în decembrie. Pricepeţi de ce? Pentru că aici înfloreşte de două ori pe an, în Iulie şi în decembrie. Acest soc strămutat este un exemplu foarte grăitor. Ar fi bine ca şi voi, dragi prieteni, să ajungeţi să înfloriţi de două ori aici, pe meleaguri străine!

La începutul lunii ianuarie 1948, cu puţin înainte de a împlini şaptezeci şi trei de ani, Schweitzer primi o scrisoare de la studioul de radiodifuziune din Basel. În scrisoare era încunoştinţat că în ziua de 14 ianuarie 1948, din Elveţia se va transmite, pe unde scurte, un mesaj pentru doctorul Schweitzer. Câţiva prieteni din Gunsbach i se vor adresa prin radio.

Doctorul se plimba încolo şi încoace, tulburat.

„Care din ei ar putea să fie? *u* se gândea, căutând să şi-i amintească pe toţi vechii prieteni din Gunsbach.

Cu ajutorul medicilor tineri, el acordă radioreceptorul pe unda necesară şi aşteptă data

indicată. Şi iată că la 14 ianuarie, când clopotul din Lambarene suna ora mesei, din radioreceptor se auzi o voce de bas cunoscută. Nu mai încăpea nicio îndoială: vocea aparţinea bătrânului primar al oraşului Gunsbach.

— Bună ziua, Albert! începu acesta, cu vocea vădit emoţionată, adresându-se prietenului aflat atât de departe. Sunt eu, primarul Gunsbach-ului, pe care, sunt sigur, nu l-ai uitat, pe ziua ta de naştere îţi doresc toate cele bune şi multă, multă sănătate, ţie şi doamnei Elena…

Aici se stinse basul cunoscut şi se auzi o altă voce, de asemenea cunoscută, apoi a treia, a patra… Vorbiră pe rând vecinii lui Schweitzer – Neff şi doctorul

Arnold, apoi rostiră câteva cuvinte cordiale doctorul Fritz Koch şi învăţătorul Ortlib. Toţi îl felicitau pe marele cetăţean al municipiului lor şi îşi exprimau speranţa că nu i-a uitat. La sfârşitul emisiunii, vocile lor se amestecară într-un adevărat cor, din care se putea înţelege un singur lucru:

— Vino mai repede, Albert! De prea mult timp ne lipseşti!

Această transmisiune neobişnuită impresionă profund pe Frau Elena şi pe Albert Schweitzer. Acum spuneau amândoi:

— Trebuie să plecăm! Suntem aşteptaţi în Europa!

Dar treburile urgente în legătură cu construirea digului şi iniţierea noului conducător temporar al spitalului – doctorul Perşi – îi mai reţinură multe luni în Africa.

În sfârşit, la întâi octombrie 1948, Elena şi Albert luară calea Europei. În portul Marsiliei, doctorul fu

întâmpinat cu multă căldură. Zâmbind şi ridicând puţin pălăria, el îşi făcea cu greu drum prin mulţimea care îl aclama.

Când fu întrebat unde vor să fie conduşi, el şi soţia, doctorul rosti cu modestie:

Vă rog să-mi recomandaţi un hotel ieftin!

I se indică o adresă şi, ridicând cu uşurinţă cele două valize voluminoase, el le duse singur până la hotel.

În Marsilia, soţii Schweitzer nu zăboviră mult. La 119 octombrie, Schweitzer strângea mâinile prietenilor din Günsbach, care-l chemaseră.

Timp de câteva zile, Elena şi Albert făcură ordine) n vechea lor casă din Günsbach, apoi plecară cu trenul spre orăşelul Menedorf, pe malul lacului Zürich. Acolo trăia acum fiica lor, Renate, fericita mamă a patru copii: trei fetiţe – Cristina, Katrin şi Monica şi un băiat – Filip.

Prin fereastra vagonului, priveau oraşele şi înverzi (ele sate alsaciene. În locul ruinelor lăsate de război *he* înălţau acum case noi. În vagon urcau oameni vorbăreţi şi plini de viaţă.

„Ce-o fi asta? se întreba Schweitzer. Dorinţa conştientă de a uita cât mai repede ororile războiului sau încrederea într-un viitor mai bun?”

Gândurile lui fură întrerupte de un călător palid, cu pete întunecoase pe faţă – pare-se un miner bătrân.

— Nu sunteţi de pe aici?

— Ba sunt de aici, răspunse doctorul. Dar trăiesc de mult, dinainte de război, în Africa.

— Aha, făcu muncitorul. Atunci nu ştiţi prin câte am trecut noi pe-aici. Ţi-e şi groază să-ţi aminteşti. Dar acum, gata, s-a terminat! Ajunge! Acum ne-a venit mintea la cap, nu vom mai permite să fim înşelaţi. N-o să mai fie un nou război!

Schweitzer zâmbi pe sub mustaţă. îl bucurau părerile fierbinţi ale bătrânului miner. Strângându-i mâna, îi zise:

— Vă sunt recunoscător pentru aceste cuvinte. Dacă toţi ar gândi ca dumneavoastră... Bine-ar fi!...

Muncitorul se fâstâci. Reţinu mâna doctorului într-a lui şi aplecându-se spre el, rosti cu glas scăzut:

— La noi, în mină, mulţi gândesc aşa, dar proprietarii nu sunt mulţumiţi. Cât regretă ei comenzile de război!

m

Minerul coborî curând din tren, iar Schweitzer, trecând graniţa franco-elveţiană, intră pe pământul Elveţiei. Se gândea acum cu o bucuroasă nerăbdare la întâlnirea cu fiica sa, cu ginerele şi cu nepoţii.

Vocea somnoroasă a conductorului anunţă:

— Menedorf!

Frau Elena şi Albert Schweitzer apucară în grabă valizele şi coborâră. Pe peronul micuţei gări erau aşteptaţi. Frau Elena se aruncă în braţele fiicei, îşi îmbrăţişa ginerele, îşi sărută nepoţii. Mică, adusă de spate, ea voia să-i îmbrăţişeze pe toţi deodată, să-i strângă pe toţi la inima ei de mamă, care suferise atâta de dorul 3 or. Ea plângea. Plângea şi Renate. Iar nepoatele şi frăţiorul lor se uitau cu uimire la bunicul, despre care auziseră de la mama atâtea lucruri interesante.

— Bunicule, este adevărat că vii din Africa? se decise în sfârşit Katrin să întrebe.

— Adevărat, răspunse zâmbind doctorul. Ce, nu se vede? Uitaţi-vă la voi ce palizi sunteţi, în timp ce eu sunt ca un negru.

— Şi bunica vine din Africa?

— Şi bunica.

— Atunci ea de ce nu este neagră?

— Ea se ascunde de soare…

— Hai să mergem! Să mergem! îi îndemnă deodată Renate. Afară ne aşteaptă maşina…

În seara aceea, pe genunchii unde copiii negri şedeau cu atâta plăcere, bunicul Schweitzer îşi ţinu proprii săi nepoţi. La cererea lor, el le povesti una după alta diferite întâmplări din viaţa junglei. Dar nepoţii nu se mai săturau! Când Renate îi duse la culcare, ei se rugară.

— Mamă, lasă-l pe bunicu’ să stea lângă patul nostru.

Bunicul râse:

— Nu m-am gândit că la bătrâneţe va trebui să o concurez pe prinţesa Sheherezada.

Dar, pe nepoţi nu putea să-i refuze. În camera slab luminată a copiilor, el le povesti din nou cum un vină tor african a adus la spital un pelican rănit, care, după ce s-a vindecat, a rămas să trăiască la spital, apoi despre antilopele sale domesticite, despre căţelul Şuşu, despre maimuţa Julie şi despre pisica Ziti.

— Pisica de unde ai luat-o, bunicule? întrebă în şoaptă Cristina.

Şi bunicul începu o nouă povestire:

— Într-o zi, trec prin salonul bolnavilor de curând operaţi şi deodată aud un sunet ciudat. Ascult eu…

Mi se părea că undeva, departe, se aude un miorlăit. Le spun bolnavilor: „Cred că pe-aici e vreo pisică”. Dar africanii bolnavi răspund: „De. unde pisică?

Plânge dincolo vreun copil mic”. A doua zi, când trec iarăşi prin salonul acela, ce credeţi? Aud din nou slab, „miau-miau!”

De data asta n-am mai ascultat ce spun bolnavii. Merg spre locul de unde auzeam miorlăitul şi mă împiedic de nişte lăzi. Spun sanitarului să le dea la o

parte. După lăzi am găsit un pisicuţ care abia făcuse ochi. Cum a nimerit acolo – nu ştiu!

— Şi mai departe? întrebau în cor copiii.

— Mai departe? Am hrănit pisicuţa cu biberonul. Şi a crescut mare, s-a făcut o pisică frumoasă. Nu se despărţea de mine. Când primeam bolnavii, la camera de gardă, se urca pe masă şi făcea fel de fel de giumbuşlucuri, încât bolnavii râdeau până la lacrimi. Seara, se culca în stânga mea, şi începea să toarcă în somn.

— Cum torcea?

Şi bunicul Albert trebui să le arate cum toarce pisica, până ce nepoţii adormiră.

*

* * *

Spre mijlocul lunii iunie 1949, răspunzând invitaţiei Universităţii din Chicago, Frau Elena şi Albert Schweitzer plecară în Statele Unite. Timpul era favorabil călătoriei şi conversaţiile cu noii cunoscuţi se dovediră atât de interesante, încât soţii Schweitzer nici nu remarcară când au traversat oceanul. La 29 iunie, când vaporul „Skyline”, puternic şi foarte bine echipat, se apropia de Manhattan, Schweitzer aştepta cu nerăbdare apariţia statuii Libertăţii a sculptorului HÂN – acian Barloldi, al cărui negru înfrânt a jucat un mure rol în destinul doctorului.

Totuşi Schweitzer nu reuşi să vadă bine renumita sculptură. Cu mult înainte de sosirea vaporului în port, sosiră cu şalupele reporterii, aşa-numiţii „vânători de fotografii”. Până să-şi dea seama soţii Schweitzer, reporterii sau şi urcat pe bordul vasului „Skyline” şi au pornit la asalt. În faţa doctorului şi a doamnei 101 ena sclipeau în fiecare clipă fulgere. Erau fotografiaţi din profil, din faţă, de sus şi de jos. Un reporter se sui călare pe unul din tovarăşii săi,

altul, ca o maimuţă, se căţără pe armătura catargului.

— Ce sălbatici! îi zise doctorul încet soţiei sale.

Dar „sălbaticii”, după prima întâlnire pe „Skyline”.

mi-l mai lăsau pe Schweitzer în pace. îl însoţiră după debarcare până la automobilele care-i aşteptau pe oaspeţi. Ba mai mult, pe uscat acestora li se alăturară reporterii veniţi să-i ia doctorului interviuri. Aceştia îl plictiseau pe doctor cu năstruşnicele lor întrebări.

— Vreţi să transmiteţi ceva cititorilor noştri?

— Ce părere aveţi despre comunism?

— În Africa aţi fost vreodată atacat de animale sălbatice?

Întrebările plouau din toate părţile. În sfârşit, Schweitzer, plictisit, protestă energic:

— N-avem nimic de spus. Lăsaţi-ne în pace!

Totuşi în ziarele de seară apăru: „interviul luat vrăjitorului din junglă”. Râzând, Elena citea soţului înigmente din acest interviu.

„Seara, când pacienţii dorm, doctorul îşi scrie cărţile filosofice”.

„Vrăjitorul african va încerca noua metodă amerianâ de vindecare a leprei”.

„Doctorul este nevoit să-şi atârne manuscrisele sub pin fon, ca să nu le mănânce antilopele”.

„Doctorul a auzit de la prietenii săi multe despre America. El este uimit de zgârie-nori şi crede că americanii sunt drăguţi cu el întrucât îl iau drept un bancher bogat sau un boxer renumit”.

Când citea în ziare asemenea bazaconii, Schweitzer râdea şi el.

— Ce vor mai născoci ăştia? se întrebă el, fără să ştie că redacţiile cereau în fiecare zi corespondenţilor lor: „Mai multe informaţii despre Schweitzer. Şi nu

numai întâmplări, ci şi câte ceva despre ideile lui”.

„Ne mai aşteaptă multe surprize!” îşi exprima ei îngrijorarea.

*

* * *

După câteva zile, Schweitzer şi Frau Elena plecară cu trenul la Chicago. Compartimentul alăturat celui rezervat lor, într-un vagon, cu toate protestele doctorului, era ocupat de ziarişti. Era de ajuns ca doctorul să ajute în vreo gară unei femei care-şi ducea greu bagajul, că imediat apăreau în ziare astfel de titluri r „Oaspetele cel mai galant”, „Gentlemanul african”.

Odată Schweitzer se interesă de tabla gofrată din care erau executate nişte garaje în preajma gării.

— Bun material! Ar fi bun şi pentru noi, în Africa…

A fost de ajuns să-l audă un ziarist, pentru ca timp de mai multe zile ziarele să-l numească numai „mister Tablă Gofrată”.

La Chicago, Schweitzer şi soţia sa fură întâmpinaţi de profesorii universităţii. Oaspeţilor li se oferi o masă” apoi, într-un cadru festiv, i se acordă doctorului Schweitzer titlul de doctor honoris causa în filosofie al Universităţii din Chicago.

Şi, în sfârşit, soţii Schweitzer îşi continuară drumul spre orăşelul Aspen, unde urma să se desfăşoare festivalul Goethe. Doctorul credea că Aspen se află undeva, aproape de Chicago, dar în realitate acest orăşel se afla la o distanţă de o zi şi jumătate de drum spre vest, pe podişul Colorado, lângă lacul Michigan.

Din nou începură să se scurgă obositoarele ore de călătorie în tren. Acest timp trecu totuşi mai repede „datorită povestirilor interesante ale unui

tânăr profesor, mister Wundt, care îi însoţea. De la el, Frau FIena şi Albert Schweitzer aflară că Aspen se află la o altitudine de o mie de metri deasupra nivelului mării. Cândva, în aceste regiuni se extrăgea argint, de aceea oraşul se mai numeşte şi de Argint. A doua naştere a sa, Aspen o datorează festivalurilor muzicale şi de cultură care au loc în fiecare an vara, şi atrag un numeros public.

— În această vară a anului 1949, în afară de dumneavoastră, la Aspen este invitat şi filosoful spaniol Ortega y Gaset, scriitorul italian Borghese, poetul nostru, Thorthon Wilder şi un profesor din Germania, cercetător al operei lui Goethe, doctorul Bergstrasser Totuşi dumneavoastră, domnule doctor, sunteţi fără îndoială steaua cea mai strălucitoare a acestui festival, *A* în bea mister Wundt.

Când Schweitzer ajunse la Aspen, el află că este invitat să participe nu numai la festivalul Goethe, ci şi la festivalul muzical ce urma să se desfăşoare conmmitent.

Victor Babin îi spuse doctorului:

— Se află aici de câteva zile orchestra simfonicăiindusă de Mitropoulos, iar ieri a sosit cu avionul Arthur Rubinstein. Numai pe dumneavoastră vă mai aşteptam.

Doctorul clătina din cap, zâmbind:

— Ce să-i faci, probabil va trebui să lucrez şi noaptea, aşa cum scriu ziarele voastre.

Începu o activitate intensă: conferinţe de presă, înregistrarea concertelor de orgă pe disc, interviuri la radio – tot timpul, la Aspen, numai în astfel de treburi şi întâlniri şi-l petrecu.

Din nefericire, aerul rarefiat, de munte, dăuna sănătăţii lui Schweitzer şi doctorul nu putu să rămână decât numai două zile. Dar discursul dedicat lui

Goethe, pe care îl ţinu mai întâi în limba franceză, apoi în limba germană, felul în care cântă la pian în micul salon intim, umorul şi umanitatea lui impresionară profund pe oaspeţii festivalului şi publicul. Americanii erau uimiţi de bunătatea şi sinceritatea acestui om cărunt, manifestate firesc, în discuţiile duse cu orice interlocutor, fie el scriitor ilustru sau simplu student.

În aceste două zile petrecute la Aspen, doctorul obosi foarte mult. Ardea de nerăbdare să ajungă it mai repede la Princeton, unde urma să-l întâlnească pe Einstein, dar conferinţele de presă la care era planificat să participe, parcă n-aveau sfârşit. Un corespondent mai insistent, care îl urma pe doctor pas cu pas, îl întrebă:

— Îmi puteţi da un exemplu de ceea ce dumneavoastră numiţi „respectul faţă de viaţă”?

Aceasta se petrecu puţin înainte de plecare. Schweitzer, pe jumătate supărat, pe jumătate glumind, i-a răspuns:

— Eu, Albert Schweitzer, reprezint una din manifestările vieţii. Şi pentru ca această manifestare a vieţii să se poată desfăşura normal, este necesar să fie lăsată în pace. Iată un exemplu concret al aplicării „respectului faţă de viaţă”. Vă e greu să înţelegeţi?

*

* * *

Seara, înainte de plecare, Schweitzer fu invitat să asiste la o reprezentaţie a pieilor roşii. Doctorul consimţi, dar fără prea mare plăcere. Trebuia să coboare spre lac, căci reprezentaţia era programată pe o platformă, în aer liber, şi se părea că va trebui să stea în picioare.

Porni la drum indispus, dar pe măsură ce se apropia, dispoziţia lui Schweitzer se schimba. În

canionul prin fundul căruia ducea drumul domnea o răcoare plăcută. Cerul acoperea valea ca un tainic polog sini-Iiu. Conturarea întunecoasă a stâncilor şi o luminăţie sclipitoare spre lac – toate acestea alcătuiau o atmosferă solemnă.

Curând călătorii ieşiră într-o poiană largă, limitată spre munţi de tufe, iar spre lac de nişte arbuşti scunzi. În mijlocul poienii ardea un foc. Flăcări se înălţau drept în sus. În jurul focului, indieni cu feţe frumoase, arămii, purtând pe cap podoabe din pene multicolore, dansau un dans lent şi ritmic. Ei cântau solemn şi prelung, în tactul muzicii.

Schweitzer întrebă ce se spune în acest cântec, iar Interpretul, mister Emeric Rossi, explică:

— Este un cânt de noapte al pieilor-roşii din tribul Navaho. În el se spune:

Merg, şi în faţa mea răsare frumuseţea.

Merg, şi în spatele meu rămâne frumuseţea, Merg, şi sub mine-i frumuseţea.

Merg, şi deasupra mea domneşte frumuseţea. Frumuseţea mă întâmpină mereu şi sfârşitul a tot ce există, este frumuseţea… Indienii cântau, interpretul traducea, iar Schweil/i t, zguduit de înţelepciunea cântecului popular, repet. i în sinea sa:

IVumuseţea mă întâmpină mereu

Şi sfârşitul a tot ce există, este frumuseţea…

III plecă din Aspen profund impresionat de acest plini esc spectacol nocturn, convins mai mult ca ori«Iml e, i viaţa este o mare minune, dăruită omului de natură, şi că a servi viaţa, dezvoltarea ei, perfecţionarea ei este cel mai mare bine.

…Şi iată Princeton-ul. Institutul de cercetări superioare Fuld-Hall. O clădire lungă, cu cupolă. Schweitzer urcă cu liftul, apoi pomi de-a lungul unui coridor nesfârşit. Cabinetul numărul 103, 107… El

căuta numărul 115. Ah, iată-l! Doctorul bătu încet în uşă. Uşa se deschide şi în prag apăru însăşi gazda, Albert Einstein. Părul lui cărunt, moale, parcă fâlfâia în vânt. Ochii larg deschişi, ce radiau bunătatea, priveau puţin distrat şi obosit.

Einstein îşi îmbrăţişă oaspetele şi-l pofti în cabinetul său – o cameră mare, pe jumătate goală. Lângă fereastră se afla o masă mare de scris. În spatele mesei, pe perete, o tablă uriaşă. Pe ea – formule scrise cu creta şi şterse, fel de fel de schiţe şi calcule.

În cameră se mai aflau două fotolii de piele, o canapea şi etajerele cu cărţi. Nici tablouri – nimic din ceea ce ar putea să distragă atenţia nu exista în cameră.

— Vă aşteptam, domnule doctor. Am încercat chiar să fac un calcul: când nu veţi mai suporta şi veţi fugi de ei, spunea Einstein arătându-i lui Schweitzer o coală de hârtie acoperită cu cifre.

— O, bănuiesc că n-a fost deloc simplu – glumi Schweitzer. Aţi ţinut seama de faptul că pe mine Goethe mă reţine?

Einstein emise un oh! plin de respect şi, arătând tabla, spuse:

— Priviţi! Vreau să dovedesc ceva încă nedove dit. Toată lumea afirmă că nu există o teorie unitară a câmpului şi că nici n-ar putea să existe, dar eu acum, la bătrâneţe, mă străduiesc să creez o teorie unitară a câmpului şi simt (credeţi în presimţire?) că mă aflu pe drumul cel bun… încă puţin efort… Cu timpul…

Einstein rămase un minut pe gânduri, apoi începu să vorbească cu totul altceva:

— Când mă odihnesc şi mă gândesc la Kant sau ascult Bach, mi-aduc aminte de dumneavoastră. Aţi primit ultima mea scrisoare?

— Da. Mulţumesc. M-am bucurat foarte mult că punctele noastre de vedere coincid.

— Altfel nici nu se putea! exclamă Einstein. Am considerat totdeauna şi consider şi acuma că lumea se află în faţa unei crize şi că gravitatea ei nu este suficient înţeleasă de către cei cărora li s-a dat puterea de a alege între ceea ce este bun şi ce-i rău. ICnergia atomică, dezlănţuită, a schimbat totul, neschimbat a rămas numai felul nostru de a gândi, şi noi, cei înarmaţi, ne îndreptăm spre o nouă catastrofă.

— Mie viitorul nu mi se pare totuşi chiar aşa de Mumbru, răspunse Schweitzer. O cotitură în felul de a «Indi al oamenilor a început să se facă simţită. Influenţa eticii creşte, şi nu mai este departe ziua când etica şi nu politica va rezolva soarta războiului şi a păcii.

— Sunt de acord cu dumneavoastră, doctore. Dezvoltarea viitoare a omenirii depinde din ce în ce mai mult de bazele ei morale.

Schweitzer zâmbi:

— De mult repet şi eu acest lucru, iar lumea îmi» pune că sunt un optimist incorigibil. Dar cum poţi să nu crezi în oameni? Să nu crezi în oameni este chiar periculos. Eu cred în omenire. Cred în raţiunea ei şi în bunul ei simţ!

— Mă bucură şi mă consolează ferma dumneavoastră credinţă, îi spuse Einstein. Mi-aduc aminte de tinereţea noastră plină de optimism. Vă aduceţi aminte nun cântam noi la Berlin?

Mi-aduc foarte bine aminte! Dar spuneţi-mi, nud cântaţi la vioară?

— Din păcate, nu! Aproape că nu mai cânt! Dar pentru dumneavoastră, zâmbi Einstein, cu şiretenie, am să fac o excepţie, voi cânta totuşi… Sau poate să cântăm ca pe vremuri un duet? Am aici un pian destul

de bun…

Schweitzer consimţi, şi întrevederea vechilor prieteni se încheie cu un concert improvizat, cu discuţii amicale în timpul pauzelor.

Mai târziu, la 14 ianuarie 1955, când doctorul Schweitzer împlinea optzeci de ani, Albert Einstein va scrie despre el cu mult entuziasm: „Pot să spun că n-am întâlnit alt om la care bunătatea şi tendinţa spre frumos să se lege atât de armonios ca la Albert Schweitzer. Acest lucru este cu atât mai remarcabil la un om înzestrat cu o sănătate viguroasă ca a lui, în stare să modeleze totul corespunzător caracterului său. Această sănătate extraordinară, ce se manifestă la el în acţiuni directe, l-a ferit totdeauna de lâncezeală şi de stările de pesimism umilitor la care l-ar fi putut duce sensibilitatea lui excesivă. De aceea a reuşit el să-şi păstreze acea neţărmurită încredere în viaţă, în pofida tuturor dezamăgirilor care în vremurile noastre pândesc pe orice om profund sensibil. Lui îi place frumosul, nu numai în arte, ci şi în ştiinţe, dar niciodată n-a acceptat frumuseţea exclusiv exterioară, lipsită de conţinut. Un instinct sănătos îi permite să-şi menţină spontaneitatea şi capacitatea vitală în faţa tuturor vicisitudinilor sorţii, îndemnându-l* să evite fără greş tot ce este lipsit de suflet şi rece. Acest lucru se observă foarte bine în lucrarea sa despre Johann Sebastian Bach, în care el dezvăluie lipsa de puritate în interpretare şi manierismul muzicienilor profesionişti, care deformează sensul operelor maestrului său preferat şi care împiedică transmiterea nemijlocită a muzicii lui Bach. Am convingerea că activitatea sa la Lambarenă este în mare măsură o fugă de împietritele noastre tradiţii sociale şi culturale, rău împotriva căruia solitarii sunt îndeobşte neputincioşi.

El n-a propovăduit niciodată; n-a căutat cu tot dinadinsul să convingă, nu şi-a propus să devină un „salvatore şi un model pentru toţi. El doar că a acţionat totdeauna conform propriilor sale convingeri. De fapt, în majoritatea oamenilor există un nezdruncinat principiu al binelui, altfel ei niciodată n-ar fi recunoscut măreţia modestiei lui.e

*

—

La JLambarenă, pe Schweitzer îl aştepta o surpriză. Se întorsese din concediu Matilde Kottman. Spitalul fusese completat cu medici tineri, veniţi din Europa, din America şi din Asia. Sub conducerea doctorului Perşi, şef temporar al spitalului, nu numai că n-a scăzut numărul pacienţilor, dar s-a şi mărit; Perşi nu numai că a ştiut să găsească forţele necesare reparării construcţiilor vechi, dar a construit şi pavilioane noi.

Schweitzer, care slăbise şi se depigmentase după lunga absenţă, era întâmpinat cu zâmbete prietenoase şi exclamaţii glumeţe:

— Am auzit, am auzit despre marşul triumfal al lui „Mister Tablă Gofrată” în Statele Unite!

Lângă casă, câinele Şuşu îi sări doctorului la piept. (Yedinciosul animal, într-atât îi fusese dor de stăpânul Lui, încât nu mai putea nimeni să-l desprindă de doctor. Astfel, însoţit de Şuşu, doctorul păşi tulburat pragul casei sale.

După ce se odihni puţin, convocă personalul spitalului şi, privind feţele lor, unele binecunoscute, altele necunoscute, începu cu o glumă:

— Voi putea deci să plec mai des. Văd că şi fără mine lucrurile merg bine, chiar foarte bine.

Rumoarea care se stârni în urma acestor cuvinte ale doctorului fu de neînchipuit Zărind în ochii lui

Schweitzer cunoscutele scântei poznaşe, Matilda Kottman zâmbi înţelegătoare, dar tinerii medici, care auziseră atâtea despre vrăjitorul din Lambarene şi care doreau să lucreze sub conducerea lui, strigau:

— Rămâneţi cu noi!

— Să nu plecaţi 1

Când se făcu în sfârşit linişte, Schweitzer se adresă iarăşi colegilor, făcându-le o propunere care tulbură toată lumea:

— În zilele următoare, dragi prieteni, vom începe lapte cu lepra. Cei care vor să încerce noile medicamente să se înscrie la doctorul Perşi.

În cameră se stârni din nou rumoare, dar Schweitzer, ridicând mina, continuă:

— Asta nu-i totul. De îndată ce vor sosi materialele, printre care şi acea tablă gofrată, al cărei nume mi s-a atribuit în străinătate, vom începe, prieteni, construirea unei leprozerii. Doctorul Perşi, prevăzător, a şi pregătit, aproape în întregime, platforma de construcţie.

…În zilele următoare, o activitate intensă se duse în pavilionul absolut izolat destinat leproşilor. Schweitzer personal îi examină pe bolnavi. Rănile ce nu se vindecau, oasele ce putrezeau, crustele cutanee – toate se perindau pe sub ochii lui ca într-un coşmar. Cei care nu mai aveau scăpare fură transportaţi într-un salon aparte, iar bolnavii pentru care mai exista o cât de slabă speranţă erau trataţi cu medicamente noi, de producţie franceză, elveţiană, belgiană şi americană. Ce efecte vor avea aceste medicamente asupra bolnavilor? Surorile însemnau în caiete speciale, în dreptul fiecărui bolnav, ce medicamente a luat, când şi sub ce formă. De acum înainte doctorii vor observa cu stricteţe desfăşurarea bolii lor.

Seara, când Schweitzer ieşi din încăperea

înăbuşitoare la aer curat, îi vâjâia capul, iar paşii îi erau înceţi, nesiguri. Deasupra străluceau nefiresc de luminoase constelaţiile cerului sudic. O slabă adiere dinspre Ogooue aducea răcoare. Doctorul privi focurile aprinse de africani şi îşi aduse aminte de focul aprins pe malul lacului Michigan şi de întâlnirea sa cu Einstein.

Atunci oboseala îi trecu, parcă luată cu mâna, şi se grăbi să ajungă acasă, pentru a se aşeza cât mai repede la masa de lucru. Astăzi trebuia să termine neapărat irlieolul privitor la necesitatea interzicerii armelor a (ornice. Partizanii păcii din Scandinavia i-au cerut să i»[12] trimită acest articol cât mai repede.

Acasă, pe doctor îl aşteptau prietenii săi patrupezi. I'isica Ziti se şi instalase la locul ei, pe masa de lucru, C¡inele Şuşu, culcat lângă uşă, asculta cu atenţie glasul nocturn al junglei. Numai maimuţa Julie... doifeiea, convinsă că atâta timp cât e înconjurată de prieteni, nimic nu i se va întâmpla şi că deci poate dormi liniştită.

Târziu după miezul nopţii, doctorul tot mai lucra la manuscris. Camera de lucru îi servea în acelaşi timp şi de dormitor. În această încăpere, ca o cutie, căreia toţi îi spuneau fastuos „cabinete, se afla o masă comodă de lucru, construcţia lui proprie, un pat, un

---

12

* *

Viaţa lui Schweitzer la Lambarene intră foarte repede pe făgaşul obişnuit, de parcă nici n-ar fi fost plecat nicăieri. De dimineaţă, doctorul îşi vizită bolnavii. Apoi porni grăbit spre şantierul leprozeriei. După amiaza şi-o petrecu în mijlocul colegilor medici şi surori, participînd la consultaţii colective în cazurile mai grave. Cînd se lăsă noaptea şi doctorii, muncitorii şi bolnavii se culcară, Schweitzer nici nu se gîndea la somn. în casa lui, construită pe piloni, ca măsură de prevedere împotriva inundaţiilor, la lumina unei lămpi cu petrol, se apucă de scris. Avea de răspuns unor scrisori şi de terminat volumul trei al cărţii sale „Cultura şi etica".

lavabou şi două taburete. Pe unul stătea doctorul, celălalt era destinat vizitatorilor. O plasă, la fereastră, împiedica moschitele şi celelalte insecte să intre.

— Noaptea, insectele acoperă plasa şi stau aşa, nemişcate, parcă la pândă.

Casa mai avea două camere, mai comode, dar într-una din ele se afla pianul cu pedale de orgă, la care Schweitzer ţinea foarte mult, iar în cealaltă doctorul îşi adăpostea antilopa preferată.

În camera unde se afla pianul se adunau uneori seara doctorii şi surorile. Acolo se purtau discuţii lungi, prieteneşti, apoi Schweitzer se aşeza la pian şi cânta Bach. Acest obicei vechi îl adoptară şi noii colaboratori ai spitalului.

Când intrau pentru întâia oară în casa lui Schweitzer, doctorii tineri priveau cu respect mobilierul modest şi ascultau emoţionaţi povestirile tovarăşilor lor mai vârstnici. Era greu de conceput că aici, în inima junglei, în această cameră modestă s-a născut ideea despre respectul faţă de viaţă, că la această masă grosolană au fost scrise rândurile care au înconjurat lumea, despre infinita responsabilitate a omului faţă de viaţă, rânduri de foc, parcă menite să alunge bezna coşmarurilor din Buchenwald şi Hiroshima!

Această stare de uimire respectuoasă se spulbera de îndată ce doctorul Schweitzer se adresa simplu şi prietenos colegilor săi. Acordând deplină încredere noilor sosiţi, le vorbea deschis, alternând discuţiile profesionale cu glume, şi atunci interlocutorii se deschideau ca florile sub razele soarelui de dimineaţă, uitând cu totul stinghereala primelor clipe.

* * *

Abia în primăvara anului 1951 putu doctorul să plece din nou în Europa. Trebuia s-o ajute pe Frau

Elena care căzuse din nou la pat. Apoi ardea de nerăbdare să-şi revadă nepoatele şi nepotul. Şi afară de asta, construirea leprozeriei, activitatea medicală intensă şi munca din timpul nopţii – toate acestea laolaltă contribuiseră la înrăutăţirea stării sănătăţii lui Schweitzer. El se simţea extrem de obosit şi-şi dădea seama că trebuie să schimbe aerul.

Frau Elena oftă uşurată când îşi văzu soţul din nou ars de soare şi aparent vioi, ca totdeauna. Doctorul luă mina ei uscăţivă între palmele sale mari, şi amândoi se priveau unul pe celălalt, zâmbind fără să vrea, neputându-şi stăpâni profunda tulburare.

Schweitzer îşi examină el însuşi soţia, apoi invită la un consult colectiv câţiva renumiţi colegi ai lui. Consiliul nu ajunse la o concluzie unanimă: unii din doctori considerau boala doamnei Elena drept o consecinţă deloc primejdioasă, a vieţuirii îndelungi, în condiţiile climei tropicale; alţii, dimpotrivă, înclinaţi să vadă situaţia într-o lumină mai puţin încurajatoare, îl sfătuiră pe Schweitzer să-şi interneze soţia pentru câtva timp într-un spital pentru a putea fi supravegheat mersul bolii ei.

Ultimul cuvânt în această lungă discuţie îl avu însăşi Frau Elena. În timp ce doctorii se consultau în camera de alături, ea se ridică din pat şi venind la ei le spuse:

— Sunt sănătoasă. De când a venit Albert, mă simt mult mai bine.

Într-adevăr, prezenţa soţului dăduse parcă forţe noi trupului încovoiat al doamnei Elena. Ea gospodărea prin casă, citea manuscrisele lui Albert, se ocupa de nepoţi.

Împreună cu Albert făcu o vizită preşedintelui Republicii Federale Germania Theodor Heuss. a cărui soţie era o veche prietenă a ei. Preşedintele îi înmână

lui Schweitzer o medalie comemorativă de aur din partea Camerei germane de comerţ cu cartea.

La 16 septembrie 1951, Schweitzer ţinu un discurs la Frankfurt pe Main. Cuvântarea celebrului luptător pentru pace a avut un larg răsunet. Răspunzând invitaţiei mai multor asociaţii, doctorul efectua apoi un turneu prin Anglia, Olanda şi ţările scandinave. Peste tot el va pleda cu însufleţire despre un viitor fără război, fără constrângere, fără neînţelegeri între popoare.

Din Africa porniră scrisori care-l chemau pe doctor înapoi la Lambarene. În decembrie Schweitzer se pregătea tocmai i de plecare când i se ivi, în sfârşijt, prilejul de a se întâlni cu Pablo Casals, care urma să dea la Zürich un concert în cinstea împlinirii a şaptezeci de ani de viaţă. Casals trimise personal o invitaţie doctorului. Schweitzer plecă la Zürich.

Într-o sală somptuoasă, mare, luminoasă, destinată exclusiv concertelor, în faţa ochilor lui Schweitzer se desfăşură un tablou grandios: o sută douăzeci de violoncelişti stăteau în picioare lângă pupitrele lor, ca o gardă de onoare. Printre rânduri, în întâmpinarea lui Schweitzer veni grăbit maestrul Casals, cu ochii negri, dar cu părul complet cărunt.

— Ce întâlnire! Dumnezeule!

Prietenii se îmbrăţişară. Doctorul îl felicită pe renumitul muzician de ziua lui de naştere, îi înmână un dar şi-l întrebă:

— Ce mai e pe-acolo, în Catalonia noastră?

Privirea lui Casals se întristă, dar de îndată îşi recapătă din nou strălucirea.

— Ai uitat, probabil, că am jurat să nu calc pe pă în în tul Spaniei cât timp e stăpân acolo Franco? întrebă el la rândul său şi continuă: Voiam să-ţi spun că festivalul din Prado, despre care ţi-am comunicat,

are un dublu caracter: de creaţie şi de protest. Şi n-am ales din întâmplare Prado: este aproape de Franco, dar din fericire ghearele lui nu ajung până acolo.

Soneria care anunţă începerea concertului întrerupse discuţia. Casals se îndreptă spre scenă, iar Schweitzer fu condus spre unul din locurile rezervate oaspeţilor de onoare.

Minunat concert! în afară de operele clasice, fură executate şi câteva lucrări ale lui Casals, printre care celebrul oratoriu „EI Pessedre".

Schweitzer asculta încântat. În pauză se apropie de autor şi-i spuse:

— Înălţătoare-i muzica dumitale! E mai bine totuşi să creezi decât să protestezi!

— Dar de ce nu şi una şi alta? răspunse Casals. Cum voi face eu, de pildă, la festivalul din Prado. Ba mai mult, protestul poate fi uneori unul din aspectele e ele mai grave şi de răspundere ale creaţiei. Tocmai dumneata, Albert, să nu ştii acest lucru?!

Schweitzer râse:

— Nu te-ai schimbat deloc, Pablo! exclamă el. Şi eşti tot atât de temut în discuţii ca şi acum o jumătate de secol! Dar eu unul n-am de ce mă teme. Stăm amândoi pe aceeaşi baricadă. Protestul dumitale este profund moral şi cu totul îndreptăţit. Dacă vrei să ştii, şi eu pe vremuri m-am jurat să nu păşesc pe pământul german cât timp va fi călcat de cizma nazistă.

Acum râdea şi Casals. Astfel cei doi renumiţi umanişti se declarară cu totul de acord asupra bazelor morale ale protestului.

*

* * *

Mai mult decât toţi ceilalţi, reîntoarcerea doctorului la Lambarene o aştepta Akaga. În ultimele

cinci luni el a cercetat cu de-amănuntul spitalul, a găsit toate lacunele şi a ales locurile cele mai bune pentru construirea de noi clădiri. Un plan general de reconstruire a aşezării spitalului venea să încununeze neobosita lui activitate.

Akaga se apropia de patruzeci şi cinci de ani, dar era tot aşa de zvelt şi plin de viaţă ca un tânăr. Nimic nu-i zdruncina credinţa că el poate duce la bun sfârşit absolut orice începe. Văzându-l cum desenează şi îşi corectează planul, Matilda Kottman spunea adesea

— Ţi-ai luat prea mult avânt, Akaga. Nu cred eu că vom putea, în următorii ani, să întreprindem lucrări de o asemenea amploare. Nu uita, mijloacele noastre sunt destul de modeste. Şi nici nu ştiu dacă doctorul Schweitzer va mai aduce ceva.

Akaga îi răspundea Matildei cu însufleţire:

— Ba vom reuşi oricum! Suntem obişnuiţi să înfruntăm dificultăţile. Şi am convingerea că doctorul va aduce tot ce ne trebuie. Ştiţi bine câţi bolnavi trimitem noi acum acasă: îi bandajăm, le dăm medicamente şi – la revedere! Iar ei vin înapoi de multe ori într-o stare şi mai gravă… Ei, de ce credeţi că facem noi asta? Pentru că suntem răi? Nu! Ştie toată lumea că ne-am da şi sufletul pentru ei. îi trimitem însă acasă, pur şi simplu pentru că nu mai avem unde să-i primim! De aceea, zic eu, dacă n-avem destul loc, să facem! Să mai construim!

De îndată ce Schweitzer se odihni după călătoria lui pe Ogooué, Akaga. se şi prezentă la el. Fără să spună un cuvânt, întinse pe masa de lucru a doctorului planul său. Schweitzer privi cu atenţie liniile negre, pătratele şi cercurile.

— Foarte bine, Akaga! Zilele acestea vom începe nă realizăm acest plan.

Doctorul căută între hârtiile sale şi-i întinse lui

Akaga o cărticică:

— Când îl vezi pe Joseph, dă-i, te rog, cartea asta. E vorba despre el.

Akaga era încântat. Oganga este de acord cu planul lui! N-a lucrat degeaba! Zilele acestea vor pune primele pietre la fundaţiile noilor clădiri.

Dar n-apucă Akaga să se bucure bine, că de după colţul sălii de operaţii apăru alergând doctorul Perşi Din treacăt el strigă:

— S-a spart canalizarea la leprozerie!

Akaga vârî cum se nimeri în buzunar cartea pe care până atunci o ţinuse nu grijă în mână şi, fără să se uite unde calcă, alergă în urma doctorului Perşi. Când Akaga ajunse la leprozerie, Perşi şi pusese mâna pe cazma, încercând să dirijeze murdăriile cât mai departe de colonia spitalului. Negăsind a doua cazma, Akaga alergii de colo-colo în căutarea a ceva cu care să stăvilească murdăria, în loc de cazma. Privirea lui se opri asupra unei bucăţi de ţiglă veche. El o ridică şi începu să arunce cu forţă pământul în drumul murdăriei, care-şi făcea încet drum. Curând se înălţă un mic dig de pământ.

Akaga nu putea lucra decât în patru labe. Sudoarea curgea de pe el în şiroaie. Soarele se înălţase deasupra capului, dogorind nemilos. Papagalii, din palmieri, făceau un zgomot asurzitor, enervant, parcă în ciuda oamenilor istoviţi care luptau cu desperare.

Peste o oră, Akaga şi Perşi, frânţi de oboseală, uzi. şi murdari, putură în sfârşit să spună:

— Pare-se că am scăpat! Acum să chemăm oamenii, vi consolideze ce am făcut noi.

fu faţa sufrageriei, doctorul Schweitzer îi opri:

— La dezinfectare! ordonă el. Şi adăugă: Trebuie să l. icem absolut totul ca să înlăturăm consecinţele

neplăcute. Vă rog, am să urmăresc personal…

Din fericire, totul se termină cu bine. Dar pericolul care i-a ameninţat în acea zi îl determină pe Schweitzer să ia măsuri urgente pentru o şi mai perfectă izolare a leprozeriei de colonia spitalului.

*

Joseph tot Joseph a rămas! Când Akaga i-a dat cartea, ce-i drept, cam mototolită – se revoltă:

— Cum ţi-a încredinţat ţie Oganga un lucru atât de delicat?! Nu ştii să umbli cu o carte, lunganule! Uite ce-ai boţit-o! Şi mai pui şi mâinile astea murdare pe ea!

Dar Joseph bombănea aşa, numai de ochii lumii. Căci în adâncul sufletului era bucuros şi mândru, mândru de faptul că o carte i-a fost lui, personal, dedicată. Acum nimeni nu va mai putea nega că el, Joseph „a fost primul sanitar al lui Oganga. Uite, chiar Oganga a scris asta aici. Şi toţi care vor citi cartea vor afla de Joseph, bătrânul sanitar din Lambarene.

Joseph îşi înveli cu grijă cartea în hârtie. Desigur* a mototolit-o neisprăvitul ăsta de Akaga, dar Joseph o va aşeza pe fundul geamantanului, îl va umple până la refuz cu alte lucruri şi va închide strâns capacul. În felul acesta cartea îşi va reveni sigur şi va arăta *e* & nouă.

Trebuie să-i mulţumesc lui Oganga, dar în aşa fe) ca acesta să nu creadă că el, Joseph, nu-şi mai încape în piele de bucurie de când a primit cărticica…

Primul sanitar al marelui doctor alb ieşi în stradă Deşi era târziu, acolo unde se vor înălţa noile pavilioane scârţâiau ferăstraie, se auzeau lovituri de topor şi glas de oameni în plină activitate.

— Mai dormi dacă poţi! mormăi Joseph. Iar a început Akaga cu construcţiile lui!

Ungă casa doctorului, muncitorii descărcau din maşină saci cu ciment şi tablă. Oganga, pe verandă* nota ceva într-un carnet. Zărindu-l pe Joseph, îi făcu* semn cu mâna. Joseph se apropie de Oganga şi, ca în treacăt, îi spuse:

— Am uitat să-ţi mulţumesc pentru carte, Ogan

— Nu-i nimic, Joseph. M-am gândit că o să te bucuri…

— Da, m-am bucurat, confirmă Joseph, iar după o pauză adăugă: E frumos scrisă.

— Îmi pare bine că ţi-a plăcut. Am scris-o cu plăcere. Ţi-aminteşti cum am început? Aici nu era* nimic în afară de vechiul coteţ. Când ploua mai tare „ne uda până la piele, dar operaţia tot o terminam. Acum, uite cum arată spitalul nostru! Tot să lucreze în el!

— Da, aşa e! confirmă Joseph, mişcat.

Ceva mai gras, cu o mustăcioară subţire sub nas (e mustăcioară cu totul. neobişnuită la africani), orgoliosul prim-sanitar, înduioşat, îşi depăna şi el amintirile, îşi aduse aminte cum a fugit el din Lambarene şi cum – a întors apoi, după primul război mondial, fără un l) aii în buzunar. Atunci Oganga nu i-a spus nici măcar un cuvânt de reproş.

— Dacă timpul mi-ar permite, spunea gânditor Schweitzer, aş scrie şi despre Lunonga, despre N'Kendiu şi despre mătuşa Ndole… Dar tu vezi bine, Joseph „unde-mi petrec eu timpul. Au sosit materialele… Trebuie să le primesc, să notez ce a sosit…

— Dă-mi mie, Oganga! Mă ocup eu de asta, propuse deodată Joseph, iar tu, du-te şi scrie…

le erau acum acoperite cu tablă, în loc de ţiglă, iar tabla era apoi vopsită.

Doctorul îşi petrecea mai tot timpul la

construcţii. Şi cum i se mai umplea inima de bucurie când vedea una după alta clădirile eliberându-se de schele. Un pavilion, şi încă unul! Spitalul de pe Ogooue, creaţia lui, creştea văzând cu ochii. Curând zeci şi zeci de bolnavii cărora până nu de mult li se refuza spitalizarea din lipsă de locuri, vor putea fi găzduiţi în saloanele noi.

Fără să-şi îngăduie vreun răgaz, Schweitzer cutreiera distanţa de la un obiectiv la altul, iar seara scria scrisori pline de entuziasm soţiei sale, fetei şi prietenilor din Strasbourg şi din Giinsbach.

Într-o seară, la 30 septembrie 1953, când doctorul tocmai îşi scria scrisorile, în camera lui dădu buzna nepotul său, Paul Schweitzer.

— Unchiule! O veste bună!

— Ce s-a întâmplat? A fătat pisica neagră? întrebă Schweitzer. Ar fi grozav!…

— Nu! Nu! Am auzit la radio Brazzaviile. Ţi s-a acordat premiul Nobel!

— Mie?! Mie, premiul Nobel?! Nu se poate! Ai auzit bine, Paul?

Chiar de-a doua zi, doctorul fu nevoit să dea crezare veştii aduse de Paul: din toate colţurile lumii soseau la Lambarene telegrame de felicitare. Aparatul telegrafic din Lambarene nu mai apuca să se oprească. Se părea că torentul de telegrame nu va mai avea sfârşit. Tot prin telegraf primi Schweitzer şi comunicarea oficială… „Vi s-a acordat premiul Nobel pentru pace!”…

Curând, sosiră la Lambarene şi ziariştii. Doctorul era nevoit acum să dea interviuri, să înregistreze luările de cuvânt pe bandă de magnetofon. Într-o zi, el declară cu sinceritate:

— Vă rog să mă lăsaţi să lucrez. Spitalul nostru, [lupă cum vedeţi, ia amploare. Ce să vă mai spun în

încheiere? Că banii pentru premiu, cei o sută patruzeci şi şapte de mii de coroane, sunt. bineveniţi. Ne mai trebuia tablă zincată pentru acoperiş şi altele. Acum avem cu ce cumpăra.

— Dar în noiembrie veţi merge la Oslo să primiţi medalia? îl întrebau ziariştii.

— Din păcate, nu! Acum sunt necesar aici, răspundea Schweitzer. Bolnavii mei trebuie să se afle cât mai repede sub un acoperiş.

Anul nou 1954, doctorul îl primi cu noi planuri.

suma încasată de la Comitetul de decernare a premiului Nobel, el va termina leprozeria. Banii primiţi pe neaşteptate nici că-şi puteau găsi o întrebuinţare mai bună!

*

* * *.

În primăvara anului 1954, Schweitzer plecă în Eupa… Era chemat insistent de rude şi avea treburi la edituri.

Acasă, îşi găsi din nou soţia bolnavă. Şi din nou, ca şi data trecută, ea se ridică din pat de îndată ce dotorul apăru în uşa casei.

— Nu te ridica, Elena! o rugă doctorul. Efortul nu-ţi va face bine.

Dar era imposibil s-o convingi pe Frau Elena.

— Ce tot spui, Albert! exclamă ea. Cum o să stau în pat când ai venit tu! Şi pe urmă, vom avea sigur musafiri. De-ai şti câte telegrame am primit!… Când s-a anunţat la radio şi a scris în ziare că ţi-au dat premiul Nobel, mulţi au venit, sperând să te găsească. Voiau să te felicite! Când vor auzi că ai venit!…

l i t*!” i*) coala 17

Într-adevăr, oaspeţii nu întârziară să vină. Doctorul îi primea pe toţi. Dar pe uşa casei sale din Günsbach fu nevoit să atârne o tăbliţă pe care scria:

VĂ RUGĂM, NU STAŢI MAI MULT DE CINCI MINUTE!

Dacă doctorul n-ar fi făcut acest lucru, la drept vorbind, n-ar fi putut să se mai ocupe de nimic altceva decât de primirea celor ce ţineau să-l vadă şi să-l felicite. La început unii stăteau la el câte o jumătate de oră, ba şi mai mult, dezlănţuind asupra doctorului un val de laude. Iar el, ce putea să facă? Doar nu era să-i dea afară, deşi laudele lor i se păreau doctorului nemeritate şi exagerate.

Tăbliţa de pe uşă îşi atinse scopul. Acum doctorul avea destul timp să se ocupe de nepoţi, să-şi întocmească planurile de reeditare şi să-şi corecteze noile lucrări. Editorul său din München, Bek, cel care i-a scos la lumină prima carte, i-a mai publicat în 1948 volumul „Un spital în junglă” – ce urma acum să apară într-o nouă ediţie – iar în 1950 cartea despre Goethe. În editura din Hamburg a apărut o pasionantă autobiografie a lui Schweitzer: „Pelicanul îşi povesteşte viaţa”.

Nici în lunile de vară multiplele întâlniri şi manifestări nu-i dădură răgaz să se odihnească. Renate îl invită pe tatăl ei să-şi petreacă concediul în Elveţia, dar doctorul refuză, pretextând lipsa de timp.

Din Dambarene soseau veşti bune. Construcţia continua. Akaga pusese fundaţia noii leprozerii. Matilde Kottman scria că în prezent capacitatea spitalului este de patru sute de paturi!

Într-o zi, poştaşul îi aduse doctorului un plic purtând ştampila poştală a oraşului Oslo. Deschizându-l, Schweitzer avu surpriza să găsească o nouă invitaţie-n Comitetului de decernare a premiului Nobel: era rugat să vină măcar anul acesta în capitala Norvegiei, lot. În noiembrie.

„Vom avea onoarea să vă înmânăm medalia de

laureat al premiului Nobel şi să ascultăm, cu acest prilej, un discurs pe o temă aleasă de dumneavoastră", m» spunea mai departe în această invitaţie.

Doctorul îi arătă soţiei sale invitaţia. Adânc tulbumlă de această scrisoare, Frau Elena îl întrebă:

— Merg şi eu cu tine?

— Desigur, draga mea! consimţi zâmbind doctorul. Chiar voiam să-ţi propun această călătorie. Vom consulta doctorii care urmăresc starea sănătăţii tale, tfl cred că nu vor avea nimic împotrivă.

...La Oslo ploua. Dar oamenii, adunaţi de mai mult de o oră lângă universitate, unde sosiră direct de la pură soţii Schweitzer, continuau să aştepte momentul ci ud doctorul şi însoţitoarea lui vor apare din nou.

— Ce forţă de atracţie are binele! spunea un tânăr din mulţime. Iată-ne aici, stând şi aşteptând cu inima deschisă pe omul care a dat bunătăţii un sens nou,». (» colind-o o lege a vieţii...

— Citeam că-i fiul unui simplu preot de ţară. E ndovărat? întrebă o femeie în vârstă.

— Da, este adevărat, răspunse tânărul. De altfel şi el este un om foarte modest. După fotografii pare un ţăran.

Când doctorul Schweitzer şi Frau Elena ieşiră din clădirea universităţii, pentru, a merge la hotel, printre cei ce-l aşteptau se auziră aplauze şi strigăte de salut. Unii ofereau doamnei Elena şi doctorului flori, care erau foarte rare în acest anotimp la Oslo, alţii ridicau pe umeri copii, oferindu-le zâmbetul lor.

Seara, în faţa hotelului se adunară mii de tineri. Deşi se lăsase gerul, fetele şi băieţii erau cu capul descoperit. În mâinile înălţate purtau făclii.

— Schwei-tzer! Schwei-tzer! scandau vocile

tinere.

Frau Elena şi Albert Schweitzer ieşiră pe balcon. Ei zăriră o mare de capete şi ochii strălucind de zâmbet ai tinerilor, băieţi şi fete. În mâinile lor făcliile păreau nişte flori fantastice.

Ridicând mâinile împreunate deasupra capului, doctorul salută tineretul. Frau Elena, sprijinită de grilajul de fontă al balconului, privea cu duioşie aceşti ochi strălucitori. Iar din propriii ei ochi curgeau lacrimi.

*

* * *

Schweitzer vorbea despre pace.

„De când există omenirea, spunea el, reprezentanţii ei cei mai de seamă au legat progresul societăţii de pace. Gânditorii Chinei antice şi ai Indiei antice, filosofii, savanţii şi scriitorii evului mediu şi ai timpurilor mai noi – Erasmus din Rotterdam, Helvetius, Spinoza, Kant, Goethe, Tolstoi – toţi au pledat pentru pace şi au luptat pentru ea.

În timpul nostru, problema războiului şi a păcii este şi mai actuală. Astăzi ea priveşte pe oricine trăieşte pe acest pământ. Arma atomică, aducătoare de moarte este atât de periculoasă încât ameninţă existenţa vieţii însăşi pe pământ. Stronţiul 90 otrăveşte pământul, apa şi aerul. Acumulându-se în organismul oamenilor, produce schimbări nefaste care apoi pot avea repercusiuni din cele mai groaznice asupra generaţiilor viitoare.

Trebuie neapărat interzise experienţele cu arme atomice! Va trebui să se obţină interzicerea folosirii lor în cazul unui conflict armat!

Popoarele prea mult timp n-au fost stăpâne pe destinul lor. A sosit timpul când nu se mai poate tăcea, înd a sta deoparte este o crimă. Oamenii de

bunăredinţă trebuie să se unească şi să ceară încetarea» cestui joc dement cu moartea!

În secolul nostru, problema războiului trebuie printă nu ca o problemă politică, ci ca una etică. Politicienii să ţină seama de voinţa naţiunilor lor! Rezolvarea problemei «război sau pace» poate fi obţinută în mai pe baza consultării popoarelor interesate". Discursul lui Schweitzer, rostit la 4 noiembrie 1954, înd i s-a înmânat medalia de laureat al premiului srobel pentru pace, a stârnit un larg şi tonic ecou în pinia publică mondială. Textul acestui discurs a fost mblicat aproape în toate limbile europene şi în multe îmbi ale Asiei, Africii şi Americii Latine.

Marele savant Albert Einstein a numit acest discurs glasul raţiunii şi al binelui".

Capitolul XII

lambarne va fi veşnic LEGAT DE NUMELE TĂU!

Dacă priveşti de pe colina pe care se află spitalul, ţi se înfăţişează ochilor un tablou pitoresc, dominat de statura severă a palmierilor. Pete de culoare vie pe verdele crud al bananierilor, spre Ogooue coboară în trepte acoperişurile roşii, portocalii şi trandafirii ale pavilioanelor; printre ele şerpuiesc aleile, iar de-a lungul fluviului, de o parte şi de alta, stau pitite colibele africanilor.

În sus poţi urmări lărgimea liniştită a fluviului Ogooue. Deasupra lui stăruie o ceaţă uşoară, prin ea se întrezăreşte, apărând şi iarăşi dispărând pe apa limpedfe, canoele cu care oamenii trec de pe un mal pe celălalt.

Iar departe, dincolo de apă, abia se desluşesc contururile estompate ale munţilor îndepărtaţi, de unde sosesc la spital oameni istoviţi, pe jumătate sălbatici…

De mai mult de o oră stă Schweitzer în vârful colinei şi tot priveşte şi priveşte împrejurimile, fără să se sature. Tabloul este o miniatură a întregii Africi, cu vegetaţia luxuriantă, cu pământ mănos, cu fluviile ei bogate în apă, cu ruinele, vestigii istorice şi fabric cele noi, înălţate pe maluri, şi cu fiii şi fiicele ei, oameni puternici şi mândri, care aspiră spre libertate.

Prins de treburile zilnice, doctorul nu şi-a putut împlini vechea dorinţă de a întreprinde o călătorie de-a lungul întregului continent african. Deşi a făcut câteva scurte drumuri în sus, pe Ogooue – la Samkit, Sambu, Taligutu şi N'Gomo – şi a ieşit deseori la Port-Gentil pe mare, se poate spune că de fapt el n-a văzut Africa. Cu toate acestea, doctorul iubea mult această a doua patrie a sa şi-l frământau problemele ei. Până noaptea târziu, aplecat deasupra cărţilor savantului africolog Leo Frobenius, Schweitzer medita asupra destinului popoarelor africane.

De ce credinţele, ceremoniile şi obiceiurile triburilor se transmit de-a lungul veacurilor din generaţie în generaţie? De ce africanii le apără atât de înverşunat, opunându-se influenţei tot mai crescânde a civilizaţiei europene? Nu cumva aceste obiceiuri sunt rămăşiţele unei culturi vechi, de mult dispărute, care a existat poate înainte de fenicieni, de egipteni sau de grecii antici? Ba nu-i exclus ca încă din vremuri despre care istoria omenirii nu are izvoare scrise, să fi existat aici, în Africa, o civilizaţie mare şi puternică!

Pe Schweitzer îl interesa nu numai trecutul, dar şi prezentul şi viitorul Africii. El a oferit posibilitatea să observe cum s-a transformat regiunea Ogooue în ultimii zece ani. În locul neînsemnatelor factorii de exploatare a lemnului s-au construit mari fabrici de cherestea. S-au construit şi alte fabrici, sunt exploatate mine. În junglă au intrat maşini –

automobile, tractoare, excavatoare. Spre aşezările cele mai îndepărtate, din Libreville, zboară avioane.

Africanii au început să poarte haine europene şi pot să-şi cumpere obiecte de uz casnic. Dar cumpără şi băuturi alcoolice, pe care le consumă tot mai mult.

Aspectele exterioare ale civilizării sunt evidente. Acum pacienţii nu mai sosesc la spital goi, doar cu o legătură peste şolduri, ci în cămăşi, în pantaloni şi chiar cu pălării pe cap. Dar africanii au absolută nevoie nu numai de îmbrăcăminte modernă şi obiecte de uz casnic; au nevoie în primul rând de o acumulare de cunoştinţe şi deprinderi de cultură. Iar asta colonizatorii nu vor să le dea, n-au interes să le dea. Maşinile, al căror zgomot şi vuiet umple jungla virgină, nu le conduc africanii, ci europenii. Africanilor, ca şi mai înainte, le sunt destinate topoarele. Un specialist alb câştigă de zece ori mai mult decât un tăietor de pădure african.

Odată, camprin 1920, Schweitzer a scris şi a publicat în „Revista modernă” un articol intitulat: „Comportarea rasei albe faţă de rasele de culoare”. În acest articol, doctorul cerea pentru africani libertăţile politice de bază şi dreptul de a dispune de pământul strămoşilor. De atunci au trecut mai mult de douăzeci de ani, dar schimbări radicale în viaţa africanilor nu s-au produs…

Între timp, pe când doctorul admira întregul Lambarene şi împrejurimile lui, un nor mare, întunecos, acoperi soarele. Deodată totul se întunecă – se apropia o furtună africană, distrugătoare. Trebuia să părăsească colina cât mai repede.

Doctorul îşi puse pe cap pălăria cu boruri largi, căci deodată începuse să sufle vântul, şi porni la vale, spre casă.

*

* * *

G’Mba aduse o veste neplăcută. Autorităţile colonialiste vor construi un spital nu departe de Lambarene. Gurile rele spuneau că noul spital va fi construit dinadins aproape, ca să concureze spitalul doctorului Schweitzer.

Ajunse şi la Lambarene, aceste zvonuri provocară agitaţie printre doctori şi surori. Dar Schweitzer nu le dădea nicio atenţie. Avea o problemă de rezolvat – cu banii pe care i-a primit pentru premiul Nobel, să termine leprozeria modernă proiectată. El n-avea imp să asculte trăncănelile domnilor exploatatori de

Kidure.

În toiul pregătirilor pentru construirea leprozeriei; osi pe neaşteptate o veste cu adevărat rea. La 18 oprilie 1955, la radio se anunţă moartea lui Albert Mustéin. El a murit într-un spital american, în noapea de 17 spre 18 aprilie. La ora 1 şi 25 de minute, nima celui mai mare savant al timpurilor noastre a metat să mai bată.

Pe Schweitzer îl afectă mult moartea prietenului au. Nu avea curajul să deschidă ziarele şi să citească uuănunte despre înmormântare. Tot spera că a fost greşeală. În memoria lui, Einstein rămânea mereu viu. Parcă auzea glasul prietenului:

— Când îl citesc pe Kant sau îl ascult pe Bach, îmi unintesc totdeauna de dumneata…

Dar timpul se deapănă necruţător: doctorul află a rămăşiţele pământeşti ale lui Einstein, după ce au fost arse, au fost împrăştiate în vânt. Citi în ziare ne¡Toloagele scrise de prietenii şi de tovarăşii celui decedat. Îl tulburară îndeosebi cuvintele pline de amărăciune ale lui Bertrand Russell. Atunci doctorul hotărî: „Noi, prietenii lui Einstein, în memoria lui, să nu admitem ca deasupra pământului să se înalţe

vreodată iupercile exploziilor nucleare! De-acum înainte socot şi mai mult de datoria mea să lupt cu toate forţele

*

pentru interzicerea experienţelor cu arme atomice”.

Mai târziu, în august 1963, după semnarea la Moscova a acordului privind interzicerea experienţelor cu a í me nucleare pe pământ, în apă şi aer, adresându-se conducătorilor statelor care au semnat acordul, Schweil/. or va scrie: „Când am aflat că a fost semnat acordul de la Moscova, mi-am adus aminte de prietenul meu, Albert Einstein, împreună cu care am luptat împotriva armelor atomice. El a murit la Princeton, pe pământ străin şi în mare deznădejde. Dar astăzi, datorită raţiunii şi curajului dumneavoastră, pot să afirm ră omenirea a făcut primul pas pe drumul spre pace...” Moartea lui Einstein lăsă urme adânci, în inima lui Schweitzer. îl stăpânea o nelinişte ciudată). un adevărat neastâmpăr., Nu mai putea sta la Lambarene şi, în luna mai 1955, plecă în Europa. Numai după ce se convinsese că Frau Elena este relativ bine şi că fiica sa, ginerele şi nepoţii sunt sănătoşi, doctorul se întoarse înapoi la Lambarene.

Totuşi gândurile triste nu-l părăseau. După cum observară şi colegii lui, în ultimul timp doctorul vorbea tot mai mult despre moarte. O aştepta fără nicio teamă. Desigur că ar fi recunoscător destinului dacă i-ar mai „acorda puţin timp” ca să-şi poată termina cartea „Cultură şi etică”. Totuşi trebuia să se grăbească! Doctorul lucra la manuscris zi şi noapte, de cum se elibera de grijile zilnice.

Într-o noapte, lăsând la o parte treburile serioase, doctorul scrise un testament glumeţ:

«Săpaţi-mi pe cruce, în numele prietenilor mei africani, aceste cuvinte:

Noi l-am „mâncat” pe doctorul Albert Schweitzer. *A* fost „bun” până la sfârşit.

Cred că nu vor fi împotriva unui asemenea epitaf.»

*

* * *

Soarele african îşi începea devreme activitatea, şi de cum răsare, începe să dogorească. Dar şi mai, devreme îşi începe activitatea spitalul. Joseph şi G’Mba se grăbesc să ajungă la sala de primire a bolnavilor. Acolo îi aşteaptă noii pacienţi.

În faţa colibelor au şi ieşit la treburi femei în rochii de bumbac în culori vii – albastre „portocalii, roşii. Unele au şi apucat să facă focul în vetre, pe uliţe miroase plăcut a fum şi a fiertură de porumb.

Deasupra fluviului a şi apărut discul orbitor al soarelui şi razele sale sclipesc pe vasele lucioase de alamă, puse pe foc.

Aşezyea se trezeşte zgomotoasă şi veselă. Behăie caprele fitenânde. Copiii ţipă, ţinându-le isonul.

s Din jjj & direa în care locuiesc medicii a ieşit Matilde Kottroan. În mâini ţine o coala de hârtie. Ieri a notat copiii încă nevaccinaţi. Vaccinarea lor nu mai poate fi

amânată. Matilde trece de la o colibă la alta, pe malul fluviului discută ceva cu mamele îngrijorate şi, în sfârşit, iată că în faţa ei sunt aduşi deocamdată doi copilandri negricioşi. Unul din ei se cam împotriveşte, celălalt însă o urmează curajos pe femeia în halat alb.

Matilde Kottman, uscăţivă şi severă de obicei, acum mi-i de recunoscut. Se apleacă ba spre, unul din copii, ba spre celălalt, le mângâie părul sârmos şi le

zâmbeşte. Iar copiii, mişcând repede din picioarele lor goale, o urmează cu încredere. Mânuţele lor nu se mai smucesc din mâinile ei mari, trudite.

Matilde trece prin faţa pavilioanelor în construcţie. lOşafodajul de bârne al construcţiiloF se profilează foarte frumos pe cer, sub razele soarelui abia răsărit. Lemnul. pare auriu, sclipesc topoarele învârtite deasupra capetelor de muncitori: „Vum! cum! cum!” răsună stenic loviturile în tot spitalul trezit la viaţă.

În faţa unui pavilion abia început, Matilde îl vede pe Schweitzer. A ieşit într-o cămaşă albă cu mânecile suflecate şi cu pălăria trasă pe frunte. Alături de el se află1 Akaga. Ca de obicei, Akaga încearcă să-l convingă pe doctor de ceva nou, ce i-a trecut poate abia azi dimineaţă prin minte.

— Bună dimineaţa, domnule doctor! Bună dimineaţa, Akaga! îi salută Matilde. Glasul ei e bucuros şi tineresc, ca de fetiţă.

Schweitzer îi zâmbeşte... El mângâie părul creţ *al* copiilor strâmbându-se, chipiirile, fioros la ei. Dar băieţii nu se tem... Îl cunosc. p-ea Mne pe bătrânul Oganga, care-i cheamă clé milite” ori în l-adă şi le dă fructe.

Copiii râd, privind cum-Oganga îşi mişcă în mod ciudat mustaţa. O

Numai lui Akăga nu-i arde; de glume. N-a reuşit să-l convingă pe doctoria nu este nevoie de atâteaferestre la dormitoare. Ei bine; vom construi aşa cum am început, şi ’mai lârzki o să le convingă Oganga că în acest caz clădirea jtsj-va pierde – du cru foarte important. din rezistenţă.)

Akaga* arde de nerăbdare să înceapă şi construcţia

vf

noii leprozerii. Dar Scijjÿ/ei tzer nu se grăbeşte. Mai întâi să cumpere şi să aducă toate materialele, să chib-N

zuiască totul până la amănunt. Ar fi bine, de pildă, ca spitalul să aibă un specialist lèptolog. El ar putea să fie de mare folos, să dea sfaturi bune. Doctorul Bissaugavi, care a preluat deocamdată secţia de leproşi, nu va putea probabil face-fţă situaţiei, fără colaborarea unui specialist”.

Griji… griji… griji… Ele nu-l părăsesc pe Schweitzer de dimineaţa până seara târziu. Şi nici noaptea n-are timp de odihnă. Acasă îl aşteaptă manuscrisul neterminat, cărţile şi scrisorile. Doamna Romain Rolland1 i-a trimis jurnalul şi articolele soţului ei din anii 1914 – 1919, şi doctorul se grăbeşte să-i răspundă, îi scrise că lectura articolelor înflăcărate ale lui Romain Rolland l-au tulburat adânc şi îşi exprimă păr-ea că aceste articole şi note constituie un admirabil material pentru cel ce vrea să studieze istoria moravurilor în timpul primului război mondial.

Pe plic, Schweitzer scrie adresa: „Paris, Liga prietenilor lui Romain Rolland”. După ce a lipit plicul.

Ţine pe gânduri. Nu chiar de mult, Ia Lambarene cau scrisorile lui Romain Rolland! Şi iată că el nu mai află printre cei vii. Nu mai e în viaţă nici istein… Şi nu se ştie cât va mai rezista şi el… Trebuie să se grăbească. Mai are atâtea de făcut! fiorul pune din nou mâna pe toc şi scrie până când oboseală de nesuportat îi închide pleoapele.

*

* * *

Akaga e în culmea fericirii. În sfârşit au sosit maialele şi construirea noii leprozerii poate începe. Aistă clădire a fost calculată pentru o sută cincizeci Locuri. A fost prevăzută construirea unui laborator.1,

a unei anexe pentru primirea bolnavilor, a unui lator. Doctorul Bissaugavi examinează critic planle viitoarelor clădiri ale leprozeriei şi zâmbeşte ipind din dinţii lui albi:

Cred că orice specialist ar consimţi să vină aici noi! Ce crezi, Akaga?

Akaga zâmbi şi mai larg:

— Da, desigur…

La punerea temeliei noii clădiri se adunară aproape i colaboratorii spitalului. Când Schweitzer depuse plăcere prima piatră, Matilde Kottman observă:

— Ar fi bine să vi se dea cât mai des premii Nobel „un mai construi noi aici!

Iar doctorul Perşi anunţă solemn:

— Doresc ca această clădire să reziste veacurilor să fie vindecat oricine intră în ea!

Şi puse a doua piatră. Bissaugavi pe-a treia. Uru a Matilde Kottman, Paul Schweitzer…

Privind pietrele aşezate strâmb, Akaga clătina din). În sfârşit, nu se mai putu abţine. Luă în mână Siria şi într-o clipă îndreptă zidul.

— Treaba a încăput pe mâini bune, arătă Schweitzer spre Akaga. Acum putem spune: construcţia a şi început!…

În timp ce zidarii se străduiau să termine fundaţia, dulgherii asamblau carcasele, tâmplarii făceau uşile şi ferestrele, gata de montat, ceilalţi muncitori ardeau cărămizi. Această organizare a producţiei a fost pusă la punct în amănunţime de Akaga. El era foarte mândru de inovaţia sa şi-i plăcea să repete:

— Pe şantierul nostru nu mai există timpi morţi! …

În vara anului 1956, la Lambarene sosi din nou

o»

veste neplăcută. La 4 iunie, la Strasbourg, a murit Emma Heusknecht, buna prietenă şi ajutoare a Matildei Kottman. Timp de treizeci de ani, ea a lucrat la spitalul de pe Ogooue. Sincer întristaţi de vestea morţii ei, toţi cei care au cunoscut-o pe această femeie modestă şi harnică au regretat-o. Urna cu rămăşiţele ei pământeşti incinerate a fost adusă, conform testamentului Emmei Heusknecht, la Lambarenă Aici Emma Heusknecht a fost înmormântată în ziua de 17 august 1956.

Matilde Kottmann rămase mult timp alături de mica moviliţă. Ea îşi aducea aminte cum, de mult, în 1924, a văzut-o pentru întâia oară pe Fräulein Emma, veselă, cu obrajii roşii, totdeauna calmă. Simpla ei prezenţă în saloanele bolnavilor ori printre medici asigura o atmosferă plăcută. Emma crea totdeauna în jurul ei, uşor şi discret, buna dispoziţie.

Pe obrazul Matildei curgeau lacrimile. Dar ea nu le simţea şi şoptea tare, cu, pasiune, de parcă prietena ei ar mai fi putut s-o audă:

— Ce. bine că te-ai întors la noi… Ai să fii mereu aici, în mijlocul nostru…

Toridul soare african îşi revărsa fără milă razele pe faţa Matildei Kottman, înveşmântată în negrul doliului. Cu o ureche interioară, parcă, Matilde auzi cum încetează loviturile de topor pe şantier. Se apropia TImpui cel mai cald al zilei, când toate lucrările trebuiau oprite.

Şi în acea linişte fierbinte începu să bată, solemn şi trist, clopotul. Matilde înţelese că el bate pentru km mă. Matilde îşi stăpâni plânsul şi, îndepărtându-se de» mormânt, se îndreptă într-acolo unde răsunau – chemare a vieţii – ţipete de copii şi vocile celor mari. Şi cu cât se apropia de spital, cu atât mai uşor îşi

simţea sufletul.

*

* * *

Operaţia dura de mai mult de trei ore. Un vânător grav rănit de un leopard pierduse mult sânge până să fi fost adus la spital. Speranţe de a i se salva viaţa aproape că nu mai existau. Dar Schweitzer a hotărât: urgent, pe masa de operaţie!

Şi iată că de mai mult de trei ore, Schweitzer şi asistentul său, doctorul Bissaugavi, se luptau pentru viaţa acestui om. Ba se părea că inima pacientului nu mai rezistă, ba rănile începeau iarăşi să sângereze abundent.

Schweitzer punea tampoane, introducea ser fiziologic, cosea fără încetare. Sub mască, faţa lui trasă nu mai avea culoare. Ceafa îi era udă de transpiraţie. Uneori i se făcea atât de rău, încât aproape că-şi pierdea cunoştinţa. În asemenea momente Bissaugavi îi sărea în ajutor lui Schweitzer. El lucra repede, fără zgomot. Mâinile i se mişcau calculat, cu precizie.

Bolnavul respira din ce în ce mai regulat. Dar asta nu însemna încă nimic. Pericolul nu era încă înlăturat. Schweitzer făcea cusăturile una după alta, urni arind mereu starea operatului. Inima bolnavului butea tot mai slab, dar acum ritmic. Era momentul, poate, să se odihnească puţin. Restul cusăturilor le va

«executa Bissaugavi. Cu o mişcare din cap, Schweitzer îşi chema asistentul. Bissaugavi zâmbea. El era sigur că operaţia se va sfârşi cu bine: Oganga are mână uşoară…

Seara, fără să se fi vorbit, Schweitzer şi Bissaugavi se întâlniră la căpătâiul bolnavului. Medicul de gardă raportă:

— Totul este în regulă. Respiraţia normală.

Somnul adânc. Dacă se întâmplă ceva, am să vă chem, doctore Bissaugavi.

— De ce nu pe mine? se supără în glumă Schweitzer.

— Dumneavoastră trebuie să vă odihniţi! Şi, afară de asta, nu cred că va interveni ceva serios, îl asigură medicul de gardă.

— Ei bine, consimţi Schweitzer, fie cum spuneţi voi! Nu-mi strică deloc un pic de somn…

Peste câteva zile, vânătorul – numele lui era N'Gvina – îşi reveni. Când se făcu mai bine, Bissaugavi îi povesti cum a luptat Oganga pentru viaţa lui. N'Gvina asculta, clipind des din ochi. El nu ştia cum a ajuns la spital. Ultima lui amintire, respiraţia caldă a animalului sălbatic şi gândul la moartea de neînlăturat. Şi iată-l teafăr! Se odihneşte pe un pat comod şi ascultă povestea învierii lui din morţi.

Peste câteva luni, când părăsi spitalul, N'Gvina se duse la Schweitzer şi-i întinse stângaci o mică statuetă cioplită din piatră, care reprezenta un vânător.

— Îţi mulţumesc, îi spuse doctorul şi-l întrebă:

De unde ai amuleta?

N'Gvina clătină din cap:

— Am găsit-o în pământ, foarte adânc, odată, când săpam un puţ. Cred că-i făcută de strămoşii noştri.

Schweitzer îi mulţumi încă o dată lui N'Gvina. Figurina îi plăceai foarte mult, dar şi mai mult îl mul.

ţumi faptul că un om adus la spital aproape pe moarte părăsea spitalul complet însănătoşit.

— Îţi urez fericire şi noroc! îi spuse la plecare doctorul.

N'Gvina zâmbea larg. El se înclină în faţa doctorului şi, fără să mai scoată un cuvânt, se

îndreptă cu paşi repezi spre junglă. Singura lui armă de apărare – lancea – îi tremura uşor în mână. Doctorul privi în urma lui N'Gvina până ce jungla îl înghiţi.

*

* * *

Nu de mult se terminase războiul din Coreea... Exploziile bombelor atomice experimentate au infectat solul, văzduhul şi apa... Doctorul deschidea ziarul şi-l arunca înciudat.

— Până când va continua demenţa asta?!

Din nou luă tocul şi se aşeză la masa de scris. Cuvintele ce se aşterneau pe hârtie erau mânioase şi prole tice. Când Schweitzer termină, se adresă guvernului Norvegiei cu rugămintea de a i se îngădui să vorbească la radio. Primi aprobarea şi, în primăvara anului 1957, doctorul plecă în Europa.

23 aprilie. La Oslo, Schweitzer ţinu o conferinţă intitulată de el însuşi „Declaraţie de conştiinţă". În acest discurs, transmis aproape în toate limbile, Schweitzer spunea că reziduurile radioactive care cad ca rezultat al experimentării armelor nucleare, pun în primejdie atât sănătatea celor acum în viaţă, cât şi a generaţiilor viitoare. Adresându-se tuturor popoarelor, el le cerea să influenţeze asupra conducătorilor de stat pentru a-i determina să semneze un acord de interzicere a experimentării exploziilor nucleare.

El încheia cu următoarele cuvinte: „Interzicerea experienţelor cu bombe atomice ar constitui o rază de

«l. i r>725 coala 18

speranţă, pe care o aşteaptă cu atâta nerăbdare omenirea ameninţată".

Această conferinţă a marelui umanist a avut un larg răsunet în opinia publică mondială. Numai deţinătorilor de arme atomice nu le-a fost pe plac.

Astfel, un membru al Comisiei americane pentru energia atomică, Willard Libby, replicându-i lui Schweitzer. a declarat: „... Iradierea datorită reziduurilor radioactive este mult mai slabă decât doza care ar putea avea o influenţă cât de cât vădită asupra sănătăţii oamenilor”.

Dar declaraţia lui Libby a stârnit o vie indignare chiar şi în Statele Unite. La 15 mai 1957, renumitul savant american şi luptător pentru pace Lynus Pauling, într-un discurs ţinut în incinta Universităţii Saint-Louis din Washington, combătea declaraţia lui Libby şi susţinându-l pe Schweitzer, a propus tuturor savanţilor americani să lanseze o chemare pentru încetarea imediată a experimentării armelor atomice.

În aceeaşi zi, cu sprijinul câtorva savanţi, profesori ai Universităţii din Washington, această chemare a şi fost redactată şi a fost semnată de cei mai de seamă oameni de ştiinţă şi cultură ai ţării. Copii ale acestei chemări au fost trimise Comisiei pentru energia atomică şi preşedintelui de atunci al Statelor Unite, Dwight Eisenhower.

Mai târziu, această chemare s-a transformat într-un apel al oamenilor de ştiinţă din toată lumea către Organizaţia Naţiunilor Unite – atât de mare a fost răsunetul conferinţei lui Albert Schweitzer, ţinută de el la Oslo...

Din Norvegia, doctorul se grăbi să plece în Elveţia. Ştirile primite de la fiica lui erau din ce în ce mai alarmante. „Sănătatea mamei mă îngrijorează. Nu sunt sigură dacă o mai duce până la Crăciun”, îi scria Renate tatălui său.

Doctorul o găsi pe Elena ţintuită la pat. Faţa îi era trasă, palidă. Vorbea greu, iar cuvintele scrise de mâinile ei tremurânde nu se puteau citi.

Schweitzer se adresă colegilor. Din nou, cum a

mai făcut cu ani în urmă, la căpătâiul ei se întruni un consiliu alcătuit din medici de prima mână. De data aceasta toţi ajunseră la aceeaşi concluzie: starea Elenei Schweitzer este fără speranţe.

În ultimele zile, doctorul nu se mai îndepărtă de patul soţiei sale. El o ţinea de mână şi-i număra maşinal pulsul. Gânduri amare parcă-i despicau capul. Deodată... Ce se întâmplă?!... Schweitzer se întrerupse din numărat şi strânse tulburat mâna soţiei. Nu mai simţea pulsul... în grabă, Schweitzer îi injectă o soluţie care tonifică muşchiul inimii. Luă din nou mâna: niciun rezultat! Abia atunci înţelese el că totul s-a sfârşit. În prima zi de vară, la 1 iunie 1957, inima Elenei Breslau, devotata ajutoare, soţie şi prietenă a lui Schweitzer încetă să mai bată.

Durerea doctorului era neţărmurită. Pentru întâia oară simţi el povara celor optzeci şi doi de ani ai săi: se mişca greu, pierdea firul gândurilor despre trecutul de aur, despre prezentul trist şi despre viitorul, fără speranţe...

Şi Frau Elena, în testamentul său, îşi exprimase dorinţa ca rămăşiţele sale pământeşti să fie transportate la Lambarene. De aceea, după incinerare, urna à l'ost îmbarcată pe vapor şi adusă pe malurile fluviului Ogooue. Lângă moviliţa sub care dormea Emma I leusknecht, la 25 ianuarie 1958 se mai adăuga una. Inscripţia mortuară glăsuia: „Elena Breslau-Schwei-l zer 1879 – 1957".

*

* * *

Reîntors în Africa, Schweitzer primi de la Lynus hmling o scrisoare cu propunerea de a semna apelul tuturor oamenilor de ştiinţă din lume adresat Organizaţiei Naţiunilor Unite.

În acest apel se spunea:

„Noi, semnatarii acestui apel, oameni de ştiinţă, insistăm asupra încheierii imediate a unei convenţii mondiale privind încetarea experienţelor cu bombe atomice.

Fiecare experienţă atomică măreşte cantitatea reziduurilor radioactive care se depun pe suprafaţa întregului glob pământesc. Orice mărire a dozei de iradiere subminează sănătatea oamenilor din întreaga lume, dăunând însăşi plasmei germinaţiei omeneşti, ceea ce va duce la creşterea numărului de copii cu deficienţe serioase în generaţiile viitoare.

Deocamdată numai trei state dispun de această armă, astfel încât o convenţie privind stabilirea unui control asupra lor este pe deplin realizabil. Dacă însă experienţele vor continua, şi de aceste arme vor dispune şi alte state, atunci va creşte considerabil pericolul unui război atomic nimicitor, el putând să se dezlănţuie chiar în urma unei singure acţiuni necugetate din partea vreunui om de stat iresponsabil.

O convenţie internaţională privind încetarea imediată a experienţelor cu bombe atomice ar putea fi primul pas spre o dezarmare pe scară mai largă şi spre înlăturarea definitivă, efectivă, a armelor atomice, ceea ce ar înlătura posibilitatea dezlănţuirii unui război nuclear, catastrofal poate, pentru întreaga omenire.

Suntem îngrijoraţi de soarta întregului neam omenesc. În calitatea noastră de oameni de ştiinţă, noi ne dăm seama de pericolul ce ameninţă omenirea. De aceea ne revine deosebita obligaţie de a face cunoscută această primejdie tuturor oamenilor. Insistăm să se ia măsuri urgente în scopul încheierii unei convenţii internaţionale privind încetarea experimentării tuturor tipurilor de arme atomice”.

Doctorul reciti de mai multe ori, cu satisfacţie

textul apelului, ataşat la scrisoarea lui Pauling şi îl semnă. Mai târziu avea să afle că sub această chemare şi-au pus semnătura cei mai de seamă savanţi ai lumii: Max Born, Werner Heisenberg, Hediki Yokava, Frédéric Joliot-Curie, Bertrand Russell, Nikolai Semenov... Apelul a fost semnat de mai mult de unsprezece mii de oameni de ştiinţă din patruzeci şi nouă de ţări.

Acest apel i-a sugerat lui Schweitzer ideea de a scrie o carte despre necesitatea, vitală pentru omenire, de a obţine pacea şi de a evita dezlănţuirea unui război nuclear. Gândul la noua carte într-atâta pusese stăpânire pe el încât acum, seara, după o zi de muncă la spital, doctorul studia tot ce a apărut nou în domeniul fizicii, chimiei sau al biologiei genetice.

Când mintea lui refuza să mai prelucreze o cantitate atât de mare de informaţii complexe, doctorul se ducea la mormântul soţiei sale. El se aşeza acolo pe o bancă şi se gândea că acum nu mai are pentru ce să se ducă în Europa. Elena era aici, alături, iar fiica, ginerele şi nepoţii au promis că vor veni să-l viziteze la Lambaréné. Renate a promis că-i va continua opera. Ea este energică şi va şti să conducă spitalul. Iar el... şi-a şi ales locul aici, lângă Elena. Numai să termine cartea... Dar nu numai cartea! mai trebuie să termine leprozeria. Şi mai trebuie să termine volumul trei din „Cultură şi etică”. Va trebui deci să roage destinul să-i mai dea răgaz vreun an-doi.

*

* * *

În primăvara anului 1958, Schweitzer repetă apelul pentru încetarea experienţelor nucleare în atmosferă.

Lucra de zor la cartea pe care voia s-o intituleze „Pace sau război atomic?”. Pe masa de lucru a

doctorului – ticsită de manuscrise, scrisori, cărţi de medicină şi de istorie a Africii, acum locul principal îl ocupa „Buletinul savanţilor atomişti” şi cartea în două volume „Sedimentările radioactive şi influenţa lor asupra omului”. Doctorul studia neîncetat, documentându-se pentru cartea sa.

Favoriţii săi – căţelul Şuşu, pisica Zi ti, antilopele – parcă înţelegeau că prietenul lor este foarte ocupat: nu se mai hârjoneau şi umblau cu grijă prin cameră.

M’Gamba, care îl ajuta pe doctor în gospodărie, spunea cu mirare despre animalele ca prin minune cuminţite:

— Doar că nu vorbesc, dar înţeleg totul, totul!

De multe ori, seara, venea la doctor Matilde Kottmann. Obosită, ea se trântea pe scaun şi spunea:

— Greu lucrezi cu doctorii tineri! Şi sunt atât de mulţi acum! Ei nu sunt obişnuiţi cu tradiţiile noastre. Nu cunosc limbile localnicilor şi nici nu se străduiesc să le înveţe…

Schweitzer o asculta cu atenţie. Odată îi zise:

— Nu mai am mult, dragă Matilde. Aproape am terminat cartea şi-o să mă pot ocupa şi de treburile spitalului. Să-i adunăm mâine pe tinerii noştri colegi şi să stăm cu ei de vorbă. E bine aşa?

— E foarte bine. O asemenea discuţie cred că o să le folosească, îi răspunse Matilde.

A doua zi, în sala de mese se adunară tinerii medici. Ei erau bucuroşi să-l asculte pe doctorul Schweitzer şi se întrebau despre ce le va vorbi. Se aşteptau la un discurs lung, plin de vervă şi foarte interesant. Dar, contrar aşteptărilor, doctorul vorbi scurt şi la obiect:

— Dragi prieteni, începu el, vă sunt recunoscător că aţi venit şi vă mulţumesc pentru strădania depusă spre ajutorarea celor suferinzi. Munca voastră este de

o importanţă uriaşă. Dar ar putea să fie şi mai importantă, clacă aţi cunoaşte limbile localnicilor. Cum putem noi să ne ocupăm de un bolnav, dacă nu înţelegem ce spune, de ce se plânge? Noi, colegii voştri mai vârstnici, ne-am gândit şi am decis următoarele: toţi medicii care lucrează la Lambarene trebuie să cunoască, în afară de limba lor maternă, încă o limbă europeană şi trei limbi africane. Doctorul Bissaugavi, Joseph şi ceilalţi colaboratori africani vă vor ajuta în însuşirea limbilor africane. Şi-acum, la lucru, dragi prieteni!...

Autoritatea lui Schweitzer la spital era atât de mare, încât pentru toţi dorinţa lui era ordin. După câteva luni, mulţi dintre tinerii medici întâlnindu-l, zâmbeau şi-l salutau în vreunul din dialectele africane.

Matilde Kottman era mulţumită. Numărul erorilor în stabilirea diagnosticului a scăzut. Bolnavii, auzind întrebările puse în propria lor limbă, aveau mai multă încredere în doctorul care îi îngrijea şi-l ajutau, spunându-i totul.

*

* + /

Deşi Schweitzer hotărâse să nu mai plece în Europa, în primăvara anului 1959 se îmbarcă din nou pe vapor. Aceasta va fi ultima lui călătorie în patrie. Doctorul voia să-şi revadă nepoţii şi să-şi ia rămas bun de la locurile dragi – Glinsbach, Kolmar, Strasbourg. Avea, de asemenea, de rezolvat treburi cu editorii. Cartea sa „Pace sau război atomic? M, apărută în 1958, s-a bucurat de mult succes. Dacă va reuşi să obţină pacea, afirma el în esenţă, omenirea va supravieţui; în caz contrar, războiul atomic va duce la distrugerea civilizaţiei, dacă nu chiar a întregii omeniri!

În cartea sa, Schweitzer a dat o înaltă apreciere

contribuţiei Uniunii Sovietice la cauza păcii. „Uniunea Sovietică, scria el, a renunţat cea dintâi la exploziile atomice şi a demonstrat prin asta dorinţa sa de a realiza convenţia referitoare la interzicerea experienţelor nucleare”.

Reprezentanţii editurilor europene şi americane cerură autorului aprobarea de a-i traduce cartea în limbile engleză, norvegiană, suedeză, spaniolă şi altele.

Doctorul nu se împotrivi. Şi nu punea niciun fel de condiţii. Un singur lucru dorea el: ca fiecare cititor al cărţii lui să înţeleagă că şi de el, omul de pe stradă, depinde viitorul planetei…

Renate găsi că tatăl ei a îmbătrânit mult în ultima vreme: slăbise, degetele mâinilor i se anchilozaseră, părul îi albise complet. După moartea Elenei, se părea că şi o parte din Schweitzer pornise spre neant. Neatins de vreme îi rămăsese doar spiritul, spiritul său însufleţit de acea neţărmurită sete de a crea, despre care scria Albert Einstein, şi care încă mai rezista cruntei poveri a anilor şi încercărilor grele prin care a trecut. Doctorul glumea tinereşte şi râdea împreună cu nepoţii. Conform vechii sale obişnuinţe, mergea mult pe jos, ca şi mai înainte îşi duse singur bagajele de la vapor la gară şi de la gară acasă, renunţând la serviciile hamalilor.

Ajuns în Europa, Schweitzer arătă un deosebit interes pentru viaţa ei socială şi politică. Dimineaţa citea o mulţime de ziare, scotea notiţe, făcea tăieturi. În interviul acordat corespondenţilor ziarelor franceze el vorbi despre necesitatea de a se renunţa la introducerea armamentului atomic în Germania, atât în cea occidentală cât şi în cea de est. În toamna anului 1959, Schweitzer salută propunerile sovietice de dezarmare generală…

Doctorul se plimba prin casa şi prin grădina sa din Gunsbach şi toate în jur îi aduceau aminte de soţia lui. Aceste flori au fost sădite de ea. Cărţile lui – toate ediţiile, în diferite limbi – au fost adunate de ea. Iată şi o fotografie – Frau Elena cu fiica lor…

Nu! Nu mai poate rămâne aici! Locul lui este în Africa, alături de ea!

După câteva zile, în drum spre gară, Schweitzer păşea încet, pe străduţele Gunsbach-ului, parcă presimţind că le vede pentru cea din urmă oară…

În

* * *

La Lambarene, pe doctor îl aşteptau veşti bune. În sfârşit, sosise mult aşteptatul specialist leprolog, doctorul Takahasi din Tokyo. Apucându-se cu multă însufleţire de lucru, el şi obţinuse unele rezultate, destul debuţie.

Schweitzer îşi exprimă imediat dorinţa de a-l cunoaşte pe noul colaborator.

— S-a făcut! încuviinţă Matilde Kottman. Am să-l poftesc să vină la dumneavoastră.

— Nu! Nu! se împotrivi doctorul. Mă duc eu la leprozerie. Vreau să-l văd pe doctorul Takahasi la lucru!

Noul colaborator îi plăcu foarte mult lui Schweitzer. Era un om energic, conceninat şi extraordinar de calm. Când doctorul Takahasi vru să-i dea lui Schweitzer scrisorile de recomandare, acesta dădu din mâini:

— Nu, nu! Totul este clar! Absolut totul! Veţi lucra la noi!

Bissaugavi, care asistase la această scenă, îi întări încrederea:

— Noi, Oganga, am văzut lucrările doctorului Takahasi. Este unul din marii specialişti leprologi din”.

laponia.

— Asta înseamnă că avem noroc! spuse Schweitzer frecându-şi bucuros mâinile. Am aşteptat mult, dar nu degeaba.

Când se întorcea de la leprozerie spre casă, lui Schweitzer îi plăcea, tot ce întâlnea în cale, provocându-i un zâmbet de mulţumire pe buze: şi copilaşul dolofan, cu pielea bronzată, care încerca să încalece o capră, şi africanele în uşoarele lor rochii colorate, care trebăluiau lângă vetre. Nici măcar pe G'Mba – care, în drum spre spălătorie, trecând repede prin faţa lui scăpase jos, în praf, un teanc de cearşafuri, nu-l mustră. Schweitzer mergea şi asculta foşnetul metalic al frunzelor. I se părea că astăzi palmierii nu foşnesc, ci cântă, ca instrumentele de percuţie ale unei orchestre invizibile.

Încă din primele luni ale anului 1960, la Lambarene începură să sosească ştiri despre grevele în masă ale tăietorilor de păduri. La radio se transmiteau de asemenea veşti despre ciocnirile dintre africani şi poliţia colonialistă franceză în oraşele Libreville şi Port-Gentil. Liderii partidului Blocul democratic din Gabon cereau proclamarea independenţei.

Auzind toate acestea, Schweitzer observă:

— Era de aşteptat. Cred că francezii nu se vor mai menţine mult timp în colonii.

Doctorul Perşi replică:

— Dar în spatele autorităţilor coloniale se află metropola cu armata şi flota ei!

— Armata şi flota sunt neputincioase în faţa voinţei popoarelor. Eu stau aici de aproape o jumătate de secol – şi am văzut câte suferinţe au adus şi aduc africanilor toţi colonialiştii. S-a umplut paharul! Şi-apoi, dragă Perşi, dumneata nu ţii seama de faptul că

în spatele

Blocului democratic din Gabon se află Uniunea demo cratică a Africii? S-a ridicat întreg continentul, toată Africa, şi Africa întreagă, dragul meu, reprezintă o forţă uriaşă…

Schweitzer a avut dreptate. La 17 august 1960 a fost proclamată independenţa republicii Gabon. Iar Leon Mba, lider al Blocului democratic din Gabon a fost ales prim-ministru al noii republici.

La spitalul de pe Ogooue a fost sărbătorită zgomotos ziua independenţei.

Sehweitzer felicită din toată inima pe prietenii săi africani cu prilejul acestui eveniment atât de însemnat. Africanii îl ascultau cu capul descoperit. Un forestier din ţinuturile de sus ale fluviului Ogooue, prezent la această întrunire, îl întrebă cu mirare pe Bissaugavi:

— De ce îşi scot ei pălăriile în faţa doctorului? Muncitorii mei nu se mai descoperă de mult în faţa mea. Pretind că nu am dreptul să le cer acest lucru.

Bissaugavi zâmbi:

— Probabil pentru că doctorul nu le-a cerut niciodată să-şi scoată pălăriile în faţa lui, răspunse el.

Curând după aceea, Sehweitzer scria unor prieteni ai săi din R.D.G., care îl vizitaseră la Lambarene în 1960: „Trăiesc în mijlocul unor popoare care, eliberându-se, întemeiază state independente şi elaborează constituţii, după care se vor conduce statele lor. Şi acum, inevitabil, se naşte la ei problema cum să obţină cultura. Iar noi ar trebui să ne punem întrebarea cum să-i ajutăm atunci când se va ivi la ei această necesitate?”

*

* * *

Pomii plantaţi de Albert în 1942, împreună cu

Elena Sehweitzer, Matilde Kottman, Emma Heusknecht, Marc şi Elisa Lauterburg, Bissaugavi, Akaga, Joseph şi G'Mba au crescut atât de mult în aceşti douăzeci de ani încât fructele lor acoperă nevoile spitalului şi ale întregii aşezări. Dar copiii sunt peste tot la fel. Fructele primite din mâna mamei lor nu li se par aşa de bune. În schimb x» riocalele rupte din pomi cu propriile lor mâini sunt straşnic de gustoase! Şi iată-i pe aceşti mici lambarn era forţând gardul verde al livezii spitalului. Copiii, n; ¡cri, se caţără cu repeziciune în pomi şi aruncă fruch-le culese tovarăşilor mai mici, rămaşi jos.

Preocupaţi, ei nu observă că pe aleea centrală as apărut bunicul Oganga, cu o cască albă pe cap. Dar iată. că unul dintre băieţi îl vede şi dă alarma. Copiii mari*, din copaci, sar jos şi fug, iar după ei se iau şi cei mici. Unul se împiedică de ceva, cade şi de frică îşi acoperă» capul cu mâinile: acum Oganga va ajunge la el şi-l va bate cu bastonul pe care-l* ţine în mână…

Doctorul se apleacă asupra băiatului şi-l ridică.

— De ce tremuri? Eh! fricosule, fricosule! râde el…

Zâmbeşte şi băiatul, dar tot se mai teme.

— Vrei pere? îl întrebă doctorul. Du-te şi culege.

Băieţelul îl priveşte cercetător pe doctor şi clatină, negativ din cap:

— Poate nu-ndrăzneşti! zice doctorul. Şi apropiindu-se de un păr mare, îl scutură până cad destule fructe. Apoi îl îndemnă pe băieţel: Ei, acum strânge-le! Şi îi întoarce spatele ca să-i dea curaj.

Peste câteva minute, priveşte iarăşi. Băieţelului nu-ţi mai este frică. Zâmbeşte larg. Toate perele se află în poalele cămăşii sale.

— Spune-le prietenilor tăi că nu mă supăr. Să vină* în grădină când vor, dar cu o singură condiţie: să

nu facă găuri în gard şi să nu rupă crengile. Tu ştii doar „copacii sunt şi ei vii, şi suferă când le rupi crengile. Nu-i aşa?

— Aşa e! încuviinţează băiatul şi o apucă agale pe potecă, spre ieşirea din plantaţie.

*

* * *

Numărul bolnavilor care cer ajutor creşte mereu. Nu pentru că africanii s-ar îmbolnăvi acum mai des. Sigur nu. Dar trezindu-se spre o viaţă socială conştientă, mulţi africani au rupt-o cu vechile tradiţii seculare bazate pe ignoranţă şi superstiţii. Acum, în Gabonul independent, ei nu mai doresc să fie trataţi de vrăjitori şi vraci; ei vin să cedară ajutor spitalului de pe Ogooue.

Tendinţa spre cultură şi spre însuşirea de noi cunoştinţe, strivită mai înainte de colonialişti, a izbucnit cu virulenţă în noile condiţii de viaţă. Odată, Schweitzer, împreună cu doctorul Bissaugavi, făcea vizita de noapte a bolnavilor. În salon era linişte. Pacienţii dormeau. Veioza răspândea o lumină slabă. Deodată Schweitzer observă că unul din bolnavi, un tânăr african, nu dormea. Ce s-a întâmplat?! Nu, tânărului nu-i era rău. El citea la lumina slabă a lămpii. Într-atât era de absorbit de lectură, încât nici n-a observat intrarea medicilor.

Doctorul Bissaugavi se supără: în salonul lui nu se respectă ordinea! Aşa ceva nu-i permis. Se pregătea să se apropie de bolnav şi să-l mustre, dar Schweitzer îl reţinu pe Bissaugavi.

— Lasă-l, şopti el – lasă-l să citească! Când aveam vârsta lui, îmi petreceam şi eu nopţile citind... Apoi, zâmbind, adăugă: Lasă băiatul să citească. De unde ştii că mâine nu va fi ministru?

— Tot ce se poate! încuviinţă Bissaugavi,

zâmbind îi el.

Când bolnavii nu mai aveau loc în saloane, erau plasaţi temporar, din dispoziţia lui Schweitzer, în sălile de aşteptare, iar în preajma spitalului începeau din nou să răsune, de dimineaţa până seara, loviturile topoarelor. Scriitorul german Paul Freier, după ce a vizitat în acea vreme Lambarene, a scris despre spital: „Peste tot se construiesc aici clădiri noi, deoarece numărul celor care solicită asistenţă medicală creşte mereu, de la o zi la alta”.

În dotarea spitalului intră curând încă un pavilion cu cincizeci de paturi. Acum puteau fi spitalizaţi cinci sute de bolnavi. Cu toate acestea, medicii se plângeau la fiecare zi lui Schweitzer:

— Vin aşa de mulţi bolnavi! Iarăşi nu mai avem locuri!

— Ce să-i faci, răspundea Schweitzer, asta-i singura soluţie: să găsim timp nu numai ca să vindecăm, ci şi să construim.

La Lambarene, omul de optzeci şi şase de ani îşi recăpătă iarăşi întreaga energie. În timpul zilei, doctorul era zărit când în sala de triere a bolnavilor, când în sala de operaţii, când pe şantierele de construcţii. Este adevărat că Schweitzer nu mai putea efectua operaţii – degetele anchilozate nu-l mai ascultau – dar prezenţa lui în timpul operaţiilor era utilă, sfaturile lui – recunoşteau tinerii medici – le erau de mare folos.

În iunie 1961, Schweitzer primi o scrisoare de la Walter Ulbricht. Preşedintele Republicii Democrate Germane îi scria despre „planul german de pace” prezentat de guvernul R.D.G. Acest plan prevedea renunţarea de către ambele state germane la armele nucleare.

Schweitzer citea scrisoarea cu emoţie. Walter

Ulbricht scria despre propunerile asemănătoare făcute cândvia şi de el într-un interviu acordat ziariştilor francezi.

Doctorul se apucă imediat de scris. Redactă o declaraţie înflăcărată în sprijinul „planului german de pace” propus de R.D.G. şi o trimise cu primul vapor la Berlin.

Curând la Lambarene sosi cunoscutul om politic din R.D.G. Gerald Gotting. Schweitzer ascultă cu plăcere relatările oaspetelui despre viaţa din tânăra republică a muncitorilor şi ţăranilor.

Toamna sosiră oaspeţii mult-aşteptaţi – Renale cu nepoţii săi dragi. Renate Schweitzer-Echkert, cu energia-i caracteristică, se apucă imediat de muncă, în laborator, iar nepoţelele, însoţite de bunicul atotştiutor, făceau cunoştinţă, pe viu, cu minunile africane.

* * *

După amenajarea la Lambarene a unui aerodrom „spitalul de pe Ogooue, era tot mai des vizitat de ziarişti, scriitori, medici şi turişti. Aceştia din urmă, de obicei americani bogaţi, îşi începeau drumul spre Lambarene din Libreviile, unde o cameră la hotelul „Roi Denis” costa mai mult pentru o noapte decât câştiga un localnic în zece zile de muncă. Această călătorie începea întotdeauna cu exclamaţii de uimire:

— Ooo! Doctorul alb tratează pe negri fără bani?! Extraordinar! Aşa ceva merită să fie văzut!…

De la Libreville, prin Port-Gentil, sunt două orede zbor până la Lambarene. Avionul zboară destul de jos deasupra desişului verde al junglei, şi iată-l la destinaţie.

ferodromul se află la trei kilometri depărtare de fluviul Ogooue. În dreptul aerodromului, pe o insulă mare, se desfăşoară orăşelul Lambarene, iar la câţiva

kilometri mai sus se află spitalul doctorului Schweitzer.

Ajunşi pe malul fluviului turiştii, exaltaţi de exotismul Africii, închiriază o canoe şi, înaintând de-a lungul malului, se îndreaptă spre spital. Curând canoea acostează la debarcader şi oaspeţii urcă spre spital.

La început, doctorul Schweitzer îi primea pe toţi cu inima deschisă, dar după câtva timp fu nevoit să ia măsuri de îngrădire.

— Uşile spitalului, spunea el, sunt larg deschise tuturor celor care vin aici cu intenţii bune şi nu ne împiedică să lucrăm.

Totul a pornit de la faptul că unii ziarişti, de reacredinţă, prinzând nuanţa de ostilitate a unor cercuri occidentale faţă de Schweitzer, după declaraţia acestuia în sprijinul „planului german de pace”, se apucaseră să ponegrească fapta lui nobilă de a acorda

asistenţă medicală africanilor. Ba, în zelul lor, unii atingeu ridicolul. Astfel un gazetar american, după ce a vizitat spitalul, a scris că e atât de lipsit de igienă, încât şi pe afară pereţii sunt mânjiţi cu sânge.

Când acest articol i-a fost arătat lui Schweitzer, el a râs:

— Ce gazetar mai e şi ăsta dacă n-a observat că în ziua aceea am vopsit acoperişurile! Iar după o pauză, a adăugat serios: Dar poate n-a vrut să observe acest lucru!

Unii turişti neserioşi îl inoportunau pe doctor cu o mulţime de întrebări stupide:

— De ce sunteţi proşti şi nu luaţi bani pentru tratament?

— Cum de n-a dat spitalul dumneavoastră până acum faliment?

Doctorul răspundea de obicei cu răbdare, dar de astă dată în ochii lui începură să sclipească scânteile furiei şi, nemaiputând răbda, răspunse la întrebare cu o altă întrebare:

— Eu mă mir cum de nu dai dumneata faliment, umblând aşa, fără rost, prin lume?

Uluit, turistul se gândi şi răspunse:

— Afacerile mi le-am lăsat pe mâini bune. Am un asociat de încredere. Este interesat în bunul mers al treburilor tot aşa de mult ca şi mine.

— Iar asociaţii mei de încredere sunt toţi aceştia, arătă Schweitzer cu mâna împrejur. Toţi, şi doctori, şi pacienţi, sunt interesaţi să meargă treaba bine.

Businessman-ul nu mai spuse nimic. Îşi luă rămas bun şi plecă.

*

* * *

Doctorul Muntz, înlocuitorul doctorului Lauterburg la chirurgie, raporta:

— Astăzi s-au făcut şase operaţii: Complicată a fost una de inimă. Toţi cei operaţi se simt satisfăcător. Peste o oră e vizita bolnavilor. Mergeţi şi dumneavoastră?

Schweitzer se străduia să înţeleagă ce spune Muntz. Cei operaţi se simt satisfăcător… Asta-i foarte bine. Şi trebuie să facă vizita bolnavilor… Dar organismul refuza să execute ordinul. Ce-o fi cu el? Nu cumva malaria? Acest gând îl făcu să reacţioneze. Adunându-şi ultimele puteri, se ridică şi rosti cu un glas ce se dorea ferm:

— Să mergem!

Dar Muntz rămase ţintuit locului. El observase că şeful este bolnav. Totuşi, cunoscând firea dârză a lui Schweitzer, nu îndrăzni să intervină.

Schweitzer pornise singur. Muntz fugi după el şi-l

luă de braţ. Amândoi tăceau, fiecare gândindu-se la ceea ce-l preocupa. Schweitzer îşi propunea să termine vizita ca să se bage în pat. Muntz se întreba ce metodă delicată să folosească, pentru a-l trimite neîntârziat pe doctor acasă.

În uşa sălii de operaţie se întâlniră cu Matilde Kottman. Ea înţelese imediat despre ce este vorba şi, luându-l pe Schweitzer, îl duse acasă.

Doctorul îşi reveni destul de repede. La asta îl ajută inima sănătoasă, bine antrenată.

De îndată ce putu să citească, îi fu adus un plic mare cu ştampila poştală din Moscova. Plicul conţinea o invitaţie la Congresul mondial pentru dezarmare generală şi pace.

Doctorul visa de mult să viziteze Uniunea Sovietică. Şi iată că visul lui era pe cale să se îndeplinească. Citea şi recitea invitaţia. Apoi lăsă plicul deoparte şi privi cu atenţie desenul pledului aşternut pe picioarele lui.

Îi 5725 coala 19

Dar cum să plece bolnav, bătrân şi slab cum este acum? Cu ce poate el ajuta Congresul, când abia se ţine pe picioare?

Un moment Schweitzer rămase pe gânduri, apoi scrise, răspunzând organizatorilor: „Regret foarte mult, dar nu pot să vin la Moscova. Vă salut pe dumneavoastră şi în persoana dumneavoastră pe toţi luptătorii pentru pă, ce şi urez şucces lucrărilor Congresului”.

Nu după mult timp, primi din nou o scrisoare din Uniunea Sovietică. De data aceasta redacţia revistei „Literaturnaia gazeta” îl ruga să răspundă la întrebarea: „Consideraţi posibilă dezarmarea generală în prezent sau în viitorul apropiat?”

Din nou doctocul luă tocul şi răspunse revistei

„Literaturnaia gazeta” printr-un amplu articol intitulat: „Încredere şi înţelegere reciprocă”. Acest articol a fost publicat în numărul din 26 iunie 1962 al revistei, cu puţin timp înainte de deschiderea Congresului, el constituind un fel de discurs prin corespondenţă al lui Albert Schweitzer la acel înalt forum al luptătorilor pentru pace.

”.

Însănătoşindu-se, Schweitzer intră din nou în programul său obişnuit de viaţă. Participa zilnic la vizitarea bolnavilor şi lucra în livadă unde acum, cu aprobarea lui, gospodăreau micuţii africani. Scriitorul din Republica Democrată Germană Herbert Freier, când a vizitat Lambarănă, l-a găsit pe doctor printre constructori. Schweitzer conducea personal lucrările de extindere a spitalului. Numărul pacienţilor creştea mereu. Era nevoie de tot mai multe clădiri.

Doctorul, înconjurat de dulgheri africani, le dădea instrucţiunile necesare. Freier, salutându-l, observă:

— Creşte, creşte spitalul!

Schweitzer zâmbi cu tristeţe:

— Nu mi-a mai rămas mult timp pentru asta. Dar cine se va ocupa după mine?

Iar grijile creşteau cu fiecare zi. Akaga se plângea că n-are muncitori de ajuns. Doctorul Ţakahasi ruga să i se aducă inedicamente noi. Matilde Kottman veni să i se plângă că unii bolnavi încalcă regulamentul de ordine interioară al spitalului.

— Ar fi bine să vorbiţi dumneavoastră cu ei! îl rugă ea. Că aveţi autoritate. Cuvântul dumneavoastră este lege pentru ei. Nu degeaba spun cei de la exploatarea pădurii că sunteţi preşedintele republicii din Lambarene.

— O! aceşti domni ciripesc totdeauna foarte

frumos, răspunse doctorul. Dar mie puţin îmi pasă de ce spun ei; Cât despre cei care încalcă ordinea, am să iau neapărat măsuri. Deocamdată trimite-l la ei pe Joseph. Ştie el să-i pună la respect...

La 18 aprilie 1963 se împliniră cincizeci de ani de când Albert Schweitzer şi-a început activitatea în Africa. Acum o jumătate de secol, în primăvara anului 1913, doctorul Schweitzer şi Frau Elena au venit pentru întâia oară aici, la Lambarene, Peste tot junglă, colibele sărace ale africanilor, boli şi ignoranţă.Tinerii entuziaşti, abia sosiţi, erau primiţi pretutindeni cu neîncredere, ba chiar cu ostilitate, de către localnici. Cât de mult au trebuit să îndure! Prin câte încercări au trecut şi câte obstacole au trebuit să învingă până au putut să spună cu mândrie: am rezistat, am învins! Am învins ignoranţa şi bolile, neîncrederea şi ostilitatea, am învins rezistenţa puternicii naturi africane.

Dacă la început veneau la spital să se trateze doar câteva zeci de africani, acum doctorii aveau sub îngrijire peste cinci sute de pacienţi. În decursul celor i t cincizeci de ani de existenţă, prin spitalul de pe Ogoouă au trecut peste o jumătate de milion de bolnavi!

Sosiră telegrame de felicitare. Colaboratorii spitalului propuseră să se sărbătorească această zi, un semicentenar de existenţă. Dar doctorul voia să fie singur. El se duse la mormântul soţiei şi rămase mult timp acolo, lângă crucea modestă, să-şi amintească de trecut şi să stea de vorbă cu credincioasa lui tovarăşă de viaţă. Au trecut cinci ani de când Frau Elena s-a înrudit pentru totdeauna cu acest pământ, pe care ea a păşit împreună cu soţul ei acum o jumătate de secol.

*

* * *

„Republica Lambarene cum spuneau forestierii francezi spitalului de pe Ogooue, se dezvolta încontinuu. Pe întinsele terenuri ce aparţineau spitalului creştea porumbul, plantaţia dădea roade bogate – banane, papaia, mango, nuci de cocos, portocale... între pomi se aflau straturi cu legume europene. O mare turmă de capre asigura spitalul cu lapte, iar pescarii scoteau în fiecare zi din Ogooue mult peşte. „Bolnavii noştri primesc gratuit tot ce le trebuie, s-a exprimat odată Schweitzer. De aceea vânzarea sau schimbul de alimente pe teritoriul spitalului sunt interzise. Noi nu încurajăm apucăturile negustoreşti. Munciţi şi natura vă va răsplăti însutit! w

Auzind aceasta, forestierii spuneau cu răutate:

— Doctorul ăsta e comunist! Subminează bazele iniţiativei particulare şi ale întreprinderii libere!

Într-o seară, când doctorul se afla, ca de obicei, la masa de lucru, veni la el Akaga.

— Oganga, sunteţi rugat să veniţi la telefon. Vă cheamă Moscova.

Schweitzer dădu la o parte pledul de pe picioare şi se ridică anevoie de pe scaun. Nu-i plăcea să fie deranjat de la lucru. În tubul telefonic hârâia ceva de neînţeles. Parcă se apropiau şi se retrăgeau valurile mării.

În sfârşit, Schweitzer desluşi cuvintele:

— Bună ziua, domnule doctor! Vă vorbeşte Ostrovski, corespondent la „Literaturnaia Gazeta”. Vă rog să răspundeţi, dacă se poate, la câteva mici întrebări, care interesează pe cititorii noştri. $

— Din moment ce tot stăm de vorbă, mă rog, am să răspund. Puneţi întrebările, domnule Ostrovski!

— Ce probleme mai importante vă preocupă acum?

— Mă preocupă în primul rând problema armei nucleare şi tot. ce este în legătură cu ea. Mă preocupă, de asemenea, problemele de cultură pe care ni le pune în faţă epoca noastră… Schweitzer tăcu câteva secunde, adunându-şi gândurile, apoi adăugă: Probabil vă aduceţi aminte că încă mai demult, eu şi prietenul meu, Albert Einstein, ne-am exprimat dezaprobarea faţă de experienţele cu armele atomice. Testamentul lui Einstein – lupta împotriva ameninţării războiului atomic – îl consider drept principalul îndreptar al activităţii mele.

— Care sunt planurile dumneavoastră literare, domnule Schweitzer.

— În prezent n-am niciun fel de plan. Sunt foarte ocupat la spitalul meu, care a crescut mult mai mult decât am planificat eu vreodată. În afară de aceasta, nu uitaţi că voi împlini în curând nouăzeci de ani.

— Vă mulţumesc foarte mult, domnule Schweitzer, că aţi răspuns cu atâta amabilitate întrebărilor1 noastre…

— Şi eu vă mulţumesc pentru cuvintele prieteneşti. Vă rog să transmiteţi salutări cititorilor dumneavoastră…

Însoţit de Akaga, Schweitzer reintră în casă. Se gândea la Moscova îndepărtată, la Rusia, la oamenii care în timpul războiului au trecut prin grele încercări… Ei; au nevoie de. pace. Pacea este chezăşia vieţii, desăvârşirea ei. Pacea este necesară tuturor oamenilor de pe pământ!

*

Ic în

Încă de pe la sfârşitul anului 1964, deşi la spital era la fel de mult de muncă, începură, pregătirile pentru sărbătorirea lui Albert Schweitzer cu prilejul împlinirii a nouăzeci de ani. Doctorul, aflând, se

împotrivi categoric acestei „pierderi de timp”. Totuşi colaboratorii lui continuau să compună versuri de felicitare şi să pregătească daruri „cât mai originale. Toate aceste pregătiri se făceau. Însă pe ascuns. Singurul lux pe e are l-a admis sărbătoritul, conform tradiţiei, a fost meniul pe care l-a comandat pentru prânzul sărbătoresc. În rest, doctorul rămase ferm pe poziţie: viaţa din spital trebuie să continue în mod normal. Niciun fel de alte pregătiri pentru acest jubileu. Când va împlini nouăzeci de ani!…

Ca şi mai înainte, Schweitzer îşi petrecea timpul de dimineaţa până seara pe şantier: examina planurile, dădea indicaţii dulgherilor şi zidarilor, se certa cu Akaga. Numai că acum nu mai mergea pe jos când vizita leprozeria sau pavilioanele mai îndepărtate, ci folosea un mic automobil deschis, cumpărat de curând, proprietate a spitalului. Cu el mergea şi imperturbabilul doctor Takahasi, şi energicul doctor Muntz, care nu era capabil să stea, un minut locului. Acesta bătu uşor cu degetul în portiera automobilului şi-i spuse doctorului Schweitzer, cu veselă ironie, făcând aluzie la aversiunea lui faţă de tehnică:

— Uite că a intrat şi la noi în spital civilizaţia! Să faci un tur în adierea vântului… ce poate fi mai plăcut?

Schweitzer mormăi ceva în mustaţă, fără să răspundă nimic, dar doctorul Takahasi ghici că el zâmbeşte.

Amândoi medicii – Takahasi şi Muritz – vorbind între ei, de multe ori se mirau: cum reuşeşte şeful lor să-şi menţină sănătatea şi vigoarea! De câţi ani lucrează împreună la spital, şi nu-şi pot aminti să fi fost vreodată grav bolnav. Şi nici vreuna din bolile bătrâneţii nu s-a lipit de el. Se părea că timpul a

îngenuncheat în faţa acestui om: ochii lui nu şi-au pierdut culoarea, glasul a rămas sonor, mintea îi este totdeauna clară, iar picioarele îl poartă uşor pe pământ: de obicei îl depăşea pe interlocutorul său, fără

% s, să facă vreun efort. Tot ce-l deranja pe doctor erau degetele. Acestea nu mai voiau să-l asculte. Doctorul ţinea greu tocul în mână şi, spre marea lui mâhnire, nu mai putea să cânte cu virtuozitate Bach ca altă dată.

Când degetele i se înţepeneau, lăsa tocul la o parte şi făcea cu răbdare exerciţii de gimnastică a articulaţiilor, în ciuda durerii, uneori de nesuportat. Scrâşnind din dinţi, strângea şi desfăcea degetele neascultătoare: unu-doi, unu-doi!;

$...

Îi trecu prin minte:

În liniştea camerei se auzea numai pocpetul încher jeturilor şi foşnetul greu, ca de metal, al frunzelor de palmieri.

Într-una din seri, doctorului „Până ce mâinile nu vor refuza definitiv să[13] mă servească, e cazul să-mi fac o cruce pentru mormânt". Nici spre sfârşitul vieţii nu şi-a trădat vechea obişnuinţă: tot ce-i necesar, să-şi confecţioneze singur.

gistrări ale concertelor lui. Pe ecranele televiziunii s-au dat filme dedicate spitalului din junglă. Mii de telegrame trimise de oficialităţi şi oameni de stat, de scriitori şi savanţi, de muzicieni şi pictori, de oameni de diferite profesiuni din toate

---

13

♦ . * ' V <

La 14 ianuarie 1965 toată lumea a sărbătorit împlinirea a nouăzeci de ani de la naşterea lui Albert Schweitzer. în ziua aceea, la radio s-au transmis înre-

colţurile lumii, zburau spre Lambarene.

Preşedintele Consiliului de Stat al Republicii Democrate Germane, Walter Ulbricht, i-a scris: „Mult stimate domnule profesor doctor Schweitzer, sunt bucuros să vă transmit cu ocazia aniversării a nouăzeci de ani urările cele mai calde din partea Consiliului de Stat al R.D.G. Vă salut de asemenea din partea întregului nostru popor, care vă apreciază ca pe un mare umanist, neobosit lui ¿ător pentru pace şi coexistenţă paşnică”.

Într-o notă din 14 ianuarie 1965, sub titlul: „Albert Schweitzer a împlinit nouăzeci de ani”, „Literaturnaia Gazeta” scria: „... Este plin de energie, ca şi mai înainte, face planuri pentru viitor. Bătrânul savant, laureat al Premiului Nobel pentru pace, este îngrijorat de ameninţarea crescândă a războiului atomic, de remilitarizarea Germaniei Occidentale. Discursurile sale împotriva experienţelor cu bombe atomice, apelul său la dezarmare şi pace i-au atras ura cercurilor reacţionare.

Toată viaţa, Albert Schweitzer şi-a dedicat-o luptei cu bolile, cu foametea şi sărăcia. Să-i urăm mulţi ani de viaţă şi noi succese în nobila sa activitate”.

Pentru a sărbători nouăzeci de ani de la naşterea lui Albert Schweitzer, sosiră la Lambarene oaspeţi din toate colţurile lumii. Printre ei se afla şi primarul oraşului natal al lui Schweitzer – Kaiserberg. Cu toată aversiunea sa faţă de discursurile pompoase, doctorul fu nevoit să asculte atât de multe, încât în urma fluxului nesfârşit de felicitări şi laude, i se învârtea capul.

— S-a vorbit atât de mult despre însemnătatea persoanei mele modeste, a observat în glumă doctorul, încât nu mai îndrăznesc să mă adresez mie

însumi spunându-mi tu…

După încheierea festivităţilor, viaţa spitalului îşi reluă repede cursul obişnuit. Numai că la vechiul clopot, care-i chema pe bolnavi la masă* ori indica timpul de somn, i se adăugară două noi clopote – dar din partea muncitorilor germani. Pe cel mai mare dintre ele, care cântărea două sute cincizeci de kilograme, se putea citi inscripţia de donaţie: „Colectivul de muncitori ai uzinei din Monngenrote R.D.G”.

La vârsta de nouăzeci de ani, Albert Schweitzer nu schimbă cu nimic programul zilnic de lucru, stabilit de mult la spital. El continua vizita bolnavilor în saloane şi primea personal pe numeroşii corespondenţi. Învingând rigiditatea bătrânească a degetelor, el răspundea totdeauna personal la scrisori. Nu admitea niciun fel de concesie, niciun fel de îngăduinţă vârstei. Când i se propunea un secretar dactilograf, ori măcar un dictafon, doctorul răspundea de fiecare dată:

— Nu-mi trebuie nimic! Mie munca îmi dă sănătate.

*

* * *

În primăvara anului 1965, Schweitzer începu construirea unui nou pavilion al spitalului. Petrecându-şi timpul de dimineaţa până seara pe şantier, doctorul se bronză iarăşi.

— Niciodată nu m-am simţiţi atât de vioi I îi spunea Matildei Kottman. Te pomeneşti că tinereţea şi-o pus în gând să mă viziteze din nou!

Scriitorul Freier, sosit din R.D.G. pentru a treia oară la Lambarene, îl găsi pe doctor, cu de obicei, pe şantier, sus, pe schele.

— Urcaţi aici! îi strigă Schweitzer oaspetelui. Să

vedeţi ce plăcut adie vântul!

Dar. Freier, om de cincizeci de ani, greoi, Clătină din cap: „Ce energie are acest om care este aproape de două ori mai bătrân decât mine! tt

Schweitzer coborî de pe schele şi-l invită pe oaspete la el acasă. Pe drum, Freier observă că doctorul merge totuşi greu. Din când în când se oprea să-şi tragă răsuflarea.

Iată-i pe amândoi şezând la masa de lucru a doctorului, în camera lui modest mobilată.

— Cum merg treburile în R.D.G? întrebă Schweitzer.

— Tot înainte! zâmbi oaspetele. Desigur, avem de înfruntat greutăţi, cum este şi normal în asemenea

cazuri.

— Dar cârmacii sunt vigilenţi?

— Desigur. Şi ei, şi noi.

Deodată doctorul oftă:

— Eh, am îmbătrânit, totuşi… Ce bine ar fi să mai fiu o dată tânăr…

Oaspetele păstră tăcerea. După o pauză lungă şi apăsătoare, Schweitzer întrebă:

— Staţi mai mult la noi?

— Până o să vă plictisiţi de mine, încercă Freier să glumească. Şi pe un ton serios, adăugă: Am să stau probabil vreo patru săptămâni…

A doua zi după prânz, când colaboratorii spitalului discutau cu însufleţire, ieşind din sala de mese.

Schweitzer îl luă pe oaspete deoparte:

— Am uitat să vă întreb ieri. Ce ziceţi de

Vietnam?

— Nu-i bine ce-i acolo, răspunse Freier, nepregătit pentru această întrebare neaşteptată.

— Nu-i bine? întrebă iarăşi doctorul. M-da... Şi Franţa s-a ars odată acolo. Dacă de Gaulle recunoaşte

M

asta, e mare lucru. Dar americanii încă nu-şi dau seama...

— Ca de obicei, doctorul mergea ceva mai înainte, deşi mersul îi era greoi. Îşi ţinea mâinile la spate şi mereu se întorcea spre interlocutorul său.

— Aţi văzut cartea lui Maknight care mă înjură?

— Nu! Dar am auzit despre ea. Apropo, de ce nu-i răspundeţi? >;

— Pentru ce? Mă apără prietenii de asemenea atacuri. Dar nici. ei n-ar trebui!...

— Adică să iertăm totul?

— Nu, să nu le dăm nicio atenţie.

Calomniază activitatea din Lambarene pentru că nu îndrăznesc să vă atace făţiş. Că de fapt pe ăştia ideile dumneavoastră politice îi fac să turbeze.

r

— Asta spun şi eu. Sunt proşti şi laşi. Nu merită să le dai atenţie! puse Schweitzer capăt discuţiei.

*

* * *

După două săptămâni, nu-l mai puteai deosebi pe Freier de restul colaboratorilor arşi de soare. Oaspetele nu prea mai era oaspete* îi ajuta acum activ pe constructori şi sanitari. Dar nu se despărţea niciodată de carnetul în care nota toate discuţiile sale cu doctorul Schweitzer, t

O zi fierbinte de iulie. După-amiază e imposibil să ieşi afară. În aerul înăbuşitor şi umed rişti să fierbi în adevăratul înţeles al cuvântului. Până şi frunzele palmierilor, obişnuite cu căldura, atârnă colite. Numai dinspre malurile fluviului ajung până la casa doctorului glasurile spălătoreselorv harnice.

Doctorul Muntz a venit la Schweitzer să raporteze. Povesteşte pe scurt ce operaţii s-au făcut de dimineaţă la spital.

Apoi amândoi tac. În cameră e zăpuşeală. Chiar prin ferestrele cu jaluzelele trase se simte dogoarea soarelui.

Schweitzer răsfoieştşe cărţile aduse de Freier şi, parcă înnodând firul unei discuţii recent întrerupte, întreabă:

— Dar populaţia la voi, în R.D.G., este într-adevăr pătrunsă de ideile de pace?

— Aceste idei, răspunse convins Freier, fac parte integrantă din viaţa ţării noastre.

Doctorul, însă, nu se lăsă:

— Eu nu mă refer la simplele discuţii despre pace. E firesc ca orice om să dorească pacea. Dar ce se face la voi în acest scop? apăsă el pe cuvintele „se face”. Se întreprinde ceva în şcoli, în arte?

— În spirit pacifist, nimic.

— În vremurile noastre pacifismul înseamnă pasivitate, preciză doctorul.

Acest răspuns îl surprinse dar îl şi bucură pe oaspetele doctorului. Înainte Schweitzer avea altă părere. Şi sunt destui care aşteaptă cu totul altceva de la el.

— Aveţi dreptate, spuse Freier şi adăugă zâmbind: Dar sunt unii care nu se vor bucura auzind aceste cuvinte din gura dumneavoastră.

Schweitzer dădu energic din mână:

— Ei, asta-i acum! Şi-atunci ce anume faceţi?

— Tot timpul, fiecăruia şi tuturor noi le repetăm: Urmăriţi-i cu atenţie pe cei cărora le place să se joace cu ogivele nucleare. Nu-i scăpaţi o clipă din ochi! Asta le spunem noi…

— Care „noi44?

— Noi, noi toţi, guvernul şi oricine e în stare să gândească. Şi eu… de pildă.

La 16 iulie sosi timpul ca Herbert Freier să plece, îndată după prânz, doctorul îi întinse mâna oaspetelui şi-i propuse, pe un ton ce nu admitea replică, să-şi spună pe nume şi să mai lase deoparte politeţea excesivă.

— Ne cunoaştem doar de atâta vreme, spuse el.

Pentru cea din urmă oară, Herbert Freier vizită spitalul. La farmacie făcură un popas. Freier se aşeză lângă Schweitzer, care începuse să răsfoiască o carte găsită acolo despre vechile instrumente muzicale.

— Uite, Herbert! Ce păcat că o mulţime de instrumente muzicale vechi sunt complet uitate…

— În schimb au apărut, în compensaţie, cele electronice, glumi Freier şi se ridică.

— O, caraghiosule! Ai să vezi ce-ţi fac… acum, înainte de plecare! îl ameninţă tot în glumă, Schweitzer.

…În barcă Freier flutură mult timp mâna, luându-şi rămas bun de la omul gârbovit, rămas pe malul fluviului Ogooue.

— Pe curând! Aştept viitoarea noastră întâlnire! ajunseră până la el vorbele doctorului. Transmite salutări tuturor prietenilor din Republica Democrată Germană!

*

* * *

La începutul lunii august, doctorul simţi deodată o ciudată slăbiciune fizică. Şi, ceea ce îl uimi pe Schweitzer mai mult, picioarele lui puternice, care n-au cunoscut niciodată oboseala, îi erau acum parcă de vată.

Schweitzer decise să nu se dea câteva zile jos din pat. Citea ziare, răsfoia cărţi… într-o zi, doctorul

Muntz îi aduse o scrisoare. Schweitzer citi adresa expeditorului şi se bucură: îi scria un vechi prieten, doctorul Linus Pauling, savantul american luptător pentru pace.

Dar când doctorul deschise scrisoarea şi citi rândurile adresate lui, îl cuprinse neliniştea:

„Vă transmit, îi scria Pauling, textul apelului pe care un grup de laureaţi ai Premiului Nobel îl adresează şefilor acelor guverne care ar putea contribui la încetarea războiului din Vietnam. Sperăm că veţi semna şi dumneavoastră acest apel”.

Această scrisoare a prietenului său îl puse pe gânduri. Da, desigur, va semna apelul, dar va ajuta oare acest lucru la reglementarea conflictului?... Schweitzer mai citi o dată şi încă o dată cuvintele binecunoscute: „Fără a avea drept scop de-a învinui vreuna din părţile beligerante, ne adresăm tuturor guvernelor şi părţilor interesate cu chemarea de a întreprinde acţiuni imediate pentru încetarea focului şi reglementarea conflictului din Vietnam pe baza tratativelor”. Doctorul semnă apelul, scrise câteva cuvinte lui Linus Pauling şi hotărî să ducă personal scrisoarea la debarcader. Spre mirarea lui, se simţi ceva mai bine. De aceea, a doua zi dimineaţă, Schweitzer fu prezent pe şantier. Spre seară însă, îl cuprinse iarăşi valul de slăbiciune fizică. Se simţea atât de lipsit de puteri, încât trebui să se culce în pat. Dar nici această măsură nu dădu rezultate. Pulsul doctorului bătea tot mai rar, mâinile şi picioarele i se răciseră.

Doctorul stătea culcat, fără să facă nicio mişcare. Ochii obosiţi, nu-i mai putea ţine deschişi. Dar auzea tot ce se petrece în jurul lui.

Fiica sa, Renate, şi Matilde Kottman aduseseră benzile cu înregistrări din Bach şi în cameră răsună în

surdină muzica. Doctorul zâmbi şi-i mulţumi fetei printr-o abia perceptibilă apăsare a mâinii.

Următoarele zile, Renate le petrecu la căpătâiul muribundului. Ea privea faţa albă, trasă, a tatălui ei şi plângea. Ar fi vrut ca el să vorbească, să-i spună cuvinte de adio. Dar el tăcea. Părea că doarme. Vădit lucru, moartea venise, dar s-a oprit şovăind în faţa acestui calm, în faţa acestei vieţi care i-a rezistat atât de mult şi care mai rezista încă.

În noaptea de 4 spre 5 septembrie, inima obosită a lui Albert Schweitzer încetă să mai bată.

Conform dorinţei doctorului, fu înmormântat pe malul fluviului Ogoouă, alături de soţia sa. La căpătâiul mormântului fu înfiptă o cruce de lemn simplă, cioplită şi încheiată de propriile lui mâini.

Nu se ţinură discursuri mari. Nu răsunară marşuri funebre sfâşietoare. Numai un reprezentant al guvernului din Gabon, un om bătrân, rosti scurt:

— Lambarene va fi veşnic legat de numele tău!…

EPILOG

Odată cu răsăritul soarelui se trezeşte Lambarene şi spitalul de pe Ogooue.

Gospodinele merg grăbite după apă. În aerul răcorit peste noapte se simte miros de fum şi de peşte proaspăt.

— Astăzi am prins peşte, nu glumă! se bucură pescarii. Ei îi salută prietenos pe doctorii porniţi în vizita de dimineaţă: Muntz, Takahasi şi Bissaugavi.

În drumul lor de la un pavilion la altul, doctorii trec şi pe la Renate Schweitzer. Conform ultimei dorinţe a tatălui ei, ea conduce acum spitalul. Ajutorul principal în probleme medicale îi este doctorul Muntz.

Continuă să lucreze la Lambarene Matilde Kottman şi una din cele mai vechi colaboratoare, Fräulein Alin Silver, precum şi sanitarii africani:

G’Mba, N’Iama, N’Le, N’Gemma şi Bulingui. Joseph n-a mai trăit mult după moartea doctorului. După înmormântarea întemeietorului spitalului, colectivul strâns unit al medicilor, surorilor şi sanitarilor nu au admis ca spitalul să-şi întrerupă nici măcar o singură zi activitatea.

Ca şi mai înainte, se construia asiduu. Opera creată de Albert şi Elena Schweitzer a încăput pe mâini sigure.

Şi iată că exemplul lor a fost urmat de alţii. După cum au comunicat ziarele străine, tânărul doctor Theodor Binder a plecat să lucreze în pădurile tropicale din vestul Perú-ului. Acolo, pe malurile fluviului Amazon, el a întemeiat un spital, căruia i-a dat numele lui Albert Schweitzer. Deocamdată spitalul nu-i mure, are numai douăzeci şi patru de paturi, un mic laborator şi o sală de operaţii. Dar indienii din împrejurimi sunt recunoscători tânărului doctor pentru ajutor şi-l răsplătesc – ca pe vremuri africanii pe Schweitzer – prin muncă directă. Cu ajutorul lor, noul spital tot creşte.

Moartea lui Albert Schweitzer – mare umanist, cunoscut filosof, scriitor şi muzician – a îndurerat profund inimile oamenilor. Municipalităţile multor oraşe europene au primit numeroase cereri şi sugestii ca unele străzi, şcoli, fabrici să poarte numele lui. La cererea locuitorilor, în Karimarxstadt, oraşul chimiştilor germani şi al textiliştilor, una din străzile noi se numeşte Albert Schweitzerstrasse. Zeci de şcoli din R.D.G., brigăzi fruntaşe în producţie sau colective întregi poartă numele marelui umanist. În Gabon a fost emis, în tiraj redus, un timbru special dedicat memoriei lui Albert Schweitzer. Timbrul nu-i tipărit pe hârtie, ci imprimat pe o foiţă de aur curat, de 4, 5 x3 cm, cu marginile tradiţional perforate. Pe fondul hărţii

Gabonului, prin presare, este reprezentat portretul doctorului, iar dedesubt, anul naşterii şi al morţii lui.

Cărţile lui Albert Schweitzer continuă să fie publicate şi sunt cerute de public. În U.R.S.S. a apărut de curând ampla monografie a lui Albert Schweitzer despre genialul compozitor german Johann Sebastian Bach. În Republica Democrată Germană, Operele alese ale lui Schweitzer, doctorul junglei, au apărut în cinci volume.

Despre viaţa interesantă şi bogată în înfăptuiri u lui Albert Schweitzer scriu mulţi savanţi şi scriitori. Conform datelor comunicate de cercetătorul francez Pierre Amadou, „Schweitzeriana" cărţilor a utins în 1958 peste opt sute de ediţii! Soarta omului care şi-a consacrat întreaga viaţă nobilului ţel de a-i sluji pe oameni înflăcărează imaginaţia scriitorilor şi chiar a pictorilor. Despre Schweitzer a scris Romain Rolland şi Stefan Zweig, Albert Einstein şi Pablo Casals. Drumul vieţii lui a fost iluminat şi încălzit de prietenia acestor oameni de seamă.

Un interes deosebit faţă de personalitatea lui Schweitzer manifestă tineretul. Şi asta nu-i de mirare. Marietta Sahighian a observat odată că lupta soţilor Schweitzer – lupta asiduă a acestor doi oameni curajoşi şi dârji, care au învins clima distrugătoare, neîncrederea băştinaşilor, lipsa de drumuri şi de mână de lucru, fiarele sălbatice şi lipsa materialelor necesare, precum şi groaznica deznădejde din anii când negrii neajutoraţi ca nişte copii mureau pe capete – a observat deci că lupta acestor oameni, întreaga lor viaţă reprezintă un exemplu atrăgător, tulburător şi profund instructiv pentru tineret.

Când revista „Freie Welt" din R.D.G. a întreprins, nu de mult, o anchetă în rândurile tineretului, la întrebarea: „Ce personalitate constituie pentru voi un

exemplu de viaţă?”, majoritatea băieţilor şi fetelor au răspuns: „Karl Marx, Karl Liebknecht, Vladimir Ilici Lenin, Ernst Thälmann, Friedrich Engels, Roza Luxemburg, Albert Schweitzer, Marie Curie, Manolis Glezos, Martin Luther King, Konstantin Ţiolkovski, Ludwig Beethoven, Pavel Korceaghin, Bertold Brecht”... Iar în această listă de onoare, numele lui Albert Schweitzer a figurat printre primele.

...Pe malul fluviului Ogooue, larg şi nestăvilit, îşi pulsează viaţa din plin un mic orăşel african, Lambaréne, creat de voinţa unui mare om, a acelui om care – după cum s-a exprimat unul din fruntaşii Africii libere – „venind la noi în perioada celei mai înverşunute domnii a colonialismului, ne-a socotit fraţii lui negri şi s-a comportat cu noi întocmai ca un frate. N-o să uităm niciodată acest lucru! u

Niciodată nu va uita omenirea recunoscătoare înfăptuirea luminoasă a lui Albert Schweitzer, săvârşită în numele umanităţii.

Sfârşit}!

Lector: MIHAI CAZIMIR Tehnoredactor: PETRE STANCU

Dat la cules u. IX. 1980 Apărut 1981. Comanda nr. 1496. Coli de tipar 19 i/4

Tiparul executat sub comanda nr. 5725 la întreprinderea poligrafică Galaţi Bd. George Coşbuc nr. 223 A Republica Socialistă România

*

* * *